

**ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ESRA KASAPBAŞI

**GAZİANTEP 1960 - 1980 DÖNEMİ KENT KONUTU MEKAN
KURGUSUNUN ANALİZİ**

MİMARLIK ANABİLİM DALI

ADANA, 2018

**ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**GAZİANTEP 1960 - 1980 DÖNEMİ KENT KONUTU MEKAN
KURGUSUNUN ANALİZİ**

Esra KASAPBAŞI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MİMARLIK ANABİLİM DALI

Bu Tez 24/07/2018 Tarihinde Aşağıdaki Jüri Üyeleri Tarafından
Oybirliği/Oyçokluğu ile Kabul Edilmiştir.

Doç. Dr. Onur ERMAN Dr. Öğr. Üy. Özlem ŞENYİĞİT Dr. Öğr. Üy. Gülertan AKYÜZLÜER
DANIŞMAN ÜYE ÜYE

Bu Tez Enstitümüz Mimarlık Anabilim Dalında hazırlanmıştır.

Kod No:

**Prof. Dr. Mustafa GÖK
Enstitü Müdürü**

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

ÖZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GAZİANTEP 1960 – 1980 DÖNEMİ KENT KONUTU MEKAN
KURGUSUNUN ANALİZİ

Esra KASAPBAŞI

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

Danışman : Doç. Dr. Onur ERMAN
Yıl: 2018 Sayfa: 243
Jüri : Doç. Dr. Onur ERMAN
: Dr. Öğr. Üyesi Özlem ŞENYİĞİT
: Dr. Öğr. Üyesi Gülertan AKYÜZLÜER

Bu çalışmada; 1960-1980 yılları arasında Gaziantep kentindeki gelişme sürecinin konut kültürü ile olan ilişkisi bağlamında, konut mekan kurgusunun değişimi tespit edilmeye çalışılmıştır. Temelde bir konut araştırması olan çalışmada, konutu biçimlendiren unsurlar ve mekansal değişime etki eden faktörler, hem genel çerçevede, hem de çalışmanın yürütüldüğü Gaziantep kenti özelinde ele alınmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda; kentin ekonomik, toplumsal ve kültürel olarak bir değişim ve geçiş süreci yaşadığı döneme denk gelen, 1960-1980 yılları arasındaki gelişmelerin ve yerel unsurların Gaziantep Kent Konutunun biçimlenmesinde ne ölçüde etkili olduğu ifade edilmeye çalışılmıştır. Toplum ve yapıtaş bireyin yaşamını etkileyen her değişimin, dolayısıyla toplumsal ölçekte görülen değişimlerin, konut mekanına da yansıdığı düşünülerek, kentin değişim ve gelişim gösterdiği 1960-1980 döneminin, konut mekanındaki etkilerinin nasıl olduğu sorgulanmak istenmiştir. Bu amaçla; çalışma kapsamında ele alınan konutların mekan kurgusunun tespit edilmesinin yanı sıra, söz konusu dönemde konut mekanı ve mekansal ilişki kurgusu ile, biçiminin değişimine etki eden unsurlar da tartışılmaya çalışılmıştır.

Çalışmada son yıllarda geniş uygulama alanı bulan ve sosyal yapının mekansal yapıyla olan ilişkisini çözümlemede uygun bir araç olarak beliren, mekan dizilimi analizi (space syntax) yöntemi kullanılmıştır. Yöntem basit olarak farklı ölçekte mekansal kurguların, mekansal ilişki düzenine göre analiz edilmesini kapsamaktadır. Çalışma sonucunda; kaynaklar, gözlemler ve analizlerle elde edilen sentaktik veriler yorumlanarak, 1960-1980 dönemi Gaziantep Kent Konutu, mekan kurgusuna ait bulgular ortaya konulmuştur. Buna dayanarak, kentin ilk planlı alanlarında inşa edilmiş olan, yeniliği simgeleyen 1960-1980 dönemi Gaziantep Kent Konutlarının; geleneksel konut kültürü ile günümüz konut kültürü arasında bağ kuran, kentin modernleşme sürecindeki yaşam biçimi ve konut kültürünü yansıtan, kendine özgü bir mekan kurgusuna ve mekansal ilişki biçimlerine sahip olduğu söylenebilir. Dönem konutlarında belirli işlevsel mekân grupları arasında belirgin bir biçimde tekrar eden mekansal ilişkiler olduğu, gece ve gündüz kullanımında mekansal ilişki biçimlerinin tipleşmeye başladığı ayrıca tespit edilmiştir. Çalışmada, dönemin özgün karakterini taşıyan, kentsel kimliğin önemli bir parçası olduğu düşünülen 1960-1980 dönemi Gaziantep Kent Konutlarının günümüz konutlarının mekansal kurgusunun nüvesini oluşturduğu düşünülmektedir. Bu konutlar aynı zamanda kentin 1960-1980 döneminin sosyal ve kültürel varlığını yansıtmaları bakımından, önemli bulunmaktadır. Yapılan çalışma ve elde edilen sonuçlar aracılığıyla, kentin mekansal hafızasının canlı tutulması ve gelecek nesillere taşınmasına aracılık etmesi umulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kent Konutu, Konut Tasarımı, Mekan Dizilimi Analizi, Mekan Kurgusu, Gaziantep.

ABSTRACT

MSc. THESIS

ANALYSIS OF GAZİANTEP 1960 – 1980 PERIOD URBAN HOUSING SPATIAL CONFIGURATION

Esra KASAPBAŞI

CUKUROVA UNIVERSITY
INSTITUTE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES
DEPARTMENT OF ARCHITECTURE

Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Onur ERMAN
Year: 2018 Pages: 243
Jury : Assoc. Prof. Dr. Onur ERMAN
: Asst. Prof. Dr. Özlem ŞENYİĞİT
: Asst. Prof. Dr. Gülerhan AKYÜZLÜER

In this study, finding a relation between the development of Gaziantep with the change in the venue set up as a part of urban housing during 1960 - 1980 were aimed. In this study which is mainly a housing survey, the elements shaping the residence and factors which influence the spatial the change was tied to both to the general framework and Gaziantep city which where this study was carried out. Within this context; it was attempted to express how much the developments between 1960 - 1980, which corresponded with the cities economic, social and cultural change and the transition period, and how much local elements influenced the formation of the Gaziantep Urban Housing. It was aimed to question how changes and developments between 1960 - 1980 affected the housing venue, by considering that every change that affects the life of the society and the residence, and therefore the changes are seen on the social scale, also reflected in the residence. For this purpose; in addition to determining the spatial construct of the houses considered in the scope of the study, the factors affecting the change of the spatial construct with the residential space and spatial relation in the mentioned period were also discussed.

The space syntax method, which finds itself an application area in this study recently and appears as the relation of the social structure to the spatial structure as an appropriate tool in the analysis, was used. The method involves simply analyzing spatial configurations at different scales according to the spatial relationship order. At the end of the study as a result; by interpreting the synthetic data which obtained from sources, observations and interpretations showed materials related the Gaziantep 1960 - 1980 Housing Venue. Based on this, the Gaziantep 1960-1980 Urban Housings which symbolizing renewal, built on the first planned areas of the city; it can be said that it has its own unique space construct and spatial relation forms that link traditional housing culture with present housing culture and reflect the lifestyle and residential culture of the modernization process of the city. It has also been determined that there is a repetitive relationship between distinct functional residence groups in the period residences, and spatial relations in the night and the daytime use to begin to be typified. In this study, it is thought that the Gaziantep Urban Houses of the period of 1960-1980, bearing the original character of the era, which is considered to be an important part of urban identity, constituted the core of the spatial configuration of today's houses. In regards to reflecting the social and economic richness of the era between 1960 - 1980 their residences are considered important. Through the study and the obtained results, it is hoped that the spatial memory of the city will be kept alive and will be an agency to carry it to the future generations.

Keywords: Urban House, Housing Design, Space Syntax Analysis, Spatial Configuration, Gaziantep.

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET

İnsanoğlunun; varoluşundan itibaren, yaşamını sürdürebileceği nitelikte, kendine özgü güvenli bir yer arayışı içinde olması, çevresini dönüştürerek, ihtiyaçlarına uygun hale getirme konusunda, çaba göstermesini sağlamıştır. İnsanoğlunun temel olarak barınma amacıyla yer arayışı, içinde bulunulan dönemin şartları ve imkânları doğrultusunda değişerek, günümüz konutuna kadar süregelmiştir.

Konut, insan etkeniyle direkt olarak ilişkilidir. İnsanın temel gereksinimlerini karşılamak üzere şekillenir. Bunun yanı sıra, bireyler arasında farklılık gösterebilen kullanıcı ihtiyaçları da, konutun nitelik bakımından çeşitlenmesini sağlamaktadır. Özellikle, değişen yaşam koşullarının bireylerin yaşam biçimini ve beklentilerini etkilemesiyle, kullanıcı ihtiyaçlarının farklılaştığını ve çeşitlendiğini söylemek mümkündür. Fiziki olarak insanı olumsuz dış etkenlerden koruyan konut, kullanıcısı ile kurduğu bağla, manevi bir alanı da tanımlamaktadır. Birey; yaşam biçimi, kültür yapısı, kendi zevkleri ve seçimleri doğrultusunda şekillendirdiği konutla, duygusal bir bağ kurmaktadır. Dolayısıyla, konut insan için vazgeçilmez bir olgudur ve insanoğlunun gelişimiyle, konut da gelişerek biçim değiştirir.

Kullanıcı olarak bireyin farklı eylemleri gerçekleştirmesi için gerek duyduğu alanların, belirli bir ilişki düzeni ve tanımlanmış koşullar içerisinde bir araya getirilmesi ile, konut mekanı biçimlenmektedir. Konutu oluşturan mekanların birbiriyle doğru biçimde ilişkilendirilmesi, konuttaki eylem sirkülasyonunun fonksiyonel olarak sağlanabilmesi için önemli bir unsurdur.

Konut kavramı, çalışmaya altyapı sağlaması amaçlanan, teorik içeriği kapsayan bölümlerde, daha geniş çerçevede ele alınarak; konutta mekan organizasyonu, konut mekanını biçimlendiren unsurlar ve konutta mekansal değişime etki eden faktörlerle birlikte, incelenmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın odak noktası, 1960-1980 dönemi Gaziantep kent konutu mekan kurgusu analizidir. Ülkemizde Cumhuriyet'in getirdiği yeniliklerle başlayan gelişme ve değişme sürecinin etkilerinin, öncelikle büyük kentlerde, ardından birçok Anadolu kentinde görülmeye başladığı bilinmektedir. Özellikle 1950'li yıllardan itibaren, Gaziantep kentinde de bu süreçte, çağdaş yaşamın gerekliliklerinin konut mekanına da yansıdığını, alışlagelmiş geleneksel konut yapısının, yerini modern anlayışla planlanan konutlara bırakmaya başladığını söylemek mümkündür. Araştırmada, 1960-1980 yılları arasında, Gaziantep'teki gelişme sürecinin konut kültürüyle ilişkisi tespit edilmeye ve konut mekan kurgusunun değişimi, mekan dizilimi analizi (space syntax) teknikleri kullanılarak elde edilen somut veriler yoluyla, ifade edilmeye çalışılmıştır. Günümüzde; mimarlık, kentsel tasarım, arkeoloji, vs. gibi, bir çok alanda kullanılan mekan dizilimi analizi yöntemi, yapıyı çevreyi oluşturan mekansal dokunun yerleşim veya konut ölçeğinde çözümlenerek, grafik anlatımlara dönüştürülmesine ve mekansal ilişkilerin sayısal verilerle ifade edilebilmesine imkan veren, analiz teknikleri bütünüdür. Mekan dizilimi analizleri UCL Space Syntax Laboratuvarı'nda, Alasdair Turner ve Eva Friedrich tarafından 2010-2011 yılları arasında geliştirilen "Depthmap X" paket programı kullanılarak yapılmıştır. Program yardımıyla her bir konut için yapılan analizlerle, sentaktik bulgular elde edilmiştir. Elde edilen bulgularla, konutun mekan kurgusunu oluşturan mekanların ve bağlantılarının sayısı, adım sayısı, ortalama adım derinliği, halka sayısı, rota değiştiren mekanlar, en sık ve en derin mekanlar hakkında çıkarımlar yapılması ve verilerin geçiş (graph) modeli diyagramlarına aktarılması sağlanmıştır.

Bu kapsamda yapılan analizlerle, çalışmaya konu edilen konutlarda işlevsel gruplamaların nasıl yapıldığı, mekan kullanımının ne şekilde önerildiği ve mekansal ilişkilerin nasıl kurgulandığına ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır.

Çalışmanın yürütüldüğü Gaziantep kenti için, 1938 yılında yaptırılan Hermann Jansen İmar Planı'nın etkileri, yoğun olarak 1950'li yıllardan itibaren kentte görülmeye başlamıştır. Kentin ilk imar planının öngördüğü esaslara dayalı olarak, mevcut kent dokusunun korunmasına özen gösterilmiş ve günümüzde de eski

kent merkezinin ana aksları konumunda olan; Suburcu, Karagöz ve Gaziler Caddesi genişletilip yeniden düzenlenmiş, yanı sıra yeni bulvarlar açılmıştır. Tarihi kent dokusunun merkezi olan kalenin, güneybatı istikametinde başlayarak, batı yönünde uzanan Atatürk Bulvarı ve devamındaki Ordu Caddesi, yeni açılan ana ulaşım akslarındandır. Planlı dönemde imara açılan yeni konut alanlarının gelişimi, bu ana ulaşım aksları çevresinde olmuştur. Modern anlayışla planlanan çalışmaya konu konutlar genel olarak, Atatürk Bulvarı ve devamındaki Ordu Caddesi aksına paralel biçimde, aksın güneyinde; Bahçelievler, Kolejtepe, kuzeyinde ise Kavaklık ve Öğretmenevleri mevkieinde konumlanmışlardır. 1950'lerden itibaren nadir örnekleri görülen kent konutlarının inşası, 1960'larla beraber artış göstermiştir. Ancak 1950-1960 döneminde inşa edilen konutların nitelikli örneklerinin çok az sayıda oluşu ve ilgili arşiv kayıtlarında, plan, proje, ruhsat, vs. bilgilerinin bulunmaması üzerine, çalışmanın tarih aralığı, 1960'lardan başlatılmıştır. 1970'lerin sonlarına doğru ve 1980'lerde, plan şemalarında görülen standartlaşma göz önüne alınarak, çalışmanın tarih aralığı 1980 yılı sınırında tutulmuştur. Çalışmada uygulama bölümü sonucunda;

- Yapı Planlama Özellikleri,
- Konut Dışı ile Konut İçi Bağlantı Özellikleri,
- Strüktür, Yapım Sistemi ve Malzeme Kullanımı,
- Kullanıcı Alışkanlıkları ve Tercihlerine Göre Konut Mekânı Biçimlenişi,
- Cephe Biçimlenişi,

gibi, yapıların ortak özellikleri yanı sıra, 1960-1970 Dönemi ve 1970-1980 Dönemi Kent Konutları için;

- *Mekan dizilimi yöntemiyle elde edilen,*
- *Mekansal ilişki biçimlerinin analiziyle elde edilen,*

olmak üzere, 2 aşamada bulgulara ulaşılmıştır. Analiz verilerine dayanarak elde edilen bulgular ve araştırma sonuçlarına göre, 1960-1980 dönemi Gaziantep Kent Konutu genel özellikleri, özetle şöyle değerlendirilebilir:

1960-1980 dönemi Gaziantep Kent Konutları, mekan kurgusundaki benzerlik ve farklılıklar gereğince, kendi içinde iki dönemde değerlendirilmiştir. 1960'ların başlarında inşa edilen konut planlarında daha özgün, daha kişiye özel çözümlerin hakim olduğu söylenebilir. 1960'ların sonlarına doğru inşa edilen konut planları mekân kurgusunda, mekanların birbirleriyle ilişkilendirilme ve işlevlendirilmesi ile ilgili kararsızlıkların devam ettiği düşünülebilir. 1970'lerden itibaren konut planlarında, koridor sistemi ile mekânlar arası bağlantının yaygınlaşmaya başladığı, 1970'lerin sonlarına doğru inşa edilen çift ya da üç daireli planlarda, koridor sisteminin iyice yerleştiği gözlemlenmiştir. 1980 sonrası apartman konutlarında da koridor etrafında sıralanan mekânsal ilişki biçiminin hakim olduğu apartman konut biçiminin standart bir hal alarak, uygulanan en yaygın plan biçimi olduğunu söylemek mümkündür.

Çalışma sonucunda; kaynaklar, gözlemler ve analizlerle elde edilen sentaktik veriler yorumlanarak, 1960-1980 dönemi Gaziantep Kent Konutu, mekan kurgusuna ait bulgular ortaya konulmuştur. Bu doğrultuda, kentin ilk planlı alanlarında inşa edilmiş olan, kentsel kimliğin önemli bir parçası olan 1960-1980 döneminin özgün karakterini taşıyan Gaziantep Kent Konutlarının; kentin modernleşme sürecindeki yaşam biçimi ve konut kültürünü yansıtan bir miras niteliğinde olduğu söylenebilmektedir. Söz konusu 1960-1980 dönemi Gaziantep Kent Konutlarının, nitelikli örneklerinin, mekânsal ve görsel olarak korunarak yaşatılması ve gelecek nesillere taşınmasının gerekliliği vurgulanmak istenmektedir. Yanı sıra; çalışma ile elde edilen bulguların sonraki dönemlerde yapılacak benzer araştırmalarla beraber değerlendirilerek, Kentin Kültür Mirası'nda önemli bir yere sahip olduğu düşünülen 1960-1980 dönemi Gaziantep Kent Konutları ya da Gaziantep kentsel dokusu ve konut yapıları hakkında yapılacak benzer çalışmalara aydınlatıcı nitelikte bir literatür olması umut edilmektedir.

TEŞEKKÜR

Çocukluğumun en güzel yıllarını geçirdiğim; üzeri ağaç gölgeleriyle örtülü sokaklarında, annem, babam ve kardeşimle uzun yürüyüşler yaptığım, koştuğum, oyun oynadığım semti, yüksek lisans tezimin uygulama çalışmasında inceleyebilme fırsatı buldum. Çalışma ile; o dönemin huzurlu, sıcak apartman ve mahalle yaşantısını yeniden hatırlamak, eşsiz bir mutluluktan benim için...

Yüksek lisans eğitimi ve tez hazırlama sürecinin her aşamasında; sabrı, özeni ve desteğiyle hep yanımda olan, şevkat ve özveriyle yardımda bulunan, çok değerli danışmanım Sayın Doç. Dr. Onur ERMAN hocama, saygı, sevgi ve teşekkürlerimi sunarım. Bilgi ve tecrübesi ile bana yeni ufuklar açan, yol göstererek çalışmamın olgunlaşmasını sağlayan, mesleki gelişimime katkıda bulunan hocama, bana kazandırdığı bilgi donanımı için minnettarım.

Yüksek lisans eğitimi ders dönemi ve tez hazırlama sürecinde, bilgi ve tecrübelerinden faydalanma imkanı bulduğum çok değerli hocalarıma teşekkürlerimi sunarım.

Yaşamım boyunca koşulsuz sevgi ve desteklerini hep hissettiğim, eğitim hayatım ve çalışmalarımda beni daima teşvik eden, aldığım kararlara saygı duyan; anneciğim ve babacığma, üzerimdeki emekleri için ne kadar teşekkür etsem azdır. Varlığı bana güç veren, canım kardeşim ve tüm aileme teşekkürlerimi sunarım...

İÇİNDEKİLER

SAYFA

ÖZ	I
ABSTRACT.....	II
GENİŞLETİLMİŞ ÖZET	III
TEŞEKKÜR.....	VII
İÇİNDEKİLER	VIII
ÇİZELGELER DİZİNİ	XII
ŞEKİLLER DİZİNİ	XIV
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	XX
1. GİRİŞ	1
2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR	3
3. MATERYAL VE YÖNTEM.....	11
3.1. Çalışmanın Kapsamı	11
3.2. Materyal ve Yöntem	12
4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU	29
4.1. Konut Kavramı.....	29
4.2. Konutta İşlevsel Mekânsal İlişkiler.....	32
4.2.1. Mekan Kavramı.....	33
4.2.2. Konutta İşlev ve Mekan İlişkisi	36
4.2.3. Konutta Mekan Organizasyonu.....	40
4.2.4. Mekan Organizasyonunda Biçimsel İlişki Düzenleri.....	47
4.3. Konut Mekanını Biçimlendiren Unsurlar.....	53
4.3.1. Konutta Fizyolojik Belirleyiciler	55
4.3.2. Konutta Psiko – Sosyal Belirleyiciler	57
4.3.2.1. Kişisel Mekan	59
4.3.2.2. Mahremiyet	62
4.3.2.3. Egemenlik Alanı	64
4.3.2.4. Ait Olma (Aidiyet) Gereksinimi	65

4.4.3. Fiziksel ve Toplumsal Çevre Koşulları.....	67
4.4. Konutta Mekansal Değişime Etki Eden Faktörler.....	69
4.4.1. Toplumsal Yaşamın Konutta Mekansal Değişime Etkisi.....	70
4.4.1.1. Nüfus Artışı.....	70
4.4.1.2. Sosyo – Ekonomik Yapı ve Sanayinin Gelişimi	71
4.4.1.3. Toplum ve Aile Yaşantısındaki Değişim	72
4.4.1.4. Teknolojik Gelişmeler.....	73
4.4.1.5. Kentleşme.....	74
4.4.2. Aile Yaşamının Konutta Mekansal Değişime Etkisi.....	76
4.4.2.1. Aile Büyüklüğü ve Yapısındaki Değişim.....	77
4.4.2.2. Ailenin Sosyo – Ekonomik Statüsü.....	78
4.4.2.3. Yaşam Döngüsü ve Ailenin Yaşam Sürecindeki Yeri	79
4.4.3. Bireysel Unsurların Konutta Mekansal Değişime Etkisi.....	81
4.4.3.1. Konutla Kurulan Yararsal ve Duygusal İlişkiler	82
4.4.3.2. Bireyin Eğitim ve Kültürel Yönden Gelişimi.....	84
4.4.3.3. Bireyin Yaşam Yoğunluğu	85
4.4.4. Konut İmgesinin Değişimi	86
4.4.4.1. Mimari Eğilimlerdeki Değişim	86
4.4.4.2. Konutun Statü Aracı Haline Dönüşmesi	89
4.4.5. Geleneksel Konuttan Süregelen Yapı Özelliklerinin Mekansal Değişim Sürecindeki Devamlılığı.....	91
4.4.6. İmar Mevzuatlarındaki Değişimlerin Yapılaşma Düzenindeki Etkisi.....	92
5. TÜRKİYE’DE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU’NA GENEL BİR BAKIŞ	95
5.1. Kent Konutu Kavramı ve Ülkemizde Gelişimi	95
5.1.1. Apartman	97
5.1.1.1. Kira Apartmanı (Kira Evi)	103
5.1.1.2. Aile Apartmanı	105

5.2. Ülkemizde 1960-1980 Dönemi Kent Konutu Örnekleri	107
6. GAZİANTEP KENTİNİN FİZİKSEL GELİŞİMİ ve KENTİN MİMARİ BİÇİMLENİŞİ	115
6.1. Gaziantep İli Genel Konumu	115
6.2. Kentin Yerleşim Alanları ve Planlı Dönem Özellikleri	115
6.3. Gaziantep Konutu Özellikleri	121
6.3.1. Cumhuriyet Öncesi Geleneksel Gaziantep Konutu Özellikleri	121
6.3.2. Erken Cumhuriyet Dönemi Gaziantep Konutu Özellikleri	127
6.4. Gaziantep Şehri İlk Kentsel Planlama Hareketleri	131
6.4.1. Hermann Jansen Planı (1938).....	132
6.4.2. Hamit Kemali Söylemezoğlu-Kemal Ahmet Aru Planı (1950).....	133
6.4.3. Zühtü Can Planı (1974)	134
6.5. Konutta Mekansal Değişime Etki Eden Faktörlerin Gaziantep Kenti Mekansal Değişim Sürecindeki Yeri.....	135
6.5.1. Gaziantep Kenti Toplumsal Yaşamının Etkisi	135
6.5.2. Aile Yaşamının ve Bireysel Unsurların Etkisi.....	136
6.5.3. Konut İmgesinin Değişimi.....	137
6.5.4. Konutta Süregelen Yapı Özelliklerinin Devamlılığı	138
6.5.5. İmar Mevzuatlarındaki Değişim	140
7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ UYGULAMA ÇALIŞMASI	143
7.1. Gaziantep Kentinde 1960-1980 Dönemi Konut (Apartman) Mekan Kurgusunun İncelenmesi.....	143
7.2. Uygulama Çalışmasının Odak ve Kapsamı.....	143
7.3. Uygulama Çalışmasının Yöntemi	147
7.3.1. Mekan Dizilimi Analizleri	148
7.3.2. Mekansal İlişki Biçimleri Analizleri.....	152
7.4. Uygulama Çalışmasından Elde Edilen Bulgular	153

7.4.1. 1960 – 1970 Dönemi Konutlarının Analiziyle Elde Edilen	
Bulgular	159
7.4.2. 1970 – 1980 Dönemi Konutlarının Analiziyle Elde Edilen	
Bulgular	194
8. SONUÇLAR ve ÖNERİLER.....	223
KAYNAKLAR	233
ÖZGEÇMİŞ	243



ÇİZELGELER DİZİNİ

SAYFA

Çizelge 4.1. Konutun bir eylem sistemi olarak açılımı	42
Çizelge 4.2. Coğrafi bölgelerin kentleşme düzeyleri (%)	74
Çizelge 7.1. Konut yer seçim arzı	144
Çizelge 7.2. Mekan kurgusu analizi yapılan 1960-1980 Dönemi Gaziantep Kent Konutları genel bilgileri.....	146





ŞEKİLLER DİZİNİ

SAYFA

Şekil 3.1. Osman Nuri Tuzcu Apt., Akyol Mah., Gaziantep.	14
Şekil 3.2. Dr. Ahmet Hurşit Battal Apt., Kavaklık Mah., Gaziantep.....	14
Şekil 3.3. Eser Apt., Kavaklık Mah., Gaziantep.	15
Şekil 3.4. Mustafa Direkçi Apt., Bahçelievler Mah., Gaziantep.....	16
Şekil 3.5. Özgüçlü Apt., Bahçelievler Mah., Gaziantep.	17
Şekil 3.6. Tütüncüler Apt., Bahçelievler Mah., Gaziantep.	18
Şekil 3.7. Nigar Açıbay Apt., Kolejtepe Mah., Gaziantep.	18
Şekil 3.8. Ümit Apt., Akyol Mah., Gaziantep.....	19
Şekil 3.9. Dr. Ahmet Ekrem Battal Apt., Akyol Mah., Gaziantep.....	20
Şekil 3.10. Büyükbeşe Apt., Akyol Mah., Gaziantep.	20
Şekil 3.11. Kömürcü Apt., Kolejtepe Mah., Gaziantep.	21
Şekil 3.12. Günsay Apt., Akyol Mah., Gaziantep.....	22
Şekil 3.13. Hösükoğlu Apt., Akyol Mah., Gaziantep.	22
Şekil 3.14. Kavaklık Apt., Kavaklık Mah., Gaziantep.....	23
Şekil 3.15. Yakut Apt., Akyol Mah., Gaziantep.	24
Şekil 3.16. Özsever Apt., Akyol Mah., Gaziantep.	24
Şekil 3.17. Garib Apt., Kavaklık Mah., Gaziantep.	25
Şekil 3.18. Divan Apt., Akyol Mah., Gaziantep.	26
Şekil 3.19. Yalkın Apt., Akyol Mah., Gaziantep.	26
Şekil 3.20. Asaf Erkılıç Apt., Akyol Mah., Gaziantep.....	27
Şekil 4.1. Mağara mekanı ve kapı ögesi, Kapadokya Derinkuyu Yeraltı Şehri....	31
Şekil 4.2. Saydam sınırlarla tanımlanmış mekan örneği, London Eye	34
Şekil 4.3. Yapay mekan	35
Şekil 4.4. Doğal sınırlı mekan	35
Şekil 4.5. Güneş şemsiyesinin sınırladığı mekan	35
Şekil 4.6. Konutun iklim ve coğrafya	37
Şekil 4.7. Karadeniz Bölgesi serender evi	37

Şekil 4.8. Yemek yeme eylemi ve konut arasındaki ilişki düzeni	38
Şekil 4.9. Yemek yeme eylemi sırasında alan kullanımı	39
Şekil 4.10. Mutfak içinde düzenlenmiş yemek yeme alanı	39
Şekil 4.11. Farklı işleve sahip mekanların ilişkilendirilmesiyle oluşan mekansal bütün. Alhambra Sarayı, Granada, İspanya	41
Şekil 4.12. Yaşama bölümü tefrişi	43
Şekil 4.13. Konutta yer alan eylemlerin mahremiyet ilkesine göre sıralanışı	45
Şekil 4.14. Mehmet Kuzucu Apartmanı, 1962, Kayseri	46
Şekil 4.15. Yeşilyurt'ta bir apartman, 1969	46
Şekil 4.16. Mekan içinde mekan, Moore Evi, Charles Moore, 1961, Orinda Kaliforniya	48
Şekil 4.17. Kapsanan mekanın biçimsel olarak kapsayan mekandan farklılaşması	48
Şekil 4.18. İki mekanın ortak bir bölge oluşturacak şekilde iç içe geçmesi	49
Şekil 4.19. Kesişen iki hacmin iç içe geçmiş olan bölümünün, her iki mekan tarafından eşit olarak paylaşılması, Aziz Petrus Bazilikası, 1506, Roma, İtalya	49
Şekil 4.20. Kesişim alanının, kesişen mekanlardan biri ile bütünleşmesi, Panteon, M.S.118, Roma, İtalya	50
Şekil 4. 21. Kesişen iki mekan arasında kalan kısmın mekana dönüşmesi, Floransa Katedrali, 1296-1436, Floransa, İtalya	50
Şekil 4.22. Bitişik iki mekanın bağlayıcı düzlem aracılığıyla birleştirilmesi, Chiswick Evi, 1729, Batı Londra, İngiltere	51
Şekil 4.23. Tek bir mekansal hacmin içinde konumlanan düzlemin, oluşturduğu mekanlar	52
Şekil 4.24. Ortak bir mekan ile birbirine bağlanmış mekan örneği, B. Stretto House, Steven Hall, 1991, Dallas, Texas, Stati Uniti	53
Şekil 4.25. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi piramidi	54

Şekil 4.26. Fiziksel çevre içinde kişilerin davranışsal gereksinimler için gerekli olan, diğer bireylerle aralarında da içgüdüsel olarak korudukları uzaklıklar	61
Şekil 4.27. Geleneksel Antep Evi	63
Şekil 4.28. İzlanda Torf Ev örneği.....	68
Şekil 4.29. Geleneksel Japon evinde hareketli bölücü elemanlar	68
Şekil 4.30. Geleneksel Konut Örneği, Gaziantep 79 Tescil Numaralı Antep Evi	88
Şekil 4.31. Ankara’da Rasih İhsan Kira Evi	88
Şekil 4.32. ME-SA Grubu, Çankaya Yerleşimi, Ankara, 1972-1976	89
Şekil 5.1. Pera, İstanbul	98
Şekil 5.2. Tayyare Apartmanı, 1922	99
Şekil 5.3. II. Vakıf Apartmanı (1926)	100
Şekil 5.4. Ceylan Apt. planı, Arkitekt.....	101
Şekil 5.5. Ceylan Apt. salon görünüşü.....	101
Şekil 5.6. Ceylan Apt., 1933, görünüşler.....	101
Şekil 5.7. İstanbul’da 1928-1934 yılları arasında inşa edilen yapılar, Anonymous, 1935.....	102
Şekil 5.8. İzmir’de bir Kira Evi, 1937.....	104
Şekil 5.9. Ankara’da bir Kira Evi, 1941	105
Şekil 5.10. Özsöyler Aile Apt.	107
Şekil 5.11. Osman Yetkin Aile Apt.	107
Şekil 5.12. Halis Erciyes Evi, 1961, ...	110
Şekil 5.13. Ali Kişioğlu Apt., 1969,.....	110
Şekil 5.14. Ahmet Kılıç Evi, 1964.....	111
Şekil 5.15. Osman Özkal Evi., 1974, ...	111
Şekil 5.16. Konak Apt., 1968, Mimar Zeki Yüzüak, Cemalpaşa Mah., Adana	112
Şekil 6.1. Gaziantep ili konumu	115

Şekil 6.2. 19. yüzyıl başlarındaki Antep kenti gravürü.....	116
Şekil 6.3. İnşası henüz tamamlanmamış olan Şehitler Anıtı ve Antep Kalesi'ne batı yönünden bakış, 1935	117
Şekil 6.4. Kentte kale çevresindeki ilk yerleşmeden, 1963 yılına kadar tarihsel gelişimi gösteren harita	118
Şekil 6.5. Kale ve çevresindeki ilk mahalle oluşumları	119
Şekil 6.6. Antep Harbi'nde Fransız kuşatması altında yıkılan binalar	121
Şekil 6.7. İçe dönük konut düzeni ile şekillenmiş sokak görünüşü, Bey Mahallesi, Gaziantep.....	123
Şekil 6.8. Gaziantep'te bir kabaltı.....	123
Şekil 6.9. Kabaltı, Gaziantep	123
Şekil 6.10. 41 Tescil Nolu Hasan Süzer Geleneksel Antep Evi, zemin, 1.ve 2. kat planları	124
Şekil 6.11. Hasan Süzer Evi avlu	125
Şekil 6.12. Hasan Süzer Evi avlu cephesi.....	125
Şekil 6.13. 09 Tescil Nolu Geleneksel Antep Evi, zemin, ara kat, 1.ve 2. kat planları	126
Şekil 6.14. 09 Tescil Nolu Ev	126
Şekil 6.15. 09 Tescil Nolu Ev avlu cephesi	126
Şekil 6.16. Antep Evi giriş kapısında karataş	127
Şekil 6.17. Karataş (bazalt)	127
Şekil 6.18. Antep kenti çarşı içinde, sıcak ve soğuktan korunmak amacıyla, dükkanların üzerinin sırtık üzerine bağlanmış hasır ile örtülmesi. Tipik, sıcak iklimli İslam kenti çarşı dokusu örneği olan bu uygulama, 1923 yılına kadar devam etmiştir. Bu tarihte Kavaf, Nacar ve Sobacılar çarşısında çıkan büyük bir yangın sonucu 250 dükkanın yok olması sebebiyle, belediye tarafından yasaklanmıştır	128
Şekil 6.19. Dr. Abdulkadir Göksel Apt., (1947-1948).....	130

Şekil 6.20. Prof. Dr. Ömer Göksel Evi, zemin ve 1.kat planı, 1950 öncesi, Öğretmenevleri Mah., Gaziantep	130
Şekil 6.21. Prof. Dr. Ömer Göksel Evi, sokaktan görünümü ve kuzeydoğu cephesi	131
Şekil 6.22. Mustafa Ersoy Apt., kuzeydoğu cephesi	131
Şekil 6.23. Hermann Jansen Planı, 1938.....	133
Şekil 6.24. Hamit Kemali Söylemezoğlu - Kemal Ahmet Aru Planı Planı, 1950	134
Şekil 6.25. Sonradan kat ilavesi yapılan konut örnekleri, Kolejtepe ve Kavaklık Mah., Gaziantep	141
Şekil 7.1. Çalışmanın yürütüldüğü bölgenin kapsadığı alan.....	145
Şekil 7.2. İncelenen konutların çalışma alanındaki dağılımı.	145
Şekil 7.3. Geçiş modelleri mekansal ilişki düzenleri	149
Şekil 7.4. Farklı geçiş modeli örnekleri ve kök mekana göre geçiş modelinin	150
Şekil 7.5. Örnek bir geçiş modeli ve adım derinliği hesaplama tablosu.	151
Şekil 7.6. Sonradan kat ilavesi yapılan konut örnekleri	155
Şekil 7.7. Konut No 1 (Osman Nuri Tuzcu Apartmanı, 1960) mekansal analizi.....	162
Şekil 7.8. Konut No 2 (Dr. Ahmet Hurşit Battal Apartmanı, 1963) mekansal analizi.....	165
Şekil 7.9. Konut No 3 (Eser Apartmanı, 1963) mekansal analizi.	168
Şekil 7.10. Konut No 4 (Mustafa Direkçi Apartmanı, 1963) mekansal analizi. ...	171
Şekil 7.11. Konut No 5 (Özgüçlü Apartmanı, 1965) mekansal analizi.....	174
Şekil 7.12. Konut No 6 (Tütüncüler Apartmanı, 1966) mekansal analizi.....	177
Şekil 7.13. Konut No 7 (Nigar Açbay Apartmanı, 1966) mekansal analizi.....	180
Şekil 7.14. Konut No 8 (Ümit Apartmanı, 1967) mekansal analizi.	183
Şekil 7.15. Konut No 9 (Ahmet Ekrem Battal Apartmanı, 1968) mekansal analizi.....	186

Şekil 7.16. Konut No 10 (Büyükbeşe Apartmanı, 1968) mekansal analizi.	189
Şekil 7.17. Konut No 11 (Kömürcü Apartmanı, 1969) mekansal analizi.	192
Şekil 7.18. Konut No 12 (Günsay Apartmanı, 1970) mekansal analizi.	196
Şekil 7.19. Konut No 13 (Hösükoğlu Apartmanı, 1970) mekansal analizi.....	199
Şekil 7.20. Konut No 14 (Kavaklık Apartmanı, 1970) mekansal analizi.....	202
Şekil 7.21. Konut No 15 (Yakut Apartmanı, 1971) mekansal analizi.	205
Şekil 7.22. Konut No 16 (Özsever Apartmanı, 1972) mekansal analizi.	208
Şekil 7.23. Konut No 17 (Garib Apartmanı, 1975) mekansal analizi.	211
Şekil 7.24. Konut No 18 (Divan Apartmanı, 1976) mekansal analizi.	214
Şekil 7.25. Konut No 19 (Yalkın Apartmanı, 1978) mekansal analizi.	217
Şekil 7.26. Konut No 20 (Asaf Erkıılıç Apartmanı, 1979) mekansal analizi.....	220

SİMGELER VE KISALTMALAR

H	: Hol
GH	: Giriş Holü
SH	: Servis Holü
YH	: Yatak Holü
SA	: Salon
MO	: Misafir Odası
YM	: Yemek Odası
OO	: Oturma Odası
YO	: Yatak Odası
M	: Mutfak
K	: Kiler
L	: Lavabo
WC	: Tuvalet
BL	: Balkon
OD	: Odunluk
APT	: Apartman



1. GİRİŞ

Kent kimliğinin oluşumunda belirleyici nitelikte olan yapılı çevreye ait mimari özelliklerin; dahil olduğu toplumun içinde bulunduğu dönemin siyasi, ekonomik ve sosyal şartlarının etkisinde biçimlendiği söylenebilir. Yapılı çevre bütününde önemli orana sahip olan konut yapıları, söz konusu etkenler ve kullanıcılarının yaşam biçimi doğrultusunda değişip, şekillenir. Sürekli olarak devam eden bu döngüde, toplumların yaşadığı belirli dönemlerin kırılma noktası olduğu ve birçok alanda köklü değişimleri beraberinde getirdiği bilinmektedir. Toplum ve yapıtaş bireyin yaşamını etkileyen her değişimin, dolayısıyla toplumsal ölçekte görülen değişimlerin, konut mekanına da yansması kaçınılmazdır. Konut mekan kurgusu araştırmasının yapılacağı Gaziantep kenti, tarihi süreçte farklı kültüre sahip birçok insan topluluğunun yaşadığı, dünyanın en eski yerleşim yerlerinden biri olup, bu kültürlerin izlerini taşıyan zengin bir kent dokusuna sahiptir.

Yapılan literatür araştırmalarına dayanarak, ülkemizde Cumhuriyet rejimi ve getirdiği yeniliklerle başlayan gelişme sürecinin etkilerinin, özellikle 1950’li yıllardan itibaren, Gaziantep kentinde de görülmeye başladığı söylenebilir. Bu süreçte, çağdaş yaşamın gerekliliklerinin konut mekanına da yansıdığı, alışlagelmiş geleneksel konut yapısının, yerini modern anlayışla planlanan konutlara bıraktığı görülür. Araştırmada, 1960-1980 yılları arasında Gaziantep’teki gelişme sürecinin konut kültürü ile ilişkisi tespit edilmeye ve konut mekan kurgusunun değişimi, mekan dizilimi (space syntax) teknikleri kullanılarak elde edilecek somut veriler yoluyla, ifade edilmeye çalışılacaktır. Bu noktada öncelikle, Cumhuriyet sonrası ülke genelinde yaşanan kalkınma ve yenilenme sürecinin, konut yerleşmelerine yansımalarının, Gaziantep kentindeki etkileri incelenecektir. Uygulama çalışması ile, mekan analizi yapılacak olan 1960-1980 dönemi Gaziantep kent konutu örneklerinin, genel karakterini ve mekan kurgusunu anlamaya yönelik bazı sorulara cevap aranmaya çalışılacaktır. Buna göre:

1. 1960-1980 dönemi Gaziantep kent konutu mekan kurgusunda, kendine özgü prensip ve kurallardan bahsetmek mümkün müdür?
2. Çalışma tarih aralığındaki ilk 10 yıllık süreçte inşa edilen konutlar ile, son on yıllık süreçte inşa edilen konutların mekan kurgusu arasındaki belirgin değişim, somut verilerde nasıl karşılık bulmaktadır?
3. Kendi içinde iki dönemde incelenen konutların mekansal modellerindeki benzerlik ve farklılıklar nelerdir?
4. Büyük ölçüde kültür ve yaşam tarzının farklılaşmasına bağlı olarak gelişen değişimler, konut mekanının biçimlenmesine nasıl etki etmiştir?

Çalışmaya konu konutların mekan dizilimi yöntemi teknikleri kullanılarak, mekan analizi yapılırken, literatür taraması ile ulaşılabilecek bilgilerle, bulgular desteklenmeye çalışılacaktır. Mekan analizi ile elde edilen verilerin, sayısal ve grafiksel olarak ifade edilmesi ile, Gaziantep 1960-1980 dönemi kent konutlarının genel karakteri, mekan kurgusu modelleri ile, bu modeller arasındaki benzerlik ve farklılıkların, somut bir biçimde ortaya konulması hedeflenmektedir.

2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Temelde bir konut araştırması olan çalışmada öncelikle; konut kültürü, konut, konutu oluşturan mekanlar, mekanların işlevleri, işlevlerine göre gruplandırılan mekanların birbiri ile ilişkilendirilme biçimleri gibi konular hakkında yapılan bilimsel çalışmaların, incelemeleri yapılmış ve ilgili çalışmalar hakkında bilgiler verilmiştir.

Prof. Dr. Şengül Öymen Gür tarafından, 2000 yılında yayınlanan, “Doğu Karadeniz Örneğinde Konut Kültürü” isimli kitap, insanın varoluşundan günümüze dek devam eden gelişimi ile birlikte, çeşitli biçimlere bürünen konut ögesini, çok boyutlu olarak ele almaktadır. Yapıtın amacı, insan yaşamında önemli yere sahip fiziksel varlık olan konutun yaşam niteliğinin yükseltilmesi, standartlarının geliştirilmesi ve konut çözümlerinde küresel anonim önlenmesi için, bölge bazındaki iyileştirme politikalarına esas olabilecek bir çözüm modeli ortaya konulması, olarak açıklanmaktadır. Çalışma, Trabzon kenti özelindeki bölüm yanı sıra, konutun insan yaşamındaki yerini psikolojik etkenleri de göz önünde bulundurarak, kapsamlı bir biçimde açıklamaktadır. Yazarın, çevre-davranış araştırmaları genel çerçevesinde yer alan, 1996 yılında yayınladığı “Mekan Örgütlenmesi” isimli kitabında ise, insan ve çevre dinamiklerinin çözümlenmesi yanı sıra, insan yapısı çevrenin mekan ile yer kavramları başta olmak üzere değerlendirilerek, tasarım karar süreçlerinin insan lehine etkilenmesinin amaçladığı, belirtilmektedir. Kitapta mimari tasarımda önemli yer tutan ve insan davranışları ile şekillenen; gereksinme, mahremiyet, kişisel mekan ve egemenlik alanı gibi, davranış mekanizmalarına da yer verilmektedir.

Dr. Enis Faik Arcan ve Dr. Fikret Evci tarafından, 1999 yılında yayınlanan, “Mimari Tasarıma Yaklaşım 1, Bina Bilgisi Çalışmaları” isimli kitap, mimarlık disiplininde önemli yer tutan temel kavramlar, terimler ve tasarım ilkelerini geniş kapsamda ele almaktadır. Alanında öncü çalışmalardan bir olan yayın; mimari tasarımda bireysel özelliklerden mekansal niteliklere ulaşmada, tasarım bilgisinin

temel noktalarını içermektedir. Çalışmada özellikle konut mekanının biçimlenmesi ve bu süreçte kullanıcının mekansal, boyutsal ve duyuşsal ihtiyaçlarının rolü ve etkisi tartışılmaktadır.

Prof. Dr. İlhan Altan tarafından, 2015 yılında yayınlanan, “Mimarlıkta Mekan Kavramı” isimli kitapta, insan ve çevre davranışları kapsamında, mekan ve özellikleri ele alınmaktadır. Kültür ve mekan ilişkisinin de tartışıldığı kitapta; mekan psiko-sosyal bağlamda değerlendirilmekte, yanı sıra ışıık, gölge, renk, doku gibi unsurların mekanın anlamındaki yeri ifade edilmektedir.

Yrd. Doç. Dr. Aziz Kıran ve Prof. Dr. Çiğdem Polatoğlu tarafından, 2018 yılında yayınlanan, “Bina Bilgisi’ne Giriş” isimli, Bina Bilgisi ders notları genişletilerek hazırlanan kitap ile; mekan, konut, vs. gibi mimarlığın temel kavramları, fiziksel ve psiko-sosyal kullanıcı gereksinimleri, konut ile içerdığı eylemler, işlevler ve konut tipleri, tasarımı etkileyen faktörler gibi konularda kuramsal altyapı oluşturularak, mimarlık alanındaki çalışmalara yol gösterici olmanın amaçlandığı belirtilmektedir.

Francis D. K. Ching’in, Sevgi Lökçe tarafından 2002 yılında çevrilen “Mimarlık Biçim, Mekan ve Düzen” isimli kitabında, yapıyı çevreyi oluşturan biçim ve mekanın düzenlenme ilkeleri, mekanların birbirleri ile ilişkilendirilme ve organize edilme yolları ele alınmaktadır. Seçme mimari eserlerin de yer aldığı çalışmada, görünüşte farklı olan bu yapıların inşa edilmiş yeri ve zamanını yansıtan kritik ayrımlar dikkate alınarak, yapılar arasındaki benzerliklerin aranmasına teşvik edildiği belirtilmekte, yanı sıra tasarım elemanları ve ilkeleri daha iyi tanındıkça, yeni bağlantılar, ilişki biçimleri ve anlam düzeylerinin oluşturulmasının mümkün olabileceği vurgulanmaktadır.

Ruşen Keleş tarafından, 2016 yılında yayınlanan, “Ruşen Keleş Kentleşme Politikası” isimli kitapta, olumsuz çevre koşulları ile, çarpık ve sağlıksız yapılaşmadan doğan kentleşme olgusu, geniş kapsamda ele alınmaktadır. Konutta mekansal değişime etki eden faktörlerden biri olan kentleşme olgusu yanı sıra, kentleşme politikası ile ilgili yanlış ve doğru uygulamaların ayırt edilmesine ilişkin

ipuçlarının verildiği çalışmayla, konu ile ilgili bilincin geliştirilmesi de hedeflemektedir.

Onur Erman ve ark. tarafından 2007 yılında yayınlanan, “Adana’da, 1930’lardan Günümüze, Sosyal, Kültürel Ve Ekonomik Değişimler Bağlamında Konut Mimarisinin Gelişimi” isimli, Çukurova Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri kapsamında hazırlanan çalışmada, Adana’da; 1930’lardan 1980’lere kadar uzanan dönemde, kentin ilk imar planının öngördüğü bölgelere inşa edilen, nitelikli modern mimarlık ürünlerinden seçilen konut yapıları ele alınarak, Adana kenti 1930-1980 dönemi konut mimarisindeki değişimleri incelemek hedeflenmiştir. Çalışma, konut biçimlenmesine yansıyan değişimleri, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik etkiler bağlamında değerlendirerek, kentin konut biçimlenmesinde toplumsal, ekonomik, kültürel değişimlerin rolünü ortaya koyması bakımından önem arz etmektedir.

Literatür taraması sırasında, mimarlık alanında mekan dizilimi yöntemi kullanılarak yapılan bilimsel yayınlar, kitap, makale, yüksek lisans ve doktora tez çalışmalarının araştırması yapılmıştır. Yapılaşmış çevrede, mekan dizilimi konulu çalışmalar değerlendirildiğinde, çalışmaların yurt içi ve dışında yayılım gösterdiği ve konuttan yerleşime uzanan farklı ölçeklerde çalışıldığı görülmüştür. Farklı bölgeler ve yörelerdeki mekansal sistemlerin incelendiği çalışmalarda, konunun kimi zaman yerleşim, kimi zaman bina ölçeğinde ele alındığı izlenmiştir. Ancak Hillier ve Hanson’un (1984), “The Social Logic of Space”, Hillier’in (2007) “Space is the Machine”, Hanson’un (1998), “Decoding House and Homes” isimli çalışmaları, mekan dizilimi analizi alanının mihenk taşlarıdır.

Hillier (1984), “The Social Logic of Space” isimli çalışmasında, kentlerin oluşum mantığını dizimsel (syntactical) olarak açıklamaktadır. Çalışmada, mekanın çizgiler ve biçimlerden çok daha fazla anlamlar barındırdığı belirtilerek, mekan dizilimlerinin insanların hareket biçimleriyle ilişkisinin bazı sosyolojik nedenlere bağlı olduğu ya da tam tersi, sosyal yapının mekan dizilimlerine ve insan hareketlerine etki edebileceğine işaret edilmektedir. Hillier’in ortaya koyduğu temel

fikir, o ana kadar yalnızca fiziksel bir nesne olarak değerlendirilen mekanın, görünenden daha fazlasını içerdiği, örneğin insan ve ilişkilerini kapsadığıdır. Hillier bu kitapla beraber, toplum ve insan ilişkilerini açıklayan bir kuram oluşturarak, bilimsel bir yöntemle kentleri sınamaktadır. Burada amaç, mevcut tasarım stratejilerini nesnel ve bilimsel olarak analiz etmek ve yeni tasarım stratejileri oluşturabilmektir.

Hillier'in (1996) "Space is the Machine" isimli çalışmasında ise, mekan dizilimi (space syntax) analiz tekniklerinin, "tanımlanamayan" "tanımlanabilir" yapma amacıyla geliştirildiği belirtilmektedir. Buna göre mekan dizilimi analizi, kentlerin ve yapıları çevrenin ilişkili olma durumunu tanımlamaya imkan veren, analitik bir yöntem olarak ifade edilmektedir.

Konuyla ilgili akademik çalışmaların 2000'li yıllarda yoğunlaştığı ve alanın bu dönemde oldukça popüler olduğu görülmektedir. Yurtdışında yapılmış olmakla birlikte Türk Konut Kültürü'nün sosyo mekansal dönüşümünü mekan dizilimi açısından analiz eden ilk çalışma, 2005 yılında Yasemin İnce Güney tarafından University of Michigan'da tamamlanan "Appropriated 'a la Franga' an Examination of Turkish Modernization Through The Lens of Domestic Culture" (Kabul edilmiş 'A La Franga', Konut Kültüründen Bakışla Türk Modernleşmesinin İncelenmesi) konulu doktora çalışmasıdır. Çalışmada üst ve orta gelir grubu için tasarlanmış, Erken Cumhuriyet Dönemi 108 adet apartman tipi konutun mekan dizilimi analizi yapılarak, Ankara konutunun genotipik özellikleri tanımlanmaya çalışılmıştır. Geçirgenlik (permeability) ve görünürlük (visibility) analizleri yapılarak mekanların gruplanmasına ve dış mekanla ilişkisine göre, sonuçlar yorumlanmıştır.

Ülkemizde mekan dizilimi analizi konusunda yapılan ilk çalışmalardan birisi Pelin Dursun tarafından 2002 yılında tamamlanan "Trabzon Kentsel Dokusunda Morfolojik Analiz" başlıklı doktora çalışmasıdır. Genel olarak bu örnek çalışma, Trabzon kentsel yapısında ortaya konulan farklı mekansal örüntülerin, yerleşim ve konut ölçeğinde analiz edilmesini kapsamaktadır. Çalışma sırasında, mekan dizilimi analizi tekniklerinin kullanım alanlarının ve bu teknikler ışığında yapılan

çalışmaların araştırması yapılmıştır. Söz konusu araştırmalar sonucu ortaya konulan bulgulara bağlı olarak kullanılan teknikler bütünüünün yetenek ve sınırlamalarının tespit edilerek yorumlanmasının, çalışmanın amaçlarından olduğu ifade edilmektedir. Çalışmayla Trabzon kentinde, farklı kültürlerin etkisi ile biçimlenen mekansal modellerde, kendine özgü kurallar ya da belirli genotipler bulunup bulunmaması, var ise bu genotipler arasındaki benzerlik ve farklılıkların tespit edilmesi hedeflenmiştir. Kentteki oluşumun farklı dönemlerde ele alındığı çalışmada, konut ve yerleşme düzeyi iki farklı ölçekte gerçekleştirilmektedir. Konut ölçeğinde yapılan analiz, çalışmaya konu konutların genel karakteristiğinin belirlenmesi ve mekansal modellerinin incelenmesi olmak üzere iki aşamada gerçekleştirilmektedir. Çalışma sonucunda, öncelikli olarak mekan dizilimi analizi yönteminin, kullanıldığı alanlarda bulguları ortaya koymak için gerekli verileri elde edebilmedeki yetkinliği yanı sıra, yöntemin göz ardı ettiği noktalar vurgulanmaktadır. Trabzon kenti konut analizine dair yapılan değerlendirmede, kentte yer alan üç farklı kültürün kendi içlerinde biçimlendirdikleri mekansal modellerde, belirli genotiplerin var olduğu ortaya konulmaktadır. Benzer sentaktik özellikler, bu kültürlerin birbirinden etkilendiğini, farklı özellikler ise her kültürün kendine özgün birtakım değerlerini koruduğunu gösterdiği, ifade edilmektedir

Ülkemizde yapılan bir diğer öncü çalışma ise, Suzan Sanlı tarafından 2009 yılında tamamlanan “Bir Mimara Ait Konut Tasarımlarının Mekan Sentaksı Yöntemiyle Analizi” başlıklı doktora çalışmasıdır. Çalışma, mimar Yılmaz Sanlı’nın 1960-2004 yılları arasında tasarladığı 42 adet konutun, mekan dizilimi analizi yöntemiyle incelenmesini kapsamaktadır. Çalışmada kullanılan mekan dizilimi analizi yöntemiyle, bir mimarın farklı dönemlerde yaptığı konut tasarımlarındaki kurgusal farklılık ve benzerliklerin sayısal ve grafiksel ifadeyle, somut olarak ortaya konulması hedeflenmektedir. Böylelikle tasarımın farklı zamanlarda, farklı kullanıcılar için yapılmış olmasının, mekansal organizasyon ve ilişkilere nasıl yansıdığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışma kapsamında incelenen, İstanbul ve çevresi ile, Ege ve Akdeniz kıyı kentlerinde yer alan konutlar; 1960-1985, 1985-

1995 ve 1995-2004 olmak üzere, kronolojik olarak üç dönemde toplanmaktadır. Ait oldukları dönemin izlerini taşıyan mimari özelliklere sahip olduğu belirtilen konutlar, coğrafi konum, yer ya da kullanıcı tercihlerine bağlı olarak değişen yapısal özellikleri bağlamında analiz edilerek, karşılaştırılmaktadır. Analizi yapılacak olan konutlara ait mekansal modellerin sentaktik özellikleri, önce işlevden bağımsız olarak sadece mekana ilişkin olarak gerçekleştirilmektedir. Ardından işlevlerine göre gruplandırılan mekanların, konutun bütünündeki işlevsel dağılımı incelenmektedir. “Jass” isimli bir java programı yardımıyla mekansal örüntülere ait geçiş grafikleri elde edilmektedir. Çalışmanın sonucunda, mimarın konut tasarımında, üç farklı dönemde gerçekleştirilmiş Yılmaz Sanlı tek aile evlerinin içerdiği modellerde, kendine özgü kurallar dizisi ve eğilimlerin olduğu belirtilmektedir. Genotiplerin sınıflandırılmasında, kullanıcı özellikleri, ev tipi, coğrafya ve biçimsel yapılanmanın etkili olduğu ifade edilmektedir. Çalışmanın Yılmaz Sanlı mimarlığı adına zengin bir birikim oluşturduğu, aynı zamanda araştırma, bilim ve tasarım ilişkisini kapsayan deneysel bir yaklaşımı ortaya koyduğu belirtilmektedir.

Konut ve mekan dizilimi konulu bir başka çalışma ise Karaman ve Erman (2014) tarafından yapılan, “From Traditional to Modern: Changes in The Spatial Structure of Single Family Houses in Turkey” (Gelenekselden Moderne: Türkiye’de Müstakil Konutların Mekansal Yapısında Değişim) konulu çalışmadır. Çalışmada geç 19. yy ve Cumhuriyet öncesi 1920’ler birinci dönem, Cumhuriyet sonrası 1920’ler ile 1950’li yıllar ikinci dönem olmak üzere, iki dönemde Adana’da inşa edilmiş müstakil konut örneklerinin dizimsel analizi yapılmıştır. Çalışmada her bir dönemin sentaktik kodları belirlenerek karşılaştırmalı olarak sonuçlara ulaşılmıştır. Çalışmanın, Cumhuriyet sonrası toplumsal değişimlerin Anadolu kentinde mekânsal değişime nasıl etki ettiğini anlatması bakımından, önemli olduğu düşünülmektedir.

Erman ve Karaman (2015) tarafından mekan dizilimi kapsamında yapılan bir diğer çalışma ise “Following The Codes of Rationalist Architecture Through a Syntactic Analysis of Early Turkish Examples” konulu çalışmadır. 2015 yılında

Londra’da 10.’su yapılan Uluslararası Mekan Dizilimi Sempozyumu’nda (International Space Syntax Symposium) sunulan bildiride, Rasyonalist Akım’ın yurt dışındaki ve yurt içindeki dönemdaş örnekleri sentaktik verilerle karşılaştırılarak, mekan kurgusundaki benzerlik ve farklılıklar tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın çıkış noktası Rasyonalist Akım’ın benzer biçimsel kütleler üretmesine rağmen aynı benzer etkiyi mekansal ilişkilerde de sağlayıp sağlamadığıdır. 1910-1930 yılları arasında Adolf Loos, Hans Scharoun ve Walter Gropius tarafından tasarlanmış beş adet yurtdışı müstakil konut örneğiyle 1930’lu yıllarda Arif Hikmet Holtay, Seyfi Arkan, Abdullah Ziya Kozanoğlu, Semih Rüstem ve Rebii Gordon tarafından tasarlanmış beş adet yurtiçi müstakil konut örneği çalışmanın materyalini oluşturmuştur. Ulaşılan sonuçlar, belli mekansal gruplarda benzer mekansal ilişkilerin varlığını ortaya koymuştur.

Yapılan çalışmaların bir kısmı ise yöntemi kullanmaktan çok yöntemin geri planı ile ilgilidir. Örneğin Gündoğdu (2014)’nın “Mekan Dizilimi Analizi Yöntemi ve Araştırma Konuları” başlıklı makale çalışması, yöntemi geniş kapsamda ele alarak, yöntemin ortaya çıkış süreci hakkında bilgiler vermektedir. Çalışma ayrıca yönetime dair bibliyografik kaynak olarak da değerlendirilebilir.

Tüm bunların yanı sıra iki yılda bir uluslararası olarak düzenlenen ve sonuncusu 2017 yılında Lizbon’da gerçekleştirilen “Space Syntax Symposium”, alandaki güncel gelişmeleri takip etmek ve farklı uygulama ve araştırmaları incelemek için veri arşivi oluşturmaktadır.

Çalışmanın Gaziantep kentinde yürütülmesi, kentin yapısı, kültürü, konut biçimlenmesi, Geleneksel Antep Evi’nin genel karakterinin incelenmesi gibi yerel unsurların araştırılmasını gerektirmiştir. Bu noktada özellikle kenti, kentin toplumsal ve kültürel özelliklerini, yerel halkın yaşam biçimi tanıyan, bu konularda araştırmalar yaparak, kitaplar yayınlayan yazarların çalışmaları incelenmiştir.

Ali Atalar, tarafından 2004 yılında yayınlanan “Osmanlı Dönemi Antep Evleri” isimli kitapta, Geleneksel Antep Evleri’ndeki yaşam biçimi yanı sıra; plan, cephe, malzeme, işçilik ve detay özellikleri, teknik çizim olmaksızın, deneyim,

gözlem ve fotoğraflarla belgelenerek anlatılmaktadır. Geleneksel Antep Evinin genel profilinin canlandırılmasını sağlayan kitapta, plan şemaları yer almamaktadır.

Mekan dizilimi analizi kullanılarak Gaziantep kentinde yapılan bir diğer çalışma, Yıldırım ve Çağdaş (2018) tarafından yapılmış olan “Gaziantep Geleneksel Mimari Dokusunun Sosyo-Kültürel Bağlamda Mekan Dizimsel Analizi” başlıklı makale çalışmasıdır. Çalışmanın amacı organik olarak biçimlenen Gaziantep geleneksel kent dokusunun oluşum sürecini, sosyal ve mimari dinamikleri kapsayan bir analiz yöntemi ile değerlendirmek ve yorumlamaktır. Yanı sıra, geleneksel kent dokusunun oluşumunda sözel olarak ifade edilemeyen toplumsal etkenlerin, mekan dizilimi analizi yöntemi ile somut verilerle ortaya konulması hedeflenmektedir. Çalışma kapsamında, Gaziantep kentinde iki farklı etnik grubun yaşadığı Şekeroğlu ve Bey Mahalleleri ile, geleneksel kent merkezi ele alınmaktadır. Çalışma kapsamında analizler “Depthmap” programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmada elde edilen sentaktik veriler, kültür ve mekan ilişkisinin, mimari ve kentsel bağlamda nasıl sonuçlandığını gösterir niteliktedir. Çalışmada karşılaştırılan iki farklı mahallenin mahremiyet ihtiyacının, sokak kurgusu ve fiziksel oluşumda baskın bir öge olduğu, ancak kültürel farklılıklara bağlı olarak bu kavramın sokak oluşumlarına farklı yansıdığı ve kent dokusu ile toplum ilişkisi üzerine, daha geniş kapsamda yapılacak bir araştırmanın ilk aşaması olduğu belirtilmektedir.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Çalışmanın Kapsamı

Çalışma, Gaziantep 1960-1980 dönemi kent konutunun mekan kurgusunun analizi üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu kapsamda, Gaziantep Cumhuriyet Öncesi Geleneksel Konutu ve Erken Cumhuriyet Dönemi Konutu genel özelliklerine değinilerek, kentte konutun mekansal değişimi tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırma kapsamındaki 1960-1980 dönemi konutlarının mekansal değişimi incelenirken; batıdaki örneklerle örtüşen plan özellikleri yanı sıra, yerel kültür öğelerinin mekan kurgusu oluşumu üzerindeki etkileri de saptanmaya çalışılmıştır. Bu amaçla, çalışmanın 4.4. nolu bölümünde genel anlamda değinilen konutta mekansal değişime etki eden faktörler, 6.5. nolu bölümde Gaziantep özelinde; kentin toplumsal, sosyal ve kültürel özellikleri göz önüne alınarak değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Çalışmada; 1938-1955 döneminde uygulanan, Hermann Jansen ilk kentsel planı doğrultusunda, 1950'lerden itibaren açılan kentin yeni imar alanlarında, 1960-1980 tarih aralığında inşa edilmiş olan, içinde bulunduğu dönemin modern kent dokusunu oluşturan Gaziantep kent konutlarının, çalışma başladığında halen kullanılan örnekleri incelenmiştir. Ancak belirtmelidir ki, bu örneklerin bir kısmı çalışma süresince yıkıma uğramış, kentsel dönüşüm ve yenileme çalışmaları sırasında kaybedilmiştir. İnceleme esnasında karşılaşılan plan özellikleri doğrultusunda, seçilen tarih aralığındaki konutlar da, onar yıllık süreçlerde değerlendirilmiştir. Bu durumda; daha çok müstakil aile apartman konutlarının görüldüğü 1960-1970 dönemi ve apartmanlaşmanın başladığı 1970-1980 dönemi olmak üzere, iki tarih aralığında incelenen Gaziantep kent konutları mekan kurgusu arasındaki farklar da, elde edilen veriler doğrultusunda çalışmanın sonunda değerlendirilecektir.

3.2. Materyal ve Yöntem

Materyal: 1960-1980 döneminde Gaziantep'te inşa edilmiş kent konutları, çalışmanın özgün materyalini oluşturmaktadır. Belirlenen tarih aralığındaki yirmi yıllık süreçte inşa edilen dönem konutlarının biçimlenmelerinde, belirgin farklar olduğu gözlemlenmiştir. Ana hatlarıyla bakıldığında; 1960-1970 dönemi konut yapıları genel olarak ayrık nizamda, üç katlı, ilk beş yıllık süreçte her katta tek daire şeklinde plan çözümüne sahiptir. 1970-1980 dönemi konut yapıları ise, genel olarak beş kata kadar, A3 ayrık yapı nizamında, her katta çift ya da üç daire şeklinde plan çözümüne sahip yapılardır. Çalışma kapsamındaki, her iki dönem de kendi özgün karakteri içerisinde incelenecektir. Mekan dizilimi analizi (space syntax) yöntemi ile elde edilecek bulgular, özgün materyaller ile birlikte değerlendirilerek, mekansal değişimler ile ilgili tespit ve sonuçlara ulaşmaya çalışılacaktır. Bu amaçla ilk adım olarak, materyallerin elde edilmesi için aşağıdaki yol izlenmiştir:

1. Öncelikle çalışma kapsamındaki 1960-1980 dönemi kent konutlarının ağırlıklı olarak bulunduğu bölgelerin imar paftaları, ilgili Gaziantep Büyükşehir ve Şahinbey Belediyeleri arşivlerinden temin edilmiştir.
2. Genel silüeti ve yapı karakteri bakımından çalışmanın tarih aralığında inşa edildiği tahmin edilen ve halen kullanılmakta olan nitelikli konut yapıları, yerinde tespit edilerek, imar paftası üzerinde işaretlenmiştir.
3. Yerinde keşif yapılarak, güncel durumları fotoğraflanan konutlara ait; yapı ruhsatı, iskan belgesi, mimari proje, resmi yazışmalar, vs. dökümanlar, ilgili belediye arşivlerinden temin edilmiştir. Yanı sıra araştırmaya konu konutların konumlandığı, çalışmanın yürütüldüğü bölgeler ile ilgili, haritalar, imar planları, kentsel planlar ve revizyonlar incelenmiştir.
4. Resmi evraklarından (yapı ruhsatı, iskan belgesi, ruhsat projesi, vs.) inşa tarihi teyit edilen yapıların kat planları yeniden çizilerek, dijital ortama aktarılmıştır.

5. Araştırmanın kavramsal çerçevesinin oluşturulması sırasında, konuyla ilgili literatür çalışması kapsamında birçok; bilimsel kitap, süreli yayın, doktora ve yüksek lisans tezleri ile makale taramaları yapılmış, yanı sıra söz konusu döneme tanıklık etmiş, yahut kentin yerli ve köklü ailelerine mensup şahsiyetler tarafından hazırlanmış olan kitaplar ve yayınlardan yararlanılmıştır.

İnşa edildiği dönem yaşantısının özgün yapı karakteri ve yaşam şeklini yansıtan çalışmaya konu konutların çoğunun, yerinde yapılan tespit ve kontrollerde orijinal halini koruduğu ve bakımlı olduğu görülmüştür. Konutların bazılarının kullanım sırasında yapılan müdahalelere (balkon iç duvarların orijinalinden farklı renkte boyanması veya balkonların kapatılarak iç mekana dahil edilmesi, korkulukların değiştirilmesi, cephe pencere ve kapı sistemleri yenilemeleri, tabela montajı, vs.) ve kısmi tadilatlarla (banyo, mutfak, vs. yenilemeleri) maruz kalarak, yıprandığı gözlemlenmiştir. Söz konusu yapıların özgün halinde değerlendirilmesi için gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Konutların bazılarında ilk sahiplerinin oturmaya devam ettiği (Konut No 7), bazılarının komple satılık olduğu (Konut No 12), bazılarının yerine yeni bina yapılmak üzere yıkım çalışmalarına başlandığı (Konut No 11), bazılarının ise işyeri olarak kullanıldığı (Konut No 1 ve Konut No 2) tespit edilmiştir. Bu doğrultuda çalışma kapsamında incelenen, mekan analizleri yapılan 20 adet konutun genel özellikleri şöyle özetlenebilir:

1960 – 1970 Dönemi Konutları**Konut No 1 - Osman Nuri Tuzcu Apartmanı (1960)**

Şekil 3.1. Osman Nuri Tuzcu Apt., Akyol Mah., Gaziantep.

Konutun bulunduğu bina; ayrık yapı nizamında, 1 bodrum, 1 zemin, 1 normal kat olmak üzere toplam 3 kattan oluşmaktadır. Yol kotu hizasındaki bodrum kattan bina ana girişinin sağlandığı yapıda, asansör bulunmamaktadır. Her katta tek daire şeklinde planlanan yapının ruhsat projesine göre; bodrum katında kapıcı dairesi, zemin ve 1. normal kat planlarında ise birer konut (mesken) yer almaktadır.

Konut No 2 – Dr. Ahmet Hurşit Battal Apartmanı (1963)

Şekil 3.2. Dr. Ahmet Hurşit Battal Apt., Kavaklık Mah., Gaziantep.

Konutun bulunduğu bina; ayrık yapı nizamında, 1 bodrum, 1 zemin, 1 normal kat olmak üzere toplam 3 kattan oluşmaktadır. Yol kotu hizası altında kalan

bodrum kattan bir giriş, yol kotu hizası üstünde kalan zemin kattan da ayrı bir giriş ile ulaşım sağlanan yapıda, asansör bulunmamaktadır. Her katta tek daire şeklinde planlanan yapının ruhsat projesine göre aynı olan zemin ve 1. normal kat planlarında birer mesken yer almaktadır. Bodrum kat üst katların küçültülmüş uygulaması olup, 1 meskenden oluşmaktadır.

Konut No 3 – Eser Apartmanı (1963)



Şekil 3.3. Eser Apt., Kavaklık Mah., Gaziantep.

Konutun bulunduğu bina; ayrık yapı nizamında, mevcut haline göre; 1 bodrum, 1 zemin, 2 normal kat olmak üzere toplam 4 kattan oluşmaktadır. Yol kotu hizası altında kalan bodrum kattan bir giriş, yol kotu hizası üstünde kalan zemin kattan da ayrı bir giriş ile binaya ulaşım sağlanan yapıda, asansör bulunmamaktadır. Belediye arşivlerindeki ruhsat projesinde yapılan incelemelerde, yapının 1 bodrum, 1 zemin ve 1 normal kattan oluştuğu görülmüştür. Yerinde yapılan keşifte, bina çatı saçağı oluşturulduktan sonra, 2. normal katın ilave edildiği gözlemlenmiştir. Her katta tek daire şeklinde planlanan yapının ruhsat projesine göre; bodrum katında 3 bölümden oluşan bir müstemilat, zemin, 1. ve 2. normal katlarda ise birer mesken yer almaktadır.

Konut No 4 – Mustafa Direkçi Apartmanı (1963)

Şekil 3.4. Mustafa Direkçi Apt., Bahçelievler Mah., Gaziantep.

Konutun bulunduğu bina; bitişik yapı nizamında, 1 bodrum, 1 zemin, 1 normal kat ve 1 adet çatı çekme kat olmak üzere toplam 4 kattan oluşmaktadır. Yol kotu hizası altında kalan bodrum kattan bir giriş, yol kotu hizası üstünde kalan zemin kattan da ayrı bir giriş ile binaya ulaşım sağlanan yapıda, asansör bulunmamaktadır. Her katta tek daire şeklinde planlanan yapının ruhsat projesine göre; bodrum kat üst katların küçültülmüş uygulaması olup, 1 meskenden oluşmaktadır. Ancak ruhsat projesinde bodrum kata iskan yapılamayacağı ibaresi düşülmüştür. Aynı olan zemin ve 1. normal katlarda ise birer mesken yer almaktadır. Belediye arşivlerindeki ruhsat projesinde yapılan incelemelerde, çatıda çamaşırlık katı adıyla küçük ölçekte planlanan çekme katın iptal edildiği, ancak yerinde yapıldığı görülmüştür.

Konut No 5 – Özgüçlü Apartmanı (1965)

Şekil 3.5. Özgüçlü Apt., Bahçelievler Mah., Gaziantep.

Konutun bulunduğu bina; bitişik yapı nizamında; 1 bodrum, 1 zemin, 2 normal kat ve 1 adet çatı çekme kat olmak üzere toplam 4 kattan oluşmaktadır. Yol kotu hizası altında kalan bodrum kattan bir giriş, yol kotu hizası üstünde kalan zemin kattan da ayrı bir giriş ile binaya ulaşım sağlanan yapıda, asansör bulunmamaktadır. Her katta tek daire şeklinde planlanan yapının ruhsat projesine göre; bodrum kat üst katların küçültülmüş uygulaması olup, 1 meskenden oluşmaktadır. Aynı olan zemin, 1. ve 2. normal katlarda ise birer mesken, çatıda teras katı adıyla küçük ölçekte planlanan çekme katta ise, 1 adet mesken bulunmaktadır.

Konut No 6 – Tütüncüler Apartmanı (1966)

Şekil 3.6. Tütüncüler Apt., Bahçelievler Mah., Gaziantep.

Konutun bulunduğu bina; ayırık yapı nizamında; 1 bodrum, 1 zemin ve 2 normal kat olmak üzere toplam 4 kattan oluşmaktadır. Yaklaşık olarak yol kotu hizasındaki zemin kattan ulaşım sağlanan yapıda, asansör bulunmamaktadır. Yapının zemin, 1. ve 2. normal katlarında ise ikişer mesken bulunmaktadır. Zemin kattaki meskenler, normal katların küçültülmüş uygulamasıdır.

Konut No 7 – Nigar Açbay Apartmanı (1966)

Şekil 3.7. Nigar Açbay Apt., Kolejtepe Mah., Gaziantep.

Konutun bulunduğu bina; ayrık yapı nizamında; 1 bodrum, 1 zemin, 2 normal kat olmak üzere toplam 4 kattan oluşmaktadır. Yaklaşık olarak yol kotu hizasındaki zemin kattan ulaşım sağlanan yapıda, asansör bulunmamaktadır. Her katta tek daire şeklinde planlanan yapının ruhsat projesine göre; bodrum kat üst katların küçültülmüş uygulaması olan, 1 mesken ve kazan dairesinden oluşmaktadır. Aynı olan zemin, 1. ve 2. normal katlarda ise birer mesken bulunmaktadır.

Konut No 8 – Ümit Apartmanı (1967)



Şekil 3.8. Ümit Apt., Akyol Mah., Gaziantep.

Konutun bulunduğu bina; ayrık yapı nizamında; 1 kısmi bodrum, 1 zemin, 3 normal kat olmak üzere toplam 5 kattan oluşmaktadır. Yaklaşık olarak yol kotu hizası altında kalan zemin kattan ulaşım sağlanan yapıda, asansör bulunmamaktadır. Her katta çift daire şeklinde planlanan yapının ruhsat projesine göre; kısmi bodrum kat, kalorifer dairesinden oluşmaktadır. Zemin, 1, 2 ve 3. normal katlarda ise ikişer mesken bulunmaktadır. Zemin kattaki meskenler, normal katların küçültülmüş uygulamasıdır.

Konut No 9 – Dr. Ahmet Ekrem Battal Apartmanı (1968)

Şekil 3.9. Dr. Ahmet Ekrem Battal Apt., Akyol Mah., Gaziantep.

Konutun bulunduğu bina; ayrık yapı nizamında; 1 bodrum, 1 zemin, 2 normal kat olmak üzere toplam 4 kattan oluşmaktadır. Yaklaşık olarak yol kotu hizası üstünde kalan zemin kattan ulaşım sağlanan yapıda, asansör bulunmamaktadır. Her katta çift daire şeklinde planlanan yapının ruhsat projesine göre; bodrum katta müstemilat yer almaktadır. Aynı olan zemin, 1. ve 2. normal katlarda ise ikişer mesken bulunmaktadır.

Konut No 10 – Büyükbeşe Apartmanı (1968)

Şekil 3.10. Büyükbeşe Apt., Akyol Mah., Gaziantep.

Konutun bulunduğu bina; ayrık yapı nizamında; 1 bodrum, 1 zemin, 2 normal kat olmak üzere toplam 4 kattan oluşmaktadır. Yaklaşık olarak yol kotu hizasında kalan zemin kattan ulaşım sağlanan yapıda, asansör bulunmamaktadır. Her katta üç daire şeklinde planlanan yapının zemin katındaki meskenler, normal katların küçültülmüş uygulamasıdır.

Konut No 11 – Kömürcü Apartmanı (1969)



Şekil 3.11. Kömürcü Apt., Kolejtepe Mah., Gaziantep.

Konutun bulunduğu bina; ayrık yapı nizamında; 1 bodrum, 1 zemin, 3 normal kat olmak üzere toplam 5 kattan oluşmaktadır. Yaklaşık olarak yol kotu hizasında kalan zemin kattan ulaşım sağlanan yapıda, asansör bulunmaktadır. Her katta çift daire şeklinde planlanan yapının ruhsat projesine göre; bodrum katta, kalorifer dairesi yer almaktadır. Yapının zemin katındaki meskenler, normal katların küçültülmüş uygulamasıdır.

1970 – 1980 Dönemi Konutları**Konut No 12 – Günsay Apartmanı (1970)**

Şekil 3.12. Günsay Apt., Akyol Mah., Gaziantep.

Konutun bulunduğu bina; ayrıık yapı nizamında; 1 bodrum, 1 zemin, 2 normal kat ve ve 1 adet çatı çekme kat olmak üzere toplam 5 kattan oluşmaktadır. Yaklaşık olarak yol kotu hizasında kalan zemin kattan ulaşım sağlanan yapıda, asansör bulunmamaktadır. Yapının ruhsat projesine göre; bodrum katta, kalorifer dairesi ve iki adet mesken yer almaktadır. Yapının zemin, 1. ve 2. normal katlarında ise ikişer, çatı katında 1 mesken bulunmaktadır. Bodrum ve çatı katındaki meskenler, zemin ve normal katların küçültölmüş uygulamasıdır.

Konut No 13 – Hösükoğlu Apartmanı (1970)

Şekil 3.13. Hösükoğlu Apt., Akyol Mah., Gaziantep.

Konutun bulunduğu bina; ayrık yapı nizamında; 1 bodrum, 1 zemin, 2 normal kat olmak üzere toplam 4 kattan oluşmaktadır. Yaklaşık olarak yol kotu hizasında kalan zemin kattan ulaşım sağlanan yapıda, asansör bulunmamaktadır. Yapının ruhsat projesine göre; bodrum, zemin, 1. ve 2. normal katlarında katta ikişer mesken yer almaktadır. Bodrum katındaki meskenler, zemin ve normal katların küçültülmüş uygulamasıdır.

Konut No 14 – Kavaklık Apartmanı (1970)



Şekil 3.14. Kavaklık Apt., Kavaklık Mah., Gaziantep.

Konutun bulunduğu bina; ayrık yapı nizamında; 1 zemin, 4 normal kat ve 1 adet çatı çekme kat olmak üzere toplam 6 kattan oluşmaktadır. Yaklaşık olarak yol kotu alt hizasında kalan zemin kattan ulaşım sağlanan yapıda, asansör bulunmamaktadır. Yapının ruhsat projesine göre; zemin katında kalorifer dairesi ve 2 mesken, 1, 2, 3 ve 4. normal katlarında üçer mesken, çatı katında 2 mesken yer almaktadır. Zemin kattaki meskenler, normal katların küçültülmüş uygulaması olup, çatı katındaki mesken planları farklıdır.

Konut No 15 – Yakut Apartmanı (1971)

Şekil 3.15. Yakut Apt., Akyol Mah., Gaziantep.

Konutun bulunduğu bina; ayırık yapı nizamında; 1 zemin, 4 normal kat ve 1 adet çatı çekme kat olmak üzere toplam 6 kattan oluşmaktadır. Yaklaşık olarak yol kotu alt hizasında kalan zemin kattan ulaşım sağlanan yapıda, asansör bulunmamaktadır. Yapının ruhsat projesine göre; zemin katında kalorifer dairesi ve 2 mesken, 1, 2, 3 ve 4. normal katlarında üçer mesken, çatı katında 2 mesken yer almaktadır. Zemin kattaki meskenler, normal katların küçültülmüş uygulaması olup, çatı katındaki mesken planları farklıdır.

Konut No 16 – Özsever Apartmanı (1972)

Şekil 3.16. Özsever Apt., Akyol Mah., Gaziantep.

Konutun bulunduğu bina; ayrık yapı nizamında; 1 bodrum, 1 zemin, 3 normal kat olmak üzere toplam 5 kattan oluşmaktadır. Yaklaşık olarak yol kotu alt hizasında kalan bodrum kattan binaya ulaşım sağlanan yapıda, asansör bulunmamaktadır. Yapının ruhsat projesine göre; zemin katında kalorifer dairesi ve 3 mesken, 1, 2 ve 3. normal katlarında üçer mesken yer almaktadır. Bodrum kattaki meskenler, normal katların küçültülmüş uygulamasıdır.

Konut No 17 – Garib Apartmanı (1975)



Şekil 3.17. Garib Apt., Kavaklık Mah., Gaziantep.

Konutun bulunduğu bina; ayrık yapı nizamında; 1 zemin, 3 normal kat olmak üzere toplam 4 kattan oluşmaktadır. Yaklaşık olarak yol kotu hizasındaki zemin kattan ulaşım sağlanan yapıda, asansör bulunmamaktadır. Yapının ruhsat projesine göre; zemin katta bir dükkan ve 2 mesken yer almaktadır. 1, 2 ve 3. normal katlarda ikişer mesken yer almaktadır.

Konut No 18 – Divan Apartmanı (1976)

Şekil 3.18. Divan Apt., Akyol Mah., Gaziantep.

Konutun bulunduğu bina; ayrıık yapı nizamında; 1 bodrum, 1 zemin, 5 normal kat olmak üzere toplam 7 kattan oluşmaktadır. Yaklaşık olarak yol kotu hizasındaki zemin kattan binaya ulaşım sağlanan yapıda, asansör bulunmaktadır. Yapının ruhsat projesine göre; bodrum katta kalorifer dairesi, kapıcı dairesi, 10 garaj, zemin katta 4 dükkan ve 2 mesken, 1, 2, 3, 4 ve 5. normal katlarda ikişer mesken yer almaktadır. Zemin kattaki meskenler, normal katların küçültülmüş uygulamasıdır.

Konut No 19 – Yalkın Apartmanı (1978)

Şekil 3.19. Yalkın Apt., Akyol Mah., Gaziantep.

Konutun bulunduğu bina; ayrık yapı nizamında; 1 bodrum, 1 zemin, 4 normal kat olmak üzere toplam 6 kattan oluşmaktadır. Yaklaşık olarak yol kotu hizasındaki zemin kattan binaya ulaşım sağlanan yapıda, asansör bulunmamaktadır. Yapının ruhsat projesine göre; bodrum katta kalorifer dairesi, sığınak, 4 garaj, 4 depo, zemin katta 2 mesken, 1, 2, 3 ve 4. normal katlarda ikişer mesken yer almaktadır. Zemin kattaki meskenler, normal katların küçültülmüş uygulamasıdır.

Konut No 20 – Asaf Erkılıç Apartmanı (1979)



Şekil 3.20. Asaf Erkılıç Apt., Akyol Mah., Gaziantep.

Konutun bulunduğu bina; ayrık yapı nizamında; 1 bodrum, 1 zemin, 5 normal kat olmak üzere toplam 7 kattan oluşmaktadır. Yaklaşık olarak yol kotu hizasındaki zemin kattan ulaşım sağlanan yapıda, asansör bulunmaktadır. Yapının ruhsat projesine göre; bodrum katta kalorifer dairesi, 9 garaj ve 4 depo, zemin katta kapıcı dairesi, 8 dükkan ve 1 mesken, 1, 2, 3, 4, ve 5. normal katlarda üçer mesken yer almaktadır.

Yöntem: 1960-1980 döneminde inşa edilmiş Gaziantep kent konutunun mekansal değişimini tespit etmeye çalışan araştırmanın ana yöntemi, mekan dizilimi analizi tekniğinin, konut ölçeği üzerinde kullanılması olarak kurgulanmıştır. Mekan dizilimi yöntemi, insan yapımı çevrenin ilişkisel ve konfigürasyonel özelliklerini tanımlamaya ve analiz etmeye yönelik temsil, ölçüm ve değerlendirme tekniklerinin

tümünü içerir (Hillier ve Hanson, 1984). Çalışmaya konu yapıların mekan analizi için, mekan dizilimi yönteminin temel özelliklerini ve uygulama yaklaşımlarını içeren, grafik bazlı bilgisayar programı, “Depthmap X” kullanılmıştır. Uygulama çalışmasının aktarıldığı bölümde, analiz programının genel çalışma esasları ve program yardımıyla ulaşılan veriler detaylı olarak anlatılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen bulgular, her iki dönem için karşılaştırılmalı olarak ele alınarak tartışılmış, sonuçlara aktarılmaya çalışılmıştır.



4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI

4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

İnsanoğlunun yaşamını sürdürmesi için gerekli; beslenme, uyuma, arınma, dinlenme gibi hayati faaliyetlerinin yanı sıra, en önemli gereksinimi barınma olmuştur. İlkel dönemlerde; can güvenliğini ve hayatta kalmak için uygun fiziksel koşulları sağlayan bir boşluk olan mağaranın kullanılması ve ardından barınakların inşa edilmesiyle karşılanan bu gereksinim, uzun bir süreç içerisinde görülen değişim ve gelişmelerle, konut olgusunun günümüzdeki durumuna ulaşmasını sağlamıştır. Barınaktan konuta uzanan süreçte, konutu oluşturan birimler ve mekanlar ile, bu mekanların bir düzen dahilinde bir araya getirilmesi, çeşitli unsurlar etkisinde şekillenmiştir (İzgi, 1999, sf:197).

Konut, insanın temel gereksinimleri yanı sıra, bireyler arasında farklılık gösterebilen kullanıcı ihtiyaçları doğrultusunda şekillenir. Bu nedenle, her ne kadar kullanımda benzer özellikler gösterse de nitelik bakımından farklılaşan konut tiplerine rastlanabilmektedir. Özellikle değişen yaşam koşullarının bireylerin yaşam biçimini ve beklentilerini etkilemesiyle, kullanıcı ihtiyaçlarının farklılaştığını ve çeşitlendiğini söylemek mümkündür. Konutun mekansal biçimlenişini ve mekansal ilişkilerinin değişimini anlamak amacıyla, çalışmanın bu bölümünde; konut kavramı, konutta işlevsel ve mekansal ilişkiler, konut mekanı biçimlendiren unsurlar ve konutta mekansal değişime etki eden faktörler tartışılmaya çalışılacaktır. Böylece konut mekanının değişimi ve bu değişime etki eden faktörlerin rolü anlaşılmaya çalışılacaktır.

4.1. Konut Kavramı

Tüm canlı varlıklar için geçerli olan ilke, yaşamın sürdürülmesi ve kendi türünün evrimsel sürekliliğinin korunmasıdır. Yaşamı sürdürme güdüsünün en önemli görünür işareti, hayatta kalma içgüdüsüyle birlikte ortaya çıkan barınma eylemi ve buna bağlı olarak, basit ifadeyle barınak inşa edilmesidir. Doğal çevrenin yapısı ve fiziksel çevre koşullarında görülen değişiklikler, insanın hayatta kalmak

4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

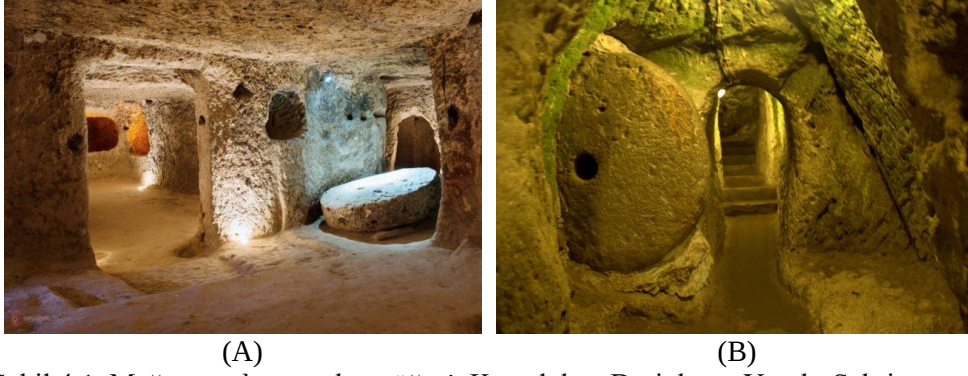
Esra KASAPBAŞI

için karşılaması gereken temel yaşamsal faaliyetlerin gerçekleşmesi için, uygun değildir. Bu sebeple; sınırları henüz belirlenemeyen ve kontrol edilemeyen çevre koşulları, başta insan olmak üzere tüm canlı varlıkları sığınabilecekleri, tehlikelerden korunabilecekleri özel bir yapı üretme eylemine zorlamaktadır. İlk barınağın nasıl inşa edildiği farklı görüşlerle tartışılmakla beraber, canlıların içgüdüsel dürtülerinin, onlara uygun olan bölümü seçmede veya ortamdaki doğal bir barınağı bulmada yardımcı olduğu düşünülmektedir (İzgi, 1999, sf:23). Bu bağlamda ilkel insanların yapı üretme faaliyetine girişmedikleri, aksine doğal sığınakları tercih ettikleri öne sürülmektedir. Emeğe dayanmadan kendiliğinden oluşmuş, rastgele şekillenmiş bu doğal boşluklardan olan mağara, insanoğlunun algıladığı ve içinde yaşadığı ilk tanımlı boşluktur (İzgi, 1999, sf:25). Bu üretilmemiş boşluklarda, yani mağaralarda yaşamını sürdüren insanoğlunun, alet yapmaya başlamasıyla barınak inşa etmeye başladığı düşünülmektedir (Aksoy, 1977).

İlk insanın; çevresini dönüştürme ve ihtiyaçlarına uygun hale getirme çabasının, ilk barınılan mekandan bugüne dek sürdüğü söylenebilir. Basit bir barınak olarak mağara mekanda, ışık ve hava ihtiyacı için yüzeyde delik açıp pencere oluşturulması, dış ortamla iç ortamın birleştiği, geçişi sağlayan mağara ağzına, bir kaya parçası tıkanarak, kapı ögesinin kullanımı (Şekil 4.1.), bu duruma örnek olarak verilebilir. İsteğe bağlı olarak geçişe izin veren bu sistem, insanoğlunun mekanla kurduğu ilişkinin, adım adım gelişiminin göstergelerindendir. Mağara her ne kadar üretilmiş bir mekan olmasa da, insanın çevresini dönüştürme ve ihtiyaçlarına uygun hale getirme isteği ile yeniden biçimlendirdiği bu eylemin, bugünkü mekan kurgusu süreci olduğu düşünülebilir (İzgi, 1999, sf:25).

4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI



Şekil 4.1. Mağara mekanı ve kapı ögesi, Kapadokya Derinkuyu Yeraltı Şehri
(url 1)

Boşluğun mekana dönüşümü tarihsel süreç içinde, toplumun bilinç ve gelişmişlik düzeyine göre gelişim göstermiş, mekan üretimi ilkel konuttan bugünün imkanları ile inşa edilen, neredeyse teknolojik bir ürün olarak tanımlanabilecek konut yapısına kadar, basitten karmaşığa uzanarak devam etmiştir. İlkel konut sadece barınma ve güvenlik hissini karşılayan bir barınak iken, günümüz konutu, değişerek farklılık gösteren kullanıcı ihtiyaçları doğrultusunda, ait olduğu toplumun ekonomik, teknik ve kültürel gelişimine bağlı olarak çok daha çeşitlenerek şekillenmektedir (Arcan ve Evci, 1999, sf:64-66).

Genel anlamda insanı dış etmenlerden koruyan konut, insanın doğal çevre ile olan ilişkisini de düzenleyerek; soğuk ve yağış gibi olumsuz fiziksel etkenlerden korunmayı sağlamanın (Arcan, Evci, 1999, sf: 64-66) yanı sıra, içinde yaşayan kişilerin karakterini, kültürünü, değerlerini yansıtan, kullanıcısının anlam dünyasını biçimlendiren ve psikolojik gereksinimlerine de cevap veren bir olgu olarak da belirir. İnsanı dış dünyadan fiziki olarak ayıran konut; kişinin yaşam biçimine, alışkanlıklarına, zevklerine göre şekillenerek, kullanıcısı için manevi bir alanı tanımlar ve onun özel alanı haline gelir. Fenomenolojik düşüncede insanın öz alanı olarak tanımlanan, benliğin bir yansıması olarak görülen ve bireyin kendini olduğu gibi ifade edebildiği tek yer olan konut, sadece barınabilecek bir yer değil, aynı zamanda insana özgürlük, huzur ve güven hissi sağlayan bir yuvadır. Martin

4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI

Heidegger, “Poetry, Language, Thought” isimli çalışmasının “Building Dwelling Thinking” isimli kısmında, ikametgah-konut kavramını tanımlarken; her yapının ikametgah olamayacağını, bir yapının ikametgah yani konut olabilmesi için, içinde barınanı koruması ve barınanın, kendi özgün halinde olmasına imkan tanınması gerektiğini belirtmektedir (Heidegger, 1971). Bu sebeple konutun yaşantının ürünü olarak, kullanıcıya dair en özgün izleri ve işaretleri taşıyan anlamları içerdiği söylenebilir (Gür, 2000, sf:11).

Konut kavramına bu kısa bakışın ardından, çalışmanın bundan sonraki bölümünde, konutta mekan kavramı ele alınacak ve işlevsel bir alan olarak mekanların bir araya gelmesiyle şekillenen konutun, mekansal ilişkiler organizasyonu olduğuna değinilecektir. Bu bağlamda mekan organizasyonunda mekansal ilişkilerin değişimi ve değişime etki eden faktörler incelenmeye çalışılacaktır.

4.2. Konutta İşlevsel Mekânsal İlişkiler

İnsan; günlük yaşamında ihtiyaç duyduğu eylemleri yerine getirebilmesine imkan veren mekanlara ihtiyaç duyar. Farklı eylemler için gerekli olan mekanların; nitelik, işlev ve boyut olarak değişiklik gösterdiği açıktır. Bu bağlamda mekanın, içinde gerçekleştirilecek eylemin koşullarına göre şekillendiği söylenebilir.

İnsanın yaşamının büyük bir kısmını geçirdiği, temel ihtiyaçları arasında yer alan konut da, farklı eylemlerin gerçekleşmesi için gerek duyulan mekanların, belirli bir ilişki düzeni içerisinde bir araya getirilmesi ile oluşur. Konuttaki eylem sirkülasyonunun doğru bir şekilde sağlanabilmesinde, mekanların birbiriyle ilişkilendirilme biçimleri önemli bir unsurdur. Mekan-işlev-konut ilişkisinin vurgulanması amacıyla, çalışmanın bu bölümünde; mekan kavramı, konutta işlev ve mekan ilişkisi, mekan organizasyonu ve mekan organizasyonunda biçimsel ilişki düzenleri izlenerek, açıklanmaya çalışılacaktır.

4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI

4.2.1. Mekan Kavramı

Mimarlığın temel kavramlarından birisi olarak; İzgi (1995, sf:93) tarafından, *"İnsanın bir amaca yönelik olarak doğal çevrede gerçekleştirdiği bir sınırlama, yapay bir değişim."* olarak tanımlanan mekan, benzer şekilde Hasol (1995, sf:305) tarafından, *"İnsanı çevreden belli bir ölçüde ayıran ve içinde eylemlerini sürdürmesine elverişli olan boşluk, boşun."* şeklinde tanımlanmaktadır. Soygeniş (2015, sf:34) ise, işlevsel gereklilikleri ön plana çıkararak mekanı, *"İçinde çeşitli eylemlerin yer aldığı ve bu eylemlerin gerekliliklerine göre tasarlanmış tanımlı bir boşluk."* olarak ifade etmektedir. Tanımlarda geçen eylem ifadesini Aksoy (1987, sf:30), *"Eylem, kullanıcıların yapı içindeki ve çevresindeki etkinliklerinin toplamıdır."* şeklinde açıklar.

Çoğaltılabilmesi mümkün olan bu tanımlar ortak bir değerlendirmeye tabi tutulursa, mekana ait özellikler sıralanabilmektedir. Bu doğrultuda tanımlar, mekanın bir sınırı olduğunu ve sınırlarla tanımlandığını, böylelikle boşluk ya da boşunun üretildiğini göstermektedir. Tanımlardan ulaşılan diğer bir yargı ise, mekanın eylemden bağımsız olamayacağı durumudur. İfadeler, mekanın eylemlerin gerçekleşmesi için inşa edildiğini göstermektedir. Ancak eylem ve mekan arasındaki ilişkinin diyalektik olarak gerçekleştiği, karşılıklı olarak birbirini etkilemeye ve biçimlendirmeye açık olduğu düşünülmektedir (Çakın, 1990). Eylemlerin gerçekleşmesi için bir mekana ihtiyaç duyulduğu açıktır ve eylemin koşulları, mekanı biçimlendirir. Bununla beraber üretilen mekanın koşulları (ışık, ses, sıcaklık gibi fiziksel koşullar), biçime ait özellikleri ve donatıları, mekanda gerçekleşecek eylemin koşullarını da belirlemiş olur.

Mekanın eylemle biçimlenmesi ve eylemin mekandan bağımsız gerçekleşmemesi durumu düşünüldüğünde, mekanın tanımlanması için bir davranışın, yani amaçlı bir eylemin mekanda gerçekleşmesi gerekmektedir. Farklı işlevlerdeki mekansal bütünler olarak yapıların, organize edilmiş insan eylemlerinin gerçekleşmesiyle tanımlandığı düşünülürse eylemin, işlev odaklı tasarımda etkin bir unsur olduğu söylenebilir. İnsan eylemleri ve bu eylemlerin gerektirdiği donatı

4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI

elemanlarını da içinde bulunduran mekanın sınırlarının, kapsadığı eylemin niteliğine ve bu eylemin sosyal yapı içindeki değerine göre oluştuğu söylenebilir. Sosyal yapı içinde eylemin mahrem ya da bireysel niteliği; sınırların geçirimsiz olmasına, daha genel ve kamusal niteliği, sınırların geçirgen olmasına neden olabilir. Bunun yanı sıra, sınırlar eylem alanlarını tanımlarken, alandaki kullanıcıların diğerlerinden ayrılmasını ya da belli kullanıcıların bir araya gelmesini sağlar (Erman, 2017). Bir apartman bloğunda aynı katta yaşayan farklı aileleri birbirinden ayıran duvarlar sınırdır. Mekan ve sınır ilişkisine sınırın nitelikleri bakımından farklı yönlerden bakmak mümkündür.

Soygeniş (2015, sf:33), mekan ve sınır ilişkisini basit bir örnekle, masaya kapatılmış cam bir bardağın tanımladığı boşlukla açıklamaktadır. Bu örnekte bardağın içinde kalan boşluk mekandır. Mekanın sınırları saydam, fakat tanımlıdır. Görsel olarak sınırsız gibi görünse de, fiziksel olarak sınırlandırılmıştır. Sınır her ne kadar görsel olarak geçirgen olsa da, fiziksel olarak içeriği dışardan ayırır. Saydam sınırlara sahip mekana, seyir kabinlerinden oluşan dönme dolap örnek olarak verilebilir. Londra’da bulunan ve London Eye olarak adlandırılan dev dönme dolabın bir parçası olan kabinin saydam sınırları, eylemin niteliği ile biçimlenmiştir. Saydam sınırlar sayesinde, kabinde bulunan gözlemci kenti yüksekten ve 360° izleme olanağına sahip olur (Şekil 4.2).



(A)



(B)

Şekil 4.2. Saydam sınırlarla tanımlanmış mekan örneği, London Eye, Londra (url 2)

4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI

Sınırların mekanla olan ilişkisinde bir diğer nokta da, sınırların mekanın karakterini belirlediği ve genel olarak mekanın tanımlanmasını sağladığıdır. Örneğin; fiziksel olarak sınırlandırılmış, insan eliyle biçimlendirilmiş yapay mekan (Şekil 4.3) ya da doğal olarak var olmuş, sınırları kendiliğinden tanımlanmış doğal mekandan da söz edilebilir (Şekil 4.4) (Soygeniş, 2015, sf:33).



Şekil 4.3. Yapay mekan (url 3)



Şekil 4.4. Doğal sınırlı mekan (url 4)

Öte yandan, mekanın sınırlarının somut ya da soyut olabileceği de söylenebilir. İnsanoğlunun ilkel dönemlerde yaşamını sürdürdüğü, doğal olarak var olan bir mekan olan mağara somut bir mekanı tariflerken, yağmurda açılan şemsiyenin altında, sınırları şemsiyenin izdüşümüyle belirlenen ıslanmamış bölge ya da güneşli bir günde dinlendiğimiz ağaç gölgesi, fiziki olarak sınırlanmamış olsa da, bir mekanı tarifler (Şekil 4.5.).



Şekil 4.5. Güneş şemsiyesinin sınırladığı mekan (Anonymous, 2018)

4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI

İnsan; yaşamını sürdürebilmek ve ihtiyaçlarını karşılamak için gerçekleştireceği eylemlere imkan veren, farklı nitelikte mekanlara gereksinim duyar. Mimarlık tarihine bakıldığında zamanla, doğal çevre koşullarından ve düşman tehlikesinden korunma amacıyla inşa etmenin ötesine geçilerek, farklı işlevler için tasarlanan birçok yapı tipinin oluştuğu görülür. Ticari ve ekonomik faaliyetlerin gelişimi, sosyal yaşam standartlarının değişimi ve yaşam biçiminin farklılaşması doğrultusunda ortaya çıkan yeni mekansal ihtiyaçların, mekan tanımlarının ve kullanımlarının çeşitlenmesine yol açtığı, dolayısıyla farklı yapı tipleri ve kullanımlarının oluşmasına neden olduğu söylenebilir. Yapı tipleri içinde kaçınılmaz olarak, ilk çağlardan bugüne kadar her dönemde inşa edilmesi gereken, insanın en temel ihtiyacı olan yapı, konuttur. Bu süreklilik ve insanoğlu için vazgeçilmez olma durumu, konutun zaman içinde kullanıcısının gereksinimlerine adapte olarak, değişmesine neden olmuştur. İzleyen bölümde, konutu oluşturan mekanlar ele alınarak, konut mekanının işlevsel gruplandırılması ve ilişkilendirilme biçimleri incelenmeye çalışılacaktır.

4.2.2. Konutta İşlev ve Mekan İlişkisi

Konut mekanı; farklı eylemlerin gerçekleştirildiği mekanların, bir kullanıcı ya da kullanıcı grubuna hizmet edecek biçimde, belirli bir düzen ve işleyiş dahilinde bir araya getirilmesiyle oluşur. Temel olarak insan eylemleri doğrultusunda oluşan konut mekanının biçimlenmesinde, bir çok faktör etkilidir. İnsanların temel fizyolojik ve psikolojik ihtiyaçları her ne kadar benzerlik gösterse de, yaşantının getirdiği koşullar bakımından farklı toplumlarda konut mekanının farklı şekillerde biçimlendiği görülür. Rapoport (2004), kültürün farklı toplumlar arasında, özellikle konutun ve konut mekanının farklılaşmasında etkili bir unsur olduğunu öne sürer. Kültür; dinsel faktörlerden, üretim kaynaklarına, yaşam tarzından günlük hayatta beslenme alışkanlıklarına kadar, geniş bir çerçeveye yayılır. Kültürün yanı sıra, iklim ve coğrafi faktörler gibi koşulların da konutun biçimlenmesinde ve mekan kullanımının farklılaşmasında rol oynadığı söylenebilir. Tüm bu faktörler birlikte

4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI

etki ettiğinde, Malatya’da bir köyde kayısı üreticiliği yapan bir ailenin konutunda kayısı işleme ve kurutma işi, avluda ve düz damda mekansallaşırken (Şekil 4.6.), Karadeniz’in nemli ve yağışlı iklimi, serenderlerin inşasını gerektirmiştir (Şekil 4.7).



Şekil 4.6. Konutun iklim ve coğrafya etkisi ile biçimlenişi (Başakman,1991)



Şekil 4.7. Karadeniz Bölgesi serender evi (Anonymous, 2018)

Konut mekanın biçimlenişinde özellikle etkin olan bir diğer faktör ise, temelde insan ihtiyaçları ve bu bağlamda kullanıcı gereksinimleridir. İnsan gereksinimlerini karşılamak için, eylem ya da eylem dizileri gerçekleştirir. Dolayısıyla mekan, eylemin gerçekleşmesi için gereken koşulları sağlamak için tasarlanır. Tek eylem, insanın yaşamını sürdürebilmesi için ihtiyaç duyduğu temel davranışlardır. Tek eylemler, mekansallaşarak eylem alanlarını meydana getirmektedir (Arcan ve Evci, 1999, sf:64-66). Eylem alanlarının biçimlenişi; eyleme dahil olan kullanıcı sayısı, eylemin niteliği, boyutsal ve mekansal gereklilikleri, sosyo-psikolojik ve sosyo-kültürel koşulları, vb. unsurlarla farklılaşabilir. Ancak beslenme, barınma, arınma gibi temel insan gereksinimlerden kaynaklanan eylemlerin nasıl gerçekleştiği kültürlere göre değişkenlik göstermekle birlikte, eylemin gerçekleşmesinde işleyiş sırası ve düzeninin çok fazla değişmediği söylenebilir. Şöyle ki; uyumak en temel insan ihtiyaçlarından birisidir ve her insan aynı şekilde uzanarak uyur. Sadece nerede ve hangi ortamda uyuduğumuz farklılık

4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI

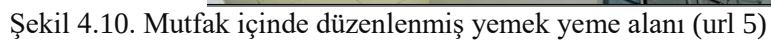
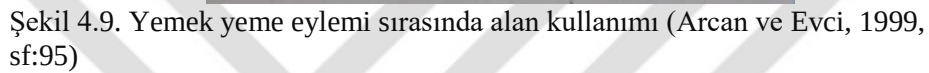
gösterebilir. Bu durum bize, temel fizyolojik ihtiyaçların eylem bazında nasıl mekansallaşabileceğini göstermektedir.

Arcan ve Evci (1999, sf:68), içinde barındırdığı işlevler doğrultusunda; konutun bölümlerden, bölümlerin mekanlardan, mekanların eylem alanlarından, eylem alanlarının ise tek eylemlerden oluştuğunu belirtmektedirler. Tek eylem ve konut mekanı arasındaki ilişki düzenini, yemek yeme tek eylemi örneği üzerinden Şekil 4.8.'deki gibi ifade edebiliriz. Yemek yeme eylemi, insanın hayatının devamı için gerçekleştirilmesi zorunlu bir eylemdir. İnsanların çiğ yiyeceklerle beslendiği ilkel dönemlerde bu eylemin, yardımcı araç-gereç ve özel bir mekan gerektirmeden gerçekleştiği düşünülebilir. Günümüz konutlarında ise, aile yapısı ve sosyo-kültürel gelişimin etkisiyle, yemek yeme eylemi mekansallaşarak tanımlı bir alana dönüştürülmektedir (Şekil 4.9.). Günümüz yaşam tarzında, ailenin günlük kullanımında genellikle mutfak mekanı içinde düzenlenen yemek yeme alanının yeri, kimi zaman konutun büyüklüğüne ve kullanıcısının yaşam biçimine göre değişiklik gösterebilmektedir (Şekil 4.10). Böyle durumlarda yemek yeme mekanının genellikle yaşama bölümü içerisinde olması tercih edilmektedir.



Şekil 4.8. Yemek yeme eylemi ve konut arasındaki ilişki düzeni (Arcan ve Evci, 1999, sf:68)

Esra KASAPBAŞI



39

4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI

düzenlenmiş bir konutun, kullanıcısının ihtiyaç duyduğu bütün bu gereksinimleri, en basitinden en önemlisine kadar karşılaması gerekir (İzgi, 1999, sf:197).

İşlevlere göre gruplandırılan eylemler temel olarak; Yaşama Bölümü, Yatma Bölümü ve Ortak Bölümler olmak üzere 3 bölüm altında toplanarak, konutu oluşturmaktadır. Bu bölümlerin içerdiği mekanlar ve bu mekanların ilişki düzeni, çalışmanın 4.2.3 nolu Konutta Mekan Organizasyonu bölümünde incelenecektir.

4.2.3. Konutta Mekan Organizasyonu

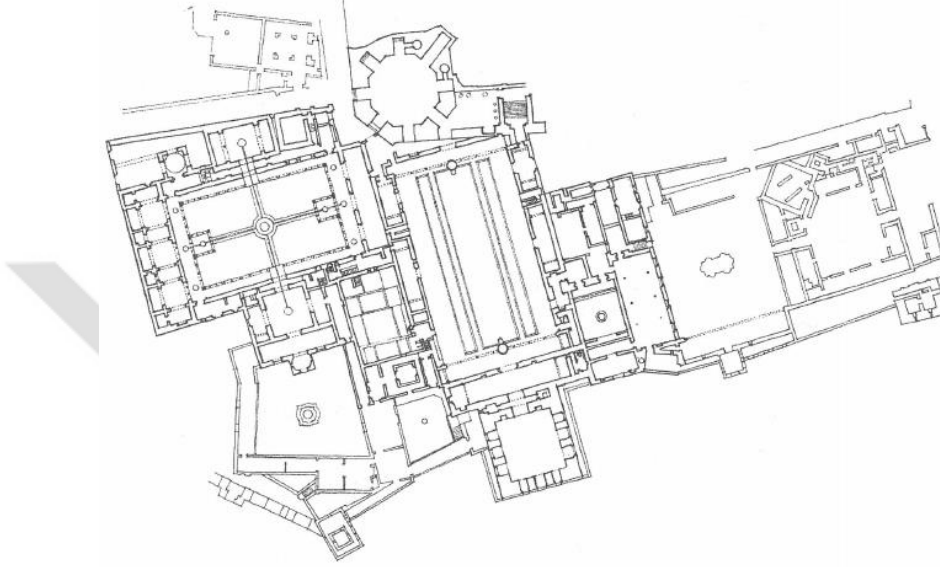
Çalışmanın bundan önceki kısmında bahsedildiği gibi, ilkel konuttan günümüze kadar gelineen dönemde; sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel gelişim, buna bağlı olarak, yaşam standartlarının ve yaşam biçiminin değişimi sonucu ortaya çıkan yeni ihtiyaçlar, farklı işlevler için tasarlanan birçok yapı tipinin oluşmasını sağlamıştır. Farklı işlevlere sahip, farklı büyüklükte ve sayıda mekanların bir araya getirildiği yapıların tasarımında, mekanların belirli bir ilişki düzeni içinde organize edilmesi gerekmektedir.

Mekan organizasyonu; insanın fiziksel ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılayabileceği, yaşamsal aktivitelerini gerçekleştirebileceği nitelikte ortamlar üretmek için, işlevsel tanımı yapılmış mekanların ilişkilendirilmesi işidir. Mekan organizasyonu süreci içerisinde, mekanların işlevsel niteliğine göre bütün içinde organize edilmesine bağlı olarak, geometrik bir form elde edilmiş olur. Bununla beraber bu sürecin sonunda, mekandaki yaşantıyı belirleyen, tanımlayan ve yönlendiren ilişki düzeni kurgulanmış olur. Mekanların geçirgen sınırlarla birbiri ile bağlantılı olma durumu sonucu oluşan ilişki düzeni, mekan kurgusu olarak adlandırılır. Bir mimari yapı içinde mekansal organizasyon; mekanların işlevsel olarak birbirine yaklaştırılması ve bunun bir sonucu olarak, ilişkili olması gereken mekanların yatay ve/veya düşey sirkülasyon elemanı ile birbirine bağlanmasıyla oluşturulur. “*Binalar genellikle işlev, yakınlık ya da dolaşım yolu itibari ile birbiri ile ilişkili çok sayıda mekandan oluşur.*”(Şekil 4.11.) (Ching, 2002, sf:177-178). Benzer şekilde Hillier (2007) mekan kurgusunun, mekanları birbiriyle ilişkilendiren

4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI

dolaşımın bir sonucu olduğunu öne sürer. Dolaşım sayesinde mekansal ilişkiler anlaşılabilir ve mekanlar arasındaki ilişki düzeni çözülebilir.



Şekil 4.11. Farklı işleve sahip mekanların ilişkilendirilmesiyle oluşan mekansal bütün. Alhambra Sarayı, Granada, İspanya (Ching, 2002, sf:178)

Mimari mekanın organizasyonu, tasarım sürecinin bir bileşenidir. Mimari bütün olarak binalar, farklı işlevlere sahip mekanların doğru ilişkiler kurularak bir araya getirilmesi ile oluşturulur. Bu bir araya getiriliş sırasında, mekanları yaşanır kılmak ve içerde anlamlı bir mekansal örüntü oluşturmak tasarım sürecinin en önemli hedeflerinden biridir.

Bu durumda mekan organizasyonu, en basit anlamda mekanların işlevlerine göre gruplandırılarak, hedeflenen ilişki düzeni içinde bir araya getirilmesi ve ilişkilendirilmesi olarak tanımlanabilir. Bu ilişki düzeni fonksiyonla tanımlanır ve sirkülasyon ile organize edilir. Çizelge 4.1.'de, konutta mekan organizasyonu bağlamında mekanların işlevsel dağılımı gösterilmeye çalışılmıştır.

4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI

Çizelge 4.1. Konutun bir eylem sistemi olarak açılımı (Arcan ve Evci, 1999, sf:67)

BİNA			
K O N U T	YAŞAMA BÖLÜMÜ	Yaşama Mekanı	• Oturma eylemi • Çalışma eylemi • Dinlenme eylemi • Boş vakitleri değerlendirme (Hobi eylemi)
		Mutfak	• Yemek hazırlama eylemi
		Yemek Mekanı	• Yemek yeme eylemi
	ORTAK BÖLÜMLER	Lv-Wc	• Temizlik-tuvalet eylemi
	YATMA BÖLÜMÜ	Giriş Holü	• Giriş-çıkış-bağ eylemi
		Depo Mekanı	• Depolama eylemi
		Yatma Mekanı	• Uyuma eylemi
		Banyo Mekanı	• Temizlik-tuvalet-bakım eylemi

Önceki bölümde de kısaca anlatıldığı gibi, konut mekanı, temel olarak; Yaşama Bölümü, Yatma Bölümü ve Ortak Bölümler olmak üzere 3 bölüm altında toplanabilir. Yaşama Bölümü, insanların günlük yaşamında gerçekleştirdiği eylemlerin büyük bir kısmını kapsamaktadır. Oturma, çalışma, dinlenme gibi eylemlerin gerçekleştirildiği yaşama mekanı ile yemek yeme, yemek hazırlama, pişirme eylemlerinin gerçekleştiği mutfak ve yemek mekanını kapsamaktadır. Yaşama bölümü (Şekil 4.12.), konut içinde yaşayan bireylerin sosyal gereksinimlerine cevap veren, kişilerin birbirleri ve dış dünya ile iletişim kurdukları mekanları kapsayan bölümdür. Ayrıca konutun kullanıcısı olmayan kişilerin de gerektiğinde ağırlanabildiği, mahremiyet derecesi yatma bölümü mekanlarına göre nispeten daha düşük olan mekanlardan oluşmaktadır.

4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI



Şekil 4.12. Yaşama bölümü tefrişi (Anonymous, 2018)

Yatma bölümü, insan vücudunun fiziksel ve ruhsal açıdan dinlenmesini sağlayan uyuma eyleminin gerçekleştiği yatma mekanı ile, temel gereksinimlerden olan temizlenme (arınma) ve kişisel bakım eylemlerinin gerçekleştiği banyo mekanını kapsamaktadır. Banyo, konutun içinde yaşayan bireylere özel olduğundan, yatma bölümü içerisinde yer alması uygun olmaktadır. Gece bölümü olarak da adlandırılan yatma bölümü, konutun asıl kullanıcılarına özel, mahremiyet derecesi yüksek mekanlardan oluşmaktadır. Bu sebeple, planlama aşamasında genel olarak konutun diğer bölümlerinden belirgin biçimde ayrılması tercih edilmektedir.

Ortak bölümler, konuta giriş-çıkış ile, konut içindeki dolaşım ve bağlantıyı sağlayan mekanlardan oluşan kısımdır. Konutta mekanlar arasındaki sirkülasyonu sağlayan ortak bölümlerin doğru bir şekilde düzenlenmesi, konutun işlevsel bütünlüğü açısından önemlidir. Bu bölümün kapsadığı mekanlar; giriş ve dolaşım mekanları, depolama mekanı ve dışa açık mekanlar olmak üzere, üç başlık altında incelenebilir (Arcan ve Evcı, 1999, sf:67):

- a) *Giriş ve dolaşım mekanları:* Dış mekandan konuta girişin gerçekleştiği mekanlardır. Rüzgarlık, antre veya giriş holü olarak adlandırılmaktadır.

4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI

Konut mekanlarını birbirine bağlayan aynı zamanda dağılımı sağlayan mekanlardır.

- b) *Depolama mekanı*: Günlük ya da dönemlik gereksinimlerde kullanılan gıda, araç gereç ve eşyaların muhafaza edildiği mekanlardır. Konut içinde, dolap, nişler veya kiler bu imkanı sağlarken, bazı durumlarda konut dışında ayrı bir alana da gerek duyulabilmektedir.
- c) *Dışa açık mekanlar*: Konutun açık ya da yarı açık mekanları bu gruba dahil olur. Balkonlar, teraslar, bahçeler, avlular ve kat bahçeleri, konutun doğayla bağlantısını sağlayan mekanlar olarak tanımlanabilir.

Ortak mekanlara misafir gibi konut dışı kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılayabileceği lavabo ve tuvalet gibi ıslak hacimler de dahil edilebilir.

Bu bölümler bir araya getirilirken; bazı mekanların birbirleri ile yakın, bazılarının uzak, bazılarının arasında ise doğrudan bir bağlantı sağlanmadan ilişkilendirildiği görülür. Farklı kültürlerde değişiklikler gösteren bu ilişki düzeni içinde genel olarak; yaşama bölümü ortak bölümlerle daha yakın ilişkilendirilirken, yatma bölümünün diğer bölümlerle daha dolaylı şekilde bağlantılı olduğu görülmektedir. Bu durumun konut mekanında ihtiyaç duyulan mahremiyet gereksiniminden kaynaklandığı açıktır. Şekil 4.13.'de mekan kullanımında mahremiyet hissinin sosyo-psikolojik karşılığı olarak, mekansal gizlilik hiyerarşisi sıralamasına yer verilmiştir. Buna göre; dışa açık eylem alanlarının en az düzeyde gizlilik gerektirdiği, özel eylem alanlarının (yılanma, yatma vs.) ise daha yüksek düzeyde gizlilik gerektirdiği görülmektedir.

4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI



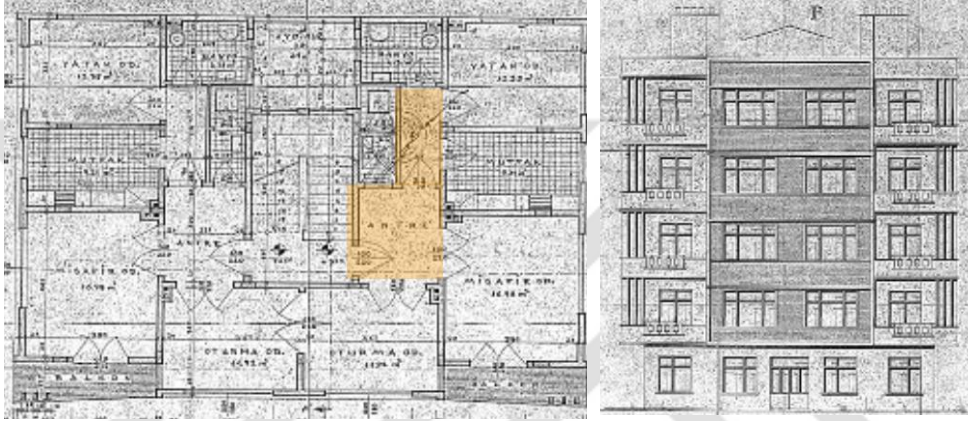
Şekil 4.13. Konutta yer alan eylemlerin mahremiyet ilkesine göre sıralanışı (Arcan ve Evci, 1999, sf:68)

Konut mekanının organizasyonunda, birbiriyle ilişkili olması istenen kadar, ilişkili olması istenmeyen eylem alanlarının da konumu ve durumu önemlidir. Gece grubu olarak da adlandırılabilen yatma bölümüyle, oturma ve ortak bölümlerden oluşan gündüz grubuna ait eylemlerin birbirine karışması ya da bu eylemlere ait kullanım alanlarının kesişmesi, istenmeyen ilişkiler arasındadır. Yaşama mekanının içinden geçerek yatak odalarına ulaşma, bu istenmeyen duruma örnek olarak verilebilir. Geçişlerin, diğer eylem alanlarını rahatsız ederek sağlanması veya geçişler için büyük alanların kullanılması, konut mekanı planlamasını işlevsel olarak olumsuz etkileyen unsurlardır (Kıran ve Polatoğlu, 2015, sf:113). İlişki düzeninin nasıl olacağı bireysel tercihlerden çok, toplumsal norm ve kurallara, alışlageldik düzene dayanır. Benzer şekilde, bireylerin ahlak değerleri ve mahremiyet alanı gibi sınırlar, yine toplumsal düzeyde kabullerle belirlenir. Bu nedenle mekansal ilişki düzeni olarak değerlendirildiğinde, benzer yaşam kültürüne sahip toplumların, benzer mekansal ilişki şemaları kullandıkları görülür. Dolayısıyla, özellikle konut mekanının organizasyonunda bireysel tercihlerden çok, toplumsal düzeyde kabullerin etkili olduğu söylenebilir. Çalışmanın kapsadığı tarih aralığında,

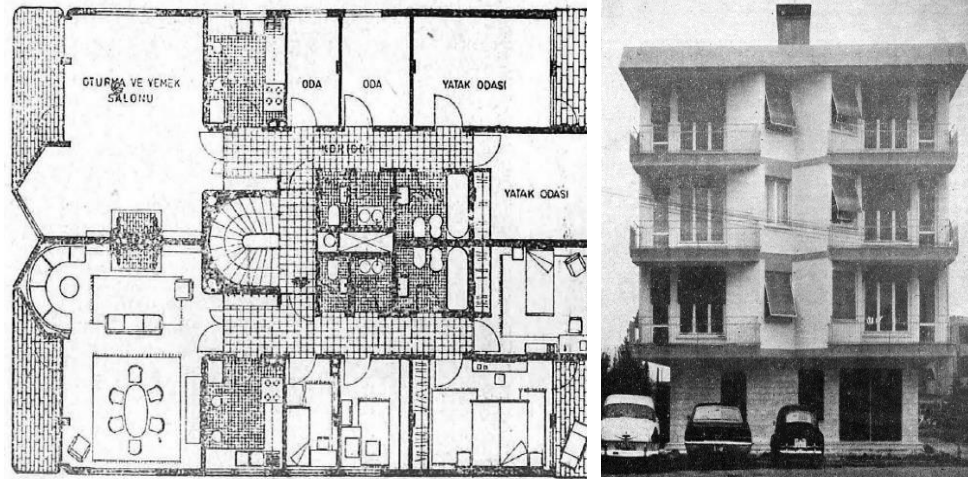
4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI

Kayseri’de 1962 (Şekil 4.14), İstanbul’da 1969 (Şekil 4.15) yıllarında inşa edilen 2 ayrı konutun, plan şeması yönünden benzerlik gösterdiği izlenmektedir. Aynı dönem yapıları olarak değerlendirilebilecek, farklı kentlere ait söz konusu konutların, antre-koridor sirkülasyonunun hakim olduğu benzer plan özelliklerine sahip oluşunun, ortak kültürün etkisinden kaynaklandığını söylemek mümkündür.



Şekil 4.14. Mehmet Kuzucu Apartmanı, 1962, Kayseri (Sönmez, 2012, sf:181)



Şekil 4.15. Yeşilyurt’ta bir apartman, 1969, Arkitekt, 1969(1969-02-334):54

4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI

İzleyen bölümde, mekanların işlevsel olarak ilişkilendirilmesinde biçimsel ilişki düzenleri ele alınmaya çalışılacaktır.

4.2.4. Mekan Organizasyonunda Biçimsel İlişki Düzenleri

Çalışmanın önceki bölümlerinde de bahsedildiği gibi, farklı işlevlere sahip mekanların, üçüncü boyutla şekillenen hacimlerin, belirli bir ilişki düzeni içerisinde bir araya getirilmesiyle yapılar biçimsel karakterini kazanır. Mimari yapı bütünü, mekanların ilişkilendirilmesi sonucunda, bir bakıma geometrik olarak da biçimlenmiş olur. Biçimlenme esnasında mekan geometrilerinin bir araya gelişi ve nasıl ilişkilendirileceği konusunda ortak bir dilden ve belirgin bazı biçimlerden söz etmek mümkündür. Çalışmanın bu bölümünde mekanların, mekansal organizasyon dahilinde bir araya gelişinde söz konusu olabilecek ortak ilişki biçimleri, dört maddede ifade edilmeye çalışılacaktır (Ching, 2002, sf:179-186). Buna göre;

- a) Mekan içinde mekan
- b) Kesişen mekan
- c) Bitişik mekan
- d) Bağlayan mekan, ortak bir mekan aracılığıyla birbirine bağlanmış mekanlar

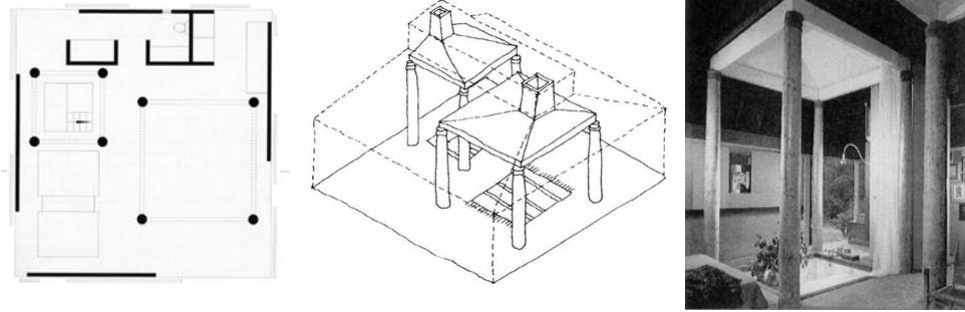
olarak sıralanabilir.

a) Mekan İçinde Mekan

Büyük bir mekan, kendisinden küçük boyutlarda bir veya daha fazla mekanı kapsayabilmektedir. Bu mekanlar arasındaki bağlantı görsel ve mekansal olarak kendi içinde kolaylıkla kurulabilir, ancak küçük olan mekanın çevreyle ilişkisi, büyük olan mekana bağlıdır. Dolayısı ile küçük mekanı saran hacim bir anlamda üç boyutlu bir alan görevi görür. Kapsayan mekan ile kapsanan mekan arasındaki boyutlar birbirine yaklaştıkça, örneğin kapsanan mekanın boyutları büyüdükçe, kapsayan mekanın etkisi zayıflar.

4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

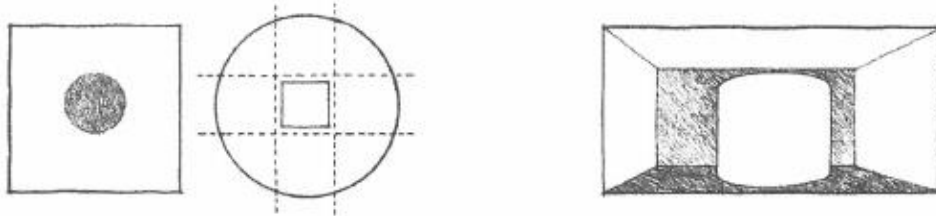
Esra KASAPBAŞI



Şekil 4.16. Mekan içinde mekan, Moore Evi, Charles Moore, 1961, Orinda Kaliforniya (url 6)

Şekil 4.16’da görülen konut örneğinde, farklı kullanımlardaki alanlar mekan içinde dörder sütunla sınırlanarak tanımlanmaya çalışılmıştır. Mekan içinde mekan tanımlanması sütunların yanısıra, daha düşük kotta alanı sınırlayan tavan döşemesiyle belirginleştirilmiştir.

Mekan içinde mekan ilişkisiyle bağlanan yapılar, benzer formda olabildiği gibi, kapsanan mekanın işlevsel gerekliliğinden ötürü, biçimsel olarak kapsayan mekandan farklılaşabilir (Şekil 4.17).



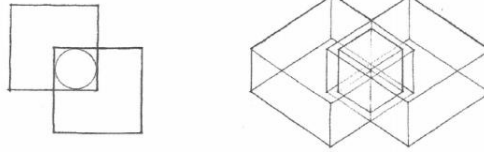
Şekil 4.17. Kapsanan mekanın biçimsel olarak kapsayan mekandan farklılaşması (Ching, 2002, sf:179-186)

b) Kesişen Mekan

Benzer ya da farklı formlarda hacimlerin kesişmesi ile ortak mekan oluşur (Şekil 4.18.).

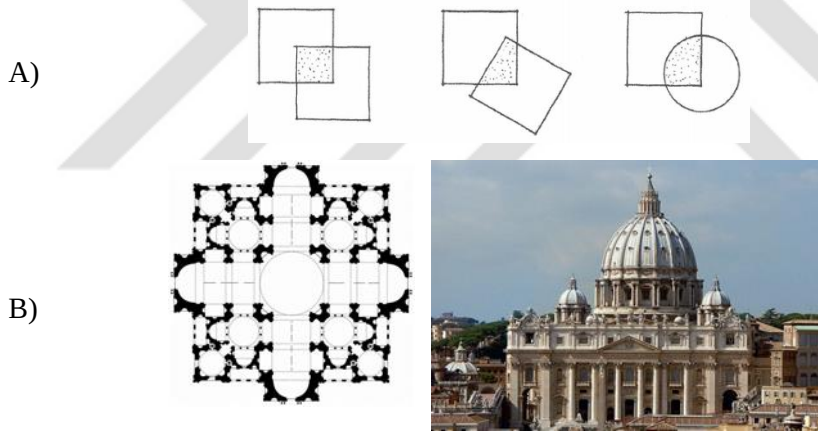
4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI



Şekil 4.18. İki mekanın ortak bir bölge oluşturacak şekilde iç içe geçmesi (Ching, 2002, sf:179-186)

Kesişen mekanların işlev ve birbiriyle olması gereken ilişki düzeyine göre, ortak bölgenin mekansal ilişkideki rolü ve biçimi şekillenir. Bu durumda ortak bölge için, üç farklı biçimde mekansal ilişki söz konusu olur. Birinci durumda kesişen iki mekanın iç içe geçmiş olan bölümü, her iki mekan tarafından eşit olarak paylaşılır ve kullanılır (Şekil 4.19.).

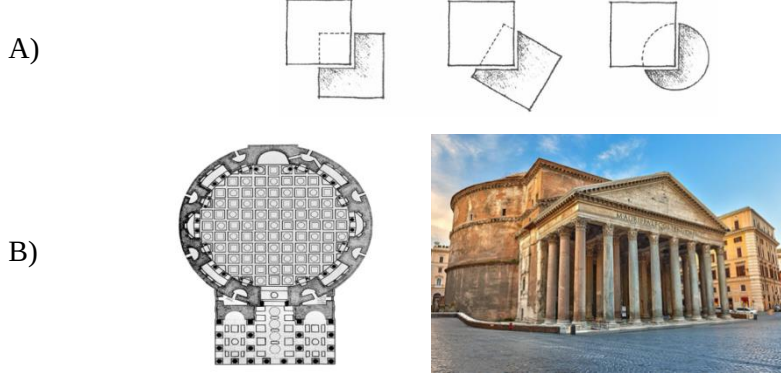


Şekil 4.19. Kesişen iki hacmin iç içe geçmiş olan bölümünün, her iki mekan tarafından eşit olarak paylaşılması, Aziz Petrus Bazilikası, 1506, Roma, İtalya (url 7)

İkinci durumda ise kesişen iki hacmin iç içe geçmiş olan bölümü, mekanlardan birisi ile bütünleşip o mekanın bir parçası olarak biçimlenebilir (Şekil 4.20).

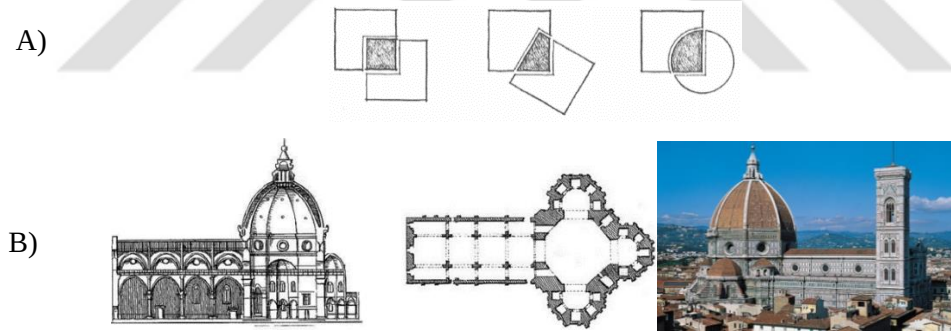
4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI



Şekil 4.20. Kesişim alanının, kesişen mekanlardan biri ile bütünleşmesi, Panteon, M.S.118, Roma, İtalya (url 8)

Üçüncü durumda ise kesişen iki hacmin iç içe geçmiş olan bölümü, her iki mekanı ilişkilendirirken aynı zamanda kendisi farklı bir mekan olarak biçimlenebilir (Şekil 4.21).



Şekil 4. 21. Kesişen iki mekan arasında kalan kısmın mekana dönüşmesi, Floransa Katedrali, 1296-1436, Floransa, İtalya (url 9)

c) Bitişik Mekan

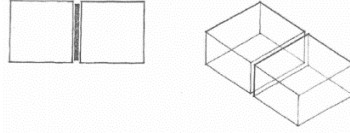
Birbirinden bağımsız, kendi işlevsel gerekliliklerine göre tasarlanmış mekanların, düzlemler aracılığıyla birleştirildiği mekansal ilişkidir. Mekanları birbirinden ayırırken, aynı zamanda da bağlayan düzlemin özelliklerine göre, mekanlar arasındaki görsel ve mekansal süreklilik sağlanır. Söz konusu ayırıcı-

4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

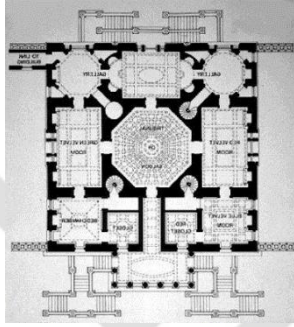
Esra KASAPBAŞI

bağlayıcı düzlem, birbirinden bağımsız kullanılan iki mekan arasında yer alabildiği gibi (Şekil 4.22.), tek bir mekansal hacim içinde de konumlanabilmektedir.

A)



B)

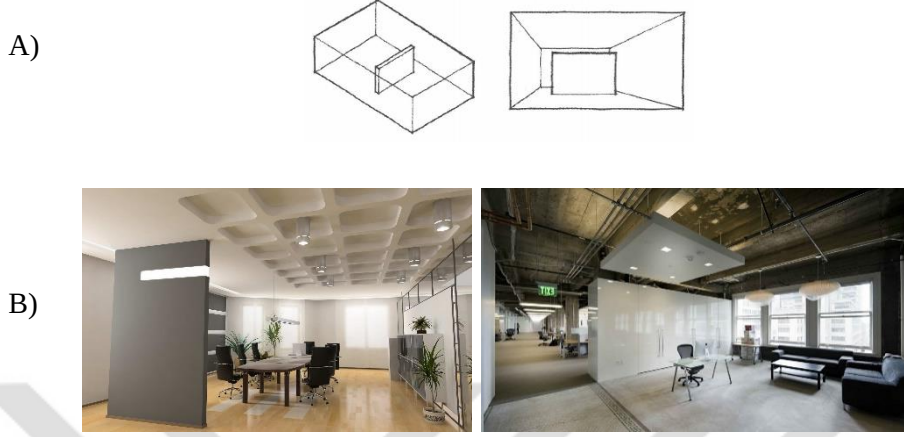


Şekil 4.22. Bitişik iki mekanın bağlayıcı düzlem aracılığıyla birleştirilmesi, Chiswick Evi, 1729, Batı Londra, İngiltere (url 10)

Tek bir mekansal hacmin, farklı şekillerde konumlanabilen düzlem aracılığıyla bölünmesiyle de bitişik mekan oluşturulabilir. Bu sayede ayrılan mekan, işlevsel ve görsel olarak da bölünür (Şekil 4.23.). Bu mekansal düzenleme, birimlerin gerekli hallerde ilişkili olması istenen kullanımlar için uygun görülmektedir.

4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI



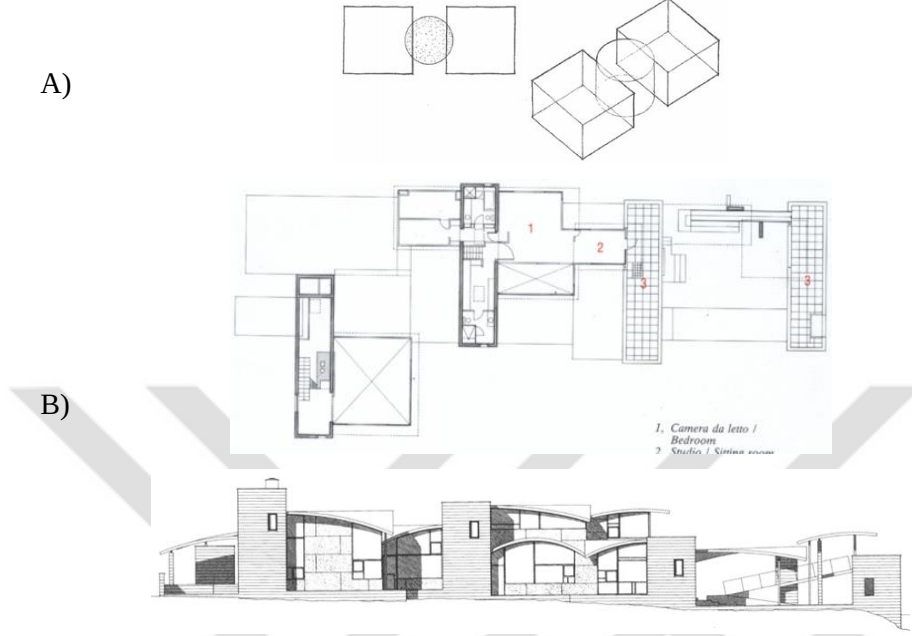
Şekil 4.23. Tek bir mekansal hacmin içinde konumlanan düzlemin, oluşturduğu mekanlar (url 11)

d) Bağlayan Mekan, Ortak Bir Mekan Aracılığıyla Birbirine Bağlanmış Mekanlar

Birbirinden ayrı iki mekanın üçüncü bir bağlayıcı mekan ile ilişkilendirildiği biçimdir. Bu mekansal ilişkilendirme, bağlanan mekanlar ve bağlayıcı ara mekanın niteliğine ve boyutlarına göre; çizgisel, merkezi vs. farklı formlarda gerçekleşebilir (Şekil 4.24.). Ara mekan bağlantı işlevini daha güçlü biçimde ifade etmek için, form ve yönelim bakımından diğer mekanlardan farklılaşabilir. Ara mekanın yeterince geniş olduğu bazı durumlarda, baskın mekan haline gelerek, çok sayıda mekanı etrafında örgütleyebildiğine rastlanabilmektedir.

4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI



Şekil 4.24. Ortak bir mekan ile birbirine bağlanmış mekan örneği, B. Stretto House, Steven Hall, 1991, Dallas, Texas, Stati Uniti (url 12)

Temel olarak eylemle biçimlenen mekanların, belirlenen ilişkiler düzeni içinde bir araya getirilerek, bir bütünü tamamladığı görülür. Bu biçimlenme sırasında, farklı türdeki mekanların konumları, birbirleri ve dış çevre ile kurulan ilişkileri, mekan organizasyonu ile belirlenir. Çalışmanın 4.2.4 nolu bölümünde bahsedilen, mekan organizasyonunda biçimsel ilişki düzenlerinin, gerek bir yapıyı oluşturan kütlelerin, gerekse bir konutu oluşturan mekanların bir araya gelişinde gösterdiği, benzer özellikler ifade edilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın uygulama kısmında yapılacak plan şeması analizlerinde, bu bölümde aktarılan ilişki biçimleri değerlendirilmeye çalışılacaktır.

4.3. Konut Mekanını Biçimlendiren Unsurlar

Hümanistik Psikoloji Akımı'nın temsilcilerinden olan Abraham Maslow, insan davranışlarını yönlendiren en önemli etkenin, ihtiyaçlar olduğunu öne

4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI

sürmektedir. Bu doğrultuda geliştirdiği, “Maslow Kuramı” olarak adlandırılan çalışmada, hiyerarşik bir basamak düzeni içerisinde insan ihtiyaçlarını gruplandırır. Kuramda, insanın alt düzeydeki ihtiyaçları giderildiği takdirde, daha üst düzeydeki ihtiyaçlarını doyumaya yöneleceği vurgulanır. En alt düzeyden başlamak üzere basamaklar temel olarak; Fizyolojik İhtiyaçlar, Güvenlik İhtiyaçları, Ait Olma ve Sevgi İhtiyaçları, Değer (Saygı/Statü) İhtiyaçları ve Kendini Gerçekleştirme İhtiyaçları, şeklinde sıralanmaktadır (Alptekin, 2011, sf:20-86) (Şekil 4.25.).



Şekil 4.25. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi piramidi (url 13)

Maslow'un İnsan İhtiyaçları Hiyerarşisi Kuramı; insanın doğası gereği, en alt basamaktaki öncelikli olandan, en üst basamaktaki daha az önemli olana kadar, tüm gereksinimlerini karşılama eğilimi ve amacında olduğunu savunur. Mekan düzenlemesinin temel amacı, insan ve onun gereksinimlerini karşılamaktır. İnsan gereksinimleri; “Çeşitli fizyolojik, psikolojik, toplumsal ve kültürel açıdan gerekliliği belirten ve bunların hepsini birden karşılayan özelliklerin bütünüdür. Gereksinimler insanın yaşam çevresinde olması gereken en az nitelikleri belirler.” Bu ifadede geçen insan, o mekanı kullanan, tanımı ve niteliği daha belirgin olan kullanıcıdır. “Birey veya toplulukların eylemlerini en etkin biçimde yerine getirebilmeleri için gerekli olan çevresel koşullar.” olarak tanımlanan kullanıcı gereksinimleri, başka bir deyişle, insanın kullanıcı olarak mekandan beklediği özellikler olarak da ifade

4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI

edilebilir. Kullanıcı gereksinimleri, Fiziksel ve Psiko-Sosyal Belirleyiciler olmak üzere iki ana başlık altında incelenebilir (Arcan ve Evcı, 1999, sf:29-32).

4.3.1. Konutta Fizyolojik Belirleyiciler

Kullanıcının, eylemlerini gerçekleştirmesine imkan veren mekanın sahip olması gereken, fiziksel ve boyutsal koşullar olarak tanımlanabilir. Bunlar mekana bağlı nitelikler olup, kullanıcının boyutları, sayısı, kullanılan donatım elemanları ve gerekli kullanım alanları büyüklükleri gibi özellikleri kapsamaktadır. Fizyolojik belirleyiciler kendi içinde; Mekansal, Isısal, İşitsel, Görsel, Sağlık, Emniyet Gereksinimleri olmak üzere 6 başlık altında incelenmeye çalışılacaktır (Arcan ve Evcı, 1999, sf:29-32).

a) Mekansal Gereksinimler: İnsanın, statik-dinamik, antropometrik boyutlarına bağlı olarak, eylemleri ve eylemlerin yapılış biçimleri için gereken kullanım alanlarının uygun şekil ve büyüklüklerinin sağlanmasıdır. İçinde yer alan eylemlerin sağlıklı bir şekilde gerçekleşebilmesi için, mekanın ebatları önemlidir. Tubitak tarafından ülkemiz konut yapıları için yapılan performans araştırmasına göre, temel eylemlerin gerçekleştirilmesi için gerekli olan yaklaşık mekan büyüklükleri; oturma: 20-36 m², ebeveyn yatma: 14-16 m², çocuk yatma: 6-8 m², mutfak: 4.5-9 m², banyo: 5-7.5 m² olarak belirlenmiştir. Günümüz konutlarının tasarım aşamasında da, ilgili kurumların imar yönetmeliklerinde belirtilen minimum ölçülerin sağlanması gerekliliği bulunmaktadır (Kıran ve Polatoğlu, 2015, sf:83-86).

b) Isısal Gereksinimler: Mekandaki iklim koşullarını, sıcaklık, nem, radyasyon ve hava hareketlerini kapsamaktadır. Bulunduğu ortamdaki iklim koşullarının uygun değerlerde seyretmesi, insan sağlığı ve konforu için önemlidir. Isısal gereksinimler; insan vücudu sıcaklık değerlerine, havanın ısı, nem oranı ve yapılan eylemin türüne göre değişiklik gösterebilmektedir. Genel olarak ideal sıcaklık değerleri; oturma mekanlarında 18-24 °C, yatma mekanlarında 15-19 °C, mutfak mekanlarında 15-17 °C, banyolarda 24-26 °C, sirkülasyon alanlarında 12-15 °C olarak kabul edilmektedir (Kıran ve Polatoğlu, 2015, sf:83-86).

4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI

c) İşitsel Gereksinimler: Mekandaki sesin uygun şiddette olmasını ve ses yansıma-dağılım özelliklerini kapsamaktadır. İşitsel özellikleri ideal değere uygun olarak düzenlenen mekanlar, kişilere rahatsızlık veren gürültüden uzak, gerekli durumda konuşmaya imkan verebilecek niteliktedir. Uygun ses şiddeti değerleri; oturma mekanlarında 40-50 dB, yatma mekanlarında 20-30 dB, mutfak mekanlarında 55-70 dB, temizlenme mekanlarında 60-75 dB olarak kabul edilmektedir (Kıran ve Polatoğlu, 2015, sf:83-86).

d) Görsel Gereksinimler: Mekandaki uygun ışık şiddeti-aydınlık düzeylerini kapsamaktadır. Uygun koşullarla düzenlenen mekanlarda, kullanıcının eylem kalitesi ve verimliliği artmaktadır. Ortamdaki ışık yoğunluğu, renk dağılımı, kullanıcının yaşı, göz yapısı ideal koşulların sağlanması için, dikkate alınması gereken faktörlerdir. Uygun aydınlık seviyesi değerleri; oturma mekanlarında 100 Lux, yatma mekanlarında 50 Lux, mutfak mekanlarında 200 Lux, banyolarda 100 Lux, sirkülasyon alanlarında 50-100 Lux olarak belirtilmektedir (Kıran ve Polatoğlu, 2015, sf:83-86).

e) Sağlık Gereksinimleri: Mekan kullanıcısının sağlıklı ve hijyenik ortamda yaşamasını sağlamaya yönelik gereksinimlerdir. Mekan içine temiz su temin edilmesi, pis suyun tahliyesi, çöp ve artıkların yok edilmesi ile mikrop ve zararlılardan korunmanın gereklerini kapsamaktadır (Kıran ve Polatoğlu, 2015, sf:83-86).

f) Emniyet Gereksinimleri: Mekanın yapısal olarak sağlamlığı, yangın, deprem, su baskını gibi tabii afetlere, hırsıza ve eylem alanındaki kazalara karşı korunması gibi konuları kapsamaktadır. Strüktürel emniyete ilişkin gereksinimler, imar yönetmeliklerinde belirlenen gereklilikler doğrultusunda giderilmektedir. Deprem kuşağında yer alan yapılar için, önlem amaçlı deprem yönetmelikleri uygulanarak risklerin en az düzeye indirgenmesi sağlanmaktadır (Kıran ve Polatoğlu, 2015, sf:83-86).

4.3.2. Konutta Psiko – Sosyal Belirleyiciler

Kullanıcının kişisel isteklerine ilişkin gereksinimlerdir. Eylemlerin, herhangi bir psikolojik rahatsızlık duyulmadan yapılabilmesi için gerekli koşulları kapsamaktadır. Psiko-sosyal kullanıcı gereksinimleri kendi içinde; Mahremiyet, Davranışsal, Estetik ve Toplumsal Gereksinimleri olmak üzere 4 başlık altında incelenmeye çalışılacaktır (Arcan ve Evcı, 1999, sf:29-32).

a) Mahremiyet Gereksinimleri: Mahremiyet kavramı, çalışmanın 4.3.2.2. nolu bölümünde, daha kapsamlı olarak ifade edilmeye çalışılacaktır. Mahremiyet gereksinimlerinin sağlandığı mekan; işitsel, görsel, kişisel ve toplumsal mahremiyete (gizliliğe) uygun olmalıdır. Komşu hacimler arasındaki ses geçişimi, bu duruma örnek olarak verilebilir. Ortak duvara sahip, ancak farklı amaç ve kişiler tarafından kullanılan mekanlarda, işitsel mahremiyetin sağlanması gereklidir. Görsel mahremiyet, bazı eylem alanlarının diğer eylem alanları tarafından görülmemesidir. Günlük yaşamda farklı işlevler için kullanılan hemen her tür yapıda yer bulmaktadır. Örneğin, mağazalardaki soyunma kabinleri, açık ofislerde masalar arasında yer alan ayırıcı paravan bölmeler, kapalı ofislerde gerektiğinde oda içi dışardan görünmeyecek şekilde ayarlanabilen bölücü duvar sistemleri, görsel mahremiyet gereksiniminden kaynaklanan uygulamalardır. Kişisel mahremiyet, insanın istediği zaman tek başına kalabilmesidir. Toplumsal mahremiyet ise, toplumun yaşam tarzının belirlediği mahremiyet şeklidir (Kıran ve Polatoğlu, 2015, sf:83-86).

b) Davranışsal Gereksinimler: Mekanda kişilerin eylemleri anında gereksinim duydukları mesafeler olup, farklı toplumlarda değişiklik gösterebilen değerlerdir. Çalışmanın Kişisel Mekan'dan bahsedilen 4.3.2.1. nolu bölümünde daha detaylı değinilecek olan mesafeler kısaca; bireysel sınır 0-46 cm, bireyler arası uzaklık 46-122 cm, toplum içi uzaklık 122-366 cm, kamusal uzaklık 366 cm'den büyük olarak belirtilen, görsel ilişkiye bağlı uzaklıklardır (Kızıl, 1978, sf:89-94).

c) Estetik Gereksinimler: Mekan ve mekan donanımlarının; biçim, oran, renk ve doku gibi görsel özelliklerinin uygunluğudur. Kullanıcının kültür grubuna,

4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI

yaşına ve mekanın kullanım amacına göre değişkenlik gösterebilen beğeni ve istekleri ifade etmektedir.

d) Toplumsal Gereksinimler: Toplumsal yapı gereklerine göre, bireylerin birbirleri ile olan ilişkilerini kapsamaktadır. Sosyal ilişkilerin sürdürülebileceği; dolaşma, yemek yeme, vb. rekreatif ihtiyaçlar doğrultusunda biçimlenmiş üstü açık veya kapalı kentsel mekan düzenlemeleri, toplumsal gereksinimleri karşılamak üzere planlanmış örneklerdir (Kıran ve Polatoğlu, 2015, sf:83-86).

İnsanın çevresi ile kurduğu ilişkiyi farklı düzeylerde inceleyen, çevre davranış araştırmaları, insan ile çevre arasındaki ilişkilerin; zaman, iletişim, mekan ve anlam organizasyonu olduğunu öne sürer. Böylece fiziksel çevre organize edilirken, toplumsal kurallar ve kültürel normların etkisi kaçınılmazdır (Rapoport, 1990, sf:178). İnsan ile çevre arasındaki etkileşimlerin çoğu, kültürel normlarla belirlenmekte ve mekana yansımaktadır (Gür, 2000, sf:74).

Yapılı çevrenin biçimlenişi ve mekan örgütlenmesi üzerindeki önemli etkisi, uzun yıllar sorgulanmamıştır. Bu süreçte, insanın mekan ile olan ilişkisi salt fiziki gereksinimlerle açıklanmaktadır. Ancak, 1960'lı yıllardan itibaren ortaya konulan araştırmalar, mekan örgütlenmesinde, kültürün önemli etkisi olduğunu gündeme getirmiştir. Bu dönemde; Amos Rapoport, Paul Oliver, Bernard Rudofsky gibi araştırmacılar yaptıkları çalışmalarla, yerel çevrelere dikkat çekmiş ve konut mekanı organizasyonunun ardında yatan "kullanıcı" etkenine işaret etmişlerdir. Rapoport (1969), Konut Biçimleri ve Kültür adlı çalışmasında; coğrafik, fiziksel ve teknik gerekirciliğe karşı, kültürel determinizmi ortaya koyarak, mekan ve kültür ilişkilerine radikal bir yaklaşım oluşturmuştur. Bu bakış açısıyla, mekanı şekillendiren ana unsurun kültür olduğu, insan davranışlarının ve anlamlarının görünür ya da gizli olmak üzere farklı boyutlarda mekansal karşılıklarının bulunduğu fikri gündeme gelmiştir. Bu doğrultuda, mekan anlayışının zaman içinde inançlardan ideolojilere, aile yapısından yemek alışkanlıklarına kadar bir çok kültür ögesinin etkisinde gelişerek şekillendiği izlenmektedir (Ersoy, 2010, sf:68-72).

4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI

İnsan, kültür ve mekan arasındaki etkileşim sonucu yapıların şekillendiği görülmektedir. Bu bağlamda yapıların kullanıcısı olan “insan” etkeninin, konut oluşumuna etkisinin vurgulanması amacıyla, izleyen bölümde geleneksel konut kültüründe de belirleyici olan; Kişisel Mekan, Mahremiyet, Egemenlik Alanı ve Ait Olma Gereksinimi kavramları incelenmeye çalışılacaktır.

4.3.2.1. Kişisel Mekan

İnsan, sosyal bir ortam içinde yaşamını sürdürse de, kendine ait özel alana ihtiyaç duymaktadır. Bu ihtiyaç, konut mekanının oluşumunda belirleyici unsurlardandır. Konut mekanında fiziksel sınırlarla oluşturulan bu özel alanın yanı sıra insan, bireysel alanını soyut sınırla çevrili bir mekan aracılığıyla belirlemektedir. Mahremiyet alanını tanımlamak ve belirlemek amacıyla istemsiz olarak oluşturduğu sınır, kişisel mekandır. Birey ve gruplar, kendileri ve diğerleri arasında düzgün olmayan, sınırlarını zihinlerinde belirledikleri bir mekan oluşturmaktadırlar. Kendileriyle birlikte hareket eden bu mekan, kişisel mekan olarak adlandırılmaktadır (Gür, 2000, sf:76).

Ünlü (1998, sf:46), mimari tasarım sürecinin en önemli ilkesi olan kişisel mekan kavramının çevre-davranış araştırmaları alanına, Sommer (1969)’ın, Personal Space (Kişisel Mekan) adlı kitabıyla girdiğini söylemektedir. Sommer (1969), kişisel mekanı; “*Bir kişinin çevresini saran, dışarıdan kolaylıkla gideremediği görünmeyen bir sınır ile çevrilmiş alandır.*” tanımıyla ifade etmektedir.

Kızıl (1978, sf:89), kişilerin vücudu çevresinde bir alana sahip olduğunu ve bu alanın sınırlarının kişinin belleğinde gizli olduğunu savunmaktadır. Söz konusu alana herhangi bir içeri sokulma davranışının iyi karşılanmayıp, mahremiyete saldırı olarak kabul edileceğini belirtmektedir. Nitekim Ilgın (2008)’ın bildirdiğine göre, Hall (1966)’un Hidden Dimension (Saklı Boyut) isimli kitabında, bu sınırın büyüklüğü ve kimlerin sınırdan içeri dahil olabileceğinin, kişisel kararlar yanında büyük çoğunlukla toplumsal koşullarla belirlendiği ifade edilmektedir. Mimari tasarım sürecinde, insanın kendini rahat ve güvende hissedebileceği mekanlar elde

4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI

etmek için, kişisel mekanın rolünün oldukça büyük olduğu düşünülmektedir. Hall (1966)'un aynı kitabında, insanların aralarındaki mesafeyi duyuları ve fiziksel etkileşim sonucu oluşturdukları, ancak bu davranışları asıl şekillendiren unsurların kültürel altyapı ile ilgili olduğu belirtilmektedir (İlgın, 2008).

Ünlü (1998, sf:46)'nın bildirdiğine göre, Sommer (1969), kişisel mekanı, küçük bir kabuğa, bir sabun köpüğüne, bir alana ve nefes alınan bir mekana benzetmektedir. Sadece insanlar özelinde değil, hayvan türlerine bakıldığında da benzer bir sınırdan söz etmek mümkündür. Bu tanımlardan anlaşılacağı üzere, canlı varlıkları çevreleyen özel bir alan bulunmakta ve bu alanın çiğnenmesi durumunda farklı hoşnutsuzluk düzeyleri ortaya çıkabilmektedir. Bu sebeple canlı varlıklar birbirlerinin kişisel sınırları dışında kalmaya özen göstermektedirler. Basitçe bir sabun köpüğüne benzetilen kişisel sınırın, aynı zamanda canlı varlıkların kendisi ve çevresi arasında istemsiz olarak koruduğu mesafeyi de belirlediği düşünülebilir.

Kızıl (1978)'in bildirdiğine göre, Antropolog Edward T. Hall, toplumsal koşullardaki insanlar üzerinde yaptığı gözlem sonucu saptadığı yeterli dört uzaklığı, Samimi, Kişisel, Toplumsal ve Kamusal Uzaklık olarak gruplandırılmaktadır (Şekil 4.26.).

a) Samimi Uzaklık (*Intimate Distance*): 0-46 cm aralığında kabul edilmektedir. Mekansal koşullar, mekanın işlevi, kullanım süresi ve şekli, kişilerin kimi zaman samimi uzaklık içinde bulunmasını gerektirebilmektedir. Birbirine yabancı kişiler samimi mekanda bulunmak durumunda kaldıklarında, fiziksel sıkıntı ve görsel sistemin bozulması hali gözlemlenmektedir. Kalabalık toplu taşıma araçları ve asansörler, birbirini tanımayan insanların samimi olarak nitelendirilebilecek mekansal ilişkiler içine girdiği ortamlardır.

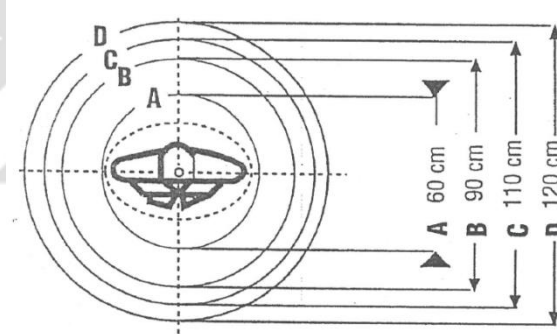
b) Kişisel Uzaklık (*Personal Distance*): 46-122 cm aralığında kabul edilmektedir. Birbiriyle ilişkisi olmayan kişileri sürekli olarak birbirinden ayıran uzaklıktır. Başka bir deyişle, canlıların kendisi ile başkaları arasında korumaya özen gösterdiği görünmez bir sınır olarak düşünülebilir.

4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI

c) Toplumsal Uzaklık (Social Distance): 122-366 cm aralığında kabul edilmektedir. Bu mesafe yüzdeki ayrıntı algılanmayacak şekilde ve özel bir çaba göstermedikçe başkalarına dokunmanın mümkün olmadığı uzaklığı simgeler. Yapılan araştırmalar, aralarındaki uzaklığın 3.00 metreden az olduğu durumlarda, kişilerin fiilen konuşmaya zorlanmış olduklarını göstermektedir. Aradaki uzaklığın 3.00 metreden çok olduğu ortamlarda ise kişilerin konuşma zorunluluğu duymadan, sessizce çalışabildikleri gözlemlenmiştir.

d) Kamusal Uzaklık (Public Distance): 366 cm den sonraki uzaklık olarak kabul edilmektedir. Kişisel ve toplumsal uzaklığın ilgi alanının dışında kalan uzaklıktır. Bu mesafede, kişisel jest ve mimikler anlamını yitirmekte, ses düzeyi diğer uzaklıklara göre yüksek olmaktadır (Kızıllı, 1978, sf:89-94).



Şekil 4.26. Fiziksel çevre içinde kişilerin davranışsal gereksinimler için gerekli olan, diğer bireylerle aralarında da içgüdüsel olarak korudukları uzaklıklar (Arcan ve Evcı, 1999, sf:34)

Uzaklık araştırmalarının da gösterdiği gibi, kişilerin aralarında içgüdüsel olarak korudukları gözle görünmez bir sınır bulunmaktadır. Bu görünmeyen sınır himayesinde, birey kendini güvende hissetmekte, çeşitli sebeplerle ihlali söz konusu olduğunda ise hoşnutsuzluk söz konusu olabilmektedir (İlgın, 2008).

4.3.2.2. Mahremiyet

Gür (2000, sf:75) mahremiyet kavramını, kişi ya da grupların bulunduğu ortamla kuracağı toplumsal ilişkilerde, kontrolü elinde bulundurma istemi ve hakkı olarak tanımlar. Buna göre mahremiyet evrenseldir ve davranış mekanizması olarak gelişir. Fiziksel ve psikolojik gereksinimler doğrultusunda kademeleri değişebilen sosyal ortam içerisinde yaşayan bireyler, çevreleriyle olan ilişki düzeylerini kendileri belirlemektedir. Kişinin sosyal ortamla kurduğu ilişkilerde denetimi kaybetmesi, fazla insanla etkileşime maruz kalarak, kendini baskı altında hissetmesine sebep olabilir (Gür, 1996, sf:95).

Mahremiyet mekanizması, mahrem olarak tanımlanan alanlardan kimlerin uzak tutulması gerektiğini belirlediği gibi, alana kimlerin dahil olacağını da tanımlar. Mahremiyet koşulları kültürel normlarla tanımlanır. Ünlü (1998)'nün bildirdiğine göre, Westin (1970), mahremiyetin sistematik analizini, bir kişinin diğerlerinin gözlemlerinden uzakta ve aynı koşullarda "yalnızlık" konumunda bulunması olarak tanımlamaktadır. Bu hür bulunma, yalnız olma ya da ulaşılabilir olma hali, bireyin denetimi altında kalan bir durumdur. Farklı toplumlar üzerinde yapılan araştırmalara bakıldığında, her kültürün farklı ölçülerde sosyal etkileşim düzeyinin olduğu, toplumların yaşadığı mahremiyet anlayışının yaşam biçimine, iklime, coğrafya ve kültürlere bağlı olarak değişiklik gösterdiği anlaşılmaktadır. Örneğin Kolombiya ve Peru kültüründe, konutun zincirleme plan şemasına göre kurgulanan örnekleri mevcuttur. Mekansal sınırların işlevsel bölgelere göre çizildiği, perdeler vasıtasıyla mekansal ayrımın yapıldığı bilinmektedir (Ünlü, 1998, sf:55-59).

Kızıl (1978)'in bildirdiğine göre, Mutlu (1973), mahremliğin; toplum içinde diğer bireylerle iç içe olan insanın, yabancı gözlerden uzak, kendi kendine kalmasının, dinlenmesinin bir koşulu olarak ortaya çıktığını ve fiziksel çevreyi etkilediğini aktarır. Geleneksel konut kültüründe sıkça rastladığımız avlular etrafındaki yüksek duvarlar, emniyet gereksiniminin yanı sıra, yabancı gözlerden gizlenerek mahrem yaşamın korunduğu evde, açıkta yaşanan bir bölüm oluşturmaya imkan vermektedir. Bu durum mahremiyet duygusunun konut dışı çevre düzeninde

4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI

dahi etkisini sürdürdüğüünün göstergesidir. Geleneksel konut kültürünün bazı örneklerinde, ev içerisinde karşı komşu tarafından görülmemesi için, o yöne bakan çıkımların sağır bırakılarak, yan cephelere pencere yerleştirilmesi, mahremiyetin korunması için cephede yapılmış bir uygulamadır. Yine, oda girişlerinin dolap düzeni içine alınarak, daha denetimli hale getirilmesi, mekansal oluşumda mahremlik içgüdüsünün etkisini göstermektedir. Sofaya açılan kapılara sahip odaların bazılarında, birbiriyle içten bağlantı sağlanarak, sofaya çıkmadan geçişe imkan verilmesi de, yabancılardan gizlenen iç dolaşım olasılığını arttırmak amaçlıdır. Şekil 4.27.'de mahremiyet esaslı Geleneksel Antep Evi yerleşme şekli örneği görülmektedir (Kızıl, 1978, sf:87).



Şekil 4.27. Geleneksel Antep Evi (url 14)

Önceki bölümde bahsedilen kişisel mekan seviyelerinin düzeyleri gibi, mahremiyet alanları da kademeli geçiş gösterebilir ve özel alana dahil edilecek haller kişinin iznindedir. Önce de değinildiği gibi, aksi durumda çatışma ile birlikte, fizyolojik ve psikolojik olarak rahatsızlık ortaya çıkabileceği öne sürülmektedir.

4.3.2.3. Egemenlik Alanı

Egemenlik alanını, Açıcı (2013, sf:42-43)'nın bildirdiğine göre, Altman (1975), bir kişi veya grup tarafından kullanılan ve korunan, sınırlanmış mekan olarak tanımlamaktadır. Egemenlik alan davranışı ise, bir kişi veya grup tarafından sahiplenilmiş mekan ya da nesnenin kişiselleştirilmesini sağlayan, sınır düzenleyici bir mekanizma olarak ifade edilmektedir.

Tüm canlılar, yaşam alanlarının sınırları belirlemek ve bu alanı istenmeyenlere karşı savunmak durumundadır. Egemenlik alanı kimi zaman, ancak fiziki olarak algılanabilen işaretlerle sınırlarını belirleyerek, bir davranış mekanizması geliştirir. Herhangi bir amaçla kullanılan, kişinin kendi mülkiyetinde olan, yahut yasal olarak denetleme hakkına sahip olduğu yer, dış etkenlere karşı savunulan sınırlara sahiptir ve korunan bir alandır. Kişi bu alanda söz sahibi ve alanın hakimi olduğu için onu kişiselleştirir. Bu bakımdan konut, egemenlik alanının en çok hissedildiği ve aynı zamanda en çok kişiselleştirilen, yani kullanıcısının kendini en çok yansıttığı mekandır. Egemenlik alanının sınır kavramı ile iç içe olduğu çok açıktır. Ashcraft ve Schefflen (1976) tarafından, hayvanların egemenlik alanı sınırlarının hayvanın içgüdüleriyle, insanlarınkinin ise kalıtsal ve öğrenilmiş yollarla belirlendiği ifade edilmektedir (Gür, 2000, sf:78-79). İnsanların egemenlik alanı sınırı davranışında, sosyal statülerin belirleyici rolü bulunmaktadır. Gerek aile yaşamında gerekse toplumsal yaşam örgütlenmelerinde hiyerarşik bir yapılanmadan bahsetmek mümkündür. Örneğin, aile yaşamında çocuğun kendine ait odası mevcut olabilir, ancak ebeveynin egemenlik sınırı bu alanı da kapsamakta ve denetleme yetkisine sahip olmaktadır. Tam tersi durum, yani çocuğun ebeveyne ait odada egemenliği olması da istenmez. Farklı toplumsal örgütlenmelerde de bu hiyerarşi görülür. Yüksek statüde bulunan kişiler, kendilerinden alt kademede olanları denetleme yetkisine sahiptir ancak, kendi egemenlik alanları korunaklıdır (Gür, 1996, sf:103).

4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI

Gür (2000) egemenlik alanlarının; kullanım koşulları, süresi, denetim derecesi ve sınırların tanımlanmasında gerekli sözsüz gösterge öğelerinin miktarına göre; Birincil, İkincil ve Üçüncül egemenlik alanı olmak üzere, üçe ayrılarak sınıflandırılabilceğini, belirtmektedir. Bu kademelendirmede bahsedilen;

a) Birincil Egemenlik Alanı; kişisel kullanım alanlarını kapsamakta olup, konut ve konut içi mekan buna örnek verilebilir. İnsanların kendilerine ait ya da anlaşmalı olarak kullandıkları alanların koruma, düzen ve bakımını, kimsenin müdahalesine gerek duymadan sağladıkları görülmektedir.

b) İkincil Egemenlik Alanı; yarı kamusal yerleri kapsamakta olup, toplu konutlarda yeşil alan ve kentsel donatılar bu alanlar içerisinde sayılabilmektedir. Bu alanlar bireysel sahipliğin tam olarak oluşmadığı, daha çok bir gruba ait ve ortak kullanılan mekanlardır. Sahipliğin tanımlanmaması sonucu alanın özensiz kullanımı ve bakımsızlığı söz konusu olabilmektedir.

c) Üçüncül Egemenlik Alanı; kamusal alanları kapsamakta olup, kent parkları, sokaklar, kısa süreli kullanımın sağlandığı sinema-tiyatro gibi alanları içermektedir. Toplum kullanımına açık bu tip alanların ise, özensiz kullanımın daha ötesinde, zarar verilerek tahrip edilmesi ile karşılaşmaktadır. Bu bağlamda egemenlik alanlarının, kullanıcıda sorumluluk duygusunu da pekiştirdiği, bunun ise söz konusu alanın korunması ve iyi bakılmasını beraberinde getirdiği görülmektedir (Gür, 2000, sf:78-79).

4.3.2.4. Ait Olma (Aidiyet) Gereksinimi

Çalışmanın 4.3. nolu bölümünde değinilen Maslow Kuramı, insan ihtiyaçlarını, hiyerarşik bir basamak düzeni içerisinde gruplandırır. Kuramda, insanın alt düzeydeki ihtiyaçları giderildiği takdirde, daha üst düzeydeki ihtiyaçlarını doyurmaya yöneleceği vurgulanır. Maslow'a göre insan, hayati önem taşıyan en alt düzeyde yer alan fizyolojik ve güvenlik ihtiyaçlarının karşılanması akabinde, başkaları ile yakın ilişkiler kurmayı ve bir gruba dahil olmayı istemektedir. Bu noktada, ait olma ve sevgi ihtiyaçlarının ortaya çıkacağı belirtilmektedir (Alptekin,

4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI

2011, sf:20-86). Bu durum, insanın sosyal bir varlık olmasının sonucu olarak düşünülebilir.

Birçok kuramcı tarafından temel bir gereksinim olarak kabul edilen ait olma gereksinimi psikoloji sözlüğünde; ilişkilerin parçası ve bir gruba ait olma, başkaları tarafından olumlu olarak değerlendirilmeye dair güçlü istek şeklinde ifade edilmektedir (psikolojisozlugu.com). İnsan, yaşamını sürdürebilmek için toplumun diğer bireyleri ile sürekli bir etkileşim içerisinde. Bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar, kişilerin çevresiyle ilişki kurmasını gerekli kılmaktadır. Kişi veya gruplar arasında kurulan ilişkilerin bir parçası olma hissi, yakınlık geliştirme, insanın huzurlu, mutlu ve sağlıklı bir birey olmasını desteklemektedir. Sosyolog Fromm yapıtlarında, insanın doğadan ve diğer bireylerden kopmuş olması sonucu, kendisini yalnız ve soyutlanmış hissettiğini vurgulamaktadır. Bireyin ilişki ve köklülük ihtiyacı, ait olma gereksinimi ile ilgilidir. İnsanların birbirine duyacağı yakınlıkla, ilişki ihtiyacı giderilebilmekte, kurulan bağlar bireyin kendini güvende hissetmesini sağlamaktadır. İnsan kalıcı ve sürekli olma duygusunu korumak için, yaşamı boyunca bir köke ait olma ihtiyacı duymaktadır. Çevresiyle kurduğu her bağ insanın güven ve aitlik duygularını yenilemekte ve ona köklülük kazandırmaktadır (Ersanlı ve Koçyiğit, 2013, sf:751-764).

İnsan ve çevre etkileşimi üzerinde yapılan çalışmalar, bireylerin yaşadığı mekanları kişiselleştirerek, kendileme eğiliminde olduklarını göstermektedir. Birey ile mekan arasında ait olma duygusunun sağladığı bir etkileşim mevcuttur. Bu etkileşim sonucu, kişi mekanı diğerlerinden farklılaştırarak, kendi yeri gibi görmekte, kendisini mekanın bir parçası gibi hissetmektedir. Bu duruma en iyi örnek konuttur. Yanı sıra, insanın günlük alışkanlıkları gereği kullandığı mekanlar (park, kuaför salonu, kafe, vs.), yaşamını sürdürdüğü semt ve kent de bireylerin aidiyet ilişkisi kurduğu yaşam alanlarıdır. Benzer şekilde kırsaldan kente göç eden bireylerin ilk yerleştikleri semtlerin, kendi hemşehrilerinin bulunduğu semtler olmasının, aidiyet hissinin pekiştirilmesi ihtiyacından kaynaklandığı düşünülmektedir (Alptekin, 2011, sf:20-86).

4.4.3. Fiziksel ve Toplumsal Çevre Koşulları

Farklı toplumların yaşam biçimi, konut tercihleri ve konutu kullanım alışkanlıkları karşılaştırıldığında; belirgin ayrımlar dikkat çeker. Temelde insan gereksinimlerini karşılamak için inşa edilen konut yapılarının, bu etkenlere dayalı olarak şekillendiğini söylemek mümkündür. Dolayısıyla bu durum, toplumların konut tercihleri ve konut mekanı farklılaşmasındaki en önemli etkenlerden birinin, kültürler arası farklılık olduğunu göstermektedir. Kültür; dini inanç, ahlaki normlar, yaygın olarak kullanılan dil ve yeme içme alışkanlıklarına kadar, geniş bir etkinlik dizisini kapsamaktadır. Örneğin yemek hazırlama, pişirme eylemi çoğu insanın olağan bir şekilde yaptığı bir eylemken, yemeğin hazırlanması ve pişirilmesi esnasında gerçekleştirilen eylem sıra düzenleri, her kültüre göre değişiklik göstermektedir. Bu değişim, aynı kültüre sahip farklı yöreler ve şehirler arasında bile görülebilir. Kültürü saran çevre koşullarının da konutun biçimlenmesinde ve mekan kullanımının farklılaşmasında etken olduğunu söylemek mümkündür. Kültürün gelişimine mekan olan çevrenin topografik ve iklimsel özellikleri, çoğu zaman konut biçimlenmesinde farklı düzenlemelere gidilmesini gerektirebilmektedir (Gür, 2000, sf:68).

Örneğin; Kuzey Yarımkürede, kutba yakın ülkelerden biri olan İzlanda’da, “çim evler” ya da “torf evler” olarak adlandırılan konut yapıları; soğuktan korunmak amacıyla, taş evlerin üzerine ahşap bir iskelet yerleştirilip, toprak ve çimle kaplanarak (Şekil 4.28.) biçimlendirilmiştir. Bu örnekte, iklim koşullarının belirleyici etkisi açıkça görülmektedir (url 15).

4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI



Şekil 4.28. İzlanda Torf Ev örneği (url 15)

Kendine has form ve fonksiyon özellikleri ile tanınan geleneksel Japon Evleri'nin biçimlenmesinde de, coğrafi koşullarla birlikte kültürün belirleyici etkisinden söz edilebilir. Dünyanın en kalabalık ülkelerinden biri olan Japonya'da, yerleşilebilecek bölgelerin kısıtlı olması, konut mekanının biçimlenmesinde etkili olmuştur. Küçük alanları büyük gösterme isteğinin ön planda olduğu konutlarda, raylar üzerinde hareket eden paravan bölmeler (Şekil 4.29.) vasıtasıyla, mekanların bölündüğü görülür. İhtiyaca göre mekanın değişimine imkan veren bu hareketli bölücü elemanlar, gerektiğinde mekanın büyümesini ya da küçülmesini sağlar (Timuremre, 2004, sf:65-71).



(A)

Geleneksel Japon evinde yarı saydam hareketli bölücü eleman.



(B)

Geleneksel Japon evinde geçirimsiz hareketli bölücü eleman.

Şekil 4.29. Geleneksel Japon evinde hareketli bölücü elemanlar (Anonymous, 2018)

4.4. Konutta Mekansal Değişime Etki Eden Faktörler

Konut temel olarak kullanıcı ihtiyaçları doğrultusunda, işlevsel özellikler ve bu özelliklerin gerektirdiği mekansal ilişkiler dikkate alınarak şekillenmektedir. Bu ilişki düzeni oluşturulurken, en önemli belirleyici etken, konutun kullanıcısı olan insan faktörüdür. Yapılan tüm düzenlemeler insanın ihtiyaçlarını karşılamak ve konforunu sağlamak amacıyla yapılır. Dolayısıyla, insanı etkileyen her değişim mekânı da etkilemektedir. Gür (2000, sf:86), yaşamın akışında meydana gelen her değişikliğin, bir biçimde fiziksel oluşumlara yansıtıldığını söylemektedir.

Mimarlık tarihine bakıldığında; toplumların yaşadığı kültürel, ekonomik ve sosyal değişimlerin, yaşam biçimine yansıtıldığı görülür. Fiziksel çevre, insanların yaşam biçimi ve alışkanlıkları doğrultusunda şekillenmekte, sosyal yapıda görülen değişiklikler, mekânı yansıtmaktadır. Örneğin, ataerkil yapıdaki büyük aile düzeninden çekirdek aileye geçiş sürecinde, konutta bireylerin görev ve sorumluluklarının değişmesi, yani kadının ekonomik ve sosyal hayatta statüsü ve rolünün değişmesi, konutun büyüklüğü ve mekansal biçimlenmesinde etkili olmuştur. Dolayısıyla, konut tercihlerinin insan davranışları ile ilişkili, insan davranışlarının ise çevresel faktörlere bağlı olduğu düşünülebilir. Edgü (2003, sf:5), insanların konutları ile ilişkilerinin, düşünce ve görüşlerinin durağan olmadığını, zaman içinde ve hayatın farklı evrelerinde değişim gösterebileceğini söylemektedir.

Kişiler istek ve ihtiyaçlarını; kültürel çevre, inançlar ve töresel kurallara bağlı olarak belirler ve bu doğrultuda mekânı düzenler. Öte yandan ait olduğumuz sosyal çevre, yaşantının biçimlenmesinde etkili rol oynar. Bunun bir sonucu olarak da mekânın biçimlendiği söylenebilir (Kızıllı, 1978, sf:168). İçinde bulunulan zaman diliminin şartlarına ve imkanlarına göre değişkenlik gösteren faktörler, konutta mekânsal değişime etki etmektedir. Çalışmanın izleyen bölümünde, konutların biçimsel ve mekansal değişiminde etkileri olduğu düşünülen, birbiri ile ilişkili faktörler incelenmeye çalışılacaktır.

4.4.1. Toplumsal Yaşamın Konutta Mekansal Değişime Etkisi

Bu bölümde alt başlıklarda değinilecek olan faktörlerin, genel anlamda birbirinden farklı kültür yapısına sahip toplumlarda, benzer nesnel etkileri gösterdiği düşünülebilir. Örnek olarak göç, kentlerde nüfus artışına sebep olmakta, nüfus artışı yeni istihdam ve yerleşim alanlarının gelişmesine etki etmektedir. Bu olağan seyir, aile ve toplumun yaşam biçimi, dinsel özellikleri ve teknolojik imkanlara bağlı olarak, her bir toplumda farklı yorumlanmakta ve kültürel anlamda farklılaşmayı da beraberinde getirmektedir. Birbirini domino taşı gibi etkileyen sözü edilen faktörler; Nüfus artışı, Sosyo-Ekonomik Yapı ve Sanayinin Gelişimi, Toplum ve Aile Yaşantısındaki Değişim, Teknolojik Gelişmeler ve Kentleşme olmak üzere, beş başlık altında sayılabilir.

4.4.1.1. Nüfus Artışı

On altıncı yüzyıldan itibaren batı ülkelerinde başlayan sanayileşme, kaçınılmaz olarak şehir nüfuslarında artışlara sebep olmuştur. 1945 yılında sona eren II. Dünya Savaşı'nın ardından değişen dünya koşulları, ülkemizde de etkisini göstermiştir. 1946 yılında çok partili döneme geçen Türkiye'de; modernleşmeyi yakalama çabaları ile birlikte, sanayi ve ekonomi alanında yapılan hamlelerle, uluslararası pazarlara daha çok açılma süreci yaşanmış, bu durum hızlı kentleşmeyi beraberinde getirmiştir (Gündüz, 2015, sf:38).

Büyük kentlerde kurulan işletme ve fabrikalarda artan iş imkanları yanı sıra, nüfusun hızla artışından kaynaklanan konut yetersizliğinin hareketlilik kazandırdığı yapı sektöründeki istihdam artışı, kırsaldan kentlere göç ve yerleşimin artmasını sağlamıştır. Nüfusun kontrolsüz şekilde artış göstermesi ile, kent alanlarındaki mevcut konut stoğu, ihtiyacı karşılayamaz hale gelmiştir. Konut ihtiyacının artışı, yeni imar alanları arayışına yol açmış, arsa değerlerinde de yükselmeyi beraberinde getirmiştir. Bu durum değerlendirilen kent alanlarının daha verimli kullanılması amacıyla, düşeyde yükselen çok katlı yapıların uygulamaya koyulmasına yol açmıştır. Alışlagelen az katlı geleneksel konut kültüründen farklı olarak, birçok

4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI

ailenin aynı çatı altında yaşadığı çok katlı, daha minimal mekan ölçülerine sahip “apartman” olarak adlandırılan yapı tipi, bu şekilde yaygınlaşmaya başlamıştır. Değişimin aralıksız devam ettiği günümüzde de, çağın gerektirdiği yeni gereksinimlerin, konut kullanıcılarını farklı tercihlere yönlendirdiği görülmektedir. Teknolojinin sunduğu yeni imkanlar, tekil yaşam sürdüren bireylerin sayısındaki artış, farklı kullanıcılara hitap eden rezidans, stüdyo daire, vs. konut tiplerinin yaygınlaşmasını sağlamaktadır. Bunun yanı sıra, aile yaşantısını devam ettiren, maddi gücü yüksek bireylerin, kentlerdeki sıkışık düzen içerisinde olmayı reddederek, merkezlerden uzakta inşa edilen ve her türlü ihtiyacın kendi içinde karşılanmasına imkan veren, lüks donanımlı konut sitelerini de tercih ettiği söylenebilir (Soysal, 1996, sf:53-56).

4.4.1.2. Sosyo – Ekonomik Yapı ve Sanayinin Gelişimi

Batıda yaşanan ekonomik gelişmeler ve ülkemizde çok partili döneme geçişle başlayan siyasi ve ekonomik değişikliklerin etkisi ile, toplumsal hareketlilik hız kazanmıştır. Bu hareketlilik, ülkenin gelişmiş bölgeleri sayılan batı bölgelerinin yanı sıra, Adana, Ankara, Konya, Kayseri ve Gaziantep gibi illerde de gözlemlenmiştir (Kızıl, 1978, sf:175).

1950-1960 yılları arasında, ülkede izlenen yeni ekonomi politikasına göre, demiryolları üzerinde kurulan altyapı yerine, karayollarının gelişiminin sağlanması hedeflenmiştir. Tarımın hızla makineleştirildiği bu süreç, kentlere akını da beraberinde getirmiştir. 1950'lere kadar başkent Ankara yıllık % 6 oranında, diğer kentler daha düşük hızla büyürken, bu tarihten sonra bütün kentler yıllık % 6 oranında büyümeye başlamıştır (Tekeli, 2007, sf:27).

Üretim biçimlerinin değiştiği sanayileşme ile, insan gücü tarımdan fabrikalara kaymaya başlamıştır. Bu süreçte; kurulan işletmelerin çevresinde, yahut ulaşımın daha kolay sağlanabileceği bölgelerde sanayi yerleşimleri oluşturulmuştur. Kırsal kesimdeki yetersizliklere karşın, kent yaşamının sunduğu kazançlı iş

4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI

olanakları, yanı sıra sağlık, eğitim ve sosyal alandaki imkanlar yeni yerleşimlere göçü cazip hale getirmiştir (Bilgiç, 2008, sf:2).

Kızıl (1978, sf:175), 1946 yılından itibaren modernleşen, sanayileşen ve pazar için üretim yapan Adana, Ankara, Konya, Kayseri ve Gaziantep gibi kentlerin, toplumsal yapılarının farklılaştığını, üretim ilişkileri, fiziksel çevreleri, kurumları ve gereksinimlerinin değiştiğini belirtmektedir. *“Bu illerimiz bundan böyle, yeni toplumsal rol ve davranışları, gelenekleri benimsemeye hazır duruma gelmiştir.”* Bu durum da yeni yaşam alışkanlıklarını ve yapım tarzını da beraberinde getirmiştir.

4.4.1.3. Toplum ve Aile Yaşantısındaki Değişim

Aile büyüklüğü ve yaşam tarzı, konut mekanını etkileyen unsurlardan birisidir. Geleneksel konut kültüründe ataerkil yapıya sahip ailelerin, genel olarak geniş avlulu evlerde birkaç kuşak bir arada yaşadığı bilinmektedir. Dünyada görülen yenilikler ve Cumhuriyet’in getirdiği gelişmelerin etkisiyle, zaman içinde ailelerin genç fertleri büyük şehirlerde yüksek öğrenim görmeye başlamıştır. Eğitim düzeyi gittikçe yükselen yeni nesil, eskilerden farklı olarak evlilik yaptığında aileden ayrı, yeni bir ev düzeni kurmayı tercih etmeye başlamıştır. Kadınların eğitim düzeyinin yükselmesi ve çalışma hayatına atılması da bu duruma etken olmuştur. Çalışma hayatında rol üstlenen kadın, evde daha az zaman geçirmeye başlamıştır. Sosyal hayatın gelişmesi, yemek yeme kültüründe ve alışkanlıklarında da değişime sebep olmuştur (Gür, 2000, sf:97-98).

Yaşam biçimindeki bu değişimler konut mekanında yeni düzenlemeleri gerekli kılmıştır. Geleneksel ev kültüründeki çok haneli, haremlik-selamlık ayrımlı planlar yerine, batıda uygulanan plan düzeninin yaygınlaşmaya başladığı görülmektedir. Uygulanan yeni plan düzeninin, yukarda ifade edilen değişimler ve modern yaşamın getirdiği gereklilikler doğrultusunda, geometri olarak daha sade ve işlevsel özellikte planlandığı söylemek mümkündür (Görgülü, 2016, sf:168-170). Yeni ihtiyaçlara göre, konutta yeni mekan düzenlemelerine yer verilmiştir. Batıdaki uygulamalara benzer olarak konut içerisinde, masa düzeninde yemek yenilen ayrı bir

4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI

yemek odası için yer ayrılması, buna örnek olarak verilebilir. Çalışmanın kapsadığı 1960-1980 dönemi kent konut planlarında da bu düzenlemenin örneklerine sıkça rastlanmaktadır.

4.4.1.4. Teknolojik Gelişmeler

Yapı inşasında kullanılan malzeme ve teknikler sürekli olarak değişim ve gelişmeler göstermektedir. İnsanoğlunun, alet yapımına başlamadan önce yaşamını sürdürdüğü barınak (mağara) ile günümüz konut yapısı arasındaki gelişim sürecinde gerçekleşen mekansal değişimde, teknolojik gelişmelerin etkisini göz ardı etmek imkansızdır. İlkel çağlarda doğal olarak var olan barınaklarda yaşamını sürdüren insanoğlu, günümüz koşullarında teknolojinin sunduğu imkanları kullanarak her türlü konforun sağlandığı, kendi istediği biçimde şekillendirdiği ve donattığı mekanlardan oluşan yapılar üretmekte ve bu yapılarda yaşamaktadır. Teknolojik gelişmeler, malzeme seçeneğinin artması ve yeni yapı üretim tekniklerinin uygulanabilirliği, seri üretime de olanak sağlamıştır (Edgü, 2003, sf:45).

İnşaat sektörünün sağladığı olanakların yanı sıra, elektronik, iletişim ve haberleşme sektöründeki gelişmeler de konut mekanının değişimini etkilemiştir. Teknoloji ve bilimin ilerlemesi ile geliştirilen yeni üretim teknikleri, gerek iş gerekse ev hayatında yeni yaşam biçimlerinin oluşmasını sağlamıştır. Teknolojik gelişmeler mekanların boyutlandırılmasında, işlev ve form olarak yenilenmesinde etkili olmaktadır. Bu gelişmeler ve günümüz modern kentlerinde bireysel yaşamın ön plana çıkması, bir bakıma minimal ve fonksiyonel konut yapılarının inşasını ve kullanımını desteklenmektedir. Teknolojik donatıların ebatlarındaki küçülmeye karşın işlevlerinin artması, rezidans, stüdyo daire vs. olarak adlandırılan, küçük alanda çözümlenebilen plan özelliklerine sahip konutların yapılmasına imkan vermektedir. Altyapısal ve teknik yeniliklerle beraber, tesisatın yapı içinde döşenebilirliği, ilk dönemde mekan birliğini sağlamış, konutun dışında yer alan mutfak, banyo, wc gibi mekanlar konut içi mekana dahil olmuştur. Öte yandan teknolojik gelişmelere alet, ekipman ve makine teknolojisini de dahil etmek

4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI

mümkündür. Isıtma, soğutma, yıkama, pişirme vs. aletleri, mekanların efektif olarak kullanılmasını, aynı zamanda mekanların optimum büyüklüğe ulaşmasını ve minimize edilmesini sağlamıştır (Özturan, 2015, sf:127).

4.4.1.5. Kentleşme

Kentleşme, dar anlamda, kent sayısının ve kentlerde yaşayan nüfusun artmasını ifade etmektedir. Demografik nitelik taşıyan bu tanım doğrultusunda, kentleşmeyi salt nüfus hareketi olarak görmenin yeterli olmadığı düşünülmektedir. Nüfus hareketine sebep olan ekonomik ve toplumsal değişikliklerin doğal olarak, kentleşmeyi de beraberinde getirdiği bilinmektedir (Keleş, 2016, sf:37). Bu durum dikkate alınarak, geniş çerçevede tanımlandığında kentleşme;

“Sanayileşmeye ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve bugünkü kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında artan oranda örgütlenme, işbölümü ve uzmanlaşma yaratan, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikimi süreci.” şeklinde ifade edilmektedir. Çizelge 4.2.’de, ülke genelindeki coğrafi bölgelerin 1940-2010 dönemi içerisinde, farklı yıllarda tespit edilmiş kentleşme düzeylerine yer verilmiştir (Keleş, 2016, sf:37).

Çizelge 4.2. Coğrafi bölgelerin kentleşme düzeyleri (%) (Keleş, 2016, sf:74)

BÖLGELER	1940	1960	1980	1985	1990	2000	2010
Marmara B.	35.1	43.3	68.7	74.1	75.1	77.9	90.6
Akdeniz B.	20.1	31.6	49.8	62.7	54.3	59.1	71.2
Ege B.	23.3	30.3	48.6	54.8	53	62.3	73.1
İç Anadolu B.	14.8	24.8	47.4	53.3	59.5	62.1	82.8
Güneydoğu Anadolu B.	15.8	16.1	36.5	39.9	53.5	56	68.5
Doğu Anadolu B.	9.3	13.4	27.2	31.1	37.5	47.2	55.5
Karadeniz B.	7.2	11.4	24	29.2	33.7	41.2	53.4

Çalışmanın 4.4.1.2 nolu bölümünde bahsedilen sanayileşmenin büyük ölçüde sebep olduğu göçlerin etkisiyle, farklı kültür ve yaşam biçimine sahip kitleler,

4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI

kent yaşamının parçalarını oluşturmuşlardır. Toplumun değişik kesimlerinin kent bütünü içerisinde bir araya gelmesi, konut tercihlerinde de çeşitlenmenin oluşmasına yol açmıştır. Kırsaldan göç eden kesim ile, belli ölçüde maddi güce sahip üst gelirli kesimin konutta mekan tercihlerinin farklılık gösterdiği görülmektedir. 1950'lerde kırsaldan özellikle de İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük kentlere göçün sonucu olarak, konut talebi hızla artış göstermiştir. Buna bağlı olarak kiraların ve emlak fiyatlarının yükselmesi genel olarak kentlerin dış çeperlerinde konumlanan, gecekondu olarak adlandırılan yapılarının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Dar gelirli grupların konut sorununu kendi imkanları ile çözmeye çalışması ile oluşan bu çarpık yapılaşma şeklinin yanı sıra, kentlerde yüksek gelir grubuna hitap eden lüks konutların inşası da gerçekleşmiştir. Kentlerde yükselen lüks konutlar ile çeperlerinde oluşan gecekondu yerleşimlerinin meydana getirdiği tezat oluşumlar için birtakım önlemler alınsa da yaygınlaşması tamamen engellenememiş, hızlı ve plansız kentleşmenin önüne geçilememiştir (Sey, 2007, sf:170).

Hızlı kentleşmenin bir sonucu olarak ortaya çıkan diğer bir konut üretim süreci ise yap-satçılıktır. Yoğun konut talebi sonucu, kentin planlanmış bölümlerindeki arsa fiyatları büyük oranda artış göstermiştir. Bu durum, orta sınıf ailelerin kent merkezinde ayrı parseller üzerinde müstakil aile evine sahip olmalarını imkansız hale getirmiştir. Bu noktada 1965 yılında Kat Mülkiyeti Kanunu, orta sınıfların ayrı apartman dairelerinde mülkiyet hakkına imkan veren düzenlemelerle yürürlüğe girmiştir. Bundan sonraki süreçte yapsatçı olarak adlandırılan müteahhitler kentin planlı bölümlerinde çok katlı yapılar yaparak, yoğun yapılaşmış semtlerin oluşmasına yol açmışlardır. Müteahhidin parsel sahipleri ile bireysel konutları satın alacak kişiler arasında bir nevi aracılık hizmeti yürüttüğü bu yapım sistemi ile yeni bir yapılaşma anlayışı oluşmaya başlamıştır. Bu sistemde tasarımcı mimar ile konut kullanıcısı karşı karşıya gelmemekte, yapılar genel olarak ticaret ile uğraşan geleneksel orta kesimin belirlediği piyasa beğenileri doğrultusunda, standart biçimde inşa edilmişlerdir. Bu durum kişisel ve özgün tasarımlardan çok piyasa

4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI

ölçütlerine uygun, ticari düşüncenin ön planda olduğu yapıların seri üretiminin gerçekleşmesini sağlamıştır (Tekeli, 2007, sf:30).

Literatür taraması sırasında karşılaşılan etkenler, 4.4.1. nolu Toplumsal Yaşamın Konutta Mekansal Değişime Etkisi bölüm başlığı altında incelenen faktörler ve tanımlardan çıkarımla, kentleşmenin bir anlamda söz konusu bölüm dahilinde incelenen ilk dört faktörü kapsadığı kanısı oluşmuştur. Başka bir deyişle, göç, nüfus artışı, sosyo-ekonomik yapı, toplum ve aile yaşantısındaki değişimlerin birbiri ile iç içe ve zincirleme etkiye sahip faktörler olduğu ve yarattığı sonuçların bir noktada, konutun biçimlenmesine etkisi anlamında kesiştiği izlenimi oluşmuştur. Ülkenin bu etkenlere bağlı olarak geçirdiği köklü değişimler, hem konut tercihlerinin farklılaşmasına, hem de konutu oluşturan birimlerde yeni düzenlemelerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

4.4.2. Aile Yaşamının Konutta Mekansal Değişime Etkisi

Çalışmanın, 4.4.1. nolu bölümünde genel hatlarıyla değinilen Toplumsal Yaşamın Konutta Mekansal Değişimine Etkisi başlığı altında incelenen faktörler, tüm toplumların yaşam biçiminde değişimlere sebep olan, ortak ve dış etkenler olarak değerlendirilebilir. Söz konusu bölümde bahsedilen; nüfus artışı, teknolojik gelişmeler ve beraberinde gelen kentleşme, çoğu toplumda benzer sorunlara yol açmış, konutun yeni şartlar ve ihtiyaçlara göre şekillenmesine etki etmiştir.

Ancak, temelde insan ihtiyacı ve tercihlerine göre değişen konut mekanının evrimi incelenirken, insanın içinde yaşadığı toplum ve kültür değerlerinin belirleyici rolü dikkate alınmalıdır. Konutun insan yaşamındaki yeri ve önemi esas olmakla birlikte; toplumların yapıtaşları bireylerin yaşam biçimindeki değişim, konut kullanıcısının karakter çeşitliliğinin artması, vs. gibi sosyal ve bireysel belirleyiciler, konut ve konut mekanının farklılaşmasına sebep olmuştur. Farklı kültürel değerlere sahip toplumların, mekansal tercihleri de farklılık göstermektedir. Çeşitli dünya ülkelerinin yaşam biçimi ve konut tercihleri göz önüne alındığında, mekanın şekillenmesinde kültürün en önemli unsurlardan biri olduğu açıkça görülmektedir.

4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI

Aynı toplumun parçası olan gruplar, ortak inanç, örf ve adetlere sahip oldukları halde, kimi zaman fiziksel, çevresel şekillendirmenin imkan ve tercihlere bağlı olarak değişiklik gösterdiği izlenmektedir. Bu değişkenlik, ortak değerlere sahip olan toplumun alt gruplarının; sosyal statü, ekonomik durum, kültür düzeyi, aile yapısı, ailenin değer ve tutumları vs. bakımından farklılık göstermesinden kaynaklanmaktadır. Konut örgütlenmesinin sosyal belirleyicileri olan bu faktörler aşağıdaki başlıklar altında incelenebilir (Gür, 2000, sf:91-93).

4.4.2.1. Aile Büyüklüğü ve Yapısındaki Değişim

Toplumun en temel yapıtaşı olan aile kavramı, *“Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik.”* olarak ifade edilmektedir (tdk.gov.tr). Aynı toplum içerisinde, farklı kültür yapısına sahip ailelerin, mekansal tercihleri değişiklik göstermekte ve konutun şekillenmesinde büyük rol oynamaktadır. Ailenin yaşam sürecindeki yeri, aile bireylerinin ilgi alanları, mekan kullanım amaç ve alışkanlıkları, kısaca ailenin yapısı ve yaşam biçiminin, mekansal organizasyonu yönlendiren en önemli etkenlerden olduğu gözlemlenmektedir. Gür (2000, sf:91-93), Geçmişten bu yana, toplulukların dünya görüşlerinin, konut büyüklüğünün saptanmasında etkili olduğunu, günümüz koşullarında da çeşitlenen yaşam biçimi ve yaşam yoğunluğunun, konut büyüklüğü gereksinmesi üzerinde önemli rol oynadığını belirtmektedir. Ailenin büyüklüğünü belirleyen hane halkı sayısının, mekansal değişim sürecindeki etkisi, ailenin yaşam döngüsünün hangi evresinde bulunduğu ile de ilgilidir. Yaşam döngüsünde birey ve ailenin geçirdiği evrelere paralel olarak, konut mekanına yönelik ihtiyaçlar da değişim gösterir.

Konut ile ilgili yapılan çalışmalarda genel olarak “aile” olgusu merkez alınmaktadır. Ancak farklı sebeplerden ötürü aynı ailenin parçası olmayan kişilerin konutu ortak kullanımı da söz konusu olmaktadır. Bu durumda,

“Bir konutta, dairede ya da bir grup odada yaşayan insanların tümü.” şeklinde tanımlanan “hane-halkı” terimi de kullanılabilmektedir. Garip (2010,

4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI

sf:53)'in bildirdiğine göre, Beyer (1964), aile ve hane-halkının, özünü sosyal ve biyolojik durumlardan alan, temel sosyal birimi temsil ettiğini belirtmektedir. Aileden farklı şehirlerde, üniversite öğrenimini sürdüren öğrencilerin, çalışma hayatındaki kişilerin, vs. ortak kullanımının söz konusu olduğu, farklı kültür ve karakter yapısına sahip hane-halkının yaşadığı konutlarda mekan kullanımı tercihleri farklılaşabilmektedir.

Önceki bölümlerde bahsedildiği gibi, Cumhuriyet sonrası, özellikle 1950'li yıllarda, sanayileşme ve kentleşmenin etkisi ile kadınlar da çalışma hayatında aktif rol üstlenmeye başlamışlardır. Evin, çocukların, yaşlı ebeveynlerin bakımından sorumlu kadının, eve eskisi gibi zaman ayıramamasının, bir nevi ilgi ve hizmet bekleyen aile büyüklerinin kendi evlerinde oturmayı tercih etmesine sebep olduğu düşünülmektedir. Gür(2000, sf:97-98), bu durumun çekirdek ailelerin türemesi ve hızla artmasının temel nedeni olduğunu söylemektedir. Anne, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek ailenin belli saatlerde, iş ve okul mesaisi için evi terk etmek durumunda olması, konut büyüklüğü isteminde de etkili olmaktadır.

4.4.2.2. Ailenin Sosyo – Ekonomik Statüsü

Gür (2000), sosyo-ekonomik statünün; gelir, meslek ve eğitim değişkenleri ile ifade edileceğini belirtmektedir. Dar ve orta gelirli aileler konutlarının, işyerlerine yakın olmasını tercih etmekte veya işyerlerine uzak dahi olsa kendi mülkleri olan konutlarda oturma isteğindedirler. Yaşamlarını sürdürecekleri konutun mümkünse; işyerlerine, temel ihtiyaçlarının karşılanabileceği küçük ölçekli ticari birimlere ve çocuklarının okullarına yakın olmasını tercih etmektedirler. Ancak kendi mülkiyetlerine ait konut mevcut ise, olması istenen bu imkanları sağlamasa bile, kira ödeme yükümlülüğü altına girmemek için birinci tercih konusu olmaktadır. Buradan çıkarımla maddi gücü yeterli düzeyde olmayan ailelerin, konut araştırması yaparken önceliklerinin parasal imkanlara bağlı olduğu, dolayısı ile, ailenin ekonomik durumunun konutun yer seçiminde etkili olduğu anlaşılmaktadır. Üst gelir gruplarında durum daha farklı yöndedir. Konutun yer aldığı semtin seçiminde,

4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI

barındırdığı nüfusun niteliği, prestiji ve konutun kalitesinin etkili olduğu, konutun büyüklüğü yönündeki taleplerin, sosyo-ekonomik düzeyin artması ile doğru orantılı olduğu muhtemeldir. Bu durumun, konut maliyeti ile, konuta ödenen kira ve satış bedellerinin, kullanıcının maddi gücüyle ilişkili olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Tercih edilecek konutun, semt seçimi, büyüklüğü ve prestijli olması sadece maddi imkanlara ve sosyo-ekonomik statüye bağlanmamalıdır. Sosyo-ekonomik statü, birçok etmenle birleşerek konut biçimlenişinde kısmi belirleyici bir rol oynamaktadır (Gür, 2000, sf:92).

4.4.2.3. Yaşam Döngüsü ve Ailenin Yaşam Sürecindeki Yeri

İnsan mekan tercihini ihtiyaçlarına ve olanaklarına göre belirlemektedir. Konutun kullanıcısı birey ya da ailenin, içinde bulunduğu yaşam döngüsü evresi, konut büyüklüğü istemi ve şekillenmesinde önemli bir belirleyici unsurdur. İnsanın ve diğer canlı varlıkların doğumundan ölümüne kadar geçen süre, “Yaşam Süresi” olarak adlandırılmaktadır. Yaşam döngüsü ise, *“Yaşam süresinin başından sonuna kadar insanın geçirdiği ve yaşam tarzında farklılık oluşturan devreleri kapsar.”* (Alga, 2005, sf:39).

Yaşam tarzında değişiklikleri beraberinde getiren bu devreler, insanın doğumundan itibaren yaş aldıkça geçirdiği fiziksel ve psikolojik değişimleri kapsamaktadır. Bireysel yaşam döngüsünü oluşturan; çocukluk, gençlik, yetişkinlik, yaşlılık dönemlerinde bireyin tutum ve davranışları değişkenlik göstermektedir. Aile yaşam döngüsünün evreleri olan; bekarlık, nişanlılık, yeni evlilik, çocuklu, yetişkin çocuklu olma dönemlerinde de, bireyin aile üyeliğine göre değişen tutum ve davranışları söz konusudur. Bu süreçte, *“İhtiyaçlar, ihtiyaçların önem sırası, ihtiyaçların karşılanma biçimleri ve miktarları değişmektedir.”* (Özdemir ve Ark., 2009, sf:8).

Ailenin içinde bulunduğu yaşam döngüsü evresi, yaşam sürecindeki yerini belirlemektedir. Gür (2000), Ailenin yaşam sürecindeki yerini üç evreyle ifade etmektedir:

4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI

- a) Çocuksuz Yetişkinler
- b) Çocuklu Aileler
- c) Yaşlılar

a) Çocuksuz Yetişkinler: Yeni evli ve çocuksuz çiftleri kapsayan bu grup, eve bağlanacakları bir sorumlulukları olmadığından, genel olarak dışa açık bir yaşam biçimi sürdürmektedirler. Sosyo-ekonomik statüsü yüksek olan çiftler, iş dışındaki zamanlarını sosyal, kültürel ve sportif etkinliklerle değerlendirirken, sosyo-ekonomik statüsü düşük olan çiftler ise ebeveyn, akraba veya arkadaş ziyaretlerine zaman ayırmaktadırlar. Evde geçirilen zaman fazla olmadığından, konut ve konut mekanı büyüklüklerinin minimuma yakın, ideal ölçülerde olması çoğunlukla yeterli bulunmaktadır. Bu süreçte tercih edilen küçük konutlar, bir nevi geçici konut olarak düşünülmekte ve aile genişlediğinde değiştirilebilmektedir.

b) Çocuklu Aileler: Ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkilerin, çocuğun yaşına bağlı olarak süreç içinde değişme gösterdiğini ifade edilmektedir. Bu süreçte çocuğun yaşına göre değişiklik gösteren; biyolojik, algısal ve duygusal gelişimine göre, ailelerin konuttan beklentilerde de farklılıklar söz konusudur. Çocuklu aileleri; 0-6 yaş grubu çocuğu olanlar, okul çağı çocuğu olanlar ve yetişkin çocuğu olanlar şeklinde üç gruba ayırmak doğru olacaktır (Gür, 2000, sf:99-102).

0-6 yaş, çocukların ebeveyne bağımlı ve en yakın olmayı istediği, aynı zamanda ebeveynin çocuğu eğitme ve denetlemede en etkin olması gerektiği dönemdir. Bu yaş grubu çocuğa sahip ailelerin konut tercihindeki önceliği çoğunlukla; çocuğun güvenliğinin her koşulda sağlanmasına imkan verecek, uyku, dinlenme, beslenme ve oyun gibi gereksinimlerine cevap verecek fiziksel ortam koşullarına sahip konutlardan yana olmaktadır. Bahçeli, müstakil ve tek katlı evler bu ihtiyaçlara olanak verebilecek ideal konut tipi olabilmektedir. Okul çağı çocuklarının ergenlik dönemi de göz önüne alındığında, mahremiyet gereksinimi belli ölçüde artarken, ebeveynin bu durumdan etkilenmeden, sosyalleşmeye de ayrabileceği mekana sahip olmayı istediği belirtilmektedir. Buna imkan veren,

4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI

ailenin çocuk sayısına göre çok odalı konutlar tercih sebebi olmaktadır. Ayrıca, arkadaşlarla iletişimin en etkin olduğu bu yaş grubunda gençler tarafından ortak kullanılan sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlerin gerçekleştiği mekanlara yakınlık da konut seçiminde önem arz etmektedir. “Ergenlik dönemi sonrası yetişkin çocuk” genellikle, yüksek öğrenim gören veya çalışan bir birey haline geldiğinden, mahremiyet gereksinimi ebeveynleri ile aynı seviyede olmaktadır. Bu durumda; gerektiğinde belli ölçüde birleştiren, belli ölçüde ayıran, çok odalı konut yapıları tercih edildiği belirtilmektedir (Gür, 2000, sf:99-102).

c) Yaşlılar: Bazı hareketlerin kısıtlı olduğu yaşlılık döneminde, konut tercihi konusunda fiziksel konfor ön planda olmaktadır. Yürüme ve hareket güçlüğü çekilme durumu baş gösterdiğinden, çok katlı ve asansörsüz konutlar, alaturka tuvaletler vs. tercih edilmeyen konut özellikleri arasında yer almaktadır. Hareket kabiliyetinin azalmasının, konut çevresinin seçiminde de etkili olduğu gözlemlenmektedir. Yaşlıların; sağlık merkezleri, eczaneler, bakkal, market, vs. gibi temel gereksinimlerine en kolay biçimde ulaşabilecekleri yerleşimleri tercih ettikleri görülmektedir. Gür (2000)’ün bildirdiğine göre, Michelson (1970), Abu-Lughod’un, Amerika’da yaptığı bir çalışmada, kent merkezlerinde asansörlü ve çok katlı apartmanlarda yaşayanların büyük bir kısmının yaşlılar, bekarlar ve yeni evli çiftler olduğu sonucuna ulaştığını belirtmektedir (Gür, 2000, sf:99-102).

Bu çalışma da göz önüne alındığında, ilgi alanları çok farklı olsa bile, örneğin yeni evli bir çift ile yaşlı bir çiftin konut büyüklükleri ve konut yer seçimi ile ilgili tercihlerinin benzerlik gösterdiği izlenmektedir. Ailenin çocuk sahibi olması ve çocukların yaşlarının, mekansal değişimi önemli ölçüde yönlendiren bir unsur olduğu fikri gelişmektedir.

4.4.3. Bireysel Unsurların Konutta Mekansal Değişime Etkisi

Konutta mekansal değişimi dolaylı veya doğrudan etkileyen unsurların yanında, konutun asıl kullanıcısı bireyin kişisel tercihleri de önem arz etmektedir. Birey, içinde yaşadığı ve benimsediği konut ile bağ kurmakta, sahip olduğu kimlik

4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI

ve kültür öğelerini konut mekanına yansıtarak, kendine özgü hale getirmektedir. Dolayısı ile konut, birey için sadece barınabileceği bir mekan, bir çatı olmaktan öte, simgesel anlam içermektedir.

Herhangi bir eve veya işyerine ziyaretçi olarak gittiğimizde; mekanın tefrişi, döşenmesi, kullanılan mobilya ve aksesuarların özelliklerinin, o mekanın kullanıcısının karakteri ve yaşam biçimi hakkında ipuçları verdiği, konutun kullanıcısından izler taşıdığı pek çok çalışmada yer alır. Konutun kullanıcısı istemsiz olarak kendi tercihlerini yaşadığı mekana aktararak, bir nevi kendi karakterini ve kültürünü yansıtan bir ortam oluşmasını sağlamaktadır. Bireysel belirleyicileri aşağıdaki başlıklar altında biraz daha açarak, konutta mekansal değişime etkisi özetlenmeye çalışılacaktır.

4.4.3.1. Konutla Kurulan Yararsal ve Duygusal İlişkiler

İnsanın konut içindeki aktivitelerini gerçekleştirebileceği sağlıklı koşulların oluşturulabilmesi için, konut mekanının uygun donatılarla ve ideal ölçülerde düzenlenmesi gerekmektedir. İlgili otoriteler, konut tasarımında belirlenmiş minimum standartların altına düşülmesini önlemek amacıyla, yaptırım yolu ile denetim sağlamaktadırlar. Konutun dönemler içinde yaşadığı değişimler ve geldiği nokta göz önüne alındığında, konut mekanının içinde bulunan yaşam şartlarına en uygun şekilde biçimlendiği görülür. Sosyo-kültürel değişimlere paralel olarak, bazı mekanların kullanım alanının daraldığı veya yok olduğu, bazı mekanların kullanım anlayışının ise değişime uğradığı izlenmektedir. Bu durumun, o mekanda gerçekleştirilen eylemlerin yok olmasından, dolayısıyla mekanın verimliliğini yitirmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Başka bir ifadeyle, konut içi yarar sağlamayan mekan değişip dönüşerek, yerini yeni gereksinimlerin karşılandığı, amaca uygun konut mekanına bırakmaktadır (Gür, 2000, sf:109).

Konut mekanı organize edilirken, bireysel tercihler doğrultusunda renk, malzeme, donatı, aksesuar kullanımı da, mekanın karakterinin belirlenmesinde en önemli unsurlardandır. Konutun fonksiyonel ve fiziksel özelliklerinin yanı sıra,

4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI

kullanıcısı ile kurduğu duygusal ilişkiler de mekansal değişim noktasında önem kazanmaktadır. Gür (2000, sf:109)'ün bildirdiğine göre, Turan (1994), evi;

“İnsanın evi diğer nesneler evreninden de öte insanın dünyada temel varoluş biçimidir. Ev zamansal ve mekansal olarak insanın sosyal ve psikolojik varlığının dışsallık kazanma durumudur.” şeklinde ifade etmektedir.

Çok boyutlu bir kavram olan konut (ev) mekansal değeri ile düşünüldüğünde günlük eylemleri gerçekleştirmemize imkan veren yer olarak ifade edilebilir. Farklı işlevler için kullanılan tüm mekanlar ile konut mekanının ideal nitelikte olması, kullanıcının fizyolojik ve psikolojik gereksinimlerini karşılama düzeyi ile ölçülmelidir. Salt teknik standartların sağlanması, mekanın kullanıma uygunluğu için yeterli değildir. Rahatlık, huzur, prestij, güzellik vs. gibi psikolojik gereksinimlerin karşılanabildiği konut mekanı, kullanıcının konuttan beklentilerine cevap verebilir. İnsan, bu gereksinimlerini giderebildiği konut ile duygusal ilişkiler kurmaktadır. Günel ve Esin (2007)'in bildirdiğine göre, Cüceloğlu (2002), yüz yüze gelmiş iki kişinin birbirlerinin farkına vardıkları anda iletişimin başladığını belirtmektedir. Mimari mekanlar da kullanıcıları ile buluştuklarında, insan-mekan iletişim süreci başlamaktadır (Günel, Esin, 2007, sf:19-30).

Şalgamcıoğlu (2014)'nin bildirdiğine göre, Bachelard(1969), evi; *“Ev dünyada bize ait olan köşedir, ilk evrenimizdir, sözün tam anlamıyla tamam olan bir kozmostur.”* olarak tanımlamakta ve mekan üzerinde denetim kurma, tanıdık olma, anlam yükleme, kimliği yansıtma, kişiselleştirme, bağlanma ifadelerinin, konuta ilişkin kavramlar olduğunu söylemektedir (Şalgamcıoğlu, 2013, sf:25-26).

İnsanın yaşadığı mekana kişiliğini yansıtmaması sonucu mekan; ait olduğu birey veya ailenin yaşam biçime, alışkanlıklarına, fiziksel ve psikolojik her türlü gereksinimlerine cevap verebilen bir yer haline dönüşmektedir. Konut dışı fiziksel çevrenin olumsuz koşullarından etkilenen insanı, kendi zevk ve tercihlerine göre düzenlenmiş evinde, rahat ve huzurlu bir ortam karşılamaktadır. İnsan kendi deneyimlerini, düşüncelerini aktararak kişiselleştirdiği mekanla bir bağ kurmaktadır. Sıkça duyduğumuz, “İnsanın kendi evi gibisi yok...” ifadesinden, rahat ve huzur

4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI

bulduğu tek yer olduğu anlaşılan evi, kendisi ile özdeşleştirdiği söylenebilir. Bu noktada sadece fiziksel ihtiyaçlar doğrultusunda konut mekanının şekillendiğini söylemek, pek doğru olmayacaktır. İnsanın kendini özgürce ifade edebildiği yer olan konut, aynı zamanda psikolojik dışa vurumların da yansıtıldığı mekan niteliğindedir.

4.4.3.2. Bireyin Eğitim ve Kültürel Yönden Gelişimi

Konutun şekillenmesinde en öncelikli unsur, kullanıcısının ihtiyaç ve talepleridir. Konutun kullanıcısı bireylerin eğitim ve kültür yapısına göre, konuttan beklentileri değişmektedir. Eğitim düzeyi düşük bireylerden oluşan bir aile ile, eğitim düzeyi yüksek ve kültürel yönden gelişmiş bir ailenin konuttan beklentisi aynı değildir. Gür (2000), Aileyi oluşturan bireylerin mesleklerinin, ilgi alanları ve hobilerinin konutun tasarım ve donatımında çok önemli belirleyiciler olduğunu söylemektedir. Yüksek öğrenim görmüş çalışan ebeveynler ve okul çağında bir veya iki çocuktan oluşan bir aile ile, eğitim düzeyi düşük ebeveynler ve çok sayıda çocuktan oluşan bir ailenin konut kullanımının farklı olacağı düşünülebilir. Eğitim ve maddi gücü yüksek olan ailede, çoğunlukla her bir çocuk için uyuma, ders çalışma, kişisel hobilerini gerçekleştirme gibi aktivitelere imkan veren ayrı birer oda tahsis edilmektedir. Ebeveynlerin de çevreyle sosyal ilişkiler, kitap okuma, müzik gibi hobileri var ise, bu eylemleri gerçekleştirebileceği özel veya çok amaçlı mekanlara ihtiyaç duyduğu görülmektedir. Bu sayede konutta var olması istenen mekan sayısı ve niteliği artmakta, bu mekanlar arasındaki mahremiyet eşikleri de yükselmektedir (Gür, 2000, sf:112).

Gelir düzeyi düşük ve kalabalık ailelerde ise, aile geçimini sınırlı imkanlarla sürdürdüğünden, her bir çocuk için ayrı oda düzenlemesinin sağlanamadığı, aile bireylerinin kültürel ve sportif aktivitelerle ilgilenme durumunun çoğunlukla olmadığı görülür. Bu yapıdaki ailelerin genel olarak, akraba ev ziyaretlerine vakit ayırdığı söylenebilir. Kalabalık ailelerin yaşadığı, oda sayısı sınırlı olan konutların, çoğunlukla ortak kullanımın söz konusu olduğu salon, oturma odası gibi bölümlerinin gece yatma mekanı olarak, gündüz ise eski haline getirilip yaşama

4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI

mekanı olarak, çift fonksiyonlu kullanıldığı düzenlemelere de rastlanır. Konut kullanıcılarının; hobilere, sportif faaliyetlere, vs. etkinliklere ilgi duymasından öte, konut içinde gerçekleşen temel eylemlerin şeklinde de bireylerin eğitim ve kültür yönünden gelişiminin rolü vardır. Bazı konutlarda yemek yeme eylemi, mutfakta, ya da yaşama bölümü içerisinde masa düzeni olmaksızın gerçekleşirken, bazı konutlarda bu eylem için özel olarak planlanan yemek odası mekanında gerçekleşmesi, bu duruma örnek verilebilir.

4.4.3.3. Bireyin Yaşam Yoğunluğu

Önceki bölümde belirtildiği gibi konut tasarımında ve konut mekanının donatılmasında, kullanıcı olarak bireyin ya da ailenin yapısı, ilgi alanları, zevk ve beğenileri önemli belirleyici unsurlardır. Bireyin yaşam yoğunluğu salt barınma ihtiyacı dışında, konut kullanıcısının yaşamında yer verdiği farklı aktiviteleri de içeren, göreceli bir kavramdır. Gür (2000), birey ya da ailenin yaşam yoğunluğunu etkileyen bazı unsurlardan söz etmektedir. Ailedeki birey sayısının, bireylerin kültürel, sanatsal, sportif vs. etkinliklere ilgi duymalarının, mesleki ya da varsa üyesi bulundukları sivil toplum örgütleri ile ilgili işlerini eve taşıma durumunun olup olmamasının, çocukların okul çağına olup olmamasının birey ya da ailenin yaşam yoğunluğunda etkili olduğunu belirtmektedir (Gür, 2000, sf:112).

Bu doğrultuda, eğitim ve maddi gücü yüksek olan ailenin sosyal, kültürel ve sportif aktivitelere olan ilgisinin artış gösterdiği söylenebilir. Ailenin her bireyinin bu aktivitelerin en az biriyle uğraştığı düşünüldüğünde, konut içinde buna imkan veren düzenlemeler yapılması beklenebilir. Konutlarda çok amaçlı kullanılan mekanlara yüklenen görevlerin de yaşam yoğunluğunun göstergesi olarak değerlendirilebileceğini söyleyen Gür (2000), bu duruma örnek olarak K.T.Ü. Lojmanları'nı vermiştir. Öğretim üyeleri tarafından kullanılan söz konusu lojmanların, üç yatak odalı konutlarında yapılan gözlemlerde, üçüncü odanın ailenin sorumluluk ve zevklerini yansıtacak biçimde çok farklı amaçlarla kullanıldığını belirtilmiştir. Akademik çalışma odası, dikiş odası, aile büyüklerinin yatak odası ve

4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI

çoğunlukla da oturma odası olarak kullanılan bu üçüncü odanın, birçok farklı işleve işaret eden donatı ve aksesuarlar içerdiği aktarılmıştır. Dolayısı ile yaşam yoğunluğu fazla olan bireylerden oluşan bir ailenin konut içi aktivitelerinin de yoğun olduğunu, bu durumun da konut mekanı büyüklüğü ile fonksiyon ve donatı tercihini etkilediğini söylemek mümkündür (Gür, 2000, sf:112).

4.4.4. Konut İmgesinin Değişimi

Konutun mekansal bütünlüğü, süreklilik gösteren biçimde bir yenilenme ve değişim içerisindedir. Önceki bölümlerde bahsedildiği gibi, içinde bulunduğu dönemin, toplumun ve kullanıcısının sosyo-ekonomik ve kültürel özellikleri doğrultusunda, teknolojik imkanların elverdiği ölçüde biçimlendiği söylenebilir. Alt başlıklarda Cumhuriyet'in ilanından günümüze kadar, ülkemizdeki yapı üretim sürecine kısaca göz atılacak ve konutun fiziki ve simgesel anlamda geçirdiği evrim hatırlanmaya çalışılacaktır.

4.4.4.1. Mimari Eğilimlerdeki Değişim

Mimarlığın temel amacı, insanoğlunun içinde bulunduğu mevcut koşullara uygun yaşam alanları meydana getirmektir. Yapıların tarihi süreçte, farklı düşünce ve uygulama ilkelerini benimseyen mimari akımların etkisi altında inşa edildiği dönemler olmuştur. Etkisi altında olduğu mimari akımın prensipleri doğrultusunda meydana gelen yapılar, form, konstrüksiyon, cephe özellikleri bakımından kendine özgü tavır sergilemekte ve mimari çevrenin biçimlenmesinde belirleyici olmaktadır. Yirminci yüzyılın başlarına kadar bir mimari akımın savunucusu olmak adeta bir gereklilik iken, günümüz mimarlarının bu tür sınıflandırmaları kabullenmediği belirtilmektedir (Melvin, 2009, sf:6).

Cumhuriyet'in ilanından, çalışma kapsamında üzerinde durulan 1960-1980 dönemine kadar, ülkemizdeki yapı üretim süreci gözden geçirildiğinde, şöyle özetlenebilir. Türkiye'de, Cumhuriyet'in ilanından itibaren başlayan gelişim ve yenilenme süreci, toplumun sınıf yapısı ve yaşam tarzına da yansımış, değişen

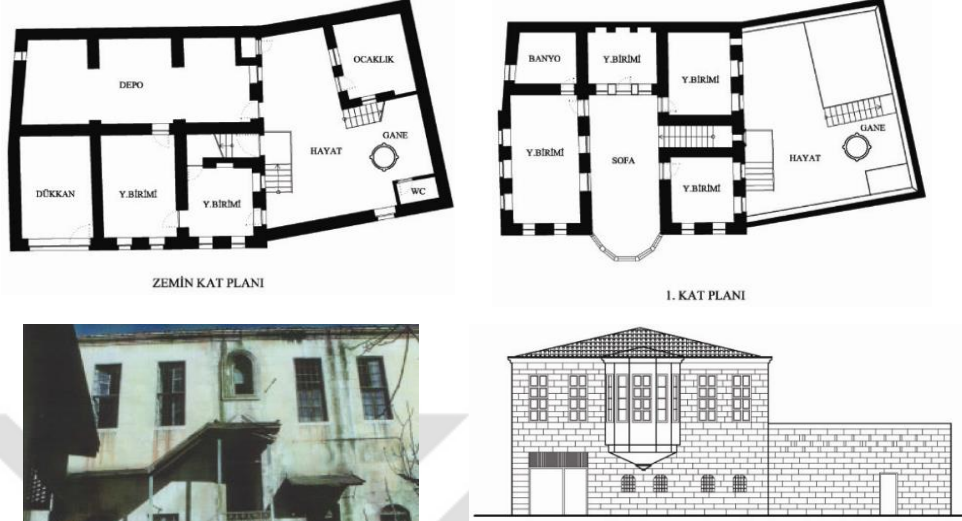
4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI

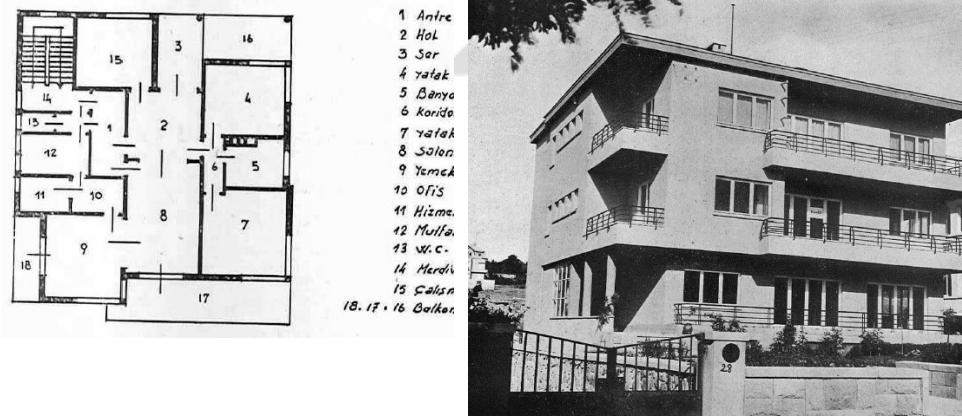
İhtiyaçlar mimarlardan beklenen işlevlerin sürekli olarak yeniden tanımlanmasını gerektirmiştir. Yapılaşmanın hızlandığı bu süreçte; siyasi, politik, ekonomik vs. birçok unsurun etkisi ile, özellikle büyük kentlerde farklı mimari akımların benimsendiği yapılar inşa edilmeye başlarken, Anadolu kentlerinde geleneksel konut üretiminin sürdüğü bilinmektedir. 1923-1927 yılları arasında Osmanlı ve İslami kültürü çağrıştıran mimari anlayışın devam ettiği, II. Meşrutiyet Dönemi'nde hakim olan, Cumhuriyet Dönemi'nde de sürdürülen "I.Ulusal Mimarlık Hareketi", 1927-1939 yılları arasında mimaride işlevsellik ve sadeliği savunan "İşlevsel Mimarlık Dönemi", 1940-1950 yılları arasında geleneksel mimarlık öğelerini içeren "II.Ulusal Mimarlık Hareketi", 1950-1960 yılları arası batıdaki çözüm ve biçimlere uyum sağlayan, özgün mimari tarzı benimseyen "Uluslararası Üslup", 1960 sonrası ise, toplumsal bilincin yayılması ile çok yönlü gelişmeler ülkemizde etkili olmuştur. Yap-satçılık ve gecekondulaşmanın da ortaya çıktığı bu süreçte, ulusal bir stil tanımlamak ve geliştirmek söz konusu olmamıştır. Bu değişimler mimari mekanın biçimlenişini ve mekansal ilişkiler düzenini de değiştirmiştir. Özetle, 1930'lara kadar özellikle konut mekanında daha çok geleneksel mekan karakteristiği gözlemlenirken, 1930'lardan itibaren "modernite" kavramının yerleşmesiyle, değişen mekansal ilişkiler ve plan şemaları görülmeye başlamıştır (Tekeli, 2007, sf:15-35). Şekil 4.30.'da Gaziantep kenti Geleneksel Konut Kültürü örneği olan 79 Tescil nolu konut plan şemaları ile, Şekil 4.31'de, Ankara'da, 1930'larda inşa edilen modern konut örneği plan şemasına yer verilmiştir.

4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI



Şekil 4.30. Geleneksel Konut Örneği, Gaziantep 79 Tescil Numaralı Antep Evi (Tatlıgil, 2005, sf: 56-60)



Şekil 4.31. Ankara’da Rasih İhsan Kira Evi, 1939, Arkitekt, 1939(1939-11-12-107-108):243-245

1940-1950’lerin modernleşme hareketi ile şekillendiği görülürken, 1960’lardan itibaren apartmanlaşmanın hakim olduğu yapı üretim sürecinden söz etmek mümkündür. 1965’te “Kat Mülkiyeti Yasası” ile birlikte kişilere özel kira apartmanlarının yerini yap-satçılık şeklinde üretilen yeni nesil apartmanlar almıştır.

4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI

1980 sonrası “Toplu Konut Yasası”nın çıkması ile seri şekilde yapılan toplu konutlar yaygınlaşmıştır (Şekil 4.32.)



Şekil 4.32. ME-SA Grubu, Çankaya Yerleşimi, Ankara, 1972-1976 (Sey, 2007, sf:175)

2000’li yıllara gelindiğinde teknolojiye hızlı gelişmelerin etkisinin, her alanda olduğu gibi barınma kültüründe de hissedildiği görülür. Çalışma hayatındaki yoğunluğun hakim olduğu günümüzde inşa edilen, daha yüksek katlı ve daha kompakt plan şemasına sahip konutlar, günümüz kullanıcısının yaşam tarzına hitap eder niteliktedir. Konutta daha az vakit geçirmeye başlayan kullanıcılar için farklı mekan alternatifleri içeren bu kapalı konut yerleşmelerinin, sunduğu imkanlar sayesinde içinde bulunduğumuz dönemde tercih sebebi olduğu söylenebilir (Görgülü, Koca, 2007, sf:28-33).

4.4.4.2. Konutun Statü Aracı Haline Dönüşmesi

Konutun salt korunma ve barınmayı sağlayan fiziksel bir olgu olması ötesinde, simgesel değerler içerdiği söylenebilir. Erman (2002)’in bildirdiğine göre, Cherulnik ve Wilderman (1986), yaşam çevrelerindeki simgelerin; bireyin ve ait olduğu grubun kimliğini, statü değerlerini ve konutun ekonomik değerini ifade ettiğini belirtmektedir. Cooper (1974) konutun, benliğin bilincinde olmadığı, dile getiremediği ya da söyleyemediği içsel yapısına ait olguların bir simgesi olduğunu

4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI

ve kullanıcının benliğini konutta nesnel bir biçime dönüştürdüğünü vurgulamaktadır. Bu ifadelere dayanarak konutun, kullanıcısının kimliğini yansıtan bir nesne olduğunu söylemek mümkündür. Başka bir deyişle konut; diğer bireylere, kullanıcısının kim olduğunu, zevklerini ve yaşam tarzını anlatmayı, ait olduğu sınıfı ve sosyal düzen içindeki konumunu ifade etmeyi sağlayan bir araç niteliğindedir. Birey; yaşadığı konutun konumu, büyüklüğü, maddi değeri vasıtasıyla, diğer bireylere toplumdaki yerini ifade etmeye çalışmaktadır. Bu sayede, bireyin kendisini ve toplumdaki statüsünü yansıtan özellikte konut tercihi yaptığı izlenir. Belirli düzeyde ekonomik güce sahip kitlelerin konutu bir statü aracı olarak gördüğü, prestijli konutu daha yüksek sosyal sınıfa dahil olabilmenin göstergesi olarak kabul ettiği söylenebilir. Tarihi süreçte, hükümdarların kendileri ve ailenin diğer bireyleri adına yaptırdıkları cami, saray, vs. gibi yapıların, aslında gücün ve statünün bir göstergesi olarak inşa edildiği düşünülebilir. İlerleyen bölümlerde bahsedilecek olan kira apartmanları da kentlerin ileri gelen ailelerinin, kendi aile fertlerinin ikameti veya kira geliri elde etmek amacıyla yaptırdığı konutlardır. Aile büyüğünün ismi ya da ailenin soy ismi ile adlandırılan kira evlerinin, ait oldukları ailenin statüsünü ifade eden bir prestij kaynağı olduğunu söylemek mümkündür (Erman, 2002, sf:118-121).

Günümüzde ise hızlı iş ve kent yaşamının gerektirdiği yaşam biçimini destekleyen, bünyesinde her türlü ihtiyaç ve sosyal aktiviteyi karşılayabilen lüks konut sitelerinin statü sembolü haline geldiği gözlemlenmektedir. Teknolojinin tüm imkanları kullanılarak modern bir anlayışla planlanan konutlar; içerdiği güvenlik, alışveriş, cafe, kreş, spor, kuaför, fitness v.s. gibi unsurlarla, kullanıcılara üstün bir konfor anlayışı vaad etmektedir. Dolayısı ile, maddi gücü olan orta ve üst sınıflar bu konutlara yönelmekte, yoksul sınıflar ise kent merkezlerinde bulunan düşük nitelikteki konutlar ya da plan ve yapı özellikleri bakımından güncelliğini yitirmiş, eski konutlarda yaşamlarını sürdürmektedirler. Günümüzde özellikle nüfus artışının hızla devam ettiği, eski kent dokusunun hakim olduğu İstanbul'da ve ülkemizin birçok kentinde hızla hayata geçirilen bu yeni konut anlayışı ile, genel olarak topraktan kopuk, düşeyde yükselen, yüksek yoğunluklu konutlar yaygınlaşmaktadır.

4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI

Rezidans, stüdyo daire, lüks konut siteleri vs. olarak adlandırılan, her türlü altyapı ve sosyal imkana sahip, teknolojik ekipman donanımlı, lüks anlayışla yapılan bu konutlar zihinlerdeki ev (yuva) kavramından farklı olarak ev-otel şekli kullanıma imkan veren niteliktedir. Cezbedici ve iddialı reklam kampanyaları ile, söz konusu konutların mülkiyeti adeta prestij göstergesi olarak lanse edilmekte, bir tüketim nesnesi şeklinde satışa sunulmaktadır. Adeta bir moda anlayışı ile temini söz konusu olan konutlarla, birey ve ailelerin de yaşam biçiminin mekansal tercihe bağlı olarak değişime uğradığı izlenmektedir (Görgülü, Koca, 2007, sf:28-33).

4.4.5. Geleneksel Konuttan Süregelen Yapı Özelliklerinin Mekansal Değişim Sürecindeki Devamlılığı

Birkaç kuşağın bir arada yaşamasına imkan verecek yapıda düzenlenmiş olan geleneksel konut örnekleri; genel olarak ortak, merkezi sofa etrafında sıralanan odalardan oluşan plan tipolojisine sahiptir. Bu konutlardaki yerleşimde çoğu zaman her bir odada; ailenin evli çocuklarının, aile büyüklerinin (büyükanne, büyükbaba) ve bazen hizmetkârların yaşadığı, ortak mekan sofanın, tüm ailenin bir araya geldiği yer olduğu, bilinmektedir.

Çok katlı apartman konut yapısına geçişte, geleneksel konut kültüründeki bazı alışkanlıkların istemsiz olarak devam ettirildiği, bu alışkanlıklara imkan veren mekan düzenlemelerinin, yeni tip planlara entegre edildiği görülmektedir. Gür (2000), Bireyin konutla ilgili geçmiş deneyimlerinin, yeni konut seçimlerine yansıdığını ve bu deneyim birikimlerinin, insan zihninde kalıcı biçimde yer ettiğini belirtmiştir. “İnsanlar evlerinde daha önce gördüklerini arar ve daha önce davrandıkları gibi davranırlar.” ifadesinde de bahsedildiği gibi, kentli olmakla özdeşleştirilen apartman yapısına geçişte modern planlama unsurları hakim olsa bile, geleneksel konuttan gelen bazı alışkanlıkların etkisini sürdürdüğü görülmektedir. Bu durum günümüzde de göze çarpan bazı kullanım alışkanlıklarında gözlemlenebilmektedir. Geleneksel konutta günlük tüm aktivitelerin gerçekleştiği odaya girişin sağlandığı eşikte ayakkabıların çıkarılması alışkanlığının, yarı kamusal

4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI

alan sayılan apartman sahanlıklarında sürdürüldüğüne veya bu alanlarda çöp depolanmasına halen rastlanmaktadır. Özel ve şahsi kullanıma ait olmayan mekanların bu şekilde kullanılması, geçmişteki bahçeli ev yaşantısının zihinde yer etmesinden kaynaklanmaktadır (Gür, 2000, sf:113).

Mekan yaşama ait unsurların değişimiyle değişme eğilimindedir. Ancak, ait olunan kültürün değişimi o denli hızlı olmamaktadır. Bu nedenle mekanda karşılık bulan kültürel unsurların değişimi kısa vadede beklenemez. Dolayısı ile, yaşantıya ait unsurlar hızla değişmekle beraber, mekan değişse de kültürün etkisinin kaldığı söylenebilir. Bu doğrultuda, günümüz yaygın apartman tipolojisinde yer verilen 'kiler' mekanının, yine geleneksel konut kültüründen kaynaklanan depolama alışkanlığının bir devamı olduğu düşünülebilir. İnsanın ihtiyaç duyduğu temiz hava gereksinimi, geleneksel konutta hayat ya da avlu olarak adlandırılan mekanlar ile karşılanırken, günümüz şart ve imkanlarında planlanan konutlarda, balkon ya da teraslar ile sağlanır.

4.4.6. İmar Mevzuatlarındaki Değişimlerin Yapılaşma Düzenindeki Etkisi

Devlet otoritesi tarafından çıkarılan kanun ve yönetmeliklerin, ülkemiz konut üretim biçiminin yönlendirilmesinde önemli ölçüde etkili olduğu söylenebilir. Literatür taramasında karşılaşılan birçok kaynakta bahsedildiği üzere, içinde bulunulan dönemin şartlarına göre devlet eliyle alınan bir takım kararlar, teşvikler, yapılaşma düzeninde geçici yönelişleri beraberinde getirmiştir. Ancak, 1965 tarihli "Kat Mülkiyeti Kanunu" ve 1984 tarihli "Toplu Konut Yasası" ülkemiz konut üretim biçiminin farklı boyut kazandığı, dönüm noktaları olmuştur. Yeniden yapılanma sürecinde kentlerin oluşumu sırasında inşa edilen modern dönem konutu ilk örnekleri genel olarak müstakil arsalarda konumlandırılan 2-3 katlı yapılardır. İlerleyen süre zarfında nüfus artışı ve kentleşmenin etkisi ile arsa fiyatlarının yükselmesi ve Kat Mülkiyeti Kanunu, çok mülkiyetli apartman konutların inşasını gündeme getirmiştir. Apartman içi tek konuta ayrılan mekan büyüklüğünün daha iktisatlı biçimde planlanması gerekliliği doğmuştur. Günümüz konut planlamasında

4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI

da imar yönetmelik şartları, mimari yapıların biçimlenmesinde belirleyici unsurlardır. Yapıların güvenliği açısından son dönemde imar yönetmeliklerine ek olarak uygulanan, sığınak, otopark ve binaların yangından korunması hakkında yönetmelikler de günümüz yapılarının plan şemalarının şekillenmesinde önemli yer teşkil etmektedir.



4. KONUT KAVRAMI ve KONUTTA MEKAN ORGANİZASYONU

Esra KASAPBAŞI



5. TÜRKİYE'DE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU'NA GENEL BİR BAKIŞ

Esra KASAPBAŞI

5. TÜRKİYE'DE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU'NA GENEL BİR BAKIŞ

Bu bölümde çalışmanın tarih aralığının kapsadığı dönemde ülkemizdeki kent konutu örnekleri üzerinde durularak, aynı dönemdeki Gaziantep konutunu anlamak için, ülkenin dönem konutlarına geniş bir perspektiften bakılmaya çalışılacaktır. Ancak öncesinde kent konutu kavramının tanımlanmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

5.1. Kent Konutu Kavramı ve Ülkemizde Gelişimi

Konut yapısal olarak, oluşturduğu sayısal yoğunlukla kentin biçimlenişinde en önemli yapıtaşı konumundadır. Bu sayede her türlü konut stoğu, bir kentin dokusunu en çok etkileyen, ona genel karakterini veren elemanlar olarak değerlendirilebilir (Boyacıoğlu, 2010).

Kent konutu karakterinin, içinde yer aldığı kentin özellikleri ve farklı kültürel yapıdaki bireylerinin yaşam biçimi doğrultusunda şekillendiğini söylemek mümkündür. Bu bağlamda öncelikle, farklı otoriteler tarafından, kendi alanlarındaki bakış açısıyla yapılan kent tanımlarına kısaca değinilecektir. Yönetmelik dikkate alınarak yapılan tanıma göre; belli bir yönetmelik örgüt biriminin sınırları içerisinde kalan alanlar kent, bu sınırlar dışında kalan alanlar ise köy olarak adlandırılmaktadır. Toplumbilimcilerin kent tanımında değindikleri, ortak özellikler genellikle, nüfusta belli orandaki çokluk, yoğunluk, işbölümü, uzmanlaşma ve türdeş olmama durumudur. Nüfus ölçütüne dayanarak yapılan tanımlarda ise; belli bir nüfus düzeyini aşmış olan yerleşmelere kent, diğerlerine köy adı verilmektedir. Amerikalı sosyolog Louis Wirth toplum bilimi ölçütüne göre kenti, toplumsal yapısı itibarıyla birbirinden farklı bireylerden oluşan, göreceli olarak geniş ve yoğun nüfuslu, mekanda süreklilik niteliği olan yerleşme şeklinde ifade etmektedir (Keleş, 2016, sf:110-111).

İzgi (1999) kenti, sınırları içinde yaşayan bireylere ortak sorumluluk ve yükümlülük bilinci aşılayarak, fizyolojik, psikolojik ve etik yönlerden huzur ve

5. TÜRKİYE'DE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU'NA GENEL BİR BAKIŞ

Esra KASAPBAŞI

mutluluğa kavuşma imkanı sağlayan karmaşık bir ortam kurgusu olarak tanımlamaktadır (İzgi, 1999, sf:51).

Birbiriyle iç içe olan bu anlatımlardan çıkarımla kent; eğitim, kültür ve sosyo-ekonomik bakımdan farklı yapıdaki bireylerin içi içe yaşadığı, büyüklüğü oranında insan topluluklarının yaşantısıyla şekillenen, modern yaşam merkezi şeklinde ifade edilebilir. Kentin yapıtaş konumundaki konutun, içinde yaşayan bireylerin yaşam standartlarına ve beklentilerine cevap verebilecek nitelikte olması gerekir. Örneğin, kırsal yaşantının sürdürüldüğü bir yerleşim yerindeki (köy, kasaba) konut ile, kent yaşamının içinde yer alan bir konutun aynı özellikte olması beklenemez. İçinde bulunulan dönemin yaşam koşullarının, konuttan beklentileri şekillendirdiği söylenebilir. Günümüz koşullarında da, bireylerin sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklerine göre konut tercihleri değişiklik gösterebilir. Kişisel tercihlere bağlı olarak değişebilen konfor düzeyleri farklılık gösterse de temel olarak konut, kişilerin güvenli ve sağlıklı yaşama koşullarını sağlayacak nitelik ve nicelikte olmalı, tüm gereksinimler için yeterli koşulları barındırmalıdır. Bu doğrultuda kent ölçeğinde; çevre düzenlemesi, altyapı özellikleri, yaşam ve kullanım alanlarının büyüklüğü gibi başlıkların, bölge, nüfus, kentleşme, iklim ve aile yapısı gibi etmenler çerçevesinde en uygun biçimde değerlendirilerek planlanan konut özellikleri, yaşanabilir bir kent konutunun nitelikleri olarak düşünülebilir (İMO 41. Dönem, 2008-2010, sf:186-187).

Kent bütününde, müstakil konut, apartman, toplu konut, vs. gibi farklı biçimlerde yer bulan kent konutu kavramı, bugünkü formuna uzanana dek çeşitli evrelerden geçmiş, farklı biçimlerde kullanım ve yayılım göstermiştir. Ülkemizde ve dünyada, en yaygın kent konutu biçimi olan apartman kavramının gelişiminin farklı süreçler sonunda oluştuğu söylenebilir. İzleyen bölümde ülkemizde apartman konutun ortaya çıkışı ve kira apartmanı, aile apartmanı şeklinde sınıflandırılarak kullanımı ile, genel özelliklerine değinilmeye çalışılacaktır.

5. TÜRKİYE’DE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU’NA GENEL BİR BAKIŞ

Esra KASAPBAŞI

5.1.1. Apartman

İçinde bulunduğumuz dönemin de en yaygın konut yapılaşma şekli olan, Fransız kökenli “Appartement” kelimesinden gelen apartman, Hasol (1995, sf:40) tarafından; “*Her katında bir ya da daha çok daire bulunan çok katlı konut yapısı.*” olarak tanımlanmıştır.

Ortak mülkiyetin söz konusu olduğu apartman konutların günümüz örnekleri, işlevsel olarak benzer yapıda inşa edilmelerine karşın; plan şemaları ve özellikleri, bulundukları yere ve içinde yaşayan bireylerin sosyo-ekonomik durumuna bağlı olarak değişkenlik gösterebilmektedir. Bugünkü apartman konutunun orijini olduğu düşünülen yapıların, Avrupa kentlerinin çok eski tarihlerinde var olduğu bilinmektedir. Ortaçağ’dan itibaren Avrupa’daki bağımsız küçük kent devletlerinin sur içinde, düşeyde yükselen konut yapısına sahip olduğu belirtilmektedir. Buna karşın Türk kentlerinin genellikle sur dışında, Osmanlı Sarayları da dahil olmak üzere, bahçeli ve az katlı (iki, üç katlı) konut yapılarından oluştuğundan bahsedilmektedir (Yıldırım, 2014, sf:374-375).

Batı kaynaklı bir yapılaşma şekli olduğu bilinen apartman konut örneklerinin Orta Avrupa’nın; Berlin, Viyana, Paris gibi ticari ve kültürel yönden gelişmiş, prestij kentlerindeki varlığı Endüstri Devrimi öncesine dayanmaktadır. İlk olarak batıda, sonra tüm dünya ülkelerinde etkisini gösteren Endüstri Devrimi (Sanayi Devrimi), sosyo-ekonomik ve kültürel anlamda birçok değişikliğe sebep olmuştur. Bu süreçte, artan yoğun istihdam ve barınma ihtiyacının karşılanması amacıyla konut yapılarının; Kiralık Konut, Lojman Konut, İşçi Konutları olarak, tipleşerek yaygınlaşmaya başladığı görülmektedir. Sanayileşmeyle birlikte makine gücüyle üretime geçilen, Endüstri devrimi sonrası, Avrupa kentleri hızla büyümeye ve kalabalıklaşmaya başlamıştır. Modern endüstrinin daha çok sayıda insanı üretim sürecine dahil etmesi sebebiyle, genellikle demir-çelik ve tekstil sektörlerinde faaliyet gösteren ve sürekli büyüme potansiyeli taşıyan yeni endüstri merkezleri ve işletmeler oluşmaya başlamıştır. Hammadde kaynaklarına bağımlılıkları sebebiyle, genellikle mevcut yerleşimden uzakta konumlanan bu işletmelerde çalışanların

5. TÜRKİYE’DE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU’NA GENEL BİR BAKIŞ

Esra KASAPBAŞI

barınma ihtiyaçlarının karşılanması gerekliliği; bir yandan kiralık konut kavramını doğururken, diğer yandan işçi ve lojman konutlarının oluşmasına sebep olmuştur. Konut ihtiyacı öncelikli olarak, işletmelerin yakın çevresinde bulunan ikamet semtlerinden “Kiralık Konut” olarak karşılanmış, ihtiyacın artması halinde ise “Lojman Konut” üretimi söz konusu olmuştur (Sunalp, 1999, sf:171-181).

Yüksek sayıda işçi nüfusunun birlikte barınabileceği bu konutların çok katlı ve ekonomik olması Avrupa’da apartman konut tipinin yaygınlaşmasını sağlamıştır. Özellikle I. Dünya Savaşı sonrasında yeniden yapılanan Avrupa’da, çalışanlar için hükümet eliyle ucuz ve büyük konut projeleri hayata geçirilmiştir. Bu açıdan bakıldığında, özellikle Avrupa kökenli bu konut tipinin yaygınlaşmasında sanayi ve ekonominin etkisi açıkça görülebilir. Bu bakımdan ilk etapta modern sanayi toplumunda apartmanlar, memur ve işçi konutu olarak ortaya çıkmıştır (Öğrenci, 1999, sf:104-111). Batıda ve ülkemizde yaşanan değişim ve gelişmelerin etkileri, 19. Yüzyılın ilk yarısından itibaren; stratejik, toplumsal ve iktisadi yönden önemli bir kent olan İstanbul’da gözlemlenmeye başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde Batılı devletler ile kurulan siyasi ve ekonomik ilişkiler vesilesi ile, bu devletlerin İstanbul’un Pera olarak adlandırılan Beyoğlu semtinde elçilik binaları, hastaneler ve konutlar inşa etmeleri, söz konusu semtlerde mekansal değişimlerin yaşanmasına sebep olmuştur, (Şekil 5.1.) (Görgülü, 2016).



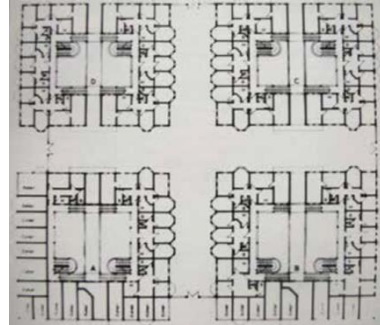
Şekil 5.1. Pera, İstanbul (url 16)

5. TÜRKİYE'DE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU'NA GENEL BİR BAKIŞ

Esra KASAPBAŞI

Toplumsal ve ticari hareketliliğin etkin olduğu Galata ve Beyoğlu semtlerinde, azınlık nüfusun da yaşaması, Apartman-Konut yapılarının ilk örneklerinin bu bölgelerde ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Şener (2000, sf:7)'in bildirdiğine göre, Ünal (1983); İstanbul'da yapılmış olan ilk apartman örneklerinin bu kesime ait yabancı mimarlar ya da yabancı ülkelerde eğitim görmüş olan azınlık mimarlar tarafından planlanarak, gerçek ihtiyaçtan çok batıyı taklidin bir sonucu olarak inşa edildiğini belirtmektedir.

İstanbul kentinde, yabancı mimarlar tarafından, farklı üslupla hazırlanmış apartmanlar yanı sıra, yerel yönetimler tarafından Türk mimarlara yaptırılmış apartman örnekleri de bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi, 1918 yılında Cibali, Fatih ve Altımermer yörelerinde gerçekleşen büyük yangın sonucu evlerini yitiren aileler için yapılarak, o dönemde ilk olarak Harikzedegan Apartmanı olarak adlandırılan Mimar A. Kemaleddin Bey eseri Tayyare Apartmanı'dır. 1922 yılında tamamlanan, toplu konut niteliğinde sayılabilecek, Tayyare Apartmanı, (Şekil 5.2). Cumhuriyet'in ilanından kısa bir süre sonra gelir sağlamak amacıyla yeni kurulan Türk Hava Kurumu'na devredilmiş, 1980'li yıllarda ise otele dönüştürülmüştür (Görgülü, 2016, sf:168-170).



Şekil 5.2. Tayyare Apartmanı, 1922 (Görgülü, 2016, sf:168-170)

5. TÜRKİYE’DE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU’NA GENEL BİR BAKIŞ

Esra KASAPBAŞI

Ankara Ulus semtinde, Vakıflar Genel Müdürlüğü’ne kira geliri sağlamak amacıyla 1926 yılında tasarımına başlanan II.Vakıf Apartmanı da Mimar A. Kemaleddin Bey’in eseridir (Şekil 5.3) (url 17).

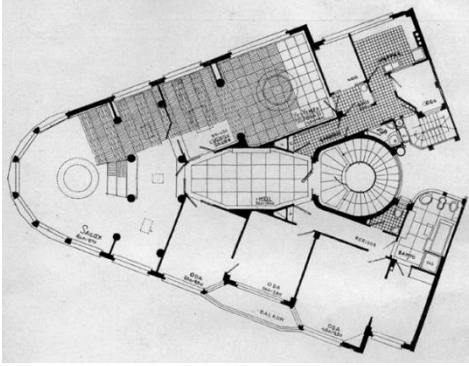


Şekil 5.3. II. Vakıf Apartmanı (1926) (url 17)

Batılı yaşam biçimini yansıtan ilk örneklerden olan apartman konutlar, Cumhuriyet Dönemi’nde modern yaşam tarzını benimseyen seçkinler tarafından tercih edilen, konut yapısı olmuştur. Toplumda kültürel ve ekonomik değişimlerle biçimlenen sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik düzeyi yüksek ailelerin, yeni Türkiye’nin yarattığı değişim sürecinden etkilenmesi kaçınılmazdı. Bu nedenle, değişimin ailenin yaşamına yansması, batılılaşma/modernleşmeyi benimseyen üst-orta tabaka aileler üzerinde daha etkili olarak gözlenmiştir, (Öğrenci, 1999, sf:104-111). Apartman konut tipi ilerleyen süreçte ise, toplumun barınma gereksinimini karşılayan en önemli yapı tipolojisi haline gelmiştir. Şekil 5.4., 5.5. ve 5.6’da, İstanbul Taksim’de Sedat Hakkı Eldem tarafından tasarlanarak, dönemin modern anlayışıyla inşa edilen apartman örneklerinden biri olan Ceylan Apartmanı’nın (1933) plan ve cephelerine yer verilmiştir.

5. TÜRKİYE’DE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU’NA GENEL BİR BAKIŞ

Esra KASAPBAŞI



Şekil 5.4. Ceylan Apt. planı, Arkitekt, 1933(1933-11-35):331-346



Şekil 5.5. Ceylan Apt. salon görünüşü, Arkitekt, 1933(1933-11-35):331-346



Şekil 5.6. Ceylan Apt., 1933, görünüşler, Arkitekt, 1933(1933-11-35):331-346



1935 cilt numaralı Arkitekt Dergisi’nde yer alan bir makalede, İstanbul’da 1928-1934 yılları arasında inşa edilen yapıların sayısı ve niteliğinin Şekil 5.7.’deki gibi olduğu belirtilmiştir. Tablodan, 1928-1932 yılları arasında İstanbul’da inşa edilen apartman sayısının katlanarak arttığı anlaşılmaktadır. Bu duruma göre, Cumhuriyet’in ilk yıllarıyla birlikte modern yaşantının topluma yansıdığı,

5. TÜRKİYE'DE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU'NA GENEL BİR BAKIŞ

Esra KASAPBAŞI

modernizmin bir işareti olarak apartman yaşantısının temsil kabul edildiğini söylemek mümkündür. Yanı sıra, apartmanda yaşamının bir tarz olarak benimsendiği ve tercih edildiği, bunun sonucu olarak apartman yapılarının çoğalarak arttığı düşünülebilir.

Kurulan binaların sayısı				
Yıllar	Ev	Apartman	mağaza	diğer binalar
1928	385	61	62	183
1929	399	68	69	159
1930	500	124	81	120
1931	808	224	90	167
1932	847	468	98	60
1933	872	160	95	52
1934	893	196	95	41

Şekil 5.7. İstanbul'da 1928-1934 yılları arasında inşa edilen yapılar, Anonymous, 1935, Arkitekt, 1935(1935-05-53):153-154

Erken Cumhuriyet Dönemi sonrası, özellikle 1940'lı yıllarda yapılan apartman örneklerinin, sadeliğin ve fonksiyonelliğin ön planda olduğu, modern tasarım anlayışıyla planlandığı gözlemlenmektedir. Bu süreçte, bir önceki dönemde plan ve cephelerde gösterişli ve süslü öğelerin hakim olduğu apartmanlar, yerini kübik formlarda, düz ve net çizgilere sahip yapılara bırakmıştır. Özellikle 1940'lar ve erken 1950'li yıllardan itibaren, sermaye azlığı ve altyapısı olan arsaların kısıtlılığı nedeni ile, apartman yapılarının önemli bir yayılım gösterdiği söylenebilir (Balamir, 1994, sf:29-33).

Temelde işçi konutları olarak planlanan, ülkemiz Cumhuriyet Dönemi'nde, öncelikle seçkinlerin yaşam biçimine karşılık gelen apartman konutun, toplumun barınma ihtiyacını karşılayan en yaygın konut tipolojisi olduğunu söylemek mümkündür. Süreç içinde ekonomik, kültürel, toplumsal değişimler ve mekansal tercihlerin farklılaşması sonucu plan, cephe ve konfor özellikleri yenilenerek süregelen apartman konut, günümüzde de toplu konut, rezidans, lüks konut siteleri

5. TÜRKİYE’DE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU’NA GENEL BİR BAKIŞ

Esra KASAPBAŞI

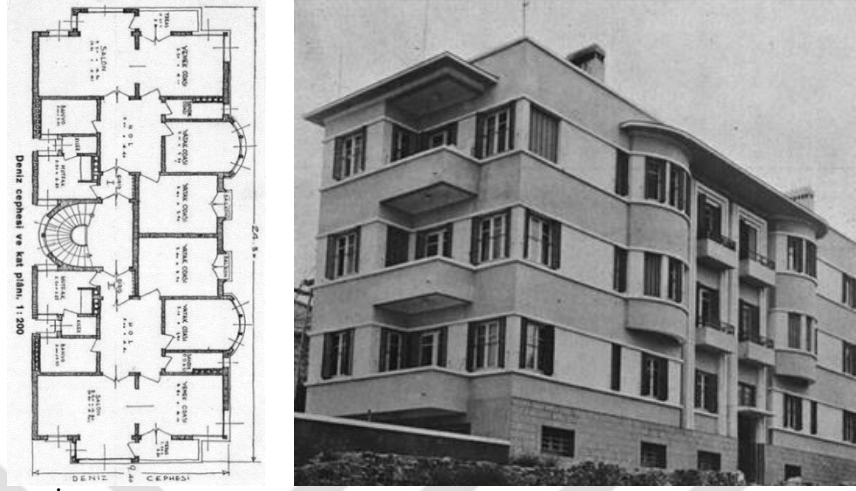
v.s. olarak adlandırılan yapılarla çeşitlenerek, kullanıcıya sunulmaktadır (Görgülü, 2016, sf:168-170).

5.1.1.1. Kira Apartmanı (Kira Evi)

18. ve 19. Yüzyıllarda Avrupa’da başlayan ve tüm dünyayı etkileyen, her alanda yenilenme ve modernleşme hareketi, kabul gördüğü toplumların ekonomik ve kültürel yapısında köklü değişimlere sebep olmuştur. Bu değişimlerle beraber, mekansal tercihlerin de farklılaşmasıyla, talepler doğrultusunda daha işlevsel ve konforlu yapıların inşası hız kazanmıştır. Cumhuriyet’in kurulması ile, çağdaş bir seviyeye taşınmak istenen Türkiye’de, her alanda olduğu gibi mimaride de değişim ve yenilenme hareketleri baş göstermiştir. Batıdaki örneklerin etkisi ile, modern anlayışla yapılan, sağlıklı ve hijyenik özelliklere sahip, nitelikli yapılar üretilmeye başlamıştır. Önce Ankara ve İstanbul’da, ardından diğer büyük kentlerde modern konutun ilk örnekleri sayılan, bahçeli müstakil konut yapıları yaygınlaşmaya başlamıştır (Mete, 2009, sf:28-32). İkinci konut tipi ise, kira evi olarak adlandırılan yapılar olmuştur. Balamir (1994), 1930’lu ve 1950’li yılların meslek yayınlarında, çok katlı konut yapılarının “Apartman” yerine “Kira Evi” olarak adlandırıldığını belirterek, Kira Evini, “*Tek sahibi olan ve gelir elde etmek için çeşitli üniteleri kiraya verilen çok üniteli bir binaya karşılık gelen ev.*” olarak tanımlar. Şekil 5.8’de İzmir’de inşa edilen bir kira evi yer almaktadır.

5. TÜRKİYE'DE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU'NA GENEL BİR BAKIŞ

Esra KASAPBAŞI



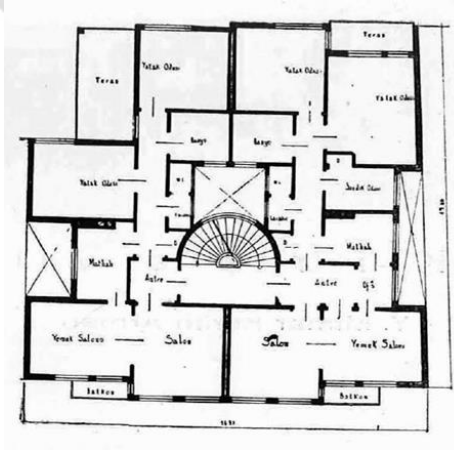
Şekil 5.8. İzmir'de bir Kira Evi, 1937, Arkitekt, 1937(1937-04-76):105-106

Cumhuriyetin ilan edilmesinin ardından, devletin ağırlıklı olarak sanayiye yatırım yapması, birikim elde eden kişileri, konuta yatırım yapmaya yönlendirmiştir. Erken Cumhuriyet Dönemindeki çok katlı konutların genel olarak, avukat, doktor gibi serbest meslek mensupları veya ticaretle uğraşan, yüksek gelirli kişilerin kendi birikimleri ile yaptırdığı apartman yapıları olduğu görülmektedir. Kentlerin ileri gelen maddi gücü yüksek aileleri, imara açılan yeni ve modern semtlerde arsa temin ederek, kendi fertleri için apartmanlar yaptırmışlardır. Geleneksel konut kültüründe, 2-3 katlı bahçeli evlerde, bir arada yaşayan bu geniş aileler için, ailenin birlikteliği ve aile yaşantısının sürekliliği önemli olmuştur. İster kendi aile fertleri ikamet etsin, ister bazı bölümleri ticari gelir elde etmek amacıyla kiraya verilsin, inşa edilen bu yeni konut tipi, modern ve çağdaş yaşama geçişin en önemli göstergelerinden birisi haline gelmiştir. Kent soyluları tarafından yaptırılarak gelir elde etmek amacıyla kiraya verilen söz konusu konutlardaki apartman yaşantısı önceki bölümde sözü edildiği gibi yeni yaşamın, modernliğin ve zenginliğin ifadesi olmuş, birikimini taşınmaz mala yatırmak istemeyen, ancak üst ve orta tabakanın yaşam biçimine dahil olmak isteyen kişiler tarafından kiralanmıştır (Görgülü, 2016, sf:168-170).

5. TÜRKİYE’DE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU’NA GENEL BİR BAKIŞ

Esra KASAPBAŞI

Ankara ve İstanbul haricindeki diğer kentlerde ise kira evi ve apartman şeklinde inşa edilen çok katlı konutların, müstakil evin katlı biçimlenişi olarak tanımlanabilecek aile apartmanlarına dönüştüğü söylenebilir. Bu evler, genel olarak 3-4 katlı, iyi inşaat kalitesine sahip, özenli yapılardır. Tanımda bahsedildiği gibi tek mülkiyetin söz konusu olduğu kira evi (Şekil 5.9.) ya da aile apartmanları, 1965 tarihli kat mülkiyeti yasasına kadar süregelmiş, yasa ile yürürlüğe giren yeni düzenlemelerle, bugünün apartman yapıları uygulanmaya başlanmıştır (Mete, 2009, sf:28-32).



Şekil 5.9. Ankara’da bir Kira Evi, 1941, Arkitekt, 1941(1941-42-05-06-125-126):99-101

5.1.1.2. Aile Apartmanı

Avrupa ülkelerinde başlayan değişim ve yenilenme rüzgarının ülkemizdeki etkileri ve Cumhuriyetin ilanı ile 19. Yüzyılın sonuna doğru, öncelikle Ankara ve İstanbul’da Batılı anlayışla yapılar inşa edilmeye başlamıştır. Önceki bölümde bahsedilen kira evleri bu konutların ilk örnekleri arasında olmuştur. Bu tip konutlar, Ankara ve İstanbul kentlerinde “Kira Evi” olarak adlandırılırsa da, ülkenin diğer kentlerinde genel olarak “Aile Apartmanı” olarak bilinmektedir. Söz konusu konutlar genellikle kentin varlıklı ailelerinin, kendi fertleri için yaptırdığı yapılardır.

5. TÜRKİYE'DE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU'NA GENEL BİR BAKIŞ

Esra KASAPBAŞI

Dönemin önde gelen mimarlarına yaptırılan ve genellikle ait olduğu ailenin soyadını taşıyan bu konutlar, içinde bulunduğu toplumda aileyi daha prestijli bir duruma getirmiştir. Geleneksel konut kültüründeki ataerkil ailenin bir arada yaşama alışkanlığının devamlılığını sağlayan aile apartmanı, aynı zamanda aile için geleceğe dönük, iyi bir yatırım olmuştur (Mete, 2009, sf:28-32).

Cumhuriyetin ilk yıllarında başlayan, kırsaldan kente göç hareketi sayesinde artan konut ihtiyacı sonucu, bahçeli müstakil evler ve 3-4 katlı betonarme karkas aile apartmanlarının yapımı yaygınlaşmıştır. Ülkenin ekonomik yönden kendini toparlamaya çalıştığı, kısıtlı maddi imkanların hakim olduğu bu süreçte; arsa temin ederek, üzerine yüksek yatırımlarla konut inşa etmek, ancak belirli varlığa sahip kişiler tarafından sağlanabilmekteydi. Bireysel çabalarla konut üretiminin gerçekleştiği bu dönemde ortaya çıkan aile apartmanları, birden fazla konut birimi ve çekirdek aileyi aynı çatı altında toplayan, küçük ölçekli bir apartman tipolojisi olarak nitelendirilebilir. Müstakil konuttan, kat mülkiyetli apartman konutlarına geçiş noktasında bir ara çözüm niteliği taşıdığı söylenebilecek aile apartmanları genelde, çekirdek ailenin ebevenyleri ya da kardeşlerin biraraya gelmesi ile inşa ettirilen yapılardır. Ailenin her bir bireyinin tasarrufuna ait bir daire sağlanan yapıların mülkiyeti, başlangıçta ebeveynler üzerinde görülmektedir. Varislere aktarım aşamasında ise; önce iştirak halinde mülkiyete, hisse ayrımından sonra ise müşterek mülkiyete dönüştürülerek hisseli tapu olarak aile bireylerine geçmiştir. Kat Mülkiyeti Kanunu ile beraber, aile bireylerinin muvafakatı ile, hisseli tapulu olarak görülen daireler, birer bağımsız bölüme dönüştürülerek, kat mülkiyetleri alınmıştır. Bu süreçte, varislerin dairede ikamet koşulları oluşmadığı durumda, kiraya verilerek aileye gelir elde edilmesi, aile apartmanlarının aynı zamanda bir yatırım aracı olarak yaygınlaşmasını sağlamıştır (Karaman ve Erman, 2007, sf:107-114).

Varlıklı ailelerin ataerkil yaşam tarzını sürdürme, aile birlik ve beraberliğini koruma amacıyla geleneksel konut kültüründen modern hayata adapte olma sürecinde inşa ettirdiği, sahipleri ile özdeşleşen aile apartmanlarının, özellikle 1950'li yıllarda ülkenin birçok kentinde yaygınlaştığı söylenebilir. Günümüzde

5. TÜRKİYE'DE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU'NA GENEL BİR BAKIŞ

Esra KASAPBAŞI

muhafaza edilmiş nadir örneklerine rastlansa da birçoğunun, apartmanı yaptıran aile büyüklerinin vefatı ile birlikte çeşitli müdahalelere maruz kalarak yerini, içinde bulunduğu dönemin şartlarına uygun yeni yapılara bıraktığı gözlemlenmektedir (Mete, 2009, sf:28-32).

Şekil 5.10. ve 5.11'de Gaziantep'te inşa edilmiş, özgün mimari detayları ve yüksek inşaat kalitesi ile dikkat çeken, ancak mevcut durumda metruk halde gözlemlenen Özsöyler aile apartmanı ile, Osman Yetkin aile apartmanı yer almaktadır.



Şekil 5.10. Özsöyler Aile Apt., inşa tarihi bilinmiyor, Koleytepe Mah., Gaziantep.



Şekil 5.11. Osman Yetkin Aile Apt., 1970, İnş.Yük. Müh. Adil Akşamoğlu, Kavaklık Mah., Gaziantep (Esra Kasapbaşı, 2018)

5.2. Ülkemizde 1960-1980 Dönemi Kent Konutu Örnekleri

1960-1980 yıllarına gelinceye değin ülkemizdeki konut yapılaşmasının, özellikle kent konutu bağlamında gelişimi özetlenecek olursa; Erken Cumhuriyet Dönemi'nde müstakil konutlar ve daha çok kira apartmanları olarak biçimlendiği, ardından aile apartmanı kavramının oluştuğu, ilk gelişmelerin İstanbul'da başlayıp, sonra büyük kentlere ve Anadolu'ya yayıldığı söylenebilir.

20. yüzyılın ilk yarısında konut; modern mimarlığın gerektirdiği yeni teknolojiler ve inşaat malzemeleri kullanılarak inşa edilen, yapı türü olmuştur.

5. TÜRKİYE’DE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU’NA GENEL BİR BAKIŞ

Esra KASAPBAŞI

“Türkiye’de 1930’lardan itibaren genç mimarlar tasarım ve uygulama alanındaki üretimlerinde konut mimarisinde modern yaşam kültürünü kurgulamak üzerine yoğunlaşmıştır.” Polat (2012, sf:223), Apartman-Konut ya da tek aile için tasarlanmış müstakil konutların müşteri profilini, Cumhuriyet’in elit kesimini tanımlayan bürokratlar, politikacılar ile varlıklı ailelerin oluşturduğunu söylemektedir.

1950 yılında çok partili rejime geçişle beraber, Türk toplumsal yaşamında önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Politik ve ekonomik değişimlerin gerçekleşmesiyle, kırsal alanlardan büyük kentlere göç yaşanmış ve nüfus hızla büyümeye başlamıştır. Artan konut gereksiniminin yeterli düzeyde karşılanamaması, kentlerin en büyük problemlerinden biri olan plansız yapılaşmayı doğurmuştur. Diğer taraftan üst gelir gruplarına yönelik lüks tekil konutlar ve apartmanların yapımı da, bu dönemde hız kazanmıştır. Toplumsal, politik ve ekonomik yönden bir dönüm noktası sayılabilecek 1950’li yıllarda gerek kentsel değişim, gerekse hayat standartları ve geleneksel aile yaşantısı, modern anlayışla yeniden biçimlenmeye başlamıştır. Konutun mekansal biçimlenmesinde de etkili olan sosyal değişikliklerin ilk yansımalarının, başkent Ankara ve diğer bir büyük şehir İstanbul’da olduğu, Anadolu kentlerinde, gelenekselden modern yapı dönemine geçişin 1960’lı yıllarda başladığı izlenmektedir. Özellikle büyük kentlerin yoğun göç aldığı 1960’lı yıllarda, sosyal ve fiziksel dinamikleri değişmeye başlayan çoğu kent, planlı kalkınma hareketleri ile büyüme sürecine girmiştir. Ülkemizde benzer ölçekte ve nitelikteki yakın çevre illerden; Kayseri, Isparta ve Adana illerindeki gelişim şöyle özetlenebilir:

Ülke genelinde başlatılan kalkınma ve modernleşme hareketinin gerçekleştiği süreçte, devletin ağırlıklı olarak sanayiye yatırım yaptığı kentlerden biri de Kayseri olmuştur. 1926 yılında kentin tren yolu ağına bağlanması, Tayyare Fabrikası, Tank Tamir Fabrikası, 1935 yılında inşa edilen Sümerbank Bez Fabrikası gibi büyük yatırımların kente kazandırılması, nüfus artışını da beraberinde getirmiştir (Asiliskender, 2008, sf:80). Artan konut ihtiyacının karşılanması

5. TÜRKİYE’DE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU’NA GENEL BİR BAKIŞ

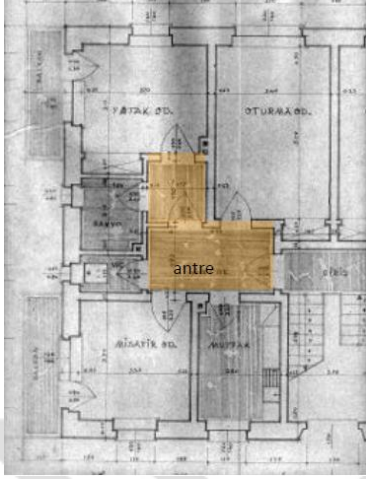
Esra KASAPBAŞI

sebebiyle, bu büyük işletmelerin yakın çevrelerinde “Lojman Konutlar” inşa edilmeye başlanmış, söz konusu fabrika lojmanları ve yapı kooperatifleri, kentte yeni mahalleler oluşmasını sağlamıştır. Sönmez (2012); ilk modern konut tipi olan Lojman Konutların, plan ve yapım tekniği olarak, erken dönem aile apartmanlarının inşa edilmesinde bir prototip niteliğinde olduğunu belirtmektedir. Kayseri’de ilk yapılan apartman örnekleri, akrabaların bir arada yaşadığı 2-3 katlı aile apartmanları şeklindedir. 1935 yılında nadir sayıda ilk örneklerin görüldüğü aile apartmanları üretiminde, 1950 ve 1960’lı yıllarda önemli bir artış olmuştur (Sönmez, 2012, sf:69-105).

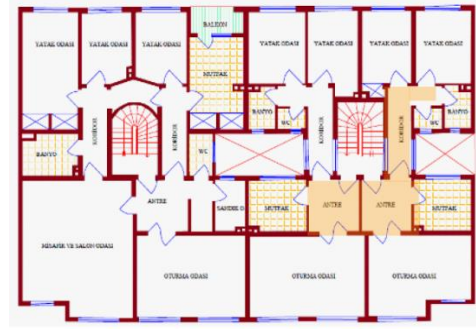
1950’lerde Türkiye genelindeki orta sınıf apartman konutlarında yaygın olan hol odaklı, merkezi plan şemalarının, 1960’lı yıllara ait Kayseri apartmanlarında devam ettiği, yanı sıra antre ve koridor birlikteliği olan plan şemaların da yaygınlaşmaya başladığı aktarılmaktadır. 1960’lar sonu, 1970’lerde mekansal kurgunun değişerek, antre ve koridor etrafında dizilen odalar şeklindeki plan tipindeki uygulamaların ağırlık kazandığı belirtilmektedir (Sönmez, 2012, sf:180-184) Şekil 5.12. ve 5.13. ’de Sönmez (2012) çalışmasında yer alan; Kayseri kentinde, 1961 yılında yapılan Halis Erciyes Evi ile, 1969 yılında yapılan Ali Kişioğlu Apartmanı, kat planlarına yer verilmiştir.

5. TÜRKİYE’DE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU’NA GENEL BİR BAKIŞ

Esra KASAPBAŞI



Şekil 5.12. Halis Erciyes Evi, 1961, Kayseri.



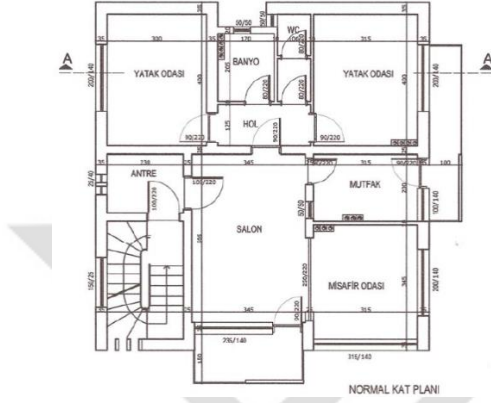
Şekil 5.13. Ali Kişioğlu Apt., 1969, Kayseri
(Sönmez, 2012, sf:180-184)

Isparta kent kimliğinin oluşumunda; Osmanlı Dönemi yapıları, Isparta, Rum ve Acem evlerinden oluşan sivil mimarlık eserleri, 1930’lu yıllara ait Erken Cumhuriyet Dönemi mimari yapıları yanı sıra, 1950-1970 dönemlerine ait modern konut yapıları da belirleyici rol üstlenmiştir. Çoğu Anadolu kentinde olduğu gibi, Isparta ilinde de 1950’lerin sonu ve 1960’lı yıllarda modern şehirleşme çalışmaları kentte etkisini göstermiş, özellikle kamu yapılarında sade, yalın biçim ve işlevsel mimari özellikler hakim olmuştur. Türkiye’de modern dönem mimarisi yapılarının ilk uygulamalarının görüldüğü kentlerden olan Ankara’da inşa edilen yapılar; diğer Anadolu kentlerinde olduğu gibi Isparta’da da örnek teşkil etmiş, modern mimari etkisinde olan konutlar için model olmuşlardır. Bu bağlamda, başkentte 1950’li yıllarda inşa edilen konutların benzer örneklerinin Isparta’da, 1960 ve 1970’lerde inşa edildiği belirtilmektedir. Değişimin sadece plan şemalarında değil, kullanılan inşaat malzemelerine de yansıdığı söz konusu yapılarda, yerel malzeme kullanımı azalırken, demir, çimento ve cam malzeme kullanımının arttığı belirtilmektedir. (Öçal, 2008, sf:36-91) Şekil 5.14. ve 5.15’de Öçal (2008) çalışmasında yer alan;

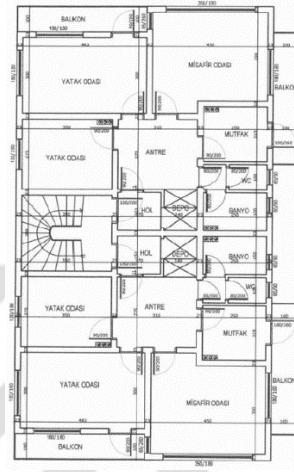
5. TÜRKİYE’DE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU’NA GENEL BİR BAKIŞ

Esra KASAPBAŞI

Isparta kentinde, 1964 yılında inşa edilen Ahmet Kılıç Evi ile, 1974 yılında inşa edilen Osman Özkal Evi, kat planlarına yer verilmiştir.



Şekil 5.14. Ahmet Kılıç Evi, 1964, Isparta.



Şekil 5.15. Osman Özkal Evi., 1974, Isparta (Öçal, 2008, sf:36-91)

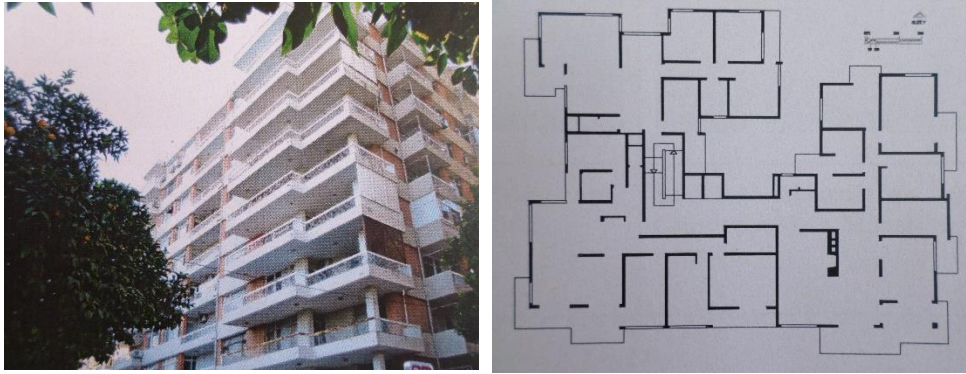
Merkezi konumu, tarıma elverişli ve verimli topraklarıyla en eski çağlardan bu yana bulunduğu bölgenin önemli kentlerinden olan Adana’nın kent nüfusu; 1935 yılında 76.473 iken, 1960 yılında 231.548’e yükselmiştir. Erman ve Ark. (2007), Adana’da 1930’lardan günümüze; sosyal, kültürel ve ekonomik değişimler bağlamında konut mimarisinin gelişimini, 1960’larla birlikte hız kazanan sanayi, altyapı ve hizmet yatırımlarına bağlar.

Alman mimar Hermann Jansen ve ekibi tarafından 1937-1940 yılları arasında tamamlanan şehir imar planı ile, Adana’daki kentin gelişimi, planlı bir şekilde kuzey ve batıya yönlendirilmiştir. Izgara sistem oluşturularak imara açılan konut bölgelerinde, 1940’lı yıllardan itibaren bahçe içinde yer alan bir veya iki katlı konutlardan oluşan konutlar yapılmıştır. Çoğu Anadolu kentinde olduğu gibi 1930’lu yıllara kadar geleneksel konut mimari özelliklerinin korunduğu görülen Adana’da, 1950’li yıllara gelindiğinde; gelişen sulama teknikleri, tarımsal yatırım ve

5. TÜRKİYE'DE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU'NA GENEL BİR BAKIŞ

Esra KASAPBAŞI

üretimi artırmış, bunun sonucu olarak büyüyen ticaret hacmi, kenti yoğun göç alan bir yerleşim merkezi haline getirmiştir. Sanayinin bölgeye girmesi ile yayılan göç dalgasının etkisiyle kent, hem sosyo-kültürel, hem de mekânsal olarak bir değişim sürecine girmiştir. Adana'da; 1970 yıllarına kadar inşa edilen yapılar arasında modern mimari anlayışıyla yapılan binalar olmasına rağmen, yaygın olarak geleneksel konut özelliklerinin devam ettirildiği yapıların inşasının gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Söz konusu yapılar genel olarak, iç sofalı plan şemasına sahip, yığma sistemle inşa edilmiş konutlardır. Kentteki apartman yapılarının inşası 1950'lerden itibaren, yeni gelişen bölgelerde başlamış olup, 1960'larda, teraslı çatı katı olan, 3-6 katlı olarak, özgün nitelikte planlanmış betonarme apartmanlarla sürmüştür. Kat Mülkiyeti Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ile, 1970'lerden itibaren, 1960'lar yapı karakterinin devamı niteliğinde, ancak daha net tariflenen mekanlarla ve işlevsel özelliklere göre şekillenen, 4-6 kata varan apartmanların yaygınlaştığı görülmektedir (Saban ve Ark., 2006, sf:140-156). Şekil 5.16'de, 1968 yılında kentte inşa edilen Konak Apartmanı yer almaktadır.



Şekil 5.16. Konak Apt., 1968, Mimar Zeki Yüzüak, Cemalpaşa Mah., Adana
(Erman ve Ark., 2007, sf:26)

Çalışmanın yürütüldüğü Gaziantep kentinde ise; 1970 yılı nüfus verilerine göre kentleşme, % 54.1 oranındadır. Bu oran aynı dönemdeki Türkiye ortalamasının çok üstünde olduğu gibi, birçok kentin kentleşme oranından da yüksektir (İller

5. TÜRKİYE'DE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU'NA GENEL BİR BAKIŞ

Esra KASAPBAŞI

Bankası, 1972, sf:10). Dolayısıyla, büyük ölçüde sanayileşmenin sebep olduğu göç dalgasının, 1960'lerden itibaren Gaziantep kentini de etkisi altına alarak, yeni yerleşim alanları ve konut planlama gerekliliğini de beraberinde getirdiğini söylemek mümkündür. İzleyen bölümde, Gaziantep kenti özellikleri, kültürü, yaşam biçimi ve mekansal değişimi incelenerek, çalışmanın konusu, 1960-1980 Dönemi Gaziantep Kent Konutu genel karakterine etkileri tespit edilmeye çalışılacaktır.



5. TÜRKİYE'DE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU'NA GENEL BİR BAKIŞ
Esra KASAPBAŞI



6. GAZİANTEP KENTİNİN FİZİKSEL GELİŞİMİ ve KENTİN MİMARİ BİÇİMLENİŞİ

Esra KASAPBAŞI

6. GAZİANTEP KENTİNİN FİZİKSEL GELİŞİMİ ve KENTİN MİMARİ BİÇİMLENİŞİ

6.1. Gaziantep İli Genel Konumu

Ünlü gezgin Evliya Çelebi'nin; Şehr-i Ayıntab-ı Cihan (Dünyanın Gözbebeği Şehri) olarak nitelediği Gaziantep, coğrafi ve jeostratejik konumu sebebiyle, en eski çağlardan bu yana insan topluluklarına yerleşme sahası olmuştur. İlk uygarlıkların doğup geliştiği Mezopotamya ile Akdeniz arasında yer alması, Uzak Doğu'dan Avrupa'ya kadar uzanan, tarihi kervan yolu ve ticaret hattı İpek Yolu üzerinde bulunması, kentin önemini artırmış ve yıllar boyu canlılığını sürdürmesinde etkili olmuştur. Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin birleştiği noktada yer alan Gaziantep, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin en büyük, Türkiye'nin 6. büyük kentidir. Doğuda Şanlıurfa, batıda Osmaniye ve Hatay, kuzeyde Kahramanmaraş, güneyde Suriye ile çevrelenmiştir (gaziantep.gov.tr).



Şekil 6.1. Gaziantep ili konumu (Kum, Kılıç, 2013, sf:26)

6.2. Kentin Yerleşim Alanları ve Planlı Dönem Özellikleri

Gaziantep tarihi kent merkezinin, odağı konumunda bulunan Antep Kalesi, geleneksel doku içerisinde yer alan en önemli yapılardan biridir. Kale ve çevresi

6. GAZİANTEP KENTİNİN FİZİKSEL GELİŞİMİ ve KENTİN MİMARİ BİÇİMLENİŞİ

Esra KASAPBAŞI

yüzyıllar boyu, kentteki yerleşimin adeta röper noktası haline gelmiş, kent merkezi niteliğini koruyarak günümüze kadar ulaşmıştır. Kentin, bugünkü sınırlarının belirlenmesinde önemli rol oynayan kalenin inşa tarihinin, kesin olmamakla birlikte, Bizans İmparatorluğu dönemine denk geldiği öne sürülmektedir. Kale ve çevresinde, M.S. II. ve III. yüzyıllarda “Theba” isimli küçük bir kentin var olduğu, kalenin kuzeybatısında yer alan tarihi burcun, bu döneme ait olduğu bilgisi mevcuttur (Başgelen, 1999, sf:43). Şekil 6.2.’de görülen gravür, Antep kentinin 19. yüzyıl başlarındaki genel görünümü hakkında bilgi veren en eski görsel belgelerden birisidir. İngiliz Kraliyet Donanması subaylarından olan ve Dicle-Fırat nehirleri çevresinde nehir taşımacılığı konusunda araştırmalar yapan Chesney, çalışmaları sırasında Antep kentini de ziyaret etmiş, ülkesine dönüşte hazırladığı kitapta, kentin tanıtımı ile beraber bu gravüre de yer vermiştir.



Şekil 6.2. 19. yüzyıl başlarındaki Antep kenti gravürü, Vincent Germain, 1835.
(Chesney, 1966, Başgelen, 1999, sf:12-13)

Kentin kuruluş dönemlerinde de ilk yerleşimler, askeri bir bölge olmasından dolayı, olası bir saldırı halinde sığınabilmek için, öncelikle kale ve kaleye ulaşan yollar üzerinde olmuştur (Gaziantep Tatbikat İmar Planı, 1978, sf:10-12).

6. GAZİANTEP KENTİNİN FİZİKSEL GELİŞİMİ ve KENTİN MİMARİ BİÇİMLENİŞİ

Esra KASAPBAŞI

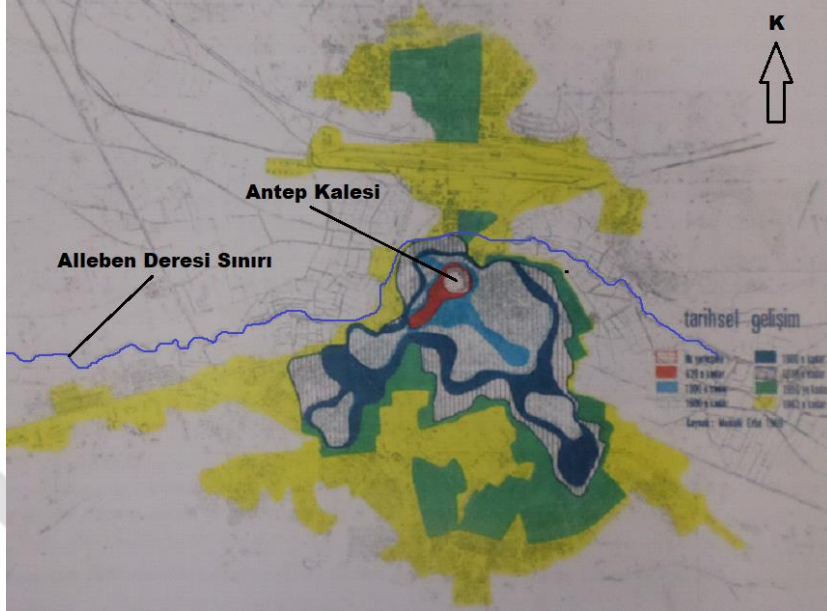


Şekil 6.3. İnşası henüz tamamlanmamış olan Şehitler Anıtı ve Antep Kalesi'ne batı yönünden bakış, 1935 (Başgelen, 1999)

Geleneksel Konutların kent içindeki dağılımı, yer seçiminde topoğrafik yapı ve kentteki etkinlik alanlarının dikkate alındığını göstermektedir. İlk dönemlerde kale içinde yer alan yerleşimler, bölgedeki kargaşaların sona ermesi ile, kalenin yakın çevresinden dışa doğru yayılmaya başlamıştır. Bu yerleşimler, merkez konumundaki kaleden çevreye dalgalar halinde değil, topoğrafyaya bağlı olarak, batıdan güneydoğu yönüne doğru devam eden ana yol aksının iki yanından, çevreye doğru olmuştur. Söz konusu konut yerleşmeleri, kentin içinden geçen Alleben Deresi Vadisi'nin doğu-batı yönünde oluşturduğu doğal sınırı takip ederek, derenin güneyinden başlayıp, güneydoğu ve doğu yönlerine doğru gelişmiştir (Şekil 6.4.) (Başgelen, 1999, sf:72-74).

6. GAZİANTEP KENTİNİN FİZİKSEL GELİŞİMİ ve KENTİN MİMARİ BİÇİMLENİŞİ

Esra KASAPBAŞI



Şekil 6.4. Kentte kale çevresindeki ilk yerleşmeden, 1963 yılına kadar tarihsel gelişimi gösteren harita, (İller Bankası, 1972)

Antep kentinde kurulan ilk mahallelerin fiziki yapılanmasında, dini yapılar önemli rol oynamıştır. Yeni oluşan mahalle ya da sokağa öncelikle dini bir yapının inşa edildiği, konut alanlarının bu yapı çevresinde geliştiği söylenebilir. 13. ve 14. yüzyıllarda inşa edilen tarihi iki cami, Ömeriye ve Boyacı Cami'leri arasındaki uzaklık, kentin o tarihlerdeki büyüklüğü hakkında da fikir vermektedir. 15. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun hakimiyetinde olan kentte, mahalle oluşumunun daha çok dini gruplara göre ayrıştığı görülmektedir. Farklı dinlere ait gruplar, kendi mahallelerini oluşturarak bir arada yaşamışlardır. Kale çevresinde şekillendiği görülen yerleşimde; Müslümanların Karagöz, Çukur, Tışlaki ve Şekeroğlu Mahalleleri'nde, Ermenilerin Mahalle-i Ermeniyan, Akyol ve Bey Mahalleleri'nde, Musevilerin ise; Düğmecî Mahallesi ve çevresinde konumlandığı bilinmektedir. (Şekil 6.5.) (Gaziantep Tatbikat İmar Planı, 1978, sf:10-12).

Esra KASAPBAŞI

yapılardır (İller Bankası, 1972, sf:5).



Plan1, 1978, sf:11)

anlaşılmaktadır. 1648 ve 1672 tarihlerinde Antep kentini ziyaret eden Evliya

6. GAZİANTEP KENTİNİN FİZİKSEL GELİŞİMİ ve KENTİN MİMARİ BİÇİMLENİŞİ

Esra KASAPBAŞI

Çelebi'nin, gözlemlerine dayanan anlatımı da, kentin gelişim dönemi yaşadığını destekler niteliktedir. Kalenin ihtişamından bahseden Evliya Çelebi, kentte 32 mahalle, 8.000 kadar ev, 140 civarında cami ve mescit, çok sayıda medrese ve üstü kapalı kargir çarşı (bedesten) bulunduğunu aktarmaktadır. 18. yüzyılın ikinci yarısına kadar devam eden bu gelişme ve refah dönemi Osmanlı'nın son dönemine rast gelen 19. yüzyılda gerilemiştir (Göyünç, 1999, sf:1-3).

Kentte 18. yüzyıla kadar, aralıklı olarak Orta Asya'dan gelen Türkmen Oymakları'nın göçleri devam etmiştir. Bu gruplar, mevcut mahallelere yerleşmek yerine, bu alanlardan ve birbirlerinden mümkün olduğunca uzak bölgelerde konumlanarak, kendi mahallelerini oluşturmaya çalışmışlardır. Zamanla artan nüfus, Türkmen Oymakları arasında oluşan, kentsel boş alanlara yerleştikinden, şehrin sınırlarında 20. Yüzyıl başlarına kadar çok değişim olmamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun 1.Dünya Savaşı yenilgisi ve ardından gelen Mondros Mütarekesi şartları gereği önce İngilizler'in ardından Fransızlar'ın işgali altında kalan Antep kentinde 25 Aralık 1921'de işgalden kurtulana dek, yaklaşık 1 sene yerel halk tarafından yoğun bir savaş ve direniş sürdürülmüştür. 6000'i aşan sayıda şehit verilen bu mücadele sırasında, tanklarla ve devamlı top ateşiyle saldırıya uğrayan kent, harap bir vaziyete, evler ise oturulamayacak duruma gelmiştir (Şekil 6.6.) (Gaziantep Tatbikat İmar Planı, 1978, sf:10-12).

6. GAZİANTEP KENTİNİN FİZİKSEL GELİŞİMİ ve KENTİN MİMARİ BİÇİMLENİŞİ

Esra KASAPBAŞI



Şekil 6.6. Antep Harbi'nde Fransız kuşatması altında yıkılan binalar (Gaziantep Şehir Kimliği Çalıştay, 2015)

6.3. Gaziantep Konutu Özellikleri

Yüzyıllar boyu bir çok uygarlığa merkez olmuş Gaziantep, yaşantısına mekan olduğu her bir kültürden izler taşımaktadır. Bu kültürlerin benimsediği yaşam biçiminin, kentin ve yapıtaşı olan konutun da şekillenmesinde önemli rol oynadığını söylemek mümkündür. Kentin kuzeybatı sınırındaki Dülük Ormanları'nda yer alan, ilk insanların yaşadığı bilinen mağaralardan, günümüz konutuna kadar geçen süreçte inşa edilen ve içinde bulunulan dönemin özgün karakterini taşıyan yapılar, Gaziantep mimari tarihinin birer halkasını oluşturmaktadırlar (Atalar, 2004, sf:7-10). Çalışmanın bu bölümünde, Gaziantep kenti konut kültürünün tarihi süreç içerisinde yaşadığı değişimi kısaca gözden geçirmek amacıyla, Cumhuriyet Öncesi Geleneksel Gaziantep Konutu ve Erken Cumhuriyet Dönemi Gaziantep Konutunun genel özelliklerinden bahsedilmeye çalışılacaktır.

6.3.1. Cumhuriyet Öncesi Geleneksel Gaziantep Konutu Özellikleri

Tarihinin Osmanlı Dönemi'ne dayandığı bilinen Geleneksel Antep Evleri'nin, özellikle 1800'lü yılların sonlarından, 1900'lü yılların başına kadar inşa edilen örnekleri, sanatsal değeri olan, konak tipi yapılardır. Evlerin büyük avlulu olması, şehrin geniş bir alana yayılmasında etkili olmuştur. Şehrin nüfusunun

6. GAZİANTEP KENTİNİN FİZİKSEL GELİŞİMİ ve KENTİN MİMARİ BİÇİMLENİŞİ

Esra KASAPBAŞI

zamanla artması sonucu yapılaşma hızlanmış ancak, nitelikli yapı örnekleri azalmıştır. Özellikle 1920'li yıllardan itibaren genellikle basit ve tek katlı evlerin yapıldığı bilinmektedir. Osmanlı Dönemi'nde şehrin neredeyse tüm el sanatlarını ellerinde bulunduran gayri-müslümlerin Kurtuluş Savaşı sonrası Gaziantep'i terk etmesi, bu durumda büyük ölçüde etkili olmuştur. O döneme kadar yapıların inşasında çalışan gayri-müslim taş ustaları, nacar ve demircilerin kentten göç etmesi ile, yapı işçiliği mevcut usta ve işçilere kalmıştır. Yerli ustaların yeterli bilgi ve tecrübeye sahip olmaması, yapılara yansımış ve daha basit yapıda yapıların ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Atalar, 2004, sf:7-10).

Çalışmanın 6.2. nolu bölümünde değinildiği gibi, Geleneksel Antep Evleri'nin konumlanması ve planlamasında topoğrafik yapı ve kentteki diğer etkinlik alanları belirleyici olmuştur. Antep Evleri'nin planlamasında, bölge iklim şartlarının da önemli etkisi olduğu görülmektedir. Yılın büyük bir kısmını yağışsız geçiren, sıcak ve kuru bir iklime sahip olan kentte, geleneksel dokudaki konut yerleşmelerinin, özellikle sıcak iklim şartlarının olumsuz etkilerini azaltacak yönde şekillendiği görülür. Sokaklar mümkün olduğunca dar tutulmuş, bu sayede iki yanında yer alan yapı ya da yüksek avlu duvarlarının, günün her saatinde sokağa gölge vermesi sağlanmıştır (Şekil 6.7.) Geleneksel Antep Evleri, genel fiziki yapısı itibarıyla yüksek duvarlarla çevrili avlu (hayat) içinde konumlanmış, çoğunlukla 2 kattan oluşan yapılardır. Konak tipi büyük evlerin 3-4 katlı örneklerine de rastlanmaktadır. Plan olarak, merkezi bir avlu etrafında içe dönük olarak şekillenen yapı oluşumu, aile mahremiyetini korumaya yönelik bir düzenlemedir. Avlu etrafındaki yüksek bahçe duvarları ile yapının sokakla bağlantısı en az düzeyde tutulmuştur (Başgelen, 1999, sf:72-74).

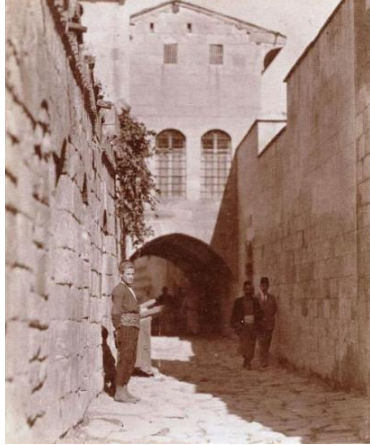
6. GAZİANTEP KENTİNİN FİZİKSEL GELİŞİMİ ve KENTİN MİMARİ BİÇİMLENİŞİ

Esra KASAPBAŞI



Şekil 6.7. İçe dönük konut düzeni ile şekillenmiş sokak görünüşü, Bey Mahallesi, Gaziantep (url 18)

Evi sınırlayan; etrafı yüksek duvarlarla çevrili, “hayat” olarak adlandırılan geniş avluya, sokaktan direkt açılan bir kapı ile, yahut “kabaltı” olarak adlandırılan üstü kapalı bir geçitten geçilerek giriş sağlanmaktadır (Şekil 6.8 ve 6.9.). Kabaltı, yolun iki tarafındaki evin yol üstünde birleşmesiyle oluşan birimlerdir. Kabaltı üzerinde oluşan mekan, ait olduğu evin yaşama bölümü (oda, oturma bölümü, vs.) olarak kullanılmaktadır (Atalar, 2004, sf:7-10).



Şekil 6.8. Gaziantep’te bir kabaltı, 1900’lü yıllar (url 19)

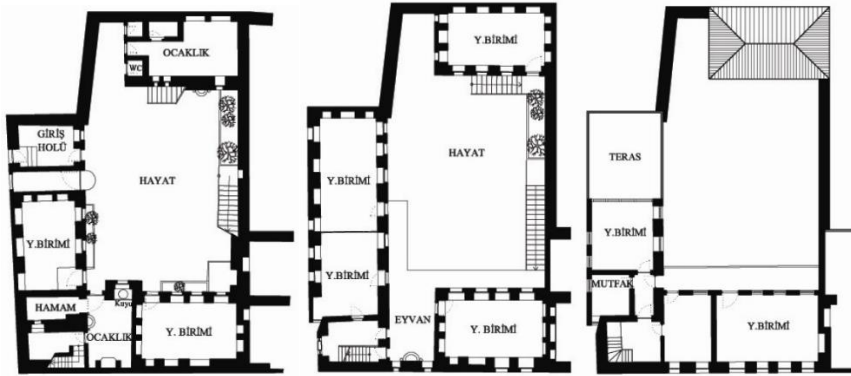


Şekil 6.9. Kabaltı, Gaziantep (Atalar, 2004, sf:26)

6. GAZİANTEP KENTİNİN FİZİKSEL GELİŞİMİ ve KENTİN MİMARİ BİÇİMLENİŞİ

Esra KASAPBAŞI

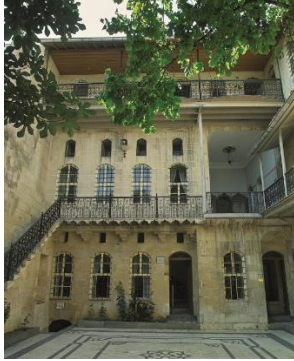
Yapısal özellikleri birbiri ile değişkenlik gösteren Antep Evleri plan şemaları karşılaştırıldığında; farklı işlevlere sahip birimlere ulaşımın sağlandığı toplayıcı mekanın, avlu (hayat) olduğu açıkça görülür. Bodrum ve üst katlar da dahil olmak üzere, yapıda bulunan tüm mekanlara (mutfak, kiler, tuvalet, bodrum, ahır, mağara, vs.) giriş direkt olarak avludan sağlanır. Evin zemin katında, yaklaşık olarak subasman seviyesinde olan oturma bölümüne, birkaç basamakla ulaşılır. Avlunun oturma bölümünden uzakta, ayrı birer köşesinde abdesthane (wc) ve ocaklık (mutfak) gibi birimler yer almaktadır. Çoğu zaman içinde bir kuyu bulunan mutfığa genellikle bitişik olacak şekilde, odunluk ve kömürlük yerleştirilmektedir. Evin üst katlarında ise mekanlar arası bağlantı, avludan çıkılan merdiven önünde oluşan sahanlıklar ile sağlanmıştır. Evin cephe özelliklerine göre koridor şeklini de alabilen sahanlıklardan mekanlar arası bağlantı sağlandığı gibi, bazı evlerde üst katlarda bölümler arası geçişler, eyvan olarak adlandırılan yarı açık mekanlar vasıtasıyla sağlanmaktadır (Atalar, 2004, sf:57-59). Şekil 6.10., 6.11. ve 6.12.'de 1900'lü yılların başında inşa edildiği bilinen, şu an müze olarak kullanılan, aynı zamanda tescilli bir yapı olan, 41 Tescil Nolu Hasan Süzer Evi kat planları ve görünüşüne yer verilmiştir. Konak tipi Geleneksel Antep Evi'ne örnek olarak gösterilebilecek yapı, eyvanlı plan şemasına sahiptir.



Şekil 6.10. 41 Tescil Nolu Hasan Süzer Geleneksel Antep Evi, zemin, 1.ve 2. kat planları (Tatlıgil, 2005, 49-52)

6. GAZİANTEP KENTİNİN FİZİKSEL GELİŞİMİ ve KENTİN MİMARİ BİÇİMLENİŞİ

Esra KASAPBAŞI



Şekil 6.11. Hasan Süzer Evi avlu cephesi fotoğrafı (url 20)

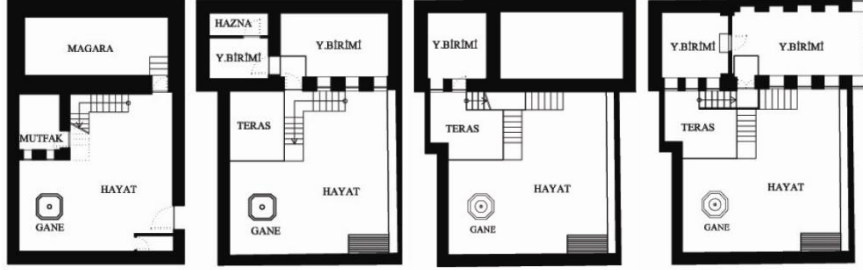


Şekil 6. 12. Hasan Süzer Evi avlu cephesi (Tatlıgil, 2005, 49-52)

Geleneksel Türk Evi'ndeki sofa merkezli plan şemasından farklı olarak Antep Evleri'nde, sirkülasyonu sağlayan merkez konumundaki mekanın, hayat olduğunu söylemek mümkündür. Konutta günlük yaşamın geçtiği oturma bölümü haricinde, bu mekanla bağlantılı olan, genellikle depolama alanı olarak kullanılan "hazna" isimli mekanların, yapıların çoğunda bulunduğu görülür. Konutta depolama amacıyla kullanılan diğer bir mekan ise kilerdir. Yerel konut kültüründe işlevsel olarak önemli yer tutan; kışlık yiyecek, bakliyat ve mutfak araç gereçlerinin depolandığı kiler mekanı, genel olarak mutfağa bitişik ya da yakın olarak konumlanmıştır (Atalar, 2004, sf:104). Şekil 6.13., 6.14. ve 6.15.'de önceki örneğe göre daha küçük ölçekli, eyvansız plan şemasına sahip, 09 Tescil Nolu Geleneksel Antep Evi kat planları ve görünüşüne yer verilmiştir.

6. GAZİANTEP KENTİNİN FİZİKSEL GELİŞİMİ ve KENTİN MİMARİ BİÇİMLENİŞİ

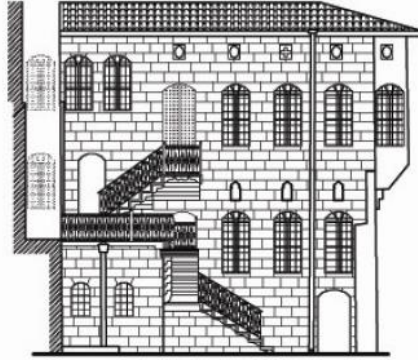
Esra KASAPBAŞI



Şekil 6.13. 09 Tescil Nolu Geleneksel Antep Evi, zemin, ara kat, 1.ve 2. kat planları (Tatlıgil, 2005, 42-45)



Şekil 6.14. 09 Tescil Nolu Ev sokaktan görünümü (Tatlıgil, 2005, 42-45)



Şekil 6.15. 09 Tescil Nolu Ev avlu cephesi (Tatlıgil, 2005, 42-45)

Çoğunlukla mağara ve kayalar üzerine inşa edilmiş olan evlerin çoğunda bodrum bulunmaktadır. Avludan merdiven ile ulaşım sağlanan bodrumun, bazı evlerde kayalar oyulup, konut zemin oturum hizasını geçecek şekilde genişletilerek, mağaralarla birleştirdiği örnekler mevcuttur. Oturanların mali durumuna göre bazı evlerde avlu içinde süs havuzu (gane) bulunduğu görülür Hayatın bu mekanlardan geri kalan bölümlerinde ağaç ve çiçek dikilen, “ekinlik” denilen yeşil alanlar bulunmaktadır. Cumhuriyet Dönemi Öncesi, 18. yüzyıl Geleneksel Antep Evleri havara, karataş (bazalt) veya keymih adı verilen yumuşak kalkerli taşlardan yapılan binalardır. Evin, yaz aylarında serin, kış aylarında sıcak olmasını sağlamak amacıyla, yapı duvarları kalın taş malzeme kullanılarak örülmektedir. Şehrin merkezine yakın

6. GAZİANTEP KENTİNİN FİZİKSEL GELİŞİMİ ve KENTİN MİMARİ BİÇİMLENİŞİ

Esra KASAPBAŞI

taş ocaklarından çıkarılan çok çeşitli taşlar, özel yöntemlerle yontularak ev yapılacak alana getirilmekte ve yapı ustası tarafından tekrar elden geçirilmektedir. Çeşitli cins taşların kullanıldığı Antep Evlerinde, “kor” denilen taş sıraları değişmez ölçülere sahiptir. Eski adı “dokuz parmak” olan bu ölçü, 27 cm’e denk gelmektedir. Dokuz parmak ölçüsü uzun yıllar boyunca değişmez bir kural olarak duvar yapımında kullanılmıştır. Birçok konutta duvar, taban, kapı çevresi v.s. yerlerde karataş (bazalt) ile beyaz taş, çeşitli formlarda desenler oluşturacak şekilde bereber kullanılmıştır (Atalar, 2004, sf:12) (Şekil 6.16. ve 6.17.).



Şekil 6.16. Antep Evi giriş kapısında karataş (bazalt) kullanımı (Başgelen, 1999, sf:75)



Şekil 6.17. Karataş (bazalt) (Anonymous, 2018)

6.3.2. Erken Cumhuriyet Dönemi Gaziantep Konutu Özellikleri

Savaş sonrası Antep kenti ağır hasarlar almış, koşulları oldukça değişmiştir. Yoğun direniş sırasında, yetişmiş insan gücü ve sermaye kaybı yaşanmıştır. Savaş süresince hiçbir üretim yapılamaması, elde avuçta ne varsa tüketilmesi, alım gücünün azalmasına yol açmıştır. Kentte yaşanan bu ekonomik çöküntünün yanı sıra, 8,000’e yakın bina hasar görmüştür. Savaşın hemen sonrasında, gölge sağlamak amacıyla, çarşı içindeki dükkanlar üzerine serilen örtülerden çıkan büyük yangın, ekonomik sıkıntıyı daha da artırmıştır (Şekil 6.18.) 1924 yılında vilayet haline getirilerek ilk defa vali atanan kente, bunun dışında başka yardım ve destek

6. GAZİANTEP KENTİNİN FİZİKSEL GELİŞİMİ ve KENTİN MİMARİ BİÇİMLENİŞİ

Esra KASAPBAŞI

gösterilememiştir. Yeni kurulan genç Cumhuriyet'in kaynaklarının yeterli olmaması ve sınır kentlerine önemli yatırım yapmaktan kaçınma kararının, bu durumda etkili olduğu belirtilmektedir. Kentte bu defa da; ekonomik, sosyal ve kültürel yönden toparlanmak için bir mücadele dönemi başlamıştır (Güngör, 2004, sf:378).



Şekil 6.18. Antep kenti çarşı içinde, sıcak ve soğuktan korunmak amacıyla, dükkanların üzerinin sırık üzerine bağlanmış hasır ile örtülmesi. Tipik, sıcak iklimli İslam kenti çarşı dokusu örneği olan bu uygulama, 1923 yılına kadar devam etmiştir. Bu tarihte Kavaf, Nacar ve Sobacılar çarşısında çıkan büyük bir yangın sonucu 250 dükkanın yok olması sebebiyle, belediye tarafından yasaklanmıştır (Başgelen, 1999)

Çalışmanın 6.3.1. Nolu bölümünde de değinildiği gibi, savaşın bitiminden, 1938 tarihli Jansen Planı'na kadar geçen dönemde, şehrin nüfusunun zamanla artması sonucu yapılaşma hızlanmış ancak, nitelikli yapı örnekleri azalmıştır. 1920'li yıllardan itibaren yapılan konutların, genellikle basit ve tek katlı olarak inşa edildiği, sanatsal değeri olan Geleneksel Antep Evleri'ne göre düşük vasıfta olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda, yaklaşık olarak şehrin işgalden kurtulduğu döneme denk gelen süreçteki ekonomik durumun etkili olduğu, yeniden yapılanmanın mevcut olanaklar dahilinde gerçekleşebildiği söylenebilir. Eldeki bilgilere göre, bu konutların genel olarak kale çevresinde oluşmuş mevcut mahallelerde konumlandığı düşüncesi gelişmiştir (Atalar, 2004, sf:7). Cumhuriyet'ten sonraki dönemde, kentte ilk imar planının gerektirdiği esaslar doğrultusunda uygulamalar yapılmaya

6. GAZİANTEP KENTİNİN FİZİKSEL GELİŞİMİ ve KENTİN MİMARİ BİÇİMLENİŞİ

Esra KASAPBAŞI

başlanmıştır. Özellikle 1950'den sonra görülen yapısal değişiklikler sonucu, mahalleler içindeki örümcek ağı şekilli konut dokusunun sürekliliğini yitirdiği söylenebilir. Yeni oluşan semtlerdeki mahalle yapısı, daha doğrusal biçimde açılan yeni bulvarlar ve birbirine paralel yollar arasında gelişmiştir. Orta ve yüksek gelir grupları konut alanlarının, bahçeli ev ya da apartman olarak, bu bölgede geliştiği görülür (İller Bankası, 1972, sf:5). İzleyen bölümde genel ilkelerinden daha kapsamlı bahsedilecek olan Jansen Planı ile, şehrin mevcut ana akslarından olan Suburcu, Karagöz ve Gaziler Caddesi genişletilmiş ve yeni bulvarlar açılmıştır. Karagöz Caddesi'nden başlayarak, batı yönüne doğru Suburcu Caddesi'yle devam eden mevcut aks, yeni açılan Atatürk Bulvarı ve devamında Ordu Caddesi ile Gaziantep Üniversitesi ve Kilis yoluna kadar kesintisiz devam ederek, kentin doğu-batı yönündeki en önemli ana ulaşım aksı olmuştur. Yenilenen söz konusu cadde ve bulvarlar ile onlara paralel ve dik sokaklara cepheli arsalarda, kentin ilk modern konut örnekleri inşa edilmeye başlamıştır (Gaziantep Tatbikat İmar Planı, 1978, sf:10-12).

İlgili belediyelerde yapılan araştırmalarda ve literatür taramasında, Gaziantep Erken Cumhuriyet Dönemi konutları hakkında bilgi içeren herhangi bir kaynağa ulaşılamamıştır. Geçmişte belediye arşivlerinde yaşanan bir kayıptan dolayı, söz konusu dönemde yapılan konutlar ile ilgili herhangi bir kayıt ya da proje, yapı ruhsatı, vs. gibi bilgiler temin edilememiştir. Ulaşılabilen en eski tarihli konut yapıları 1947-1948 yıllarında yapıldığı bilinen Abdulkadir Göksel Apt., 1950 öncesinde yapıldığı bilgisi alınan ve günümüze kadar orijinal hali korunmuş olan, müstakil konut örneği Ömer Göksel Evi ve 1956 tarihli yapı ruhsatı olan Mustafa Ersoy Apt. olmuştur. Kentin genişletilerek korunan mevcut ana akslarından olan Suburcu Caddesi üzerinde yer alan Abdulkadir Göksel Apt., muntazam kesme taş işçiliği ile inşa edilen nadir apartman konut örneklerindendir. Cephe itibarıyla günümüze kadar özgün niteliğini koruyabilen yapı, zemin+3 normal kattan oluşmaktadır. Zemin katlar ticari, normal katlar konut olarak planlanmıştır (Şekil 6.19).

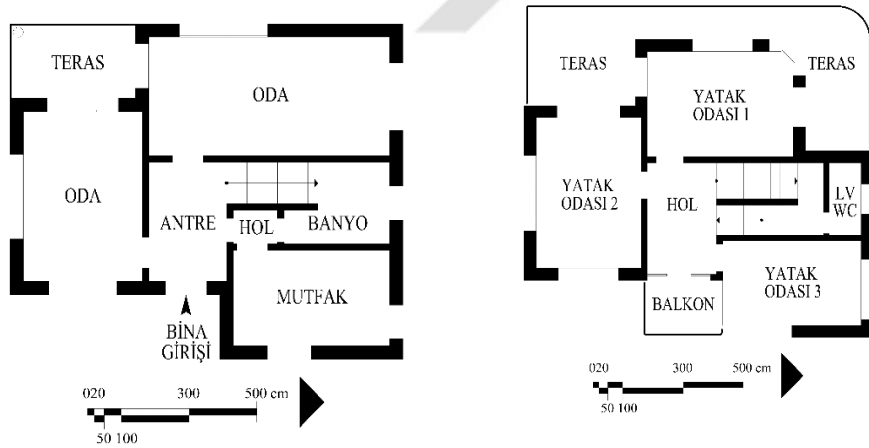
6. GAZİANTEP KENTİNİN FİZİKSEL GELİŞİMİ ve KENTİN MİMARİ BİÇİMLENİŞİ

Esra KASAPBAŞI



Şekil 6.19. Dr. Abdulkadir Göksel Apt., (1947-1948), Suburcu Cad., Gaziantep.

Prof. Dr. Ömer Göksel Evi, 4-5 katlı apartmanlardan oluşan Öğretmenevleri Mah., de konumlanmış, nadir müstakil yapı örneklerindendir. Son dönemlerde, ailenin ebeveynleri tarafından sayfiye evi şeklinde, yılın belirli zamanlarında kullanılmıştır. Zemin+1.kat+çatı katından oluşan yapı, taş işçiliği ile inşa edilmiştir. Düzenli bakımı yapılan konutun, kısmi küçük tadilatlar haricinde orijinal özelliğini koruduğu görülmüştür (Şekil 6.20 ve Şekil 6.21.).



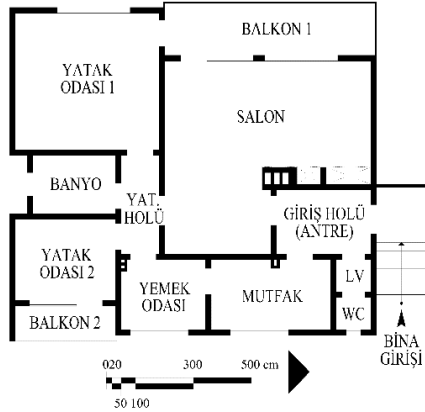
Şekil 6.20. Prof. Dr. Ömer Göksel Evi, zemin ve 1.kat planı, 1950 öncesi, Öğretmenevleri Mah., Gaziantep (Esra Kasapbaşı, 2018)

6. GAZİANTEP KENTİNİN FİZİKSEL GELİŞİMİ ve KENTİN MİMARİ BİÇİMLENİŞİ

Esra KASAPBAŞI



Şekil 6.21. Prof. Dr. Ömer Göksel Evi, sokaktan görünümü ve kuzeydoğu cephesi (Esra Kasapbaşı, 2018)



Şekil 6.22. Mustafa Ersoy Apt., kuzeydoğu cephesi (Esra Kasapbaşı, 2018)

6.4. Gaziantep Şehri İlk Kentsel Planlama Hareketleri

Belediyecilik tarihi en eski illerden birisi olan Gaziantep kenti belediyesi, 1871 yılında kurulmuştur. 1891’de Belediye Meclisi tarafından alınan imar planı yaptırma kararı bulunduğu, ancak bu kararın gelişimi ile ilgili herhangi bir belgenin bulunmadığı belirtilmektedir (Güzel, 2011, sf:295-297).

Gaziantep şehri planlama geçmişinde uygulanmış dört plan bulunmaktadır. Etkileri günümüzde de süren, bazı yönlerden başarılı olan planlar, öngördüğü nüfus

6. GAZİANTEP KENTİNİN FİZİKSEL GELİŞİMİ ve KENTİN MİMARİ BİÇİMLENİŞİ

Esra KASAPBAŞI

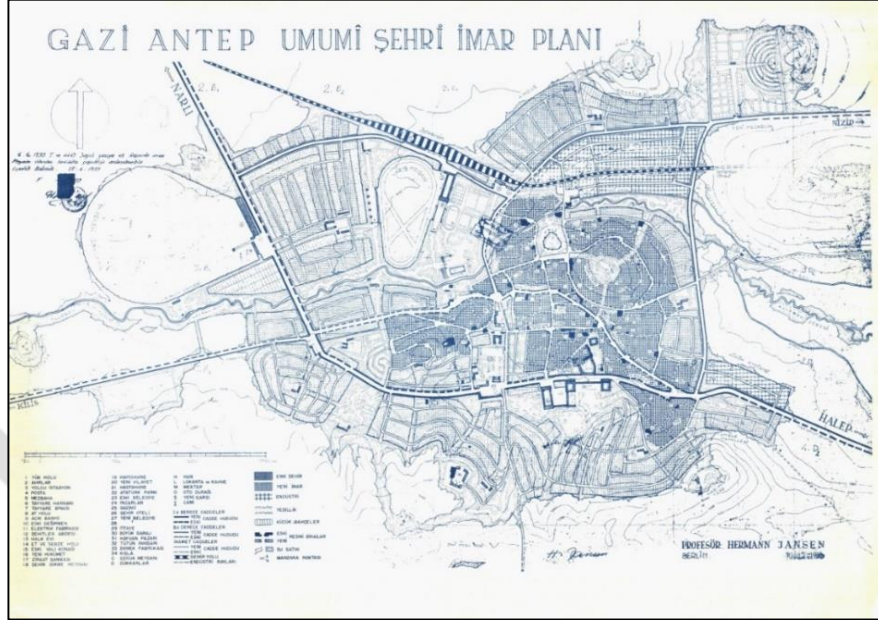
tahminleri konusunda çoğunlukla yetersiz kalmıştır. İzleyen bölümlerde söz konusu kent planlarının ana tasarım ilkelerine kısaca değinilmeye çalışılacaktır.

6.4.1. Hermann Jansen Planı (1938)

1938-1955 Döneminde uygulanmış olan plan Gaziantep'in ilk kent planıdır. Cumhuriyet'in ilanı sonrası ülke genelinde yeniden yapılanmaya katkı sağlamak amacıyla, yurtdışından Türkiye'ye davet edilen Alman mimar Prof. Hermann Jansen, ülkenin çoğu kentinde yaptığı kent planı çalışmaları yanında, Gaziantep için de 1938 yılında bir imar planı hazırlamıştır (Şekil 6.23.). Planda, mevcut kent dokusunun korunmasına özen gösterilmiş ve günümüzde de eski kent merkezinin ana aksları konumunda olan; Suburcu, Karagöz ve Gaziler Caddesi'nin genişletilip yeniden düzenlenmesi ile, yeni bulvarların açılması bu plan döneminde gerçekleştirilmiştir. Yapılaşma yasağı getirilen Alleben Deresi'nin kuzeyindeki bağ-bahçe düzenindeki tarımsal alanların korunması bu planla sağlanmıştır. Kentin 1938-1950 yılları arasındaki gelişmesini yönlendiren bu ilk plan, yapıldığı tarihte var olan 50.000 kişilik nüfuslu yerleşik alanın iki katı kadar gelişme alanının yapılaşmaya açılmasını öngörmüştür. Ancak 1950 yılına gelindiğinde kentin nüfusu 70.000 kişiye ulaşabilmiştir. Nüfus tahminleri, alansal büyüme ve önemli fonksiyonların yer seçimi açısından başarılı olmayan planın, nitelikli yeşil alanların günümüze kadar korunmasını sağlayan kısıtlamaları ise olumlu taraflarındandır (Gaziantep Tatbikat İmar Planı, 1978, sf:14-17).

6. GAZİANTEP KENTİNİN FİZİKSEL GELİŞİMİ ve KENTİN MİMARİ BİÇİMLENİŞİ

Esra KASAPBAŞI



Şekil 6.23. Hermann Jansen Planı, 1938 (Gaziantep Tatbikat İmar Planı, 1978, sf:14)

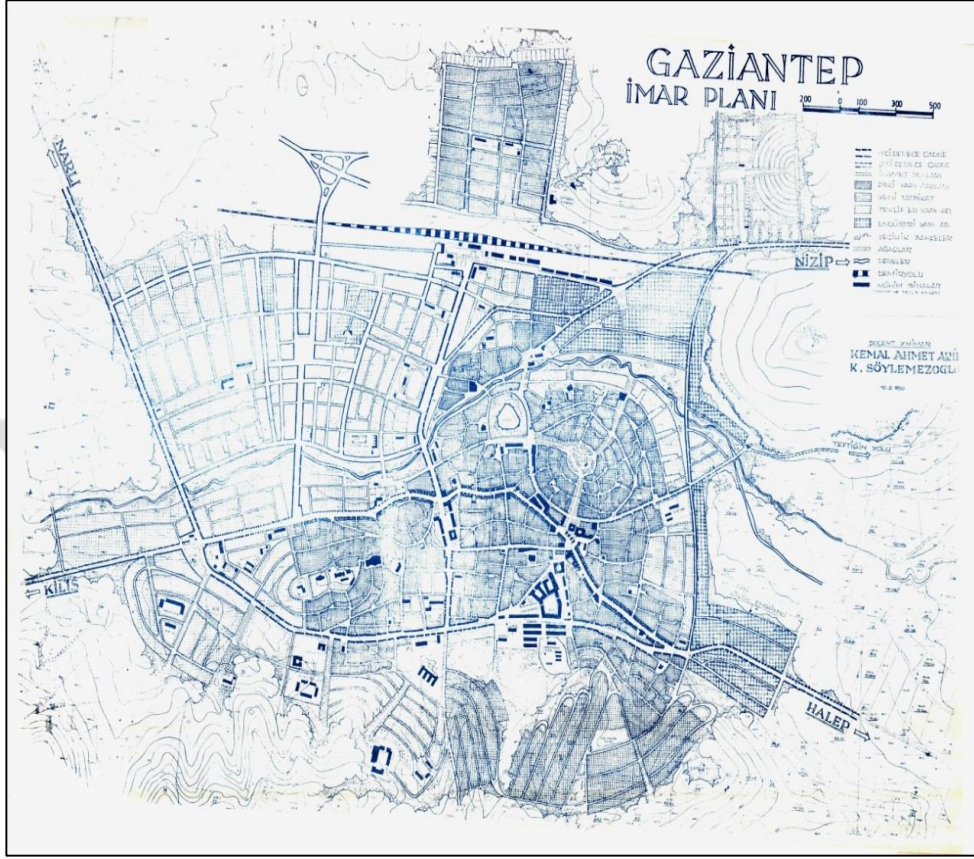
6.4.2. Hamit Kemali Söylemezoğlu-Kemal Ahmet Aru Planı (1950)

1955-1974 Döneminde uygulanmıştır (Şekil 6.24.). 1950 yılında hazırlanan kentin ikinci planında, Jansen Planı (1938)'nda öngörülen akslar üzerinde gelişme devam etmiştir. Atatürk Bulvarı ve devamında Ordu Caddesi'nin açılması ile Kilis ve Halep aksı bu güzergâha kaymıştır.

Bu planla beraber, eski kent merkezinin yolları motorlu taşıt trafiğine uygun olacak şekilde genişletilerek modern bir nitelik kazanmaya başlamıştır. Bu dönemde hızlı gelişmeye karşın Alleben Deresi'nin kuzeyindeki bağ-bahçe düzenindeki tarımsal alanlar bu planda da korunmuştur. 1950'lerde başlayan göç dalgası 1960 yılından sonra hız kazanmıştır. Nüfus artışına bağlı olarak, konut ve işyeri talebinin artması, yeni imar alanları arayışına yol açarak, planın yetersiz hale gelmesine neden olmuştur (Gaziantep Tatbikat İmar Planı, 1978, sf:14-17).

6. GAZİANTEP KENTİNİN FİZİKSEL GELİŞİMİ ve KENTİN MİMARİ BİÇİMLENİŞİ

Esra KASAPBAŞI



Şekil 6.24. Hamit Kemali Söylemezoğlu - Kemal Ahmet Aru Planı Planı, 1950
(Gaziantep Tatbikat İmar Planı, 1978, sf:15)

6.4.3. Zühtü Can Planı (1974)

1974-1989 Döneminde uygulanmıştır. İller Bankası Genel Müdürlüğü tarafından yarışma yoluyla elde edilen, kentin üçüncü planının yapıldığı bu dönemde, nüfusun bir milyonu aşması öngörülmüş, ancak kent nüfusu tahminlerin çok gerisinde kalmıştır. Bu yaklaşım yeni gelişme alanlarının açılmasını hızlandırmış, bu döneme kadar tarımsal niteliği korunan Alleben Deresi'nin kuzeyindeki bağ-bahçe düzenindeki alanlar üzerinde artan baskılar sonucunda yapılaşmaya açılmıştır. Kentte hemen her yöne doğru yapısal gelişme olmuş yağ lekeleri şeklinde büyüme görülmüştür. Kaçak yapılaşmanın artarak devam etmesi ve

6. GAZİANTEP KENTİNİN FİZİKSEL GELİŞİMİ ve KENTİN MİMARİ BİÇİMLENİŞİ

Esra KASAPBAŞI

mevzi imar planlarının kent bütününden kopuk olarak ele alınmasının doğurduğu sorunlar, sonraki dönemlerde yeni plan arayışlarına sebep olmuştur (Gaziantep Tatbikat İmar Planı, 1978, sf:14-17).

6.5. Konutta Mekansal Değişime Etki Eden Faktörlerin Gaziantep Kenti Mekansal Değişim Sürecindeki Yeri

Çalışmanın, 4.4.1. nolu bölümünde genel hatlarıyla değinilen Toplumsal Yaşamın Konutta Mekansal Değişime Etkisi başlığı altında incelenen faktörler, tüm toplumların yaşam biçiminde değişimlere sebep olan, ortak etkenler olarak değerlendirilebilir. Söz konusu bölümde bahsedilen etkenlerden; nüfus artışı, teknolojik gelişmeler ve beraberinde gelen kentleşme, birçok toplumda benzer sorunlara yol açmış, konutun yeni şartlar ve ihtiyaçlara göre şekillenmesinde etkili olmuştur.

Ancak, temelde insan ihtiyacı ve tercihlerine göre değişen konut mekanının evrimi incelenirken, insanın içinde yaşadığı toplum ve kültür değerleri ile, yöresel öğelerin belirleyici rolü dikkate alınmalıdır. Konutun insan yaşamındaki yeri ve önemi esas olmakla birlikte; toplumların yapıtaşları bireylerin yaşam biçimindeki değişim, konut kullanıcısının karakter çeşitliliğinin artması, vs. gibi sosyal ve bireysel belirleyiciler, konut ve konut mekanının farklılaşmasına sebep olmaktadır.

Teze konu Gaziantep kenti 1960-1980 Dönemi konut mekanı biçimlenmesinde de, 4.4.1. nolu bölümde bahsedilen etkenler yanı sıra, yerel toplumun yaşam biçimi ve alışkanlıkları, aile yapısındaki değişim ile diğer sosyal ve bireysel belirleyiciler etkili olmuştur. Bu bölümde, konut tercihleri ve konutta mekansal değişime etki eden faktörlerin, çalışmaya konu 1960-1980 dönemi içerisinde, Gaziantep özelindeki etkileri incelenmeye çalışılacaktır.

6.5.1. Gaziantep Kenti Toplumsal Yaşamının Etkisi

Önceki bölümlerde değinildiği gibi, Cumhuriyet'in ilanından sonra, devlet eliyle kentlerde kurulan fabrikalar zaman içinde, kırsalda tarımın cazibesini

6. GAZİANTEP KENTİNİN FİZİKSEL GELİŞİMİ ve KENTİN MİMARİ BİÇİMLENİŞİ

Esra KASAPBAŞI

yitirmesi, maddi ve sosyal imkan çeşitliliği sunan kentlere göçü beraberinde getirmiştir. Gaziantep kenti de bu süreçte benzer etkiler altında kalarak değişimlere uğramıştır.

Kentte kurulan ilk işletmelerin genel olarak gıda ve dokuma fabrikaları olduğu, 1932 yılında kurulan Velic İplik ve Dokuma Fabrikası'nın ise kentteki en eski endüstri kuruluşu olduğu bilinmektedir. 1934 yılında Pürsefa ve Arıca Un Fabrikaları, 1935 yılında Metanet Un Fabrikası, 1940 yılında Örnek Un Fabrikası, 1945 yılında Dokumacılar Anonim Şirketi, Cumhuriyet'in ilk yıllarında kentte kurulan fabrikalardır. 1960'lara kadar gıda ve dokuma endüstrisinin ağırlıklı olduğu kentte 1961-1969 döneminde plastik endüstri işletmeleri de katılmıştır. Bu etkiler altında kentli nüfus hızla artmaya başlamış, 1950 sonrası göçle gelen düşük gelirli kesim kentin güneyindeki yamaçlara ve kalenin kuzeyinde bulunan Karşıyaka tarafına olmak üzere, kentin çevresine yerleşmiştir. Yüksek gelirli kesim ise batıdaki bahçeli müstakil konutlar ile, ağırlıklı olarak apartman tipi konutlardan oluşan kentsel alanlara yerleşmiştir (İller Bankası, 1972, sf:3-4-45).

6.5.2. Aile Yaşamının ve Bireysel Unsurların Etkisi

Kent, içinde yaşayan bireyler ile ayrılmaz bir bütündür. Her kentin kültürüne ve geleneklerine göre biçimlenen, kendine has bir yapısı ve yaşam biçimi vardır. Bu bölümde Gaziantep Kent Konutu'nun mekansal değişim sürecinde etkili olan, yerel aile yaşamı ve bireysel unsurlardan bahsedilecektir. Gaziantep halkının aile yapısı, geleneksel Türk aile yapısı ile benzer özelliklere sahiptir. Toplumların yaşadığı ekonomik ve kültürel değişimler Gaziantep kentinin aile ve birey yaşam biçiminde de benzer etkilere sebep olarak, konuttan beklentileri değiştirmiştir.

Cumhuriyet'in ilk yirmi yılında, Gaziantep kentinde orta tabaka hızla kuvvetlenmeye başlamış, az gelirli aileler ekonomik durumlarını düzelterek, sanayi ve ticari alanda başarı göstermişlerdir. Aynı dönemde, gençlerin birçoğu İstanbul, hatta Avrupa'da tahsil yaparak, memlekete dönmüştür. Yanı sıra, orta tabaka

6. GAZİANTEP KENTİNİN FİZİKSEL GELİŞİMİ ve KENTİN MİMARİ BİÇİMLENİŞİ

Esra KASAPBAŞI

Gaziantep siyasi, kültürel ve ekonomik hayatında söz sahibi olmaya başlamıştır (Yetkin, 1968, sf:65).

Aile bireylerinin eğitim seviyesinin yükselmesi ile iş ve sosyal hayatın içerisinde daha çok yer almaları, dışa dönük yaşam şeklinin yaygınlaşmasını sağlamış, bu durum konut tercihlerine de yansımıştır. Modern dönemin gerektirdiği şekilde yaşamını sürdürmeye başlayan bireyler, yaşadıkları mekanda da yeni düzenlemelere gerek duymuşlardır. Cumhuriyet öncesi, aynı avluya bakan odalardan oluşan Antep Evleri, kalabalık ailelerin ikamet ettiği yaygın konut yapılarıdır. Odaların her biri kendi içinde ayrı bir konut niteliği taşımakta ve birkaç kuşak aynı konutta yaşamını ataerkil aile düzeni içinde sürdürmektedir. Değişen sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapı kaçınılmaz olarak, mevcut aile düzenini etkilemiştir. Cumhuriyet'in ilanından sonraki yeniden yapılanma sürecinde maddi gücü yüksek aileler, kentin batısında gelişen bölgelerde, bahçeli müstakil konutlar ya da apartman tipi konutlarda ikamet etmeye başlamıştır. Genelde aile apartmanı biçiminde inşa edilen konutlarda, ailenin büyüklerine ve evli çocukların her birine bir daire tahsis edilmesi şeklinde yerleşimler gerçekleşmiştir. Bu durum aile bütünlüğünün modern konut düzeninde de devam ettirilmesi çabasının bir göstergesidir. Önceleri eve bağlı olan kadının çalışma hayatına katılması ile aile büyükleri çocuk bakımı görevi üstlenmek durumunda kalmıştır. Aynı apartman düzeninde ikamet etmek, bu tür aile içi yardımlaşmalara da kolaylık sağlamıştır.

6.5.3. Konut İmgesinin Değişimi

Büyük kentlerde Cumhuriyet'in ilanı sonrasında başlayan imar çalışmaları ve konut biçimlenişindeki yenilenme hareketlerinin Gaziantep kentine yansması 1960'lı yıllara kadar sürmüştür. O döneme dek yapıların genellikle, planlama ve inşayı beraber yürüten taş yapı ustaları tarafından imal edildiğini söylemek mümkündür. Yeni inşa edilecek yapılar için istenen proje hazırlama zorunluluğu ile, kentteki üst gelir grubu kişiler, kendi ikametlerine yaptıracakları konutlar için, mimarlık eğitimini tamamlayarak kentte proje üretmeye başlayan mimarlarla

6. GAZİANTEP KENTİNİN FİZİKSEL GELİŞİMİ ve KENTİN MİMARİ BİÇİMLENİŞİ

Esra KASAPBAŞI

çalışmaya başlamışlardır. Bu yeniden yapılanma sürecinde benimsenen farklı mimari akımların plan ve biçim özellikleri, kentte proje üreten mimarlar tarafından zaman zaman kullanılmıştır. Modern plan ve biçim öğeleri kullanılarak meydana gelen yapılar; form, konstrüksiyon ve cephe özellikleri bakımından kendine özgü tavır sergileyerek, mimari çevrenin şekillenmesinde belirleyici rol oynamıştır. Bu değişimler mimari mekanın biçimlenişini ve mekansal ilişkiler düzenini de değiştirmiştir. Gaziantep kentinde inşa edilen ilk modern apartman konut örneklerine bakıldığında, konut mekanında daha çok geleneksel mekan karakteristiği gözlemlenirken, batıdaki çözüm ve biçimlere uyum sağlayan cephe özellikleri göze çarpmaktadır. Konutların bazılarında ise, geleneksel ve batılı plan öğelerinin bir arada kullanıldığını söylemek mümkündür (Tekeli, 2007, sf:15-35).

Bireyin istemsiz olarak; yaşadığı konutun konumu, büyüklüğü, maddi değeri vasıtasıyla, diğer bireylere kendini ve toplumdaki yerini ifade etmeye çalışması, statüsünü yansıtan özellikte konut tercihi yapmasına sebep olmaktadır. Bu doğrultuda belirli düzeyde ekonomik güce sahip kitlelerin, prestijli konutu daha yüksek sosyal sınıfa dahil olabilmenin göstergesi olarak kabul ettiği söylenebilir. Gaziantep kentinde de 1960’larda inşa edilen ilk apartmanların çoğu, kentlerin ileri gelen ailelerinin, kendi aile fertlerinin ikameti veya kira geliri elde etmek amacıyla yaptırdığı konutlardır. Aile büyüğünün ismi ya da ailenin soy ismi ile adlandırılan söz konusu konutlar, ait oldukları ailenin statüsünü ifade eden bir prestij kaynağı olmuştur. Bu alışkanlığın, 1965’te Kat Mülkiyeti Yasası ile birlikte kişilere özel kira apartmanları yerine yap-satçılık şeklinde üretilen yeni nesil apartmanlarda bile devam ettiği bilinmektedir. Gaziantep’te çoğunlukla, arsa sahibi ile müteahhit arasında daire karşılığı yapılan inşaat yapım sisteminde, apartmana arsa sahibinin adının verilmesinin, bu durumun bir göstergesi olduğunu söylemek mümkündür.

6.5.4. Konutta Süregelen Yapı Özelliklerinin Devamlılığı

Gaziantep kentindeki ilk apartman konut örnekleri incelendiğinde, geleneksel konuttan gelen alışkanlıklar doğrultusunda, bazı mekanlar için plan

6. GAZİANTEP KENTİNİN FİZİKSEL GELİŞİMİ ve KENTİN MİMARİ BİÇİMLENİŞİ

Esra KASAPBAŞI

çözümlerinde yer ayrıldığı gözlemlenir. Genellikle 1 veya 2 katlı bahçeli (hayatlı) müstakil evlerden oluşan geleneksel Antep Evleri’nde günlük yaşamın neredeyse büyük bir kısmının geçtiği hayat, apartman konutta yerini olabildiğince geniş balkonlara bırakmıştır. İnsanların temel gıda maddelerini kendilerinin ürettiği eski yaşam biçimi alışkanlıklarının, azalsa da günümüzde halen sürdüğünü görmek mümkündür. Yerel halkın, özellikle kışa hazırlık için sonbahar aylarında yaptığı, açık havada yapılmasına gerek duyulan salça, kuruluk, vs. gibi faaliyetlerin, günümüz konutunda gerçekleştirilebilmesine imkan veren mekanlar, balkonlardır. Günümüz konutları ile kıyaslandığında, çalışma kapsamında incelenen 1960-1980 dönemi kent konutlarındaki balkonların genişliği dikkat çekicidir. Bu durum sıcak iklime sahip Gaziantep kentinde, geleneksel konuttan kalma “hayat” yaşantısında olduğu gibi, balkon mekanının, adeta evin bir odası gibi kullanıldığını destekler niteliktedir. Mevsimsel özellikleri sebebiyle uzun süre sıcak etkisinde olan kentte, geleneksel konut örneklerinin çoğunda doğal mağaralar bulunduğu bilinmektedir. Eşya ve kışlık yiyecek muhafaza alanı olarak kullanılan bu mağaraların karşıladığı depolama ihtiyacının, apartman konut planında kiler olarak adlandırılan mekanlarla sağlandığı görülür. Konut mekanlarında küçülmeye gidildiği son yıllara kadar, Gaziantep kentinde, konutta kiler ve geniş balkon bulunmasının, kullanıcı tarafından özellikle tercih sebebi olduğunu, kişisel gözleme dayalı olarak söylemek mümkündür (Köylüoğlu, 2009, sf:167).

Geleneksel konutta bir çok işlev için kullanılan en temel mekan olan “oda” da bulunan “yükük” dolabı, apartman konutta hemen hemen her odada yer verilen gömme dolaplarla devam ettirilmiştir. Kentte inşa edilen ilk apartman konut yapılarının bodrum katında genelde her daire için bir adet garaj yeri ayrılmakta, araba parkı için kullanılan bu mekan, aynı zamanda eve sığdırılamayan fazla eşya ve yiyecek depolama amacıyla da kullanılmaktadır. Geleneksel konuttan süregeldiği düşünülen bu mekanların devamlılığı, konut biçimlenmesinde yeni arayışların söz konusu olduğu günümüz Gaziantep konutlarında da, kullanıcı talebi doğrultusunda ve imar uygulamalarının elverdiği ölçüde, çoğunlukla sağlanmaktadır. Bu durumun;

6. GAZİANTEP KENTİNİN FİZİKSEL GELİŞİMİ ve KENTİN MİMARİ BİÇİMLENİŞİ

Esra KASAPBAŞI

kentte oluşan kemikleşmiş bir konut kültürü anlayışından kaynaklandığı düşünülebilir. Yoğun göç etkisindeki kentte az sayıda var olan yerli ve köklü ailelerin, geçmişteki yaşam tarzından kalma bazı alışkanlıkları halen devam ettirdiği izlenimi oluşmuştur.

6.5.5. İmar Mevzuatlarındaki Değişim

Cumhuriyetin ilanından sonra her alanda başlayan kalkınma sürecinde, devlet otoritesi tarafından çıkarılan kanun ve yönetmelikler ülke genelinde olduğu gibi Gaziantep kenti konut üretim biçiminin yönlendirilmesinde de önemli ölçüde etkili olmuştur. Devlet eliyle alınan bir takım karar ve teşviklerin, yapılaşma düzenine etkisi yanı sıra, 1965 tarihli Kat Mülkiyeti Kanunu ve 1984 tarihli Toplu Konut Yasası ile, konut üretim biçiminin belirgin olarak yön değiştirmiştir. Her bir bağımsız bölüme mülkiyet hakkı veren Kat Mülkiyeti Kanunu sonrası, gayrimenkul alım satım işlemlerinin seri nitelik kazandığı açıktır. 1960’larda Gaziantep kentinde yaygın olan, sadece kendi bireylerine tahsis edilen birimlerden oluşan aile apartmanı düzenin, bu sistemle değişmeye başladığı söylenebilir. Bağımsız tapu imkanı sağlayan yeni düzenle, özellikle 1970’lerde, farklı kültür yapısına sahip ailelerin aynı yapının içinde bir araya geldiği, apartman yapıları yaygınlaşmaya başlamıştır. Yeni imara açılan bölgelerdeki arsaların aynı katta birden çok mesken yapılmasına imkan verecek nitelikte parsellenmesi ile belediyelerin imar yönetmeliklerinde, çok katlı konut inşasına yönelik düzenlemeler yapılması, kentteki konut üretim biçimini yönlendiren unsurlardır.

Çalışma kapsamındaki 1960-1980 Dönemi Kent Konutları’nın; ilgili belediye arşivlerinden temin edilen ruhsat projelerinin çoğunda, zemin+2 normal kata kadar izin verildiği ancak, sonraki dönemlerde kat ilaveleri verilerek, yapı ruhsatına işlendiği görülmüştür. Bu durum yapıların yerinde yapılan uygulamalarında da tespit edilmiştir. Söz konusu kat eklentilerinin yapılmasının, o dönemde değişen imar uygulamasından ya da fazladan yapılan katın imar affi nedeniyle meşrulaştırılmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. İlgili belediyeden

6. GAZİANTEP KENTİNİN FİZİKSEL GELİŞİMİ ve KENTİN MİMARİ BİÇİMLENİŞİ

Esra KASAPBAŞI

o dönemlerdeki imar uygulaması ile ilgili kaynak bulunamadığından, konuyla ilgili kesin bir hükme ulaşılamamıştır (Şekil 6.25).



Şekil 6.25. Sonradan kat ilavesi yapılan konut örnekleri, Kolejtepe ve Kavaklık Mah., Gaziantep (Esra Kasapbaşı, 2018)

6. GAZİANTEP KENTİNİN FİZİKSEL GELİŞİMİ ve KENTİN MİMARİ
BİÇİMLENİŞİ Esra KASAPBAŞI



7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ UYGULAMA ÇALIŞMASI Esra KASAPBAŞI

7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ **UYGULAMA ÇALIŞMASI**

7.1. Gaziantep Kentinde 1960-1980 Dönemi Konut (Apartman) Mekan Kurgusunun İncelenmesi

Bu çalışmada 1960–1980 yılları arasında, Gaziantep kent konutunun mekan kurgusunun nasıl değiştiğinin tespit edilmesi ve değişime etki eden faktörlerin anlaşılması hedeflenmiştir. Konut kültüründeki değişimin mekan kurgusundaki yansımaları anlamaya yönelik olarak yapılan bu çalışmayla; söz konusu dönemin konut mekansal karakteri analiz edilmeye çalışılmıştır. Cumhuriyet ile birlikte, çağdaş yaşamın getirdiği yeniliklerin Gaziantep konut kültürüne etkileri ve bu doğrultuda oluşan mekansal modeller incelenmiştir. Mekan dizilimi teknikleri kullanılarak yapılan plan analizlerinde, çalışmaya konu edilen konutlarda işlevsel gruplamaların nasıl yapıldığı, mekan kullanımının ne şekilde önerildiği ve mekansal ilişkilerin nasıl kurgulandığı sorgulanırken, mekansal ilişki biçimleri de analiz edilerek, mekan organizasyonunda ilişki biçimleri hakkında somut veriler elde edilmeye çalışılmıştır. Elde edilen bulgularla dönemin genel karakterine ışık tutmanın yanı sıra dönem kapsamında Gaziantep kent konutunun; “genel plan karakteri hakkında kesin kurallardan bahsedilebilir mi ya da, bir kararsızlık sürecinin hakim olduğu, geleneksel mekansal modeller ile batılı plan anlayışının bir takım özelliklerini bünyesinde bulunduran, çağdaş mekansal modellerin oluşumu mu söz konusudur? ” vb. sorulara cevap aranarak, elde edilen verilerle sonuçlara ulaşmak hedeflenmiştir.

7.2. Uygulama Çalışmasının Odak ve Kapsamı

Çalışmanın 3.2. Nolu Bölümünde kısaca değinildiği gibi, Gaziantep’te, 1960-1980 döneminde inşa edilmiş kent konutları, çalışmanın özgün materyalini oluşturmaktadır. Özellikle 1950’lerden itibaren imara açılan kentin ilk planlı bölgelerinde inşa edilen konutlar, o dönemde yeni şekillenen modern kent dokusunu

7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ UYGULAMA ÇALIŞMASI

Esra KASAPBAŞI

meydana getirmektedirler. 1938 tarihli Hermann Jansen ve 1950 tarihli Hamit Kemali Söylemezoğlu-Kemal Ahmet Aru kentsel planlarının uygulamaları olarak, mevcut bulvarlar genişletilip yeniden düzenlenmiş, yanı sıra yeni bulvarlar açılmıştır. Tarihi kent dokusunun merkezi olan kalenin, güneybatı istikametinde başlayarak, batı yönünde uzanan Atatürk Bulvarı ve devamındaki Ordu Caddesi, yeni açılan ana ulaşım akslarındandır. Planlı dönemde imara açılan yeni konut alanlarının gelişimi, bu ana ulaşım aksları çevresinde olmuştur. Üst ve orta gelir gruplarına hitap eden, modern anlayışla planlanan konutlar genel olarak, Atatürk Bulvarı ve devamındaki Ordu Caddesi aksına paralel biçimde, aksın güneyinde; “Bahçelievler, Kolejtepe, kuzeyinde ise Kavaklık ve Öğretmenevleri” mevkilerinde konumlanmışlardır. Çizelge 7.1.’de, 1964-1969 yılları arasında üst gelir grubunun konut yer seçimi için tercih ettiği mahallelerden olan, Akyol ve Kavaklık semtlerinin de bulunduğu, kente konut yer seçimi arzı listelenmiştir.

Çizelge 7.1. Konut yer seçim arzı (İller Bankası, 1972, sf:111)

Nüfus	Gelir grubu TL.	Uzaklık dilimi (m)	Mahalle adı	Yapılan Konut Sayısı					
(1969)				1964	1965	1966	1967	1968	1969
5200	3000 (+)	500 — 1000	Akyol	41	22	10	28	26	20
3660	500 — 1000	1501 — 2000	Çıksorut	8	10	14	33	18	80
9700	1001 — 1500	1001 — 1500	Hoşgör	35	27	34	50	26	31
8160	1001 — 1500	1501 — 2000	Ünalı	—	—	1	7	30	71
5000	2001 — 3000	500 — 1000	Yaprak	10	11	10	14	20	19
5600	1501 — 2000	2000 (+)	Hacıbeba	—	—	7	21	54	21
13780	1001 — 1500	2000 (+)	Yeşilova	51	44	46	59	17	7
4360	1501 — 2000	500 — 1000	Savcılı	20	19	2	12	3	1
3120	3000 (+)	2000 (+)	Kavaklı	3	33	15	22	14	7
2120	1501 — 2000	500 — 1000	Kozanlı	30	14	7	20	9	14
5300	1001 — 1500	2000 (+)	Karşıyaka	12	25	44	90	14	11
5640	500 — 1000	1501 — 2000	Düztepe	25	17	15	12	16	8
71440			12 Mah. Top.	235	222	209	368	247	294
			53 " Top.	375	362	300	579	412	437

Çalışma kapsamında incelenen 20 adet konut da söz konusu semtlerde yer almaktadır. Atatürk Bulvarı ve devamındaki Ordu Caddesi, günümüzde de büyük ölçüde trafik yüküne sahip, önemli ana ulaşım akslarından olup, kentin batı koridorlarından biridir. Bu yerleşim ile, kentin gelişiminin güneybatı yönünde gerçekleştiği görülür. Şekil 7.1’de uygulama çalışmasının yürütüldüğü bölgenin

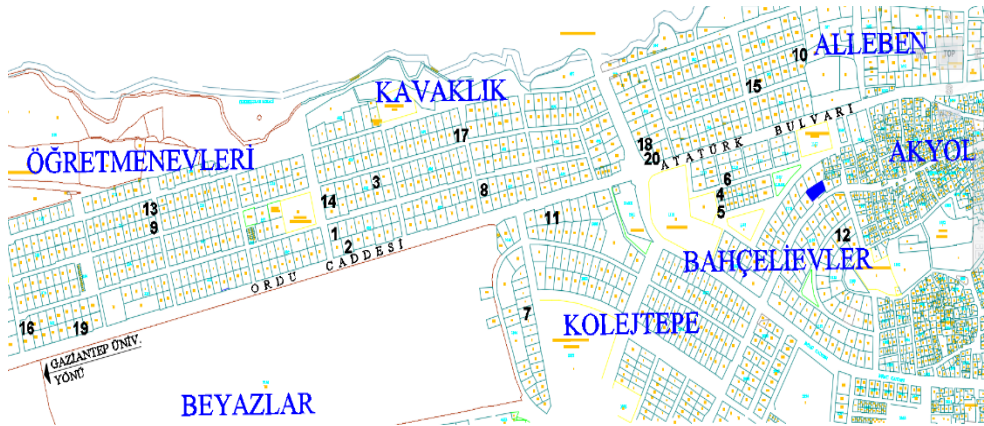
7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ UYGULAMA ÇALIŞMASI

Esra KASAPBAŞI

kapsadığı alan, Şekil 7.2’te, incelenen konutların çalışma alanındaki dağılımı görülmektedir. Çizelge 7.2’de ise, çalışma kapsamında incelenerek, mekansal analizleri yapılan 20 adet konutun; yapı ruhsatı tarihleri ile, ruhsat projelerinde görülen mahalle, pafta, ada, parsel numarası bilgileri listelenmiştir. Sonraki dönemlerde isim değişikliği yapılan mahallelerin, güncel isimleri Şekil 7.2.’deki gibidir.



Şekil 7.1. Çalışmanın yürütüldüğü bölgenin kapsadığı alan.



Şekil 7.2. İncelenen konutların çalışma alanındaki dağılımı.

7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ UYGULAMA ÇALIŞMASI

Esra KASAPBAŞI

Çizelge 7.2. Mekan kurgusu analizi yapılan 1960-1980 Dönemi Gaziantep Kent Konutları genel bilgileri.

KONUT NO	KONUT ADI	RUHSAT YILI	MAHALLE	PAFTA NO	ADA NO	PARSEL NO	KATTAKİ DAİRE SAYISI
1	OSMAN NURİ TUZCU APT.	1960	Akyol	35	849	20	1
2	DR.AHMET HURŞİT BATTAL APT.	1963	Kavaklık	—	849	14	1
3	ESER APT.	1963	Kavaklık	—	928	31	1
4	MUSTAFA DİREKÇİ APT.	1963	Bahçelievler	6	1040	103	1
5	ÖZGÜÇLÜ APT.	1965	Bahçelievler	6	1040	104	1
6	TÜTÜNCÜLER APT.	1966	Bahçelievler	1	1036	4	2
7	NİGAR AÇBAY APT.	1966	Kolejtepe	47	950	5	1
8	ÜMİT APT.	1967	Akyol	35	1357	98	2
9	AHMET EKREM BATTAL APT.	1968	Akyol	—	1613	44	2
10	BÜYÜKBEŞE APT.	1968	Akyol	2	1402	133	3
11	KÖMÜRCÜ APT.	1969	Kolejtepe	—	845	16	2
12	GÜNSAY APT.	1970	Akyol	6	740	27	2
13	HÖŞÜKOĞLU APT.	1970	Akyol	36	1613	55	2
14	KAVAKLIK APT.	1970	Kavaklık	—	928	25	3
15	YAKUT APT.	1971	Akyol	2	1402	164	3
16	ÖZSEVER APT.	1972	Akyol	36	1612	112	3
17	GARİB APT.	1975	Kavaklık	—	926	10	2
18	DİVAN APT.	1976	Akyol	2	1732	173	2
19	YALKIN APT.	1978	Akyol	36	1612	123	2
20	ASAF ERKİLİÇ APT.	1979	Akyol	2	1732	174	3

Çalışma kapsamında olan konutların inşa tarihi, mimari müellifi, bulunduğu mahalle ile, pafta, ada ve parsel numarası bilgileri uygulama çalışmasında belirtilmiştir. İncelemenin yapıldığı kat planlarında, analizi yapılan konutun inşaat alanı; kapalı mekanlar, balkonlar ve toplam olmak üzere hesaplanmıştır. Çalışmanın başında söz edildiği gibi, araştırma kapsamındaki 1960-1980 dönemi Gaziantep kent konutları, kendi içinde 10’ar yıllık süreçlerde inşa edilen yapılar olmak üzere, iki döneme ayrılmıştır. 1960-1970 yılları arası inşa edilen 11 adet konut ile 1970-1980 yılları arası inşa edilen 9 adet konutun, genel özellikleri ve mekan kurgusu yönünden birbirinden farklılık gösterdiğini söylemek mümkündür. Söz konusu dönemlerin plan şemaları da, mekanların formu, büyüklüğü, konfigürasyon şekli ve ilişkilendirme biçimleri bakımından birbirinden ayrılmaktadır. Konutların plan özellikleri karşılaştırıldığında göze çarpan bu farklılıklar, yapılan analizlerle somut olarak ifade edilerek, 1960–1980 dönemi Gaziantep kent konutu mekan kurgusunun

7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ UYGULAMA ÇALIŞMASI Esra KASAPBAŞI

genel karakteri ve modernleşme sürecinin ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. Çalışma kapsamındaki, her iki dönem de kendi özgün karakteri içerisinde incelenmiştir.

7.3. Uygulama Çalışmasının Yöntemi

Çalışma mekan kurgusunu analiz etmek ve mekânsal ilişkileri sayısal verilere dönüştürmek amacıyla Mekansal Dizilim Analizi (Space Syntax Analysis) yöntemi kullanılmıştır. 1980’li yıllarda Bill Hillier ve Jullienne Hanson tarafından geliştirilen mekan dizilimi analizi günümüzde; mimarlık, kentsel tasarım, arkeoloji, vs. gibi, birçok alanda kullanılan analiz teknikleri bütünü olarak tanımlanabilir. Yapılı çevreyi oluşturan mekansal dokunun; yerleşim veya konut ölçeğinde, matematiksel, grafiksel, vb. anlatımlar yoluyla çözümlenerek, somut bir dille ifade edilmesi, mekan dizilimi yönteminin temelini oluşturmaktadır.

Yapılı çevre, farklı nitelikteki mekanların, belirli bir ilişki düzeni içerisinde bir araya gelmesi ve kurgulanması ile meydana gelmektedir. Başka bir ifadeyle yapılar, mekanların bir bütünü oluşturmak üzere bir araya gelişinde kurgulanmış karmaşık ilişkiler ağından oluşur. Hillier; yapılı çevrenin sosyal yapının bir yansıması olduğunu, somut olarak görülemeyen ama, toplumsal yaşama ve toplumsal kurallara ait bir takım unsurların fiziksel çevrede somutlaştığını belirtir. Bu bağlamda, mimarlıkta ana disiplinlerden olan mekanın barındırdığı anlamların, açığa çıkmamış kodların ve bilgilerin, nesnel olarak ifade edilmesi sağlanarak; farklı bölgelere, kültürlere, dönemlere ait mekansal sistemlerin yapısı ve özellikleri ile ilgili önemli bilgiler elde edilmektedir (Sanlı, 2009, sf:19-20).

Çalışmada;

- Mekan dizilimi analizleri,

yanında, mekan organizasyonunun nasıl biçimlendirildiğini sorgulamak ve işlevsel dağılımın nasıl gerçekleştirildiğini anlamak için de,

- Mekansal ilişki biçimleri analizleri,

gerçekleştirilmiştir.

7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ UYGULAMA ÇALIŞMASI Esra KASAPBAŞI

Analizler için öncelikle çalışma kapsamında uygulamaya konu edilen 1960-1980 dönemi kent konutu (apartman) örneklerinin plan ve projeleri, ilgili belediye arşivlerinden temin edilmiştir. Ardından örneklerle ait kat planları sayısal ortama aktararak, bilgisayar ortamındaki analizler için hazır hale getirilmiştir.

Çalışma bütününde yapılan analizler ve kapsamaları; mekânsal dizilim analizleri ve mekânsal ilişki biçimleri analizleri olarak gruplanabilir.

7.3.1. Mekan Dizilimi Analizleri

Mekan dizilimi analizleri, UCL Space Syntax Laboratuvarında Alasdair Turner ve Eva Friedrich tarafından 2010-2011 yılları arasında geliştirilen Depthmap X paket programı kullanılarak yapılmıştır. Mekan dizilimi yöntemi kullanılarak yapılan analizler şu şekildedir:

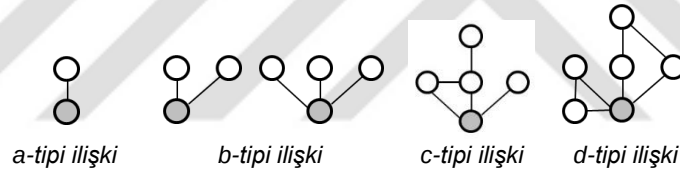
- a) Mekan dizilimi analizi kapsamında; mekanların işlevsel gruplamasını çözümlmek ve mekansal ilişki kurgusunu anlamak amacıyla adım derinliği (step depth) analizleri yapılmıştır. Analizlerin tümünde merdiven holü kök (0) olarak kabul edilmiş, mekanların adım derinlik değeri buna göre hesaplanmıştır. Elde edilen sonuçların, en derindeki ya da en sık durumdaki mekanların tespit edilmesini, mekânsal hiyerarşinin anlaşılmasını, dönem içinde ya da dönemler arasında mekânsal dercelenmede benzerlik ve farklılıkları anlamayı sağlayacağı düşünülmektedir.
- b) Geçiş diyagramı analizleri kapsamında mekansal geçişleri belirlemek, mekansal adım derinliklerine göre bir mekanın diğerine olan adım uzaklığını anlamak ve görselleştirmek için geçiş diyagramı modelleri hazırlanmıştır. Geçiş diyagramlarında her bir mekan bir düğüm noktası olarak ifade edilir ve mekanların birbiriyle ilişkisi bağlantı çizgileri ile gösterilir. Çizgilerin uzunluğunun modelde bir anlamı yoktur. Ancak modelde mekânsal ilişkiyi ifade eden çizgiler kesinlikle kesişmez.

7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ UYGULAMA ÇALIŞMASI

Esra KASAPBAŞI

Geçiş modellerinde birkaç çeşit mekânsal ilişki düzeni bulunur. Hillier (2007, sf:250-251) bu ilişki düzenini a-tip, b-tip, c-tip, d-tip olarak dörde ayırır (Şekil 7.3).

- i) a-tipi mekansal ilişkide mekanın sadece bir adet bağlantısı vardır.
- ii) b-tipi mekansal ilişkide mekanın birden fazla bağlantısı vardır. Bu ilişki düzeninde orijine aynı mekandan geçerek dönülür.
- iii) c-tipi mekansal ilişkide mekan bir halka üzerinde bulunur. Orijine farklı bir mekandan geçerek geri dönülür.
- iv) d-tipi mekansal ilişkide mekan halkalar arasında yer alır. Böylece mekan rota değişimini sağlayarak halkalar arasında geçişe olanak tanır. Orijine farklı mekan gruplarının oluşturduğu halkalardan geçerek geri dönülebilir.



Şekil 7.3. Geçiş modelleri mekansal ilişki düzenleri (Hillier, 2007, sf:250-251)

Mekanların bağlantı şekilleri, kaç adet bağlantısı olduğu, halkalar arasında geçiş sağlayıp sağlamadığı mekanın kurgu içindeki rolünü anlamak ve kurgu bütününe yorumlamak bakımından önemlidir (Reis, 2003, sf: 40.1-40.14).

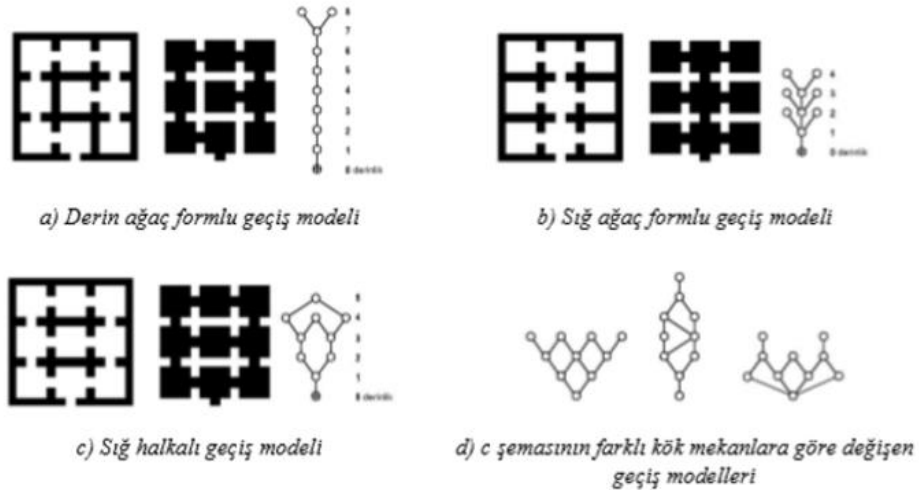
Mekansal ilişki düzeni geçiş modellerinin biçimlenmesini sağlar. Buna göre üç temel geçiş modelinden söz edilebilir. Bunlar (Hillier 2007, Space is the Machine):

- Derin ağaç formu geçiş modeli
- Sığ ağaç formu geçiş modeli
- Sığ halkalı geçiş modeli

7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ UYGULAMA ÇALIŞMASI

Esra KASAPBAŞI

Geçiş modeli analizinde adım derinliğinin değişmesi geçiş modelini değiştirir. Farklılaşan modellerde bağlantı sayıları ve biçimleri etkili olur. Örneğin bağlantılı hücre sayısından bir eksik bağlantı sayısının olması, geçiş modelinin ağaç formunda olmasını sağlar. Derin ağaç formu modellerde, mekansal kontrol yüksek ve mekan hiyerarşisi fazladır. Bu modellerde asimetrik yapıyla birlikte derinlik artar. Sığ ağaç formu ise, ilişkilerin çeşitlendiği durumlarda oluşur. Mekana halkaların dahil olmasıyla beliren alternatif rotalar simetrik yapının oluşmasını sağlar ve geçiş modelinde derinliğin azalmasına neden olur. Geçiş modellerinin değişmesinde ayrıca kök mekanın değişmesi de bir faktördür (Erman O., 2017, sf;165-176). Şekil 7.4.’te farklı geçiş modeli örnekleri ve kök mekanın değişimiyle değişen geçiş modelleri görülmektedir.



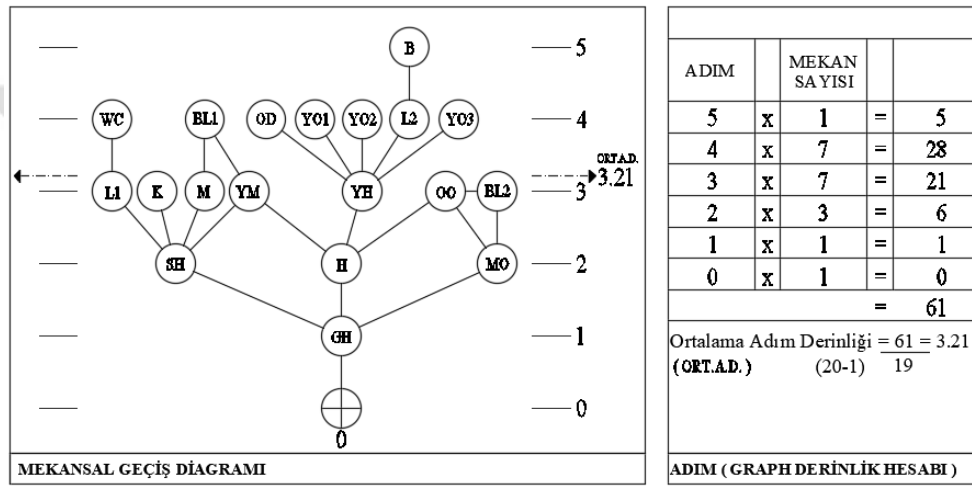
Şekil 7.4. Farklı geçiş modeli örnekleri ve kök mekana göre geçiş modelinin değişimi (Hillier, 2007)

- c) Ortalama adım derinliğinin hesaplanması; kapsamında mekanların diğerlerine göre erişilebilirlik değeri bulunarak, herbir konut için ortalama adım derinliği hesaplanmıştır. Böylece derinde ya da yüzeyde kalan mekanlar belirlenmeye çalışılmıştır. Mekanın derinde olmasının mahrem ve özel kullanımla, yüzeyde olmasının ise genel ve mahremiyet

7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ UYGULAMA ÇALIŞMASI

Esra KASAPBAŞI

düzeyi düşük kullanımla ilişkili olduğu kabul edilerek mekanların derinlik değerleri yorumlanmaya çalışılmıştır. Ortalama derinlik değeri hesabında Hillier ve Hanson’un (1984) yöntemine dayanarak ilk önce geçiş modelinde seçilen her adımda yer alan mekan sayısı, adım derinliği ile çarpılır. Ardından elde edilen değerler toplanarak toplam mekan sayısının bir eksiğine bölünür (Şekil 7.5.).



Şekil 7.5. Örnek bir geçiş modeli ve adım derinliği hesaplama tablosu.

Mekan dizilimi analizi kapsamında konut içi mekanlar işlevsel niteliğine ve kullanıcısının özelliğine göre gruplanmıştır. Buna göre mekânsal gruplar şu şekildedir:

- a) Konut dışı kullanıcı mekanları
- b) Konut içi kullanıcı mekanları
- c) Servis mekanları
- d) Holler ve bağlantı mekanları

a) *Konut dışı kullanıcı mekanları*; konut kullanıcısının oturma, dinlenme gibi günlük yaşam aktivitelerini gerçekleştirdiği, aynı zamanda dışardan gelen,

7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ UYGULAMA ÇALIŞMASI Esra KASAPBAŞI

konutun hane halkından olmayan kişiler tarafından da kullanması muhtemel olan mekanlar olarak kabul edilmiştir. Planlar üzerindeki isimlendirilme şekilleri konutlara göre farklılık gösteren bu mekanlar, konutun genel mekanları olarak kabul edilmiş olup, oturma odası, misafir odası, yemek odası ve salon mekanlarını kapsamaktadır.

b) Konut içi kullanıcı mekanları; konutun asıl kullanıcısına ait ve özel olan mekanlar olarak kabul edilmiştir. Bu bölüm, yatak odaları, banyo ve yatak holü mekanlarını kapsamaktadır. Mahremiyet düzeyi konutun diğer bölümlerinden yüksek olan bu mekanların, konutun hane halkından olmayan kişiler tarafından kullanımının olmadığı varsayılmaktadır.

c) Servis mekanları; konutta yemek hazırlama ve depolama işlevlerinin gerçekleştirildiği mutfak, kiler ve servis holü gibi mekanlar ile, genel olarak konutun girişine ve tesisat birliği bakımından mutfak mekanına yakın şekilde yerleştirilen lavabo ve wc mekanlarını kapsamaktadır.

d) Holler ve bağlantı mekanları; ilk üç maddede gruplandırılan mekanlar ile, işlev birliği doğrultusunda bağladığı mekanların bir uzantısı gibi değerlendirilen holleri (servis holü, yatak holü, vs.) birbiriyle ilişkilendiren, hol, koridor, v.s. mekanlar ile, konutun giriş mekanı olan giriş holünü (antre) kapsamaktadır.

Analizin birinci aşamasında işlevlerine göre gruplandırılan mekanların, belirlenen lejanta uygun olarak taramaları yapılmıştır. İşlev gruplarının ayrımının net bir şekilde görülebildiği planda, mekanların ilişkilendirme biçimleri vurgulanmaya çalışılmıştır.

7.3.2. Mekansal İlişki Biçimleri Analizleri

Bu analiz grubu iki analiz adımını içermektedir. İlk adımda dolaşım analizi yapılmıştır. Bu analizde konutun dolaşım haritasını çıkarmak ve böylece işlevsel alan grupları ile kullanıcı özelliği arasındaki ilişkiyi yorumlamak hedeflenmiştir. Bu amaçla konutun girişinden başlamak üzere, konut içi ve konut dışı kullanıcının erişim aksları belirlenmiştir. Konutun asıl kullanıcısı olmayan kişilerin dolaşım aksı,

7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ UYGULAMA ÇALIŞMASI Esra KASAPBAŞI

birinci analizde ‘konut dışı kullanıcı mekanları’ olarak adlandırılan genel bölümler (salon, oturma odası, misafir odası, yemek odası) ile, servis mekanları bölümündeki lavabo ve wc mekanları olarak kabul edilmiştir. Konut hane halkının konut içindeki erişimi ile konut dışı kullanıcının erişim sağlaması muhtemel mekanların çakıştığı akslar, ayrıca bir lejantla ifade edilmiştir. Konut planlarında yer alan balkon mekanları, konut içi ve konut dışı kullanıcının dolaşım akslarının incelendiği analizden muaf tutulmuştur. Bu analizde;

- Konutu oluşturan mekanlar arası geçişlerde kullanıcıların takip ettiği akslar,
- Mekanlar arası geçişlerde, konut içi ve konut dışı kullanımın nasıl farklılaştığı,
- Konut içi ve konut dışı kullanıcının konut içindeki dolaşımı sırasında hangi akslarda çakıştığı, gibi sorulara yanıt aranmaya çalışılmıştır.

İkinci adımda ise mekanların mekânsal ilişki biçimleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Böylece dönemin mekânsal kurgusunun işlev ve biçimle nasıl örtüştüğü ya da ilişkilendirildiği çözümlenmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın bundan sonraki bölümünde elde edilen bulgular sunulmuş, sonuçlar tartışılmaya çalışılmıştır.

7.4. Uygulama Çalışmasından Elde Edilen Bulgular

1960-1980 Dönemi Gaziantep Kent Konutu, mekan analizinin yapıldığı çalışma kapsamında; 1938-1955 döneminde uygulanan, Hermann Jansen ilk kentsel planı doğrultusunda, 1950’lerden itibaren açılan, kentin yeni imar alanlarında inşa edilmiş olan, 20 adet konut incelenmiştir. Konutların 11 adedi 1960 yılından 1970 yılına kadar olan süreçte, 9 adedi ise 1970 yılından başlayarak, 1980 yılına kadar

7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ UYGULAMA ÇALIŞMASI

Esra KASAPBAŞI

olan süreçte inşa edilmiştir. Çalışma için belirlenen tarih aralığında yapı ruhsatları alınmış olan konutların; belediye arşivlerinde bulunan mimari proje, ruhsat ve iskan evrakları, vs. incelemeleri yanı sıra, yerinde yapılan gözlem ve tespitler doğrultusunda, yapıların genel özellikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Yapıların dönem karakteristiği bağlamında elde edilen ön değerlendirmeye dair bilgi ve bulgular maddeler halinde gruplanarak 5 başlık altında toparlanmıştır. Buna göre;

- a) Yapı planlama özellikleri.
- b) Konut dışı ile konut içi bağlantı özellikleri.
- c) Strüktür, yapım sistemi ve malzeme kullanımı.
- d) Kullanıcı alışkanlıkları ve tercihlerine göre konut mekanının biçimlenişi.
- e) Cephe biçimlenişi.

başlıkları altında tespitler aktarılmaya çalışılmıştır.

a) Yapı Planlama Özellikleri

Genel olarak ayırık yapı nizamında planlanan, çalışmaya konu edilen kent konutlarının (apartman konutların) zemin oturumu, arazide ön, arka ve yan bahçe mesafeleri bırakılarak sağlanmıştır. Çalışmada bitişik nizamda inşa edilmiş olan, Konut No 4-Mustafa Direkçi Apt. ve Konut No 5-Özgüçlü Apt.’nında, ön, arka ve yola bakan yan cephede bahçe mesafeleri bırakılmış, komşu parsel bitişik olan yan cephede bahçe mesafesi bırakılmadan oturma sağlanmıştır. Apartman ana girişleri, ön bahçeden ya da yan bahçeden verilmiştir. Konutların bulunduğu yapıların 7 adedinin ana cephesi cadde, 13 adedinin ana cephesi tali yol yönünde kabul edilmiştir.

Dönem özelliklerine bakıldığında;

1960-1970 dönemi inşa edilen 11 adet apartman konutun; 6 adedi her katta tek daire, 4 adedi her katta çift daire, 1 adedi ise her katta 3 daire olarak planlanmıştır. Konutların çoğunluğu, zemin+2 normal kat olmak üzere 3 kattan oluşmaktadır. Ek

7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ UYGULAMA ÇALIŞMASI

Esra KASAPBAŞI

olarak bodrum katın mevcut olduğu yapılar da bulunmaktadır. Bu yapıların bazı örneklerinde; bodrum katlarda normal kat plan şemasının nispeten küçültülmüş halinin uygulandığı, bazılarında ise kısmi bodrum çözümü ile binaya ait garaj, kalorifer dairesi, vs. gibi müşterek alanların planlandığı görülmüştür.

1970-1980 döneminde inşa edilen 9 adet apartman konutun; 5 adedi her katta çift daire, 4 adedi her katta 3 daire olarak planlanmıştır. Bu dönem konutlarının çoğunda, bodrum katların daha kapsamlı biçimde planlandığı; kalorifer dairesinin yanı sıra, depo, sığınak ve olabildiğince daire sayısı kadar müstakil garaj yerleşiminin yapıldığı izlenmiştir.

Çalışma kapsamında incelenen, özellikle 1960-1970 döneminde inşa edilen bazı kent konutlarında (apartman konutlarda), yapı kullanılmaya başladıktan sonraki süreçte, kat ilaveleri yapıldığı gözlemlenmiştir. Çatı saçağı yapılmış olan binalara, bir normal katın daha eklenmesi, ilavelerin sonradan yapıldığını desteklemektedir (Şekil 7.6.). Bu durumdaki bazı yapıların belediye ruhsat projelerinde, söz konusu kat ilavelerinin mevcut yapı ruhsatına işlendiği, ya da tadilat ruhsatı düzenlendiği görülmüştür.



Şekil 7.6. Sonradan kat ilavesi yapılan konut örnekleri (Esra Kasapbaşı, 2018)

7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ UYGULAMA ÇALIŞMASI Esra KASAPBAŞI

b) Konut Dışı ile Konut İçi Bağlantı Özellikleri

1960-1970 dönemi konutlarında genel olarak; her katta tek ve çift daire olarak planlanmış olan örneklerin bulunduğu, cephe alınan yoldan konut içine olan bağlantının çoğunlukla;

Yol ► Bahçe ► Merdiven Evi ► Daire Giriş Holü (antre)

şeklinde olduğu görülür. Bu grup apartmanlarda; bahçeden, üst katlara ulaşımın sağlandığı merdiven evine, direk giriş sağlanmıştır.

1970-1980 dönemi konutlarında genel olarak; her katta çift ve üç daire olarak planlanmış olan örneklerin bulunduğu, cephe alınan yoldan konut içine olan bağlantının çoğunlukla;

Yol ► Bahçe ► Apartman Giriş Holü ► Merdiven Evi ► Daire Giriş Holü (antre)

şeklinde olduğu görülür. Bu grup apartmanlarda; bahçeden, üst katlara ulaşımın sağlandığı merdiven evine, farklı form ve büyüklükteki apartman giriş holü ile geçiş sağlanmıştır.

c) Strüktür, Yapım Sistemi ve Malzeme Kullanımı

1960-1970 dönemi konutlarda; yığma yapım tekniği ve betonarme karkas taşıyıcı sistemi bir arada kullanılmıştır. Bu yapıların temel planı çoğunlukla, bodrum veya zemin kat duvar aksları izdüşümü ortalanacak şekilde yerleştirilen 50 cm genişliğindeki hatıl sistemi ile oluşturulmuştur. Bodrum kat mevcut olan yapılarda duvarlar 50 cm genişliğinde taş ile, normal katlar ise 20 cm kalınlığında tuğla duvar ile örülmüştür. Yapı su basmanında çoğunlukla, doğal taş ve kesme taş malzeme kullanılmıştır.

1970-1980 dönemi konutlarında ise; yapı kat sayısının beş adete kadar yükseldiği, inşaat malzemesi ve yapım teknolojisindeki ilerlemelerin de etkisiyle, karma iskelet sisteminin betonarme karkasa dönüştüğü, duvarların ise 20 cm kalınlığında ateş tuğla ile örüldüğü tespit edilmiştir.

7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ UYGULAMA ÇALIŞMASI

Esra KASAPBAŞI

d) Kullanıcı Alışkanlıkları ve Tercihlerine Göre Konut Mekanının

Biçimlenişi

1960-1970 dönemi konutlarda; geleneksel konut kültüründe, çok fonksiyonlu olarak kullanılan tek mekan anlayışından farklı biçimde, işlevlere göre gruplandırılarak, misafir odası, salon, oturma odası, yemek odası ve yatak odası şeklinde adlandırılan, yeni işlevsel kullanıma sahip mekanlar yer almaktadır. Her ne kadar 1960’lı yıllarda bu mekanlar artık o kadar da yeni olmasa da, dönem karakteristiği olarak beliren mekansal ilişkilere sahiptir. Konutun yaşama bölümünde genel olarak; oturma mekanını içeren salon, misafir odası, oturma odası, vs. dışında, yemek odası olarak planlanmış ayrı bir mekan bulunmaktadır. Dolayısıyla, konutta sadece yemek yeme eylemine özel olarak bir mekan düzenlemesi yapıldığı, mutfakın servis bölümü içerisinde ve yemek yeme işlevi düşünülmeden, minimum ebatlarda planlandığı gözlemlenmiştir. Konutların çoğunda, misafirlerin ağırlandığı oda (misafir odası) ile aile fertlerinin günlük oturduğu odaların (oturma odası) ayrı planlandığı ve misafir odası, oturma odası, yemek odası gibi mekanların genel olarak duvar yerine, gerektiğinde açılarak büyük bir tek mekan olarak kullanıma imkan verebilecek şekilde, geniş cam bölmelerle birbirinden ayrıldığı görülmüştür. Yapıların genellikle sobalı olarak inşa edilmesinden dolayı, odunluk, kömürlük gibi mekanlara da planlamada yer verilmiştir. Bu dönem yapılarının incelenen tüm örneklerinde kiler olarak adlandırılan depolama mekanının bulunduğu, bu mekanın genel olarak servis bölümü içerisinde ve mutfakla irtibatlı ya da yakın olacak biçimde konumlandırıldığını söylemek mümkündür.

1970-1980 dönemi konutlarının da, işlevlere göre gruplandırılmış mekanlardan oluştuğunu, ancak mekanların ilişkilendirilme biçimlerinin bir önceki dönem konutlarına göre değişiklik gösterdiğini söylemek mümkündür. Mekan analizi elde edilen veriler yoluyla ilişkilendirilme biçimleri ile ilgili değerlendirmeler, ayrıca ilerleyen bölümde yapılacaktır.

7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ UYGULAMA ÇALIŞMASI

Esra KASAPBAŞI

e) Cephe Biçimlenişi

1960-1970 dönemi konutları planlarında yer verilen geniş balkon uygulaması, cephe oluşumunda da etkisini göstermiştir. Çoğu zaman cephe hattı boyunca devam ettirilen balkon, geniş pencere ve kapı boşlukları, bu dönem konutlarında sıkça görülen biçim özelliklerindendir. Mahremiyet esasına dayalı, içe dönük geleneksel konut yapısı sonrası, cephelerde geniş yarı açık mekanlar ve pencere boşluklarının yer aldığı konut inşasının, Gaziantep konut kültüründeki değişimi açıkça gözler önüne serdiği düşünülmektedir. Bu durumun; Geleneksel Antep Evi’ndeki “hayat” yaşantısının, modern kent konutunda devam ettirilme isteğinin ve yaşam biçiminde, dışa dönük halin benimsenmeye başlamasının bir göstergesi olduğunu söylemek mümkündür.

Genel olarak temel formlarda kütle yapısına sahip konutlardaki mekanların işlevsel özelliklerine göre pencere ebatları cepheye yansıtılmıştır. Yaşama bölümünü oluşturan salon, misafir odası, yemek odası, oturma odası gibi mekanlarda, oldukça büyük boyutlu pencereler, yatma bölümünü oluşturan yatak odalarında ise, nispeten daha küçük boyutlu pencereler bulunduğu görülmüştür. Yapı cephe hattı boyunca devam eden balkonların mevcut olduğu örneklerde, balkonun yatma bölümüne denk gelen bölümüne çoğunlukla yatak odasından çıkış verilmediği görülmüştür. Bu durumunun, mahremiyetin korunmasına yönelik olarak yapılan bir düzenleme olduğunu söylemek mümkündür.

Sadeliğin hakim olduğu bina cephelerinde çoğunlukla; kahverengi, gri, kirli beyaz gibi renklerin kullanıldığı, çimento ve mozaik karışımından oluşan taraklı mozaik kaplama uygulaması yapılmıştır. Bu cephe kaplama yönteminin kullanıldığı konutlarda; desen oluşturmada yapılan tek renk uygulamaları yanı sıra, balkon yüzeyleri, pencere altları gibi bölümlerde yatay ve düşeyde çizgisel ya da geometrik formu desen uygulamalarına da rastlanmıştır.

İncelenen konutların özellikle 1960-1970 döneminde inşa edilen örneklerinde; bina cephesine denk gelen merdiven evi duvarlarında, yapı cephe hattı boyunca devam eden düşey şerit pencereler kullanılmış, ya da dekoratif delikli tuğla

7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ UYGULAMA ÇALIŞMASI Esra KASAPBAŞI

ile kaplama yapılmıştır. Dönemin yaygın örneklerinden olan bu uygulamayla, merdiven evinde doğal havalanma ve aydınlatma imkanı sağlanmış, aynı zamanda cepheye hareketlilik kazandırılmıştır.

1970-1980 dönemi konutlarda ise çoğunlukla, 2 veya 3 daireli plan çözümleri yapılmasından dolayı, her bir konutun dışardan cephe aldığı bölüm azalmıştır. Dolayısıyla, pencere boşlukları bir önceki dönemdeki gibi cephe hattı boyunca devamlı olmasa dahi, olabildiğince geniştir. Genel olarak 2 adet balkon bulunan konutlarda balkon büyüklükleri, bir önceki döneme kıyasla belirgin biçimde küçülmüştür.

Bu dönemde bina cephelerinde çimento ve mozaik karışımından oluşan taraklı mozaik kaplama uygulamasının devam ettiği, bazı yapılarda ise kısmi bej mermer kaplama ve cephe boyasının beraberce kullanımının olduğu görülmüştür.

Dönelmlere ait genel gözlem ve tespitlerin ardından, konutların, çalışmanın ana yöntemi olan mekan dizilimi sentaktik analizlerine ve mekansal ilişki biçimlerine ilişkin bulgular aktarılacaktır.

Analizlerle elde edilen bulgular; 1960-1970 Dönemi ve 1970-1980 Dönemi Kent Konutları olmak üzere, 2 bölüm halinde ve her bir konut için;

a) Mekan dizilimi yöntemiyle elde edilen bulgular

b) Mekansal ilişki biçimlerinin analiziyle elde edilen bulgular

olmak üzere, iki başlık altında verilmeye çalışılacaktır.

7.4.1. 1960 – 1970 Dönemi Konutlarının Analiziyle Elde Edilen Bulgular

A) Konut No 1 - Osman Nuri Tuzcu Apartmanı (1960)

Her katta tek daire bulunan yapıda, analizi yapılan konut; 3 oda ve salon şeklinde tasarlanmıştır. Konutta yer alan yaşama bölümü mekanları batı-kuzey-doğu yönlerinde, 2 adet yatak odası ise, batı-güney-doğu yönlerinde bulunmaktadır (Şekil 7.7.).

7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ UYGULAMA ÇALIŞMASI

Esra KASAPBAŞI

• *Mekan Dizilimi Yöntemiyle Elde Edilen Bulgular*

Konutta mekan sayısı 14’tür. Geçiş modeli derinliği 4 adımdır. Adım derinliği ortalama değeri 2.77 olarak hesaplanmıştır. Konutun mekansal geçiş modeli, dallanmış halkalı sığ ağaç formundadır. Diyagramda oluşan halka sayısı 3’tür. Rota değiştiren mekan sayısı 3 olup, bu mekanlar; giriş holü (GH) yemek odası (YM) ve salon (SA)’dur. Mekansal geçiş grafiğine göre ortalama üzerinde derinliğe sahip mekanlar; BL1, YH, BL2, K, WC, YO1, B, YO2 olup, ayrıca en derin mekanlar; YO1, B, YO2’dir. En sığ mekan ise, GH’dür.

• *Mekansal İlişki Biçimlerinin Analiziyle Elde Edilen Bulgular*

Konutta, konut dışı kullanıcının erişim sağlayabildiği mekanlar; giriş holü (GH), yemek odası (YM), salon (SA), lavabo (L) ve tuvalet (WC) olarak kabul edilmiştir. Bu mekanlar aynı zamanda konut hane halkı ve konut dışı kullanıcının dolaşım sırasında çakıştığı akslardır. Konut içi ve konut dışı kullanıcının ortak dolaşımının söz konusu bu mekanlara erişim akslarının kesişimi göz önüne alındığında, mekanlar arası ulaşım trafiğinin en yoğun olduğu ana bağlantı mekanının giriş holü olduğu söylenebilir.

Konut plan şemasında rota değiştiren mekanlar; GH, YM ve SA, konut içi ve konut dışı kullanıcının ortak erişim sağlayabildiği mekanlar arasında yer almaktadır. Ortak bir mekan aracılığıyla birbirine bağlanmış mekan ilişki biçiminin hakim olduğu plan şemasında, rota değiştiren tüm mekanların, bağlayan mekan olduğu görülmüştür.

1 nolu konutta; giriş holünden, yemek odası, salon, lavabo ve mutfak mekanlarına, ikincil holler olmaksızın, direkt bağlantı sağlanmıştır. Konut girişi ile yatak holü arasındaki tek mekan salondur. Diğer bir deyişle, yatak odaları ve banyo gibi mahremiyet düzeyi yüksek mekanları içeren yatma bölümünden, konutun diğer bölümlerine ulaşmak için, salon mekanından geçilmesi gerekmektedir. Yatma bölümünün direkt olarak yaşama bölümüne açıldığı bu bağlantı biçimi, konut planlamasında istenmeyen bir durumdur. Yatak holünün salona direkt olarak

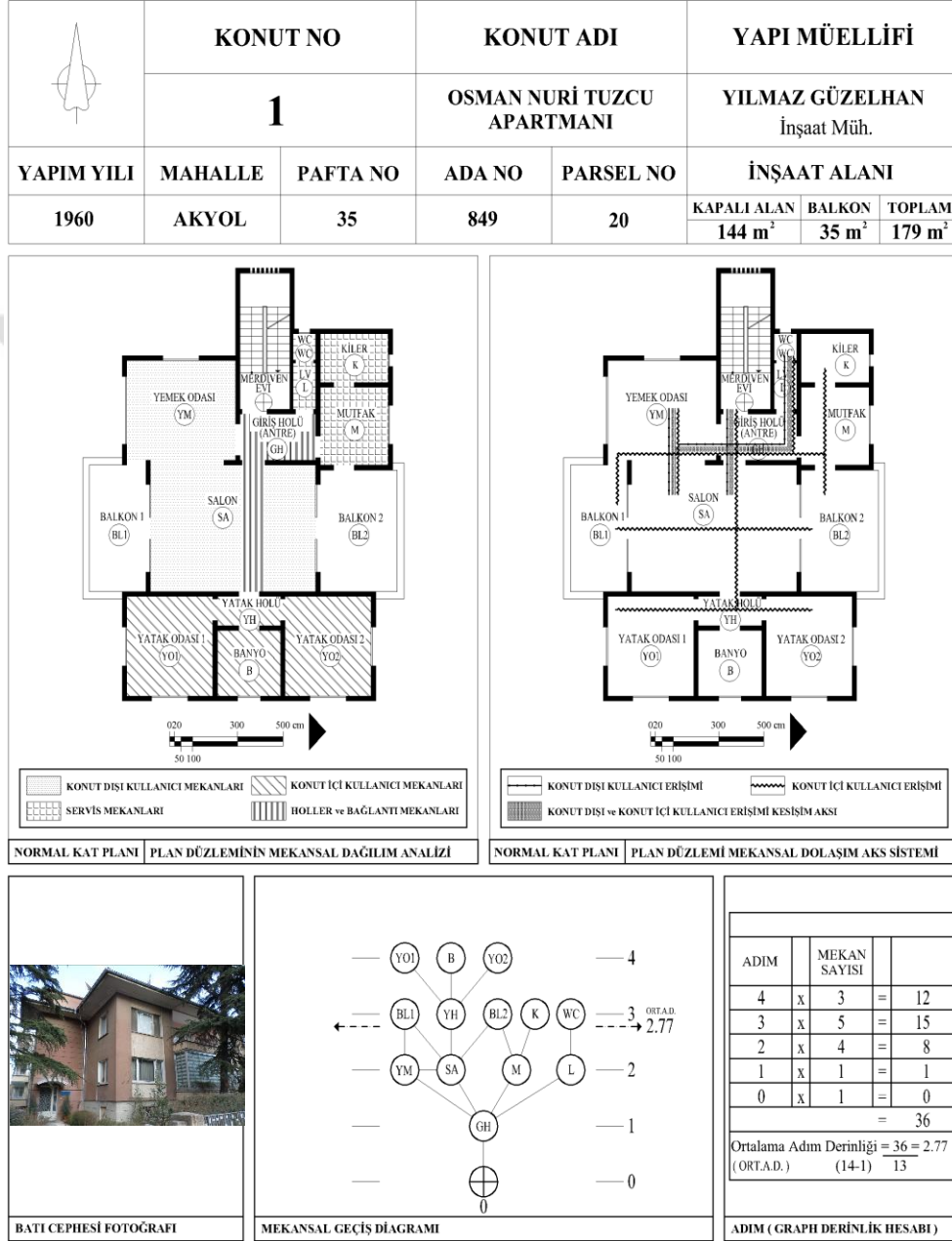
7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ
UYGULAMA ÇALIŞMASI Esra KASAPBAŞI

bağlanması, konutun kullanıcısı olmayan kişilerin erişim aksının, mahremiyet düzeyi yüksek mekanları içeren yatma bölümü ile kesişimine sebep olmuştur. Bu durumun yatma bölümü mekanlarının mahremiyet düzeyini olumsuz yönde etkilediğini söylemek mümkündür. Yaşama bölümünün bir parçası olan salon, aynı zamanda geçiş mekanı olarak görev yapmaktadır.



7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ
UYGULAMA ÇALIŞMASI

Esra KASAPBAŞI



Şekil 7.7. Konut No 1 (Osman Nuri Tuzcu Apartmanı, 1960) mekansal analizi.

B) Konut No 2 – Dr. Ahmet Hurşit Battal Apartmanı (1963)

Her katta tek daire bulunan yapıda, analizi yapılan konut; 5 oda ve salon (misafir odası) şeklinde tasarlanmıştır. Konutta yer alan yaşama bölümü mekanları kuzey-doğu-güney yönlerinde, 3 adet yatak odası ise, kuzey-batı-güney yönlerinde bulunmaktadır (Şekil 7.8.).

• Mekan Dizilimi Yöntemiyle Elde Edilen Bulgular

Konutta mekan sayısı 20’dir. Geçiş modeli derinliği 5 adımdır. Adım derinliği ortalama değeri 3.21 olarak hesaplanmıştır. Konutun mekansal geçiş modeli, dallanmış halkalı sığ ağaç formundadır. Diyagramda oluşan halka sayısı 4’tür. Rota değiştiren mekan sayısı 6 olup, bu mekanlar; giriş holü (GH), hol (H), servis holü (SH), yemek odası (YM), oturma odası (OO) ve misafir odası (MO)’dır. Mekansal geçiş grafiğine göre ortalama üzerinde derinliğe sahip mekanlar; WC, BL1, OD, YO1, YO2, L2, YO3, B olup, ayrıca en derin mekan, B’dur. En sığ mekan ise, GH’dür.

• Mekansal İlişki Biçimlerinin Analiziyle Elde Edilen Bulgular

Konutta, konut dışı kullanıcının erişim sağlayabildiği mekanlar; giriş holü (GH), hol (H), servis holü (SH), lavabo (L), tuvalet (WC), yemek odası (YM), oturma odası (OO) ve misafir odası (MO) olarak kabul edilmiştir. Bu mekanlar aynı zamanda konut hane halkı ve konut dışı kullanıcının dolaşım sırasında çakıştığı akslardır. Konut içi ve konut dışı kullanıcının ortak dolaşımının söz konusu bu mekanlara erişim akslarının kesişimi göz önüne alındığında, mekanlar arası ulaşım trafiğinin en yoğun olduğu ana bağlantı mekanının giriş holü olduğu söylenebilir. Giriş holüne bağlanan servis holü ve holün ise, 2. derece bağlantı mekanı olduğu düşünülebilir.

Konut plan şemasında rota değiştiren mekanlar; GH, H, SH, YM, OO ve MO, konut içi ve konut dışı kullanıcının ortak erişim sağlayabildiği mekanlar arasında yer almaktadır. Ortak bir mekan aracılığıyla birbirine bağlanmış mekan

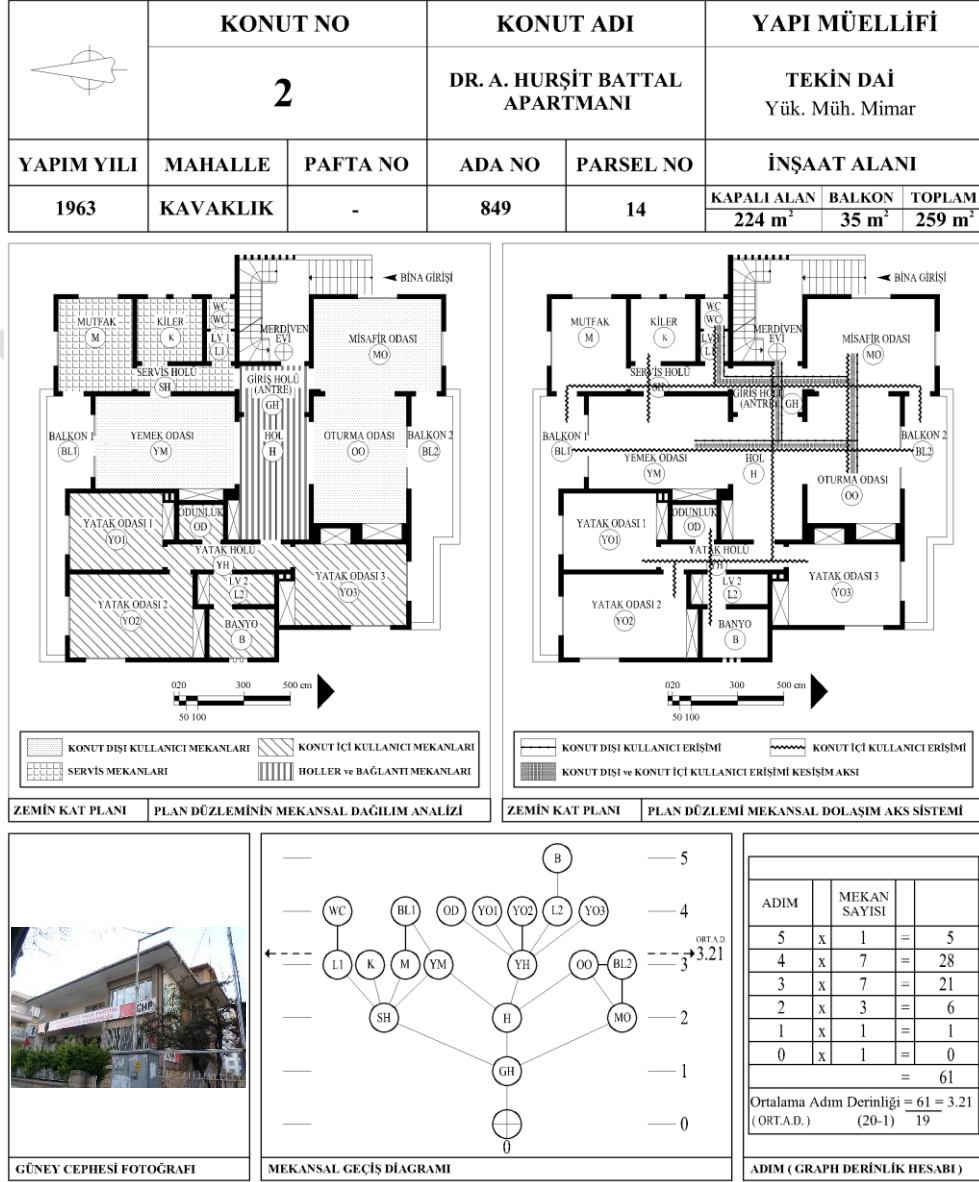
7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ UYGULAMA ÇALIŞMASI Esra KASAPBAŞI

ilişki biçiminin hakim olduğu plan şemasında, rota değiştiren tüm mekanların, bağlayan mekan olduğu görülmüştür. Ayrıca, mekansal bir hiyerarşinin gözlendiği konut plan şemasında, işlev birliği içindeki mekanları bağlayan ikincil holler (servis ve yatak holleri) oldukça geniş formda bir düzlem olan ana hol ile ilişkilendirilmiştir. Bu ara düzlemin merkezi konumu ve boyutu sayesinde baskın mekan haline gelerek, çok sayıda mekanı etrafında örgütlediğini söylemek mümkündür.

2 nolu konutta; işlevlerine göre gruplandırılmış mekanların bağlı olduğu ikincil holler yer almaktadır. Giriş holü bu ikincil hollerle ilişkilendirilmekte, ikincil holler de konut mekanlarını bağlamaktadır. Mekanların ilişkilendirilme biçimlerinde yüksek düzeyde bir kademelendirmeden söz etmek mümkündür. Konutun kullanıcısı olmayan kişilerin erişim aksının, mahremiyet düzeyi yüksek mekanları içeren yatma bölümüne geçişi söz konusu değildir. Başka bir ifadeyle; konut dışı kullanıcı, konut içindeki sirkülasyonu esnasında, mahremiyet mekanları ile karşılaşmamaktadır. Planda giriş holünden misafir odasına direkt bağlantı verilmesi ile, kısa süreli kullanımda, konut dışı kullanıcının konutun diğer bölümlerine geçişinin sınırlandırıldığı söylenebilir.

7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ
UYGULAMA ÇALIŞMASI

Esra KASAPBAŞI



Şekil 7.8. Konut No 2 (Dr. Ahmet Hurşit Battal Apartmanı, 1963) mekansal analizi.

C) Konut No 3 – Eser Apartmanı (1963)

Her katta tek daire bulunan yapıda, analizi yapılan konut; 4 oda ve salon (misafir odası) şeklinde tasarlanmıştır. Konutta yer alan yaşama bölümü mekanları kuzey-doğu-güney yönlerinde, 2 adet yatak odası ise, kuzey-batı-güney yönlerinde bulunmaktadır (Şekil 7.9.).

• Mekan Dizilimi Yöntemiyle Elde Edilen Bulgular

Konutta mekan sayısı 18’dir. Geçiş modeli derinliği 4 adımdır. Adım derinliği ortalama değeri 3.12 olarak hesaplanmıştır. Konutun mekansal geçiş modeli, dallanmış halkalı sığ ağaç formundadır. Diyagramda oluşan halka sayısı 4’tür. Rota değiştiren mekan sayısı 5 olup, bu mekanlar; giriş holü (GH), hol (H), servis holü (SH), yemek odası (YM) ve oturma odası (OO)’dır. Mekansal geçiş grafiğine göre ortalama üzerinde derinliğe sahip, aynı zamanda en derin mekanlar; WC, BL2, YO2, B, OD, YO1, BL1’dir. En sığ mekan ise, GH’dür.

• Mekansal İlişki Biçimlerinin Analiziyle Elde Edilen Bulgular

Konutta, konut dışı kullanıcının erişim sağlayabildiği mekanlar; giriş holü (GH), hol (H), servis holü (SH), lavabo (L), tuvalet (WC), yemek odası (YM), oturma odası (OO) ve misafir odası (MO) olarak kabul edilmiştir. Bu mekanlar aynı zamanda konut hane halkı ve konut dışı kullanıcının dolaşım sırasında çakıştığı akslardır. Konut içi ve konut dışı kullanıcının ortak dolaşımının söz konusu bu mekanlara erişim akslarının kesişimi göz önüne alındığında, mekanlar arası ulaşım trafiğinin en yoğun olduğu ana bağlantı mekanının giriş holü olduğu söylenebilir. Giriş holüne bağlanan servis holü ve holün ise, 2. derece bağlantı mekanı olduğu düşünülebilir.

Konut plan şemasında rota değiştiren mekanlar; GH, H, SH, YM ve OO, konut içi ve konut dışı kullanıcının ortak erişim sağlayabildiği mekanlar arasında yer almaktadır. Ortak bir mekan aracılığıyla birbirine bağlanmış mekan ilişki biçiminin hakim olduğu plan şemasında, rota değiştiren tüm mekanların, bağlayan mekan

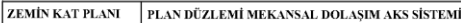
7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ UYGULAMA ÇALIŞMASI

Esra KASAPBAŞI

olduğu görülmüştür. Ayrıca, mekansal bir hiyerarşinin gözlemlendiği konut plan şemasında, işlev birliği içindeki mekanları bağlayan ikincil holler (servis ve yatak holleri) oldukça geniş formda bir düzlem olan ana hol ile ilişkilendirilmiştir. Bu ara düzlemin merkezi konumu ve boyutu sayesinde baskın mekan haline gelerek, çok sayıda mekanı etrafında örgütlediğini söylemek mümkündür.

3 nolu konutta; işlevlerine göre gruplandırılmış mekanların bağlı olduğu ikincil holler yer almaktadır. Giriş holü bu ikincil hollerle ilişkilendirilmekte, ikincil holler de konut mekanlarını bağlamaktadır. Mekanların ilişkilendirilme biçimlerinde yüksek düzeyde bir kademelendirmeden söz etmek mümkündür. Konutun kullanıcısı olmayan kişilerin erişim aksının, mahremiyet düzeyi yüksek mekanları içeren yatma bölümüne geçişi söz konusu değildir. Başka bir ifadeyle; konut dışı kullanıcı, konut içindeki sirkülasyonu esnasında, mahremiyet mekanları ile karşılaşmamaktadır. Planda giriş holünden misafir odasına direkt bağlantı verilmesi ile, kısa süreli kullanımda, konut dışı kullanıcının konutun diğer bölümlerine geçişinin sınırlandırıldığı söylenebilir. Yatak holünden oturma odasına direkt bir bağlantı verilmesinin, planlamada oturma odasının konutun asıl kullanıcılarına yönelik bir mekan olarak düşünülmesi ve mahrem alanın bir parçası olarak değerlendirilmesinin bir göstergesi olduğunu söylemek mümkündür.

Esra KASAPBAŞI

ADIM (GRAPH DERİNLİK HESABI)

Şekil 7.9. Konut No 3 (Eser Apartmanı, 1963) mekansal analizi.

D) Konut No 4 – Mustafa Direkçi Apartmanı (1963)

Her katta tek daire bulunan yapıda, analizi yapılan konut; 4 oda ve salon (misafir odası) şeklinde planlanmıştır. Konutta yer alan yaşama bölümü mekanları ve 2 adet yatak odası, kuzey-batı-güney yönlerinde bulunmaktadır (Şekil 7.10.).

• Mekan Dizilimi Yöntemiyle Elde Edilen Bulgular

Konutta mekan sayısı 16’dır. Geçiş modeli derinliği 4 adımdır. Adım derinliği ortalama değeri 2.80 olarak hesaplanmıştır. Konutun mekansal geçiş modeli, dallanmış halkalı sıg ağaç formundadır. Diyagramda oluşan halka sayısı 2’dir. Rota değiştiren mekan sayısı 1 olup, bu mekan giriş holü (GH)’dür. Mekansal geçiş grafiğine göre ortalama üzerinde derinliğe sahip mekanlar; BL1, YO1, BL2, YH, BL3, M, L, B, YO2, WC olup, ayrıca en derin mekanlar, B, YO2, WC’dir. En sıg mekan ise, GH’dür.

• Mekansal İlişki Biçimlerinin Analiziyle Elde Edilen Bulgular

Konutta, konut dışı kullanıcının erişim sağlayabildiği mekanlar; giriş holü (GH), servis holü (SH), lavabo (L), tuvalet (WC), yemek odası (YM), oturma odası (OO) ve misafir odası (MO) olarak kabul edilmiştir. Bu mekanlar aynı zamanda konut hane halkı ve konut dışı kullanıcının dolaşım sırasında çakıştığı akslardır. Konut içi ve konut dışı kullanıcının ortak dolaşımının söz konusu bu mekanlara erişim akslarının kesişimi göz önüne alındığında, mekanlar arası ulaşım trafiğinin en yoğun olduğu ana bağlantı mekanının giriş holü olduğu söylenebilir. Giriş holüne bağlanan servis holünün ise, 2. derece bağlantı mekanı olduğu düşünülebilir.

Konut plan şemasında rota değiştiren mekan GH, konut içi ve konut dışı kullanıcının ortak erişim sağlayabildiği mekanlar arasında yer almaktadır. Ortak bir mekan aracılığıyla birbirine bağlanmış mekan ilişkisi biçiminin hakim olduğu plan şemasında, rota değiştiren mekanın, bağlayan mekan olduğu görülmüştür. Ayrıca, esas işlevi yanı sıra geçiş mekanı görevi de üstlenen oturma odası, giriş holünden yatak odası 1 mekanı ve yatak holüne ulaşımı sağlayan bağlayıcı bir düzlem görevi

7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ
UYGULAMA ÇALIŞMASI Esra KASAPBAŞI

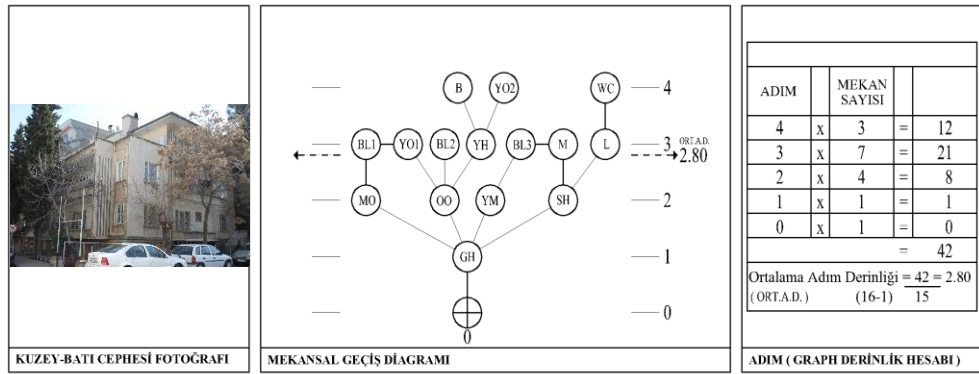
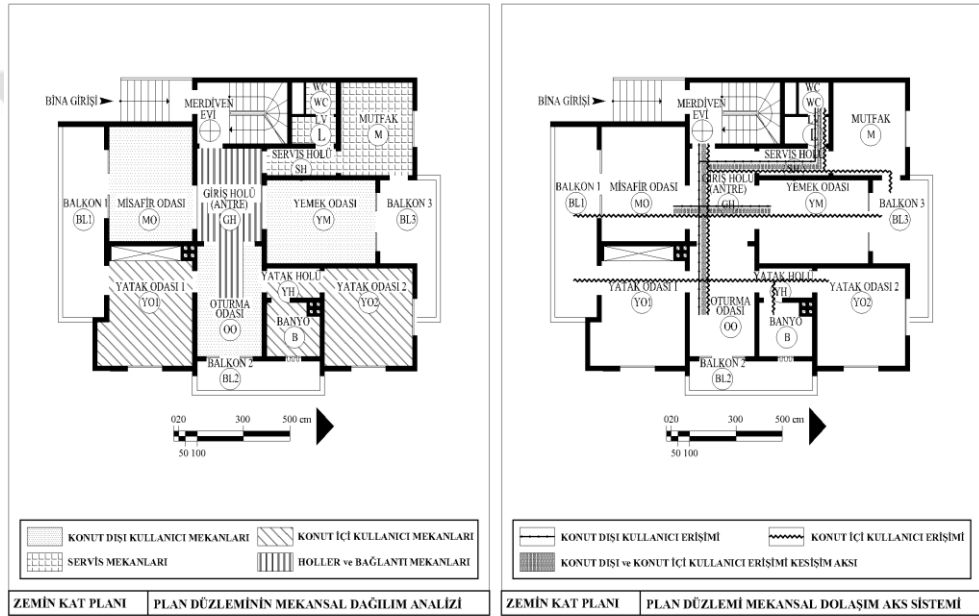
üstlenmektedir. Dolayısıyla rota değiştiren mekan olmasa dahi, yaşama bölümü mekanlarından olan oturma odasının bağlayan mekan olduğu görülmüştür.

4 nolu konutta; işlevlerine göre gruplandırılmış mekanların bağlı olduğu ikincil hol olarak, servis holü yer almaktadır. Giriş holü servis holüyle ilişkilendirilmekte, servis holü de lv, wc ve mutfak mekanlarını bağlamaktadır. Planlamada, konut hane halkı olmayan kişilerin de kullanımının söz konusu olduğu yaşama bölümü mekanlarından olan oturma odasının, yatma bölümü içerisine yerleştirildiği görülmüştür. Bu durumun, planlamada oturma odasının konutun asıl kullanıcılarına yönelik bir mekan olarak düşünülmesinden kaynaklandığını söylemek mümkündür. Ancak bu sayede, konutun kullanıcısı olmayan kişilerin erişim aksının, mahremiyet düzeyi yüksek mekanları içeren yatma bölümü ile kesişimi söz konusudur. Planda giriş holünden misafir odasına direkt bağlantı verilmesi ile, kısa süreli kullanımda, konut dışı kullanıcının konutun diğer bölümlerine geçişinin sınırlandırılması sağlanmıştır ancak, oturma odasının yatma bölümünü kesintiye uğratacak şekilde yerleştirilmesinin, planlamadaki kararsızlığın bir göstergesi olduğunu söylemek mümkündür. Yaşama bölümünün bir parçası olan oturma odası, aynı zamanda geçiş mekanı olarak görev yapmaktadır.

7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ
UYGULAMA ÇALIŞMASI

Esra KASAPBAŞI

	KONUT NO		KONUT ADI		YAPI MÜELLİFİ		
	4		MUSTAFA DİREKÇİ APARTMANI		TEKİN DAİ Yük. Müh. Mimar		
YAPIM YILI	MAHALLE	PAFTA NO	ADA NO	PARSEL NO	İNŞAAT ALANI		
1963	AKYOL	-	2054	103	KAPALI ALAN	BALKON	TOPLAM
					137 m ²	36 m ²	173 m ²



Şekil 7.10. Konut No 4 (Mustafa Direkçi Apartmanı, 1963) mekansal analizi.

E) Konut No 5 – Özgüçlü Apartmanı (1965)

Her katta tek daire bulunan yapıda, analizi yapılan konut; 4 oda ve salon (misafir odası) şeklinde tasarlanmıştır. Konutta yer alan yaşama bölümü mekanları kuzey-batı-güney yönlerinde, 2 adet yatak odası ise, kuzey ve batı yönlerinde bulunmaktadır (Şekil 7.11.).

• Mekan Dizilimi Yöntemiyle Elde Edilen Bulgular

Konutta mekan sayısı 17’dir. Geçiş modeli derinliği 5 adımdır. Adım derinliği ortalama değeri 3.06 olarak hesaplanmıştır. Konutun mekansal geçiş modeli, dallanmış halkalı sığ ağaç formundadır. Diyagramda oluşan halka sayısı 4’tür. Rota değiştiren mekan sayısı 6 olup, bu mekanlar; giriş holü (GH), hol (H), servis holü (SH) yemek odası (YM), oturma odası (OO), ve misafir odası (MO)’dır. Mekansal geçiş grafiğine göre ortalama üzerinde derinliğe sahip mekanlar; B, YO2, BL2, WC, BL3 olup, ayrıca en derin mekan, BL3’tür. En sığ mekan ise, GH’dür.

• Mekansal İlişki Biçimlerinin Analiziyle Elde Edilen Bulgular

Konutta, konut dışı kullanıcının erişim sağlayabildiği mekanlar; giriş holü (GH), hol (H), servis holü (SH), lavabo (L), tuvalet (WC), yemek odası (YM), oturma odası (OO) ve misafir odası (MO) olarak kabul edilmiştir. Bu mekanlar aynı zamanda konut hane halkı ve konut dışı kullanıcının dolaşım sırasında çakıştığı akslardır. Konut içi ve konut dışı kullanıcının ortak dolaşımının söz konusu bu mekanlara erişim akslarının kesişimi göz önüne alındığında, mekanlar arası ulaşım trafiğinin en yoğun olduğu ana bağlantı mekanının giriş holü olduğu söylenebilir. Giriş holüne bağlanan servis holü ve holün ise, 2. derece bağlantı mekanı olduğu düşünülebilir.

Konut plan şemasında rota değiştiren mekanlar; GH, H, SH, YM, OO ve MO konut içi ve konut dışı kullanıcının ortak erişim sağlayabildiği mekanlar arasında yer almaktadır. Ortak bir mekan aracılığıyla birbirine bağlanmış mekan ilişkisi biçiminin hakim olduğu plan şemasında, rota değiştiren tüm mekanların,

7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ
UYGULAMA ÇALIŞMASI Esra KASAPBAŞI

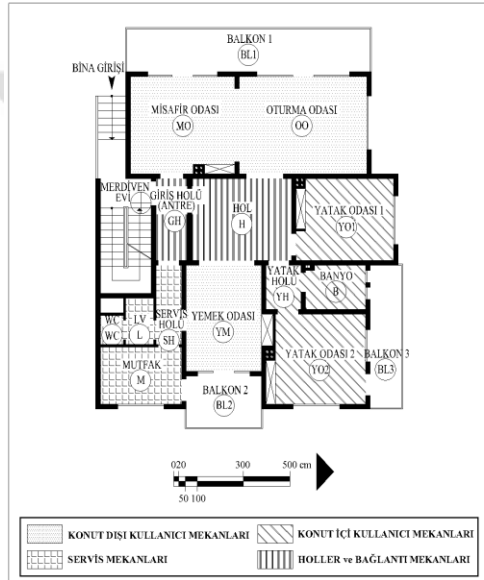
bağlayan mekan olduğu görülmüştür. Ayrıca, mekansal bir hiyerarşinin gözlendiği konut plan şemasında, işlev birliği içindeki mekanları bağlayan ikincil hollerden servis holü giriş holüyle direkt olarak, yatak holü ise oldukça geniş formda bir düzlem olan ana hol ile ilişkilendirilmiştir. Bu ara düzlemin merkezi konumu ve boyutu sayesinde baskın mekan haline gelerek, çok sayıda mekanı etrafında örgütlediğini söylemek mümkündür.

5 nolu konutta; işlevlerine göre gruplandırılmış mekanların bağlı olduğu ikincil hol olarak, servis holü ve hol yer almaktadır. Giriş holünden misafir odasına direkt bağlantı verilmesi ile, kısa süreli kullanımda, konut dışı kullanıcının konutun diğer bölümlerine geçişinin sınırlandırılması sağlanmıştır. Konutta hol, yatma bölümünü birbiriyle ilişkilendiren yatak holü ile bağlanırken, yatak odası 1 mekanı, hol ile direkt olarak bağlanmıştır. Bu durumun yatma bölümü mekanlarının mahremiyet düzeyini olumsuz yönde etkilediğini söylemek mümkündür.

7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ
UYGULAMA ÇALIŞMASI

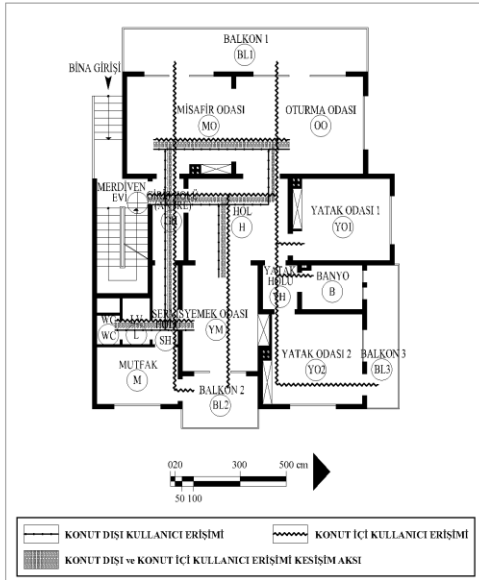
Esra KASAPBAŞI

YAPIM YILI	KONUT NO		KONUT ADI		YAPI MÜELLİFİ		
	5		ÖZGÜÇLÜ APARTMANI		SAHMET AÇBAY Yük. Müh. Mimar		
1965	BAHCELİEVLER	6	1040	104	İNŞAAT ALANI		
					KAPALI ALAN	BALKON	TOPLAM
					147 m ²	34 m ²	181 m ²



ZEMİN KAT PLANI

PLAN DÜZLEMİNİN MEKANSAL DAĞILIM ANALİZİ

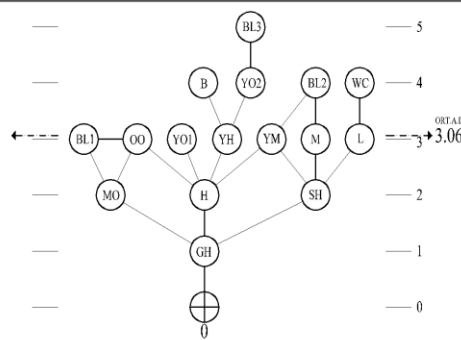


ZEMİN KAT PLANI

PLAN DÜZLEMİ MEKANSAL DOLAŞIM AKS SİSTEMİ



BATI CEPHESİ FOTOĞRAFI



MEKANSAL GEÇİŞ DİAGRAMI

ADIM	MEKAN SAYISI		
5	X	1	= 5
4	X	4	= 16
3	X	7	= 21
2	X	3	= 6
1	X	1	= 1
0	X	1	= 0
			= 49
Ortalama Adım Derinliği = 49 = 3.06			
(ORT.A.D.) (17-1) 16			

ADIM (GRAPH DERİNLİK HESABI)

Şekil 7.11. Konut No 5 (Özgüçlü Apartmanı, 1965) mekansal analizi.

F) Konut No 6 – Tütüncüler Apartmanı (1966)

Her katta çift daire bulunan yapıda, analizi yapılan konut; 4 oda ve salon (misafir odası) şeklinde tasarlanmıştır. Konutta yer alan yaşama bölümü mekanları ve 2 adet yatak odası, batı ve güney yönlerinde bulunmaktadır. Yaşama bölümü mekanlarından olan yemek odası ise, hiçbir yönden cephe almadan, konutun merkezine yerleştirilerek, hol vasfında konumlandırılmıştır (Şekil 7.12.).

• Mekan Dizilimi Yöntemiyle Elde Edilen Bulgular

Konutta mekan sayısı 15’dir. Geçiş modeli derinliği 5 adımdır. Adım derinliği ortalama değeri 3.21 olarak hesaplanmıştır. Konutun mekansal geçiş modeli, dallanmış sığ ağaç formundadır. Diyagramda halka oluşumu ve rota değiştiren mekan yoktur. Mekansal geçiş grafiğine göre ortalama üzerinde derinliğe sahip mekanlar; YO2, BL1, YO1, B, K, M, BL2 olup, ayrıca en derin mekan, BL2’dir. En sığ mekan ise, GH’dür.

• Mekansal İlişki Biçimlerinin Analiziyle Elde Edilen Bulgular

Konutta, konut dışı kullanıcının erişim sağlayabildiği mekanlar; giriş holü (GH), lavabo (L), tuvalet (WC), yemek odası (YM), oturma odası (OO) ve misafir odası (MO) olarak kabul edilmiştir. Bu mekanlar aynı zamanda konut hane halkı ve konut dışı kullanıcının dolaşım sırasında çakıştığı akslardır. Konut içi ve konut dışı kullanıcının ortak dolaşımının söz konusu bu mekanlara erişim akslarının kesişimi göz önüne alındığında, mekanlar arası ulaşım trafiğinin en yoğun olduğu ana bağlantı mekanının giriş holü olduğu söylenebilir. Konut dışı kullanıcının erişim sağlayabildiği mekanlardan olan lv ve wc’ye bağlantı, servis holü aracılığıyla değil, giriş holünden direkt olarak sağlanmıştır.

Konut plan şemasında rota değiştiren bulunmamaktadır. Ortak bir mekan aracılığıyla birbirine bağlanmış mekan ilişki biçiminin hakim olduğu plan şemasında, işlev birlikteliklerine göre sıralanan mekan gruplarının ilişkilendirilmesinde, ikincil hol olarak servis holü yanı sıra, konutun yaşama

7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ UYGULAMA ÇALIŞMASI Esra KASAPBAŞI

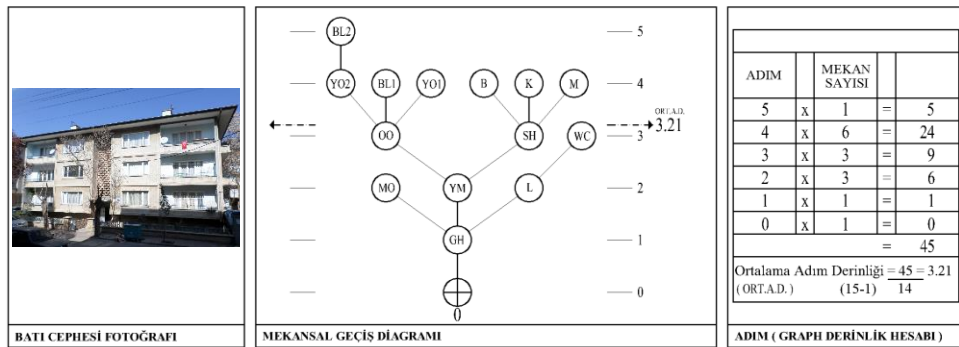
bölümüne ait olan mekanlar da kullanılmıştır. Esas işlevi yanı sıra geçiş mekanı görevi de üstlenen yemek odası ve oturma odası, giriş holünden servis holü ve yatak odalarına ulaşımı sağlayan bağlayıcı birer düzlem konumundadır. Konutta farklı işlevler için kullanılan mekanlara, birbirinin içinden geçerek erişim sağlanabilmektedir. Dolayısıyla, rota değiştiren mekan olmasa bile, yaşama mekanı bölümlerinin bağlayan mekan olduğu görülmüştür.

6 nolu konutta; işlevlerine göre gruplandırılmış mekanların bağlı olduğu ikincil hol olarak, servis holü yer almaktadır. Giriş holünden misafir odasına direkt bağlantı verilmesi ile, kısa süreli kullanımda, konut dışı kullanıcının konutun diğer bölümlerine geçişinin sınırlandırılması sağlanmıştır. Planlamada, konut hane halkı olmayan kişilerin de kullanımının söz konusu olduğu yaşama bölümü mekanlarından olan oturma odasının, yatma bölümü içerisine yerleştirildiği görülmüştür. Bu durumun, planlamada oturma odasının konutun asıl kullanıcılarına yönelik bir mekan olarak düşünülmesinden kaynaklandığını söylemek mümkündür. Ancak bu sayede konutun kullanıcısı olmayan kişilerin erişim aksının, mahremiyet düzeyi yüksek mekanları içeren yatma bölümü ile kesişimi söz konusudur. Ayrıca konutta yemek odasının, giriş holü, servis holü ve oturma odası arasında yer alması, bu mekanın kendi işlevi yanı sıra hol vazifesi görerek, aynı zamanda geçiş mekanı görevi üstlenmesine sebep olmuştur.

7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ
UYGULAMA ÇALIŞMASI

Esra KASAPBAŞI

YAPIM YILI	KONUT NO		KONUT ADI		YAPI MÜELLİFİ		
	6		TÜTÜNCÜLER APARTMANI		TEKİN DAİ Yük. Müh. Mimar		
1966	MAHALLE	PAFTA NO	ADA NO	PARSEL NO	İNŞAAT ALANI		
					KAPALI ALAN	BALKON	TOPLAM
	AKYOL	1	1036	4	129 m ²	14 m ²	143 m ²



Şekil 7.12. Konut No 6 (Tütüncüler Apartmanı, 1966) mekansal analizi.

G) Konut No 7 – Nigar Açbay Apartmanı (1966)

Her katta tek daire bulunan yapıda, analizi yapılan konut; 5 oda ve salon (misafir odası) şeklinde tasarlanmıştır. Konutta yer alan yaşama bölümü mekanları batı ve güney yönlerinde, 3 adet yatak odası ise, batı-kuzey-doğu yönlerinde bulunmaktadır (Şekil 7.13.).

• Mekan Dizilimi Yöntemiyle Elde Edilen Bulgular

Konutta mekan sayısı 18’dir. Geçiş modeli derinliği 4 adımdır. Adım derinliği ortalama değeri 3.18 olarak hesaplanmıştır. Konutun mekansal geçiş modeli, dallanmış halkalı sığ ağaç formundadır. Diyagramda oluşan halka sayısı 6’dır. Rota değiştiren mekan sayısı 6 olup, bu mekanlar; hol (H), servis holü (SH), yemek odası (YM), oturma odası (OO), misafir odası (MO) ve balkon 2 (BL2)’dir. Mekansal geçiş grafiğine göre ortalama üzerinde derinliğe sahip, aynı zamanda en derin mekanlar; WC, BL1, BL2, B, YO1, YO2, YO3’tür. En sığ mekan ise, GH’dür.

• Mekansal İlişki Biçimlerinin Analiziyle Elde Edilen Bulgular

Konutta, konut dışı kullanıcının erişim sağlayabildiği mekanlar; giriş holü (GH), hol (H), servis holü (SH), lavabo (L), tuvalet (WC), yemek odası (YM), oturma odası (OO) ve misafir odası (MO) olarak kabul edilmiştir. Bu mekanlar aynı zamanda konut hane halkı ve konut dışı kullanıcının dolaşım sırasında çakıştığı akslardır. Konut içi ve konut dışı kullanıcının ortak dolaşımının söz konusu bu mekanlara erişim akslarının kesişimi göz önüne alındığında, mekanlar arası ulaşım trafiğinin en yoğun olduğu ana bağlantı mekanının giriş holü olduğu söylenebilir. Giriş holüne bağlanan servis holü ve holün ise, 2. derece bağlantı mekanı olduğu düşünülebilir.

Konut plan şemasında rota değiştiren mekanlar; H, SH, YM, OO, MO ve BL2 konut içi ve konut dışı kullanıcının ortak erişim sağlayabildiği mekanlar arasında yer almaktadır. Ortak bir mekan aracılığıyla birbirine bağlanmış mekan ilişkisi biçiminin hakim olduğu plan şemasında, rota değiştiren tüm mekanların,

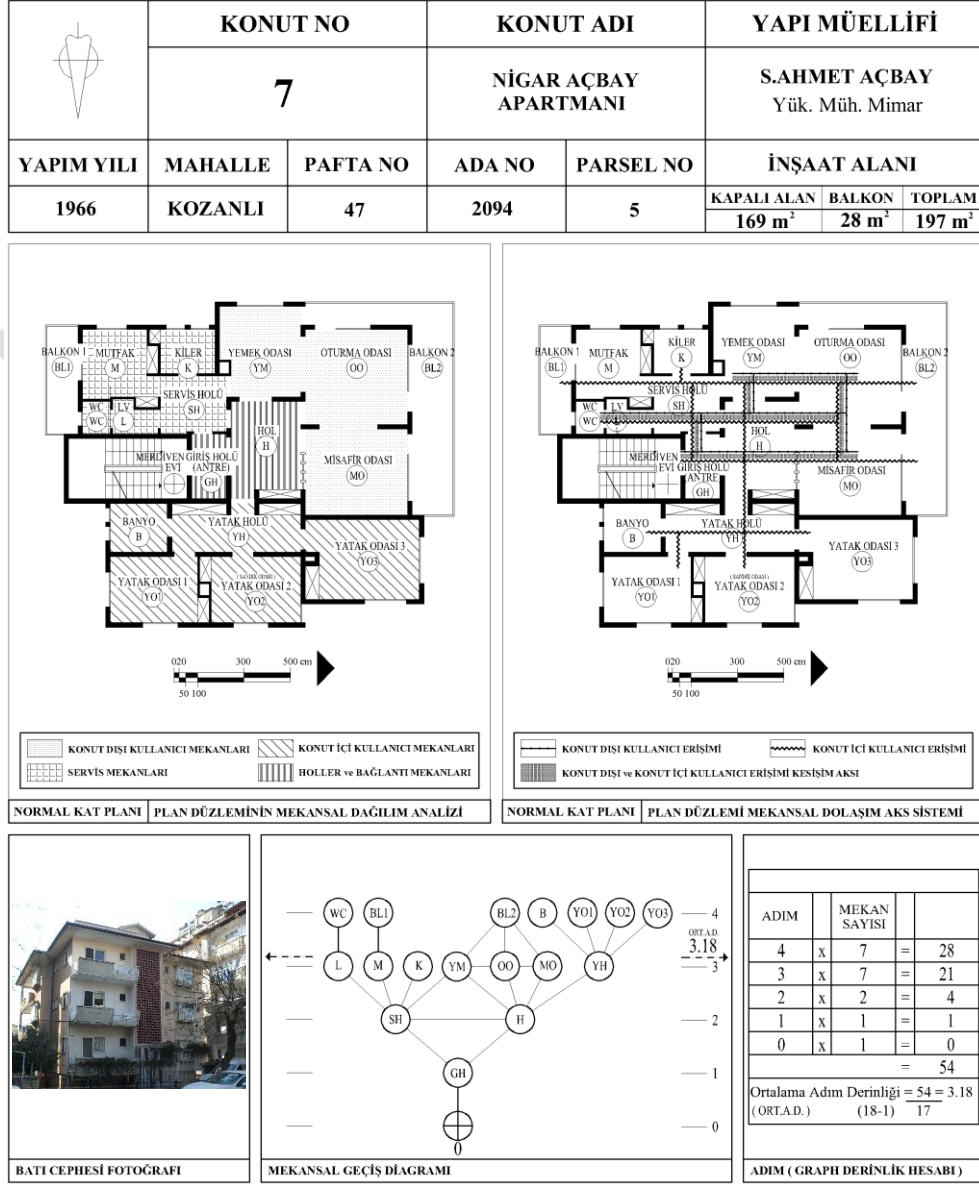
7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ
UYGULAMA ÇALIŞMASI Esra KASAPBAŞI

bağlayan mekan olduğu görülmüştür. Ayrıca, mekansal bir hiyerarşinin gözlendiği konut plan şemasında, işlev birliği içindeki mekanları bağlayan ikincil holler (servis ve yatak holleri) oldukça geniş formda bir düzlem olan ana hol ile ilişkilendirilmiştir. Bu ara düzlemin merkezi konumu ve boyutu sayesinde baskın mekan haline gelerek, çok sayıda mekanı etrafında örgütlediğini söylemek mümkündür.

7 nolu konutta; işlevlerine göre gruplandırılmış mekanların bağlı olduğu ikincil holler yer almaktadır. Giriş holü bu ikincil hollerle ilişkilendirilmekte, ikincil holler de konut mekanlarını bağlamaktadır. Mekanların ilişkilendirilme biçimlerinde yüksek düzeyde bir kademelendirmeden söz etmek mümkündür. Konutun kullanıcısı olmayan kişilerin erişim aksının, mahremiyet düzeyi yüksek mekanları içeren yatma bölümüne geçişi söz konusu değildir. Başka bir ifadeyle; konut dışı kullanıcı, konut içindeki sirkülasyonu esnasında, mahremiyet mekanları ile karşılaşmamaktadır. Mekanlar arası geçişlerin aynı dönemdeki diğer örneklerle oranla daha fazla olduğu görülen konutta, yemek hazırlama ile depolama işlevinin gerçekleştiği mutfak ve kiler mekanları, servis holü vasıtasıyla direkt olarak yemek odası ile ilişkilendirilmiştir.

7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ
UYGULAMA ÇALIŞMASI

Esra KASAPBAŞI



Şekil 7.13. Konut No 7 (Nigar Açbay Apartmanı, 1966) mekansal analizi.

H) Konut No 8 – Ümit Apartmanı (1967)

Her katta çift daire bulunan yapıda, analizi yapılan konut; 4 oda ve salon şeklinde tasarlanmıştır. Konutta yer alan yaşama bölümü mekanları kuzey ve batı yönlerinde, 2 adet yatak odası ise, doğu ve kuzey yönlerinde bulunmaktadır (Şekil 7.14.).

• Mekan Dizilimi Yöntemiyle Elde Edilen Bulgular

Konutta mekan sayısı 15’tir. Geçiş modeli derinliği 4 adımdır. Adım derinliği ortalama değeri 2.79 olarak hesaplanmıştır. Konutun mekansal geçiş modeli, dallanmış halkalı sığ ağaç formundadır. Diyagramda oluşan halka sayısı 2’dir. Rota değiştiren mekan sayısı 2 olup, bu mekanlar; giriş holü (GH) ve salon (SA)’dur. Mekansal geçiş grafiğine göre ortalama üzerinde derinliğe sahip mekanlar; WC, BL, YM, M, YH, K, YO1, B, YO2 olup, ayrıca en derin mekanlar; YO1, B, YO2’dir. En sığ mekan ise, GH’dür.

• Mekansal İlişki Biçimlerinin Analiziyle Elde Edilen Bulgular

Konutta, konut dışı kullanıcının erişim sağlayabildiği mekanlar; giriş holü (GH), hol (H), lavabo (L), tuvalet (WC), yemek odası (YM), oturma odası (OO) ve salon (SA) olarak kabul edilmiştir. Bu mekanlar aynı zamanda konut hane halkı ve konut dışı kullanıcının dolaşım sırasında çakıştığı akslardır. Konut içi ve konut dışı kullanıcının ortak dolaşımının söz konusu bu mekanlara erişim akslarının kesişimi göz önüne alındığında, mekanlar arası ulaşım trafiğinin en yoğun olduğu ana bağlantı mekanının giriş holü olduğu söylenebilir. Giriş holüne bağlanan holün ise, 2. derece bağlantı mekanı olduğu düşünülebilir.

Konut plan şemasında rota değiştiren mekanlar; GH ve SA konut içi ve konut dışı kullanıcının ortak erişim sağlayabildiği mekanlar arasında yer almaktadır. Ortak bir mekan aracılığıyla birbirine bağlanmış mekan ilişki biçiminin hakim olduğu plan şemasında, rota değiştiren tüm mekanların, bağlayan mekan olduğu görülmüştür. İşlev birlikteliklerine göre sıralanan mekan gruplarının

7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ UYGULAMA ÇALIŞMASI

Esra KASAPBAŞI

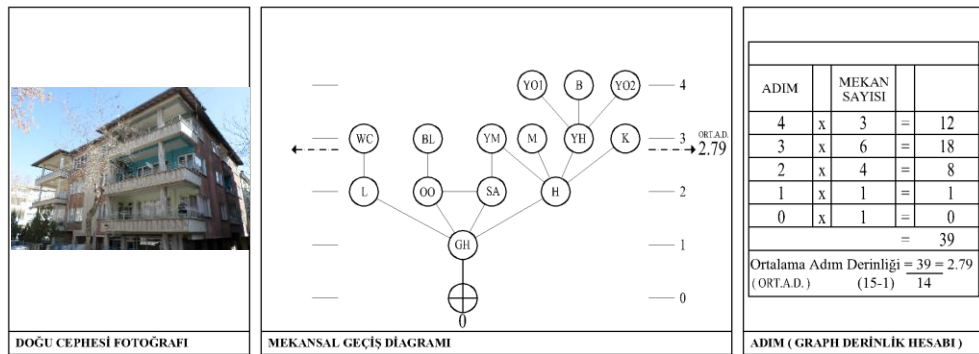
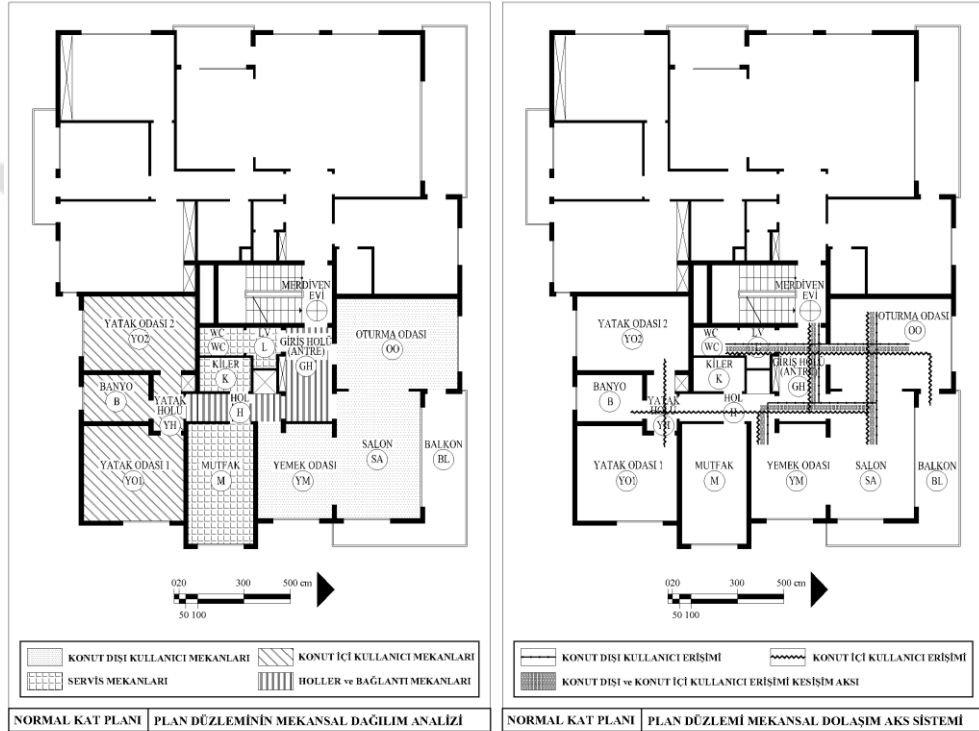
ilişkilendirilmesinde, yatma (gece) bölümü için, ikincil hol olarak yatak holü kullanılmıştır. Servis bölümü mekanları olan mutfak, kiler, lv-wc birlikteliğinin devam ettirilmediği şemada, giriş holünden yatak holüne ve diğer birimlere ulaşımı sağlayan, bağlayan mekan, rota değiştiren mekan olmasa bile holdür.

8 nolu konutta; işlevlerine göre gruplandırılmış mekanların koridor formunu andıran, ikincil holler vasıtasıyla bağlandığı görülür. Servis holü bulunmayan konutta, mutfak mekanı hole direkt olarak bağlanmıştır. Konutun kullanıcısı olmayan kişilerin erişim aksının, mahremiyet düzeyi yüksek mekanları içeren yatma bölümüne geçişi söz konusu değildir. Önceki örneklerden farklı olarak planda giriş holünden oturma odasına direkt bağlantı verilmiştir. Yaşama bölümü mekanlarının arada herhangi bir bağlantı mekanı olmaksızın, birbirine bitişik vaziyette yerleştirildiği görülür. Bu durum, camlı ahşap bölmelerle birbirinden ayrılan söz konusu mekanları, gerektiğinde birleştirerek, geniş tek bir mekan elde edebilmeye imkan vermektedir. Özellikle her katta tek daire şeklinde plan çözümüne sahip konutlarda görülen lv, wc, mutfak ve kiler mekanlarının bir araya toplanarak servis holüne bağlanması durumu, bu plan çözümünde bulunmamaktadır. Söz konusu mekanlar, giriş holü ya da holle direkt olarak ilişkilendirilmiştir.

7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ
UYGULAMA ÇALIŞMASI

Esra KASAPBAŞI

YAPIM YILI	KONUT NO		KONUT ADI		YAPI MÜELLİFİ		
	MAHALLE	PAFTA NO	ADA NO	PARSEL NO	İNŞAAT ALANI		
1967	AKYOL	35	1357	98	KAPALI ALAN	BALKON	TOPLAM
					151 m ²	16 m ²	167 m ²



Şekil 7.14. Konut No 8 (Ümit Apartmanı, 1967) mekansal analizi.

I) Konut No 9 – Dr. Ahmet Ekrem Battal Apartmanı (1968)

Her katta çift daire bulunan yapıda, analizi yapılan konut; 3 oda ve salon şeklinde tasarlanmıştır. Konutta yer alan yaşama bölümü mekanları güney ve doğu yönlerinde, 2 adet yatak odası ise, güney ve batı yönlerinde bulunmaktadır (Şekil 7.15.).

• Mekan Dizilimi Yöntemiyle Elde Edilen Bulgular

Konutta mekan sayısı 14’tür. Geçiş modeli derinliği 5 adımdır. Adım derinliği ortalama değeri 3.08 olarak hesaplanmıştır. Konutun mekansal geçiş modeli, dallanmış halkalı sık ağaç formundadır. Diyagramda oluşan halka sayısı 1’dir. Rota değiştiren mekan bulunmamaktadır. Mekansal geçiş grafiğine göre ortalama üzerinde derinliğe sahip mekanlar; BL3, YO1, B, YO2, BL2 olup, ayrıca en derin mekan BL2’dir. En sık mekan ise, GH’dür.

• Mekansal İlişki Biçimlerinin Analiziyle Elde Edilen Bulgular

Konutta, konut dışı kullanıcının erişim sağlayabildiği mekanlar; giriş holü (GH), servis holü (SH), tuvalet (WC), misafir odası (MO) ve salon (SA) olarak kabul edilmiştir. Bu mekanlar aynı zamanda konut hane halkı ve konut dışı kullanıcının dolaşım sırasında çakıştığı akslardır. Konut içi ve konut dışı kullanıcının ortak dolaşımının söz konusu bu mekanlara erişim akslarının kesişimi göz önüne alındığında, mekanlar arası ulaşım trafiğinin en yoğun olduğu ana bağlantı mekanının giriş holü olduğu söylenebilir. Giriş holüne bağlanan servis holünün ise, 2. derece bağlantı mekanı olduğu düşünülebilir.

Rota değiştiren mekan bulunmayan konut plan şemasında, ortak bir mekan aracılığıyla birbirine bağlanmış mekan ilişki biçimi ve kesişen mekan ilişki biçimlerinin hakim olduğu söylenebilir. İşlev birlikteliklerine göre sıralanan mekan gruplarının ilişkilendirilmesinde, ikincil hol olarak servis ve yatak holleri kullanılmıştır. Esas işlevi yanı sıra geçiş mekanı görevi de üstlenen salon, giriş holünden yatak holüne ulaşımı sağlayan bağlayıcı bir düzlem görevi üstlenmektedir.

7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ
UYGULAMA ÇALIŞMASI Esra KASAPBAŞI

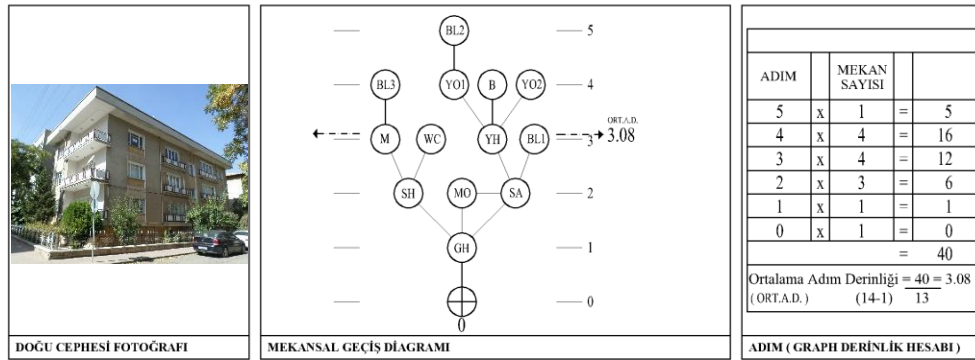
Salon, rota değiştiren mekan olmasa bile bağlayan mekan konumundadır. Bu esnada giriş holü, salon ve yatak holü mekanlarının kullanım alanlarında bir kesişimin söz konusu olduğu ve bu alanın 3 mekan tarafından eşit olarak kullanımının gerçekleştiğini söylemek mümkündür.

9 nolu konutta; işlevlerine göre gruplandırılmış mekanların, bağlı olduğu ikincil hol olarak, servis holü yer almaktadır. Giriş holünden misafir odası ve salona direkt bağlantı verilmesi ile, kısa süreli kullanımda, konut dışı kullanıcının konutun diğer bölümlerine geçişinin sınırlandırılmıştır. Ancak yatak holünün salona direkt olarak bağlanması, konutun kullanıcısı olmayan kişilerin erişim aksının, mahremiyet düzeyi yüksek mekanları içeren yatma bölümü ile kesişimine sebep olmuştur. Bu durumun yatma bölümü mekanlarının mahremiyet düzeyini olumsuz yönde etkilediğini söylemek mümkündür.

7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ
UYGULAMA ÇALIŞMASI

Esra KASAPBAŞI

YAPIM YILI	KONUT NO		KONUT ADI		YAPI MÜELLİFİ		
	MAHALLE	PAFTA NO	ADA NO	PARSEL NO	İNŞAAT ALANI		
1968	-	-	-	-	KAPALI ALAN	BALKON	TOPLAM
					129 m ²	14 m ²	143 m ²



Şekil 7.15. Konut No 9 (Ahmet Ekrem Battal Apartmanı, 1968) mekansal analizi.

J) Konut No 10 – Büyükbeşe Apartmanı (1968)

Her katta üç daire bulunan yapıda, analizi yapılan konut; 3 oda ve salon şeklinde planlanmıştır. Konutta yer alan yaşama bölümü mekanları kuzey ve doğu yönlerinde, 2 adet yatak odası ise, doğu yönünde bulunmaktadır (Şekil 7.16.).

• Mekan Dizilimi Yöntemiyle Elde Edilen Bulgular

Konutta mekan sayısı 14’tür. Geçiş modeli derinliği 4 adımdır. Adım derinliği ortalama değeri 2.85 olarak hesaplanmıştır. Konutun mekansal geçiş modeli, dallanmış halkalı sık ağaç formundadır. Diyagramda oluşan halka sayısı 2’dir. Rota değiştiren mekan sayısı 1 olup, bu mekan giriş holü (GH)’dür. Mekansal geçiş grafiğine göre ortalama üzerinde derinliğe sahip mekanlar; BL1, BL2, YH, L, YO1, YO2, B, WC olup, ayrıca en derin mekanlar; YO1, YO2, B, WC’dir. En sık mekan ise, GH’dür.

• Mekansal İlişki Biçimlerinin Analiziyle Elde Edilen Bulgular

Konutta, konut dışı kullanıcının erişim sağlayabildiği mekanlar; giriş holü (GH), hol (H), lavabo (L), tuvalet (WC), misafir odası (MO) ve salon (SA) olarak kabul edilmiştir. Bu mekanlar aynı zamanda konut hane halkı ve konut dışı kullanıcının dolaşım sırasında çakıştığı akslardır. Konut içi ve konut dışı kullanıcının ortak dolaşımının söz konusu bu mekanlara erişim akslarının kesişimi göz önüne alındığında, mekanlar arası ulaşım trafiğinin en yoğun olduğu ana bağlantı mekanının giriş holü olduğu söylenebilir. Giriş holüne bağlanan holün ise, 2. derece bağlantı mekanı olduğu düşünülebilir.

Konut plan şemasında rota değiştiren mekan GH, konut içi ve konut dışı kullanıcının ortak erişim sağlayabildiği mekanlar arasında yer almaktadır. Ortak bir mekan aracılığıyla birbirine bağlanmış mekan ilişkisi biçiminin hakim olduğu plan şemasında, rota değiştiren mekanın, bağlayan mekan olduğu görülmüştür. İşlev birlikteliklerine göre sıralanan mekan gruplarının ilişkilendirilmesinde, yatma (gece) bölümü için, ikincil hol olarak yatak holü kullanılmıştır. Servis bölümü mekanları

7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ
UYGULAMA ÇALIŞMASI Esra KASAPBAŞI

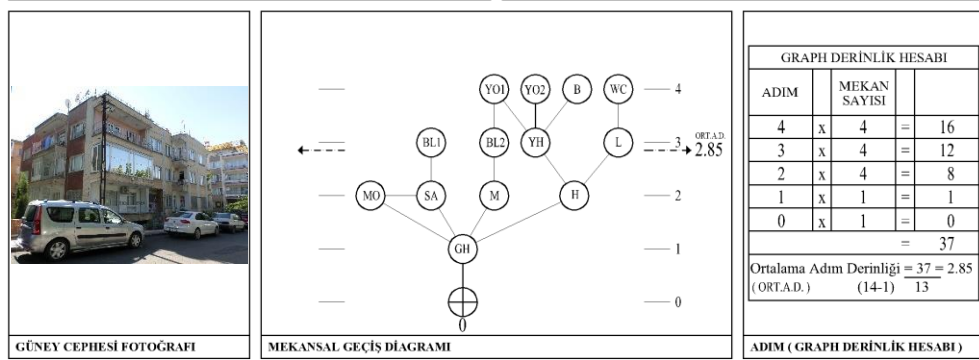
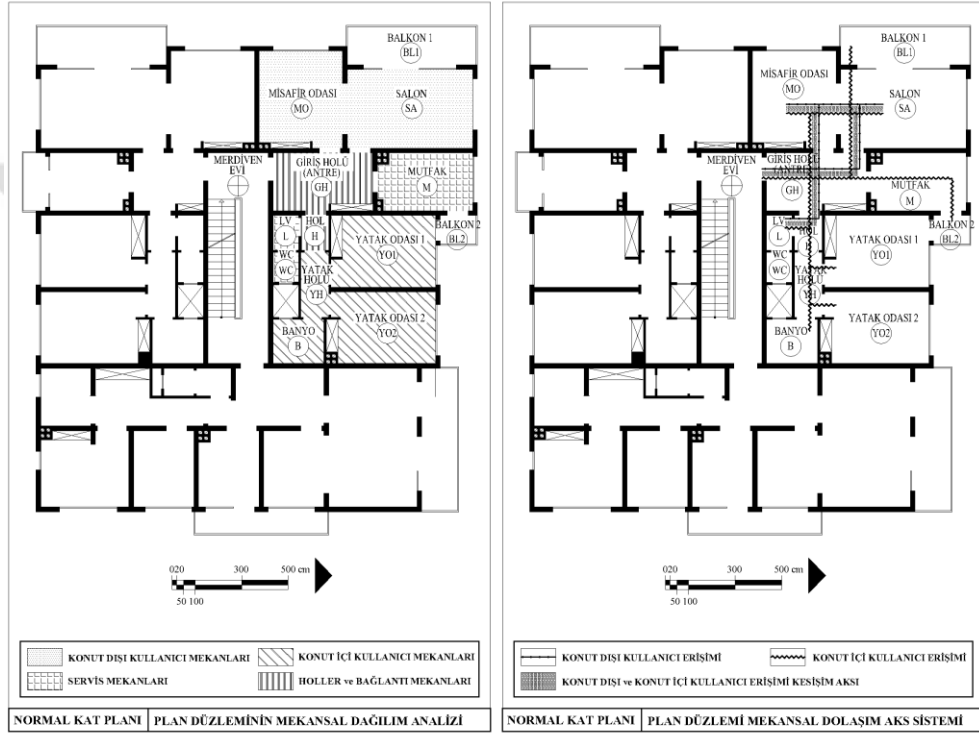
olan mutfak, lv-wc birlikteliğinin devam ettirilmediği şemada, giriş holünden yatak holüne ve diğer birimlere ulaşımı sağlayan, bağlayan mekan, rota değiştiren mekan olmasa bile holdür.

10 nolu konutta; işlevlerine göre gruplandırılmış mekanların koridor formunu andıran, ikincil holler vasıtasıyla bağlandığı görülür. Servis holü bulunmayan konutta, lv, wc ve mutfak mekanı giriş holüne direkt olarak bağlanmıştır. Konutun kullanıcısı olmayan kişilerin erişim aksının, mahremiyet düzeyi yüksek mekanları içeren yatma bölümüne geçişi söz konusu değildir. Yaşama bölümü mekanlarının arada herhangi bir bağlantı mekanı olmaksızın, birbirine bitişik vaziyette yerleştirildiği görülür. Bu durum, camlı ahşap bölmelerle birbirinden ayrılan söz konusu mekanları, gerektiğinde birleştirerek, geniş tek bir mekan elde edebilmeye imkan vermektedir.

7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ
UYGULAMA ÇALIŞMASI

Esra KASAPBAŞI

	KONUT NO		KONUT ADI		YAPI MÜELLİFİ		
	10		BÜYÜKBEŞE APARTMANI		BARAN AKSOY Mimar		
YAPIM YILI	MAHALLE	PAFTA NO	ADA NO	PARSEL NO	İNŞAAT ALANI		
1968	AKYOL	2	1402	133	KAPALI ALAN	BALKON	TOPLAM
					111 m ²	12 m ²	123 m ²



Şekil 7.16. Konut No 10 (Büyükbeşe Apartmanı, 1968) mekansal analizi.

K) Konut No 11 – Kömürcü Apartmanı (1969)

Her katta çift daire bulunan yapıda, analizi yapılan konut; 3 oda ve salon (misafir odası) şeklinde tasarlanmıştır. Konutta yer alan yaşama bölümü mekanları kuzey ve doğu yönlerinde, 2 adet yatak odası ise, kuzey ve batı yönlerinde bulunmaktadır (Şekil 7.17.).

• Mekan Dizilimi Yöntemiyle Elde Edilen Bulgular

Konutta mekan sayısı 16’dır. Geçiş modeli derinliği 5 adımdır. Adım derinliği ortalama değeri 3.00 olarak hesaplanmıştır. Konutun mekansal geçiş modeli, dallanmış halkalı sığ ağaç formundadır. Diyagramda oluşan halka sayısı 2’dir. Rota değiştiren mekan sayısı 2 olup, bu mekanlar; oturma odası (OO) ve misafir odası (MO)’dır. Mekansal geçiş grafiğine göre ortalama üzerinde derinliğe sahip mekanlar; BL2, YO1, B, YO2, BL3 olup, ayrıca en derin mekan BL3’tür. En sığ mekan ise, GH’dür.

• Mekansal İlişki Biçimlerinin Analiziyle Elde Edilen Bulgular

Konutta; konut dışı kullanıcının erişim sağlayabildiği mekanlar; giriş holü (GH), hol (H), lavabo (L), tuvalet (WC), misafir odası (MO) ve oturma odası (OO) olarak kabul edilmiştir. Bu mekanlar aynı zamanda konut hane halkı ve konut dışı kullanıcının dolaşım sırasında çakıştığı akslardır. Konut içi ve konut dışı kullanıcının ortak dolaşımının söz konusu bu mekanlara erişim akslarının kesişimi göz önüne alındığında, mekanlar arası ulaşım trafiğinin en yoğun olduğu ana bağlantı mekanının giriş holü olduğu söylenebilir. Giriş holüne bağlanan holün ise, 2. derece bağlantı mekanı olduğu düşünülebilir.

Konut plan şemasında rota değiştiren mekanlar; OO ve MO, konut içi ve konut dışı kullanıcının ortak erişim sağlayabildiği mekanlar arasında yer almaktadır. Ortak bir mekan aracılığıyla birbirine bağlanmış mekan ilişki biçiminin hakim olduğu plan şemasında, rota değiştiren mekanların, bağlayan mekan olduğu görülmüştür. İşlev birlikteliklerine göre sıralanan mekan gruplarının

7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ
UYGULAMA ÇALIŞMASI Esra KASAPBAŞI

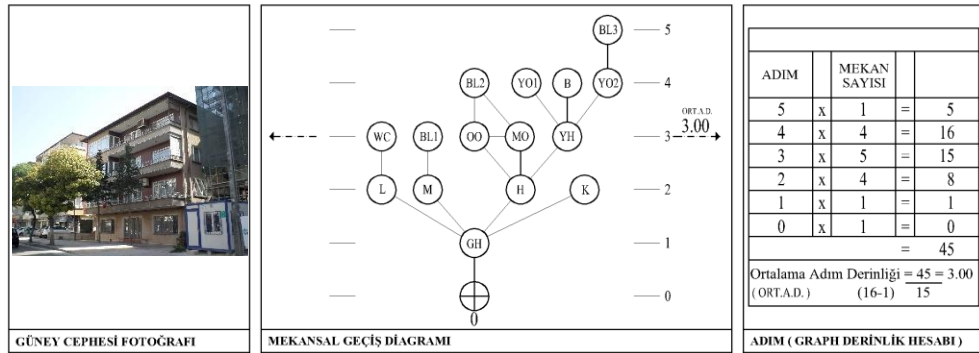
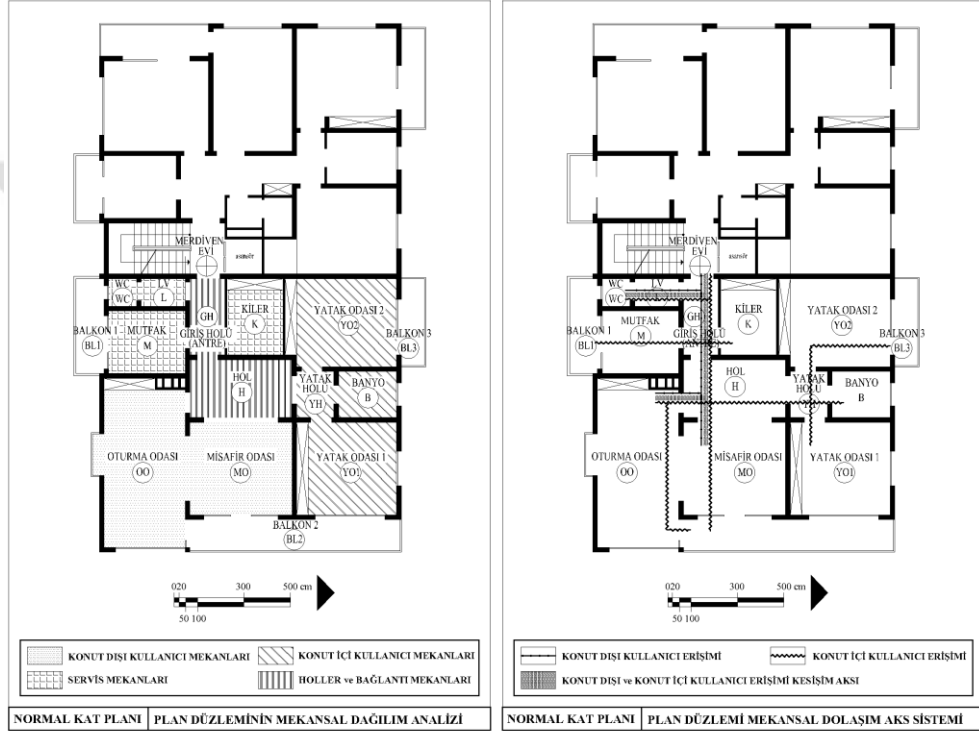
ilişkilendirilmesinde, yatma (gece) bölümü için, ikincil hol olarak yatak holü kullanılmıştır. Servis bölümü mekanları olan mutfak, lv-wc birlikteliğinin devam ettirilmediği şemada, giriş holünden yatak holüne ve diğer birimlere ulaşımı sağlayan, bağlayan mekan, rota değiştiren mekan olmasa bile holdür.

11 nolu konutta; işlevlerine göre gruplandırılmış mekanlar ikincil holler vasıtasıyla ilişkilendirilmiştir. Servis holü bulunmayan konutta, mutfak, lv-wc ve kiler, giriş holüne direkt olarak bağlanmıştır. Konutun kullanıcısı olmayan kişilerin erişim aksının, mahremiyet düzeyi yüksek mekanları içeren yatma bölümüne geçişi söz konusu değildir.

7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ
UYGULAMA ÇALIŞMASI

Esra KASAPBAŞI

	KONUT NO		KONUT ADI		YAPI MÜELLİFİ		
	11		KÖMÜRCÜ APARTMANI		T.MUHARREM BALAT İnşaat Yük. Müh.		
YAPIM YILI	MAHALLE	PAFTA NO	ADA NO	PARSEL NO	İNŞAAT ALANI		
1969	KOLEJTEPE	-	845	16	KAPALI ALAN	BALKON	TOPLAM
					142 m ²	22 m ²	164 m ²



Şekil 7.17. Konut No 11 (Kömürcü Apartmanı, 1969) mekansal analizi.

7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ
UYGULAMA ÇALIŞMASI

Esra KASAPBAŞI

1960-1970 Dönemi Gaziantep kent konutu mekan dizilimi yöntemi analizi
sonucu elde edilen veriler Çizelge 7.3.’te listelenmiştir.

Çizelge 7.3. 1960-1970 Dönemi Gaziantep kent konutu sentaktik verileri.

1960 - 1970 DÖNEMİ GAZİANTEP KENT KONUTU MEKAN DİZİLİMİ ANALİZİ BULGULARI										
KONUT NO	MEKAN SAYISI	GEÇİŞ DERİNLİĞİ	ADIM DERİNLİĞİ	GEÇİŞ MODELİ	HALKA SAYISI	ROTA DEĞİŞTİRİN	ROTA DEĞİŞTİRİN MEKANLAR	ORTALAMA ÜZERİNDE DERİNLİĞE SAHİP MEKANLAR	ENDERİN MEKANLAR	EN SÜĞ MEKANLAR
						MEKAN SAYISI				
1	14	4	2,77	dallanmış balkon sig açıcı	3	3	GH/YM/SA	BL1/YH/BL2/K/WC/YO1/B/YO2	YO1/B/YO2	GH
2	20	5	3,21	dallanmış balkon sig açıcı	4	6	GH/H/SH/YM/00/MO	WC/BL1/OD/YO1/YO2/L2/YO3/B	B	GH
3	18	4	3,12	dallanmış balkon sig açıcı	4	5	GH/H/SH/YM/00	WC/BL2/YO2/B/OD/YO1/BL1	WC/BL2/YO2/B/OD/YO1/BL1	GH
4	16	4	2,80	dallanmış balkon sig açıcı	2	1	GH	BL1/YO1/BL2/YH/BL3/M/L/B/YO2/WC	B/YO2/WC	GH
5	17	5	3,06	dallanmış balkon sig açıcı	4	6	GH/H/SH/YM/00/MO	B/YO2/BL2/WC/BL3	BL3	GH
6	15	5	3,21	dallanmış sig açıcı	-	-	-	YO2/BL1/YO1/B/K/M/BL2	BL2	GH
7	18	4	3,18	dallanmış balkon sig açıcı	6	6	H/SH/YM/00/MO/BL2	WC/BL1/BL2/B/YO1/YO2/YO3	WC/BL1/BL2/B/YO1/YO2/YO3	GH
8	15	4	2,79	dallanmış balkon sig açıcı	2	2	GH/SA	WC/BL/YM/M/YH/K/YO1/B/YO2	YO1/B/YO2	GH
9	14	5	3,08	dallanmış balkon sig açıcı	1	-	-	BL3/YO1/B/YO2/BL2	BL2	GH
10	14	4	2,85	dallanmış balkon sig açıcı	2	1	GH	BL1/BL2/YH/L/YO1/YO2/B/WC	YO1/YO2/B/WC	GH
11	16	5	3,00	dallanmış balkon sig açıcı	2	2	00/MO	BL2/YO1/B/YO2/BL3	BL3	GH

7.4.2. 1970 – 1980 Dönemi Konutlarının Analiziyle Elde Edilen Bulgular

A) Konut No 12 – Günsay Apartmanı (1970)

Her katta çift daire bulunan yapıda, analizi yapılan konut; 4 oda ve salon şeklinde tasarlanmıştır. Konutta yer alan yaşama bölümü mekanları doğu ve güney yönlerinde, 2 adet yatak odası ise, batı ve güney yönlerinde bulunmaktadır. Yaşama bölümü mekanlarından olan yemek odası ise, hiçbir yönden cephe almadan, konutun merkezine yerleştirilerek, hol vasfında konumlandırılmıştır (Şekil 7.18.).

• *Mekan Dizilimi Yöntemiyle Elde Edilen Bulgular*

Konutta mekan sayısı 15’tir. Geçiş modeli derinliği 5 adımdır. Adım derinliği ortalama değeri 3.07 olarak hesaplanmıştır. Konutun mekansal geçiş modeli, dallanmış halkalı sığ ağaç formundadır. Diyagramda oluşan halka sayısı 3’tür. Rota değiştiren mekan sayısı 3 olup, bu mekanlar; giriş holü (GH), yemek odası (YM) ve oturma odası (OO)’dır. Mekansal geçiş grafiğine göre ortalama üzerinde derinliğe sahip mekanlar; BL2, YO1, B, L, YO2, WC olup, ayrıca en derin mekan WC’dir. En sığ mekan ise, GH’dür.

• *Mekansal İlişki Biçimlerinin Analiziyle Elde Edilen Bulgular*

Konut dışı kullanıcının erişim sağlayabildiği mekanlar; giriş holü (GH), lavabo (L), tuvalet (WC), yemek odası (YO), oturma odası (OO) ve salon (SA) olarak kabul edilmiştir. Bu mekanlar aynı zamanda konut hane halkı ve konut dışı kullanıcının dolaşım sırasında çakıştığı akslardır. Konut içi ve konut dışı kullanıcının ortak dolaşımının söz konusu bu mekanlara erişim akslarının kesişimi göz önüne alındığında, mekanlar arası ulaşım trafiğinin en yoğun olduğu ana bağlantı mekanının giriş holü olduğu söylenebilir. Giriş holüne bağlanan yemek odasının ise, 2. derece bağlantı mekanı olduğu düşünülebilir.

Konut plan şemasında rota değiştiren mekanlar; GH, YM ve OO, konut içi ve konut dışı kullanıcının ortak erişim sağlayabildiği mekanlar arasında yer almaktadır. Ortak bir mekan aracılığıyla birbirine bağlanmış mekan ilişki biçimi ve

7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ UYGULAMA ÇALIŞMASI Esra KASAPBAŞI

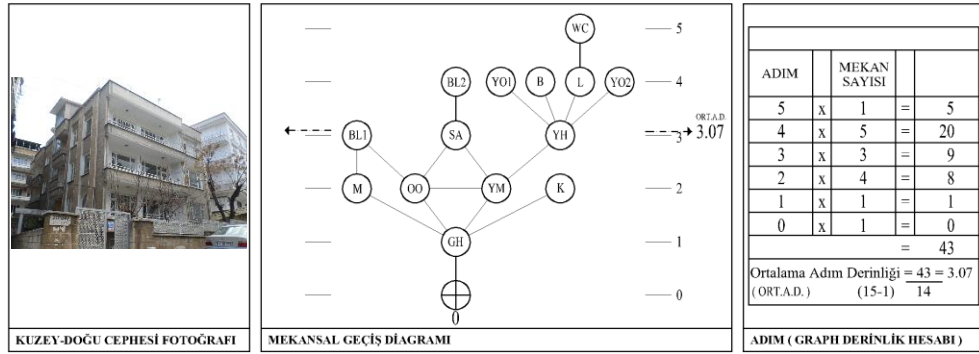
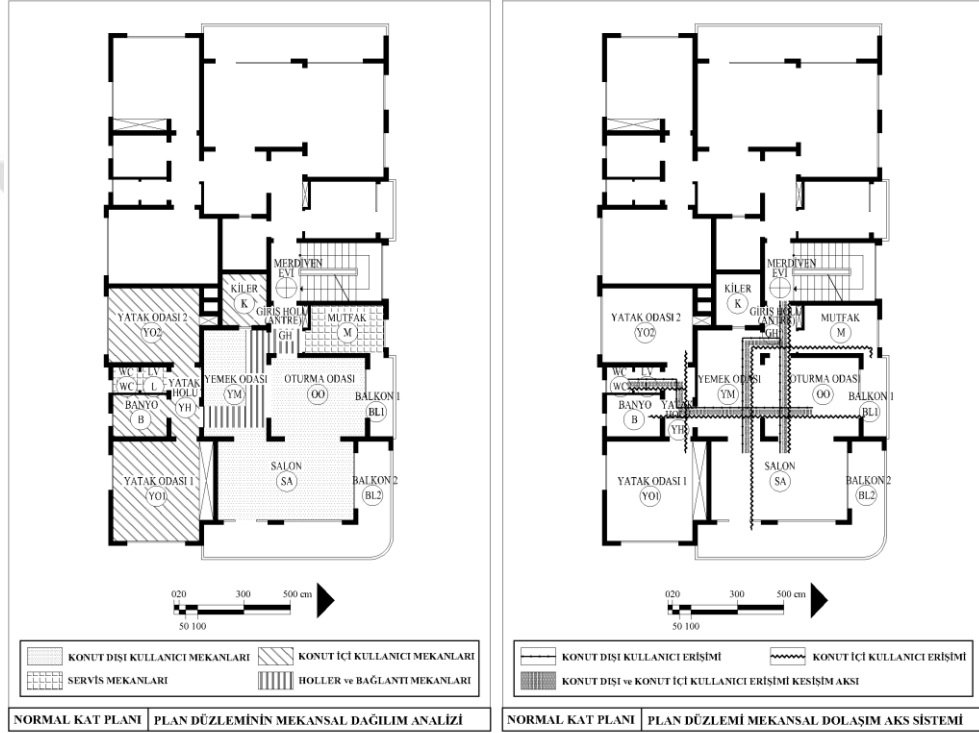
kesişen mekan ilişki biçimlerinin hakim olduğu plan şemasında, rota değiştiren tüm mekanların, bağlayan mekan olduğu görülmüştür. İşlev birlikteliklerine göre sıralanan mekan gruplarının ilişkilendirilmesinde, yatma (gece) bölümü için ikincil hol olarak yatak holü kullanılmıştır. Esas işlevi yanı sıra geçiş mekanı görevi de üstlenen yemek odası, giriş holünden yatak holü ve diğer birimlere ulaşımı sağlayan bağlayıcı bir düzlem konumundadır. Bu esnada giriş holü, yemek odası ve yatak holü mekanlarının kullanım alanlarında bir kesişimin söz konusu olduğu ve bu alanın 3 mekan tarafından eşit olarak kullanımının gerçekleştiğini söylemek mümkündür.

12 nolu konutta; giriş holü ile yatak holü arasındaki tek mekan yemek odasıdır. Diğer bir deyişle, yatak odaları ve banyo gibi mahremiyet düzeyi yüksek mekanları içeren yatma bölümünden, konutun diğer bölümlerine ulaşmak için, yemek odası mekanından geçilmesi gerekmektedir. Yatma bölümünün direkt olarak yaşama bölümüne açıldığı bu bağlantı biçimi, konut planlamasında istenmeyen bir durumdur. Ayrıca konut hane halkından olmayan kişilerin de kullanımına açık olan lv ve wc mekanlarının yatma bölümü içerisine yerleştirildiği görülür. Yatak holünün yemek odasına direkt olarak bağlanması ve lv ile wc mekanlarının yatma bölümünde planlanması, konutun kullanıcı olmayan kişilerin erişim aksının, mahremiyet düzeyi yüksek mekanları içeren yatma bölümü ile kesişimine sebep olmuştur. Bu durumun yatma bölümü mekanlarının mahremiyet düzeyini olumsuz yönde etkilediğini söylemek mümkündür. Yaşama bölümünün bir parçası olan yemek odası, aynı zamanda geçiş mekanı olarak görev yapmaktadır.

7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ
UYGULAMA ÇALIŞMASI

Esra KASAPBAŞI

	KONUT NO		KONUT ADI		YAPI MÜELLİFİ		
	12		GÜNSAY APARTMANI		ŞERAFETTİN KAVCI Mimar		
YAPIM YILI	MAHALLE	PAFTA NO	ADA NO	PARSEL NO	İNŞAAT ALANI		
1970	AKYOL	6	740	27	KAPALI ALAN	BALKON	TOPLAM
					118 m ²	22 m ²	140 m ²



Şekil 7.18. Konut No 12 (Günsay Apartmanı, 1970) mekansal analizi.

B) Konut No 13 – Hösükoğlu Apartmanı (1970)

Her katta çift daire bulunan yapıda, analizi yapılan konut; 3 oda ve salon şeklinde tasarlanmıştır. Konutta yer alan yaşama bölümü mekanları batı-güney-doğu yönlerinde, 1 adet yatak odası ise, batı ve güney yönlerinde bulunmaktadır (Şekil 7.19.).

• Mekan Dizilimi Yöntemiyle Elde Edilen Bulgular

Konutta mekan sayısı 14’tür. Geçiş modeli derinliği 4 adımdır. Adım derinliği ortalama değeri 2.69 olarak hesaplanmıştır. Konutun mekansal geçiş modeli, dallanmış halkalı sığ ağaç formundadır. Diyagramda oluşan halka sayısı 1’dir. Rota değiştiren mekan bulunmamaktadır. Mekansal geçiş grafiğine göre ortalama üzerinde derinliğe sahip mekanlar; WC, BL1, YM, YO, B, OO, BL2, BL3 olup, ayrıca en derin mekanlar BL2, BL3’tür. En sığ mekan ise, GH’dür.

• Mekansal İlişki Biçimlerinin Analiziyle Elde Edilen Bulgular

Konutta, konut dışı kullanıcının erişim sağlayabildiği mekanlar; giriş holü (GH), lavabo (L), tuvalet (WC), yemek odası (YM), salon (SA) ve oturma odası (OO) olarak kabul edilmiştir. Bu mekanlar aynı zamanda konut hane halkı ve konut dışı kullanıcının dolaşım sırasında çakıştığı akslardır. Konut içi ve konut dışı kullanıcının ortak dolaşımının söz konusu bu mekanlara erişim akslarının kesişimi göz önüne alındığında, mekanlar arası ulaşım trafiğinin en yoğun olduğu ana bağlantı mekanının giriş holü (GH) olduğu söylenebilir. Giriş holüne bağlanan salonun ise, 2. derece bağlantı mekanı olduğu düşünülebilir.

Rota değiştiren mekan bulunmayan konut plan şemasında, ortak bir mekan aracılığıyla birbirine bağlanmış mekan ilişki biçimi ve kesişen mekan ilişki biçimlerinin hakim olduğu söylenebilir. İşlev birlikteliklerine göre sıralanan mekan gruplarının ilişkilendirilmesinde, yatma (gece) bölümü için ikincil hol olarak yatak holü kullanılmıştır. Esas işlevi yanı sıra geçiş mekanı görevi de üstlenen yatak holü, giriş holünden oturma odası ve yatma (gece) bölümü mekanlarına ulaşımı sağlayan

7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ UYGULAMA ÇALIŞMASI Esra KASAPBAŞI

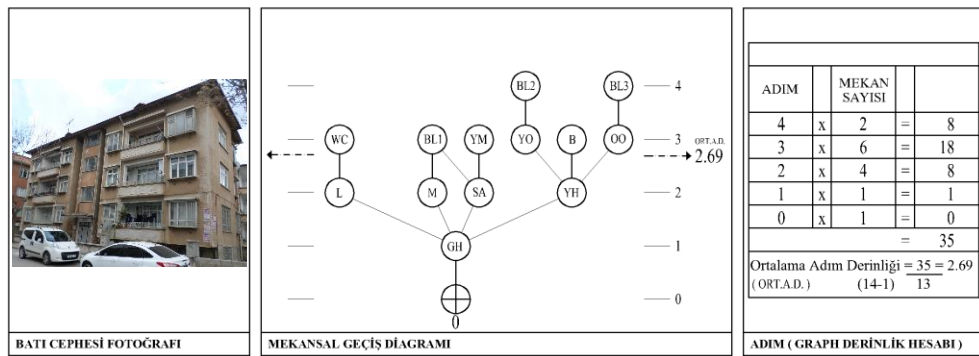
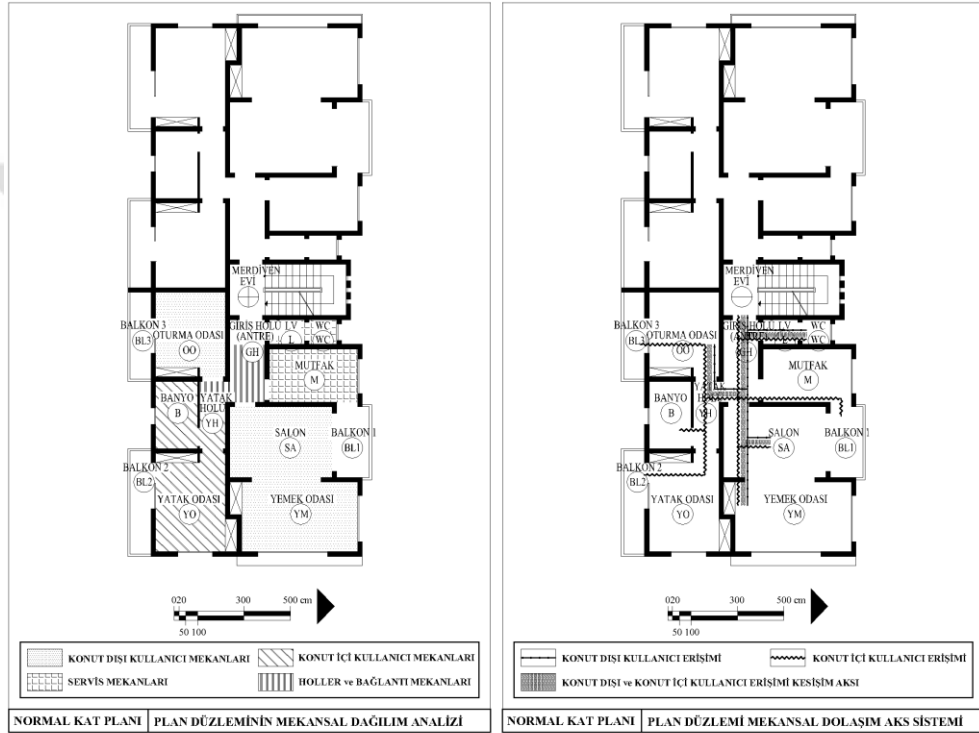
bağlayıcı bir düzlem konumundadır. Bu esnada giriş holü ve yatak holü mekanlarının kullanım alanlarında bir kesişimin söz konusu olduğu ve bu alanın 2 mekan tarafından eşit olarak kullanımının gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Dolayısıyla, rota değiştiren mekan olmasa dahi, yatma (gece) bölümü mekanı olan yatak holü, bağlayan mekandır. Ayrıca salon, ortak bir mekan aracılığıyla birbirine bağlanmış mekan ilişkisi biçimi ile, giriş holünden yemek odasına ulaşımı sağlayan, bağlayan mekan görevi üstlenmektedir.

13 nolu konutta; konut hane halkı olmayan kişilerin de kullanımının söz konusu olduğu yaşama bölümü mekanlarından olan oturma odasının, yatma bölümü içerisine yerleştirildiği görülmüştür. Bu durumun, planlamada oturma odasının konutun asıl kullanıcılarına yönelik bir mekan olarak düşünülmesinden kaynaklandığını söylemek mümkündür. Ancak bu sayede konutun kullanıcısı olmayan kişilerin erişim aksının, mahremiyet düzeyi yüksek mekanları içeren yatma bölümü ile kesişimi söz konusudur. Bu durumun yatma bölümü mekanlarının mahremiyet düzeyini olumsuz yönde etkilediğini söylemek mümkündür. Planda giriş holü ile yemek odası bağlantısı, salon mekanı vasıtasıyla sağlanmıştır. Yaşama bölümünün bir parçası olan salon, aynı zamanda bağlantı işlevi gerçekleştirdiğinden, bu konutta çift fonksiyon yüklenen mekan olmuştur. Yaşama bölümü mekanlarının arada herhangi bir bağlantı mekanı olmaksızın, birbirine bitişik vaziyette yerleştirildiği görülür. Bu durum, camlı ahşap bölmelerle birbirinden ayrılan söz konusu mekanları, gerektiğinde birleştirerek, geniş tek bir mekan elde edebilmeye imkan vermektedir. Servis holü bulunmayan konutta, mutfak, lv-wc ve kiler, giriş holüne direkt olarak bağlanmıştır.

7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ
UYGULAMA ÇALIŞMASI

Esra KASAPBAŞI

	KONUT NO		KONUT ADI		YAPI MÜELLİFİ		
	13		HÖSÜKOĞLU APARTMANI		MEHMET ALİ ÖZEMİR İnşaat Müh.		
YAPIM YILI	MAHALLE	PAFTA NO	ADA NO	PARSEL NO	İNŞAAT ALANI		
1970	AKYOL	36	1613	55	KAPALI ALAN	BALKON	TOPLAM
					93 m ²	13 m ²	106 m ²



Şekil 7.19. Konut No 13 (Hösükoğlu Apartmanı, 1970) mekansal analizi.

C) Konut No 14 – Kavaklık Apartmanı (1970)

Her katta üç daire bulunan yapıda, analizi yapılan konut; 3 oda ve salon (misafir odası) şeklinde tasarlanmıştır. Konutta yer alan yaşama bölümü mekanları kuzey ve batı yönlerinde, 2 adet yatak odası ise, kuzey yönünde bulunmaktadır (Şekil 7.20.).

• Mekan Dizilimi Yöntemiyle Elde Edilen Bulgular

Konutta mekan sayısı 15’tir. Geçiş modeli derinliği 4 adımdır. Adım derinliği ortalama değeri 2.71 olarak hesaplanmıştır. Konutun mekansal geçiş modeli, dallanmış halkalı sığ ağaç formundadır. Diyagramda oluşan halka sayısı 1’dir. Rota değiştiren mekan bulunmamaktadır. Mekansal geçiş grafiğine göre ortalama üzerinde derinliğe sahip mekanlar; OO, MO, BL2, YO1, YO2, B, L, BL1, WC olup, ayrıca en derin mekanlar BL1, WC’dir. En sığ mekan ise, GH’dür.

• Mekansal İlişki Biçimlerinin Analiziyle Elde Edilen Bulgular

Konutta, konut dışı kullanıcının erişim sağlayabildiği mekanlar; giriş holü (GH), hol (H), koridor (KR), lavabo (L), tuvalet (WC), oturma odası (OO) ve misafir odası (MO) olarak kabul edilmiştir. Bu mekanlar aynı zamanda konut hane halkı ve konut dışı kullanıcının dolaşım sırasında çakıştığı akslardır. Konut içi ve konut dışı kullanıcının ortak dolaşımının söz konusu bu mekanlara erişim akslarının kesişimi göz önüne alındığında, mekanlar arası ulaşım trafiğinin en yoğun olduğu ana bağlantı mekanının giriş holü olduğu söylenebilir. Giriş holüne bağlanan hol ve koridorun ise, 2. derece bağlantı mekanı olduğu düşünülebilir.

Rota değiştiren mekan bulunmayan konut plan şemasında, ortak bir mekan aracılığıyla birbirine bağlanmış mekan ilişki biçiminin hakim olduğu söylenebilir. İşlev birlikteliklerine göre sıralanan mekan gruplarının ilişkilendirilmesinde, koridor ve hol kullanılmıştır. Servis bölümü mekanları olan mutfak, kiler, lv-wc birlikteliğinin devam ettirilmediği bu şemada, giriş holünden yatma (gece) bölümü

7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ
UYGULAMA ÇALIŞMASI Esra KASAPBAŞI

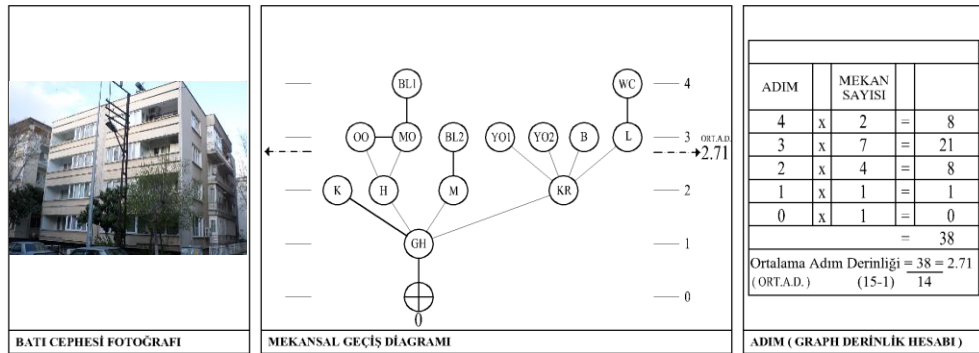
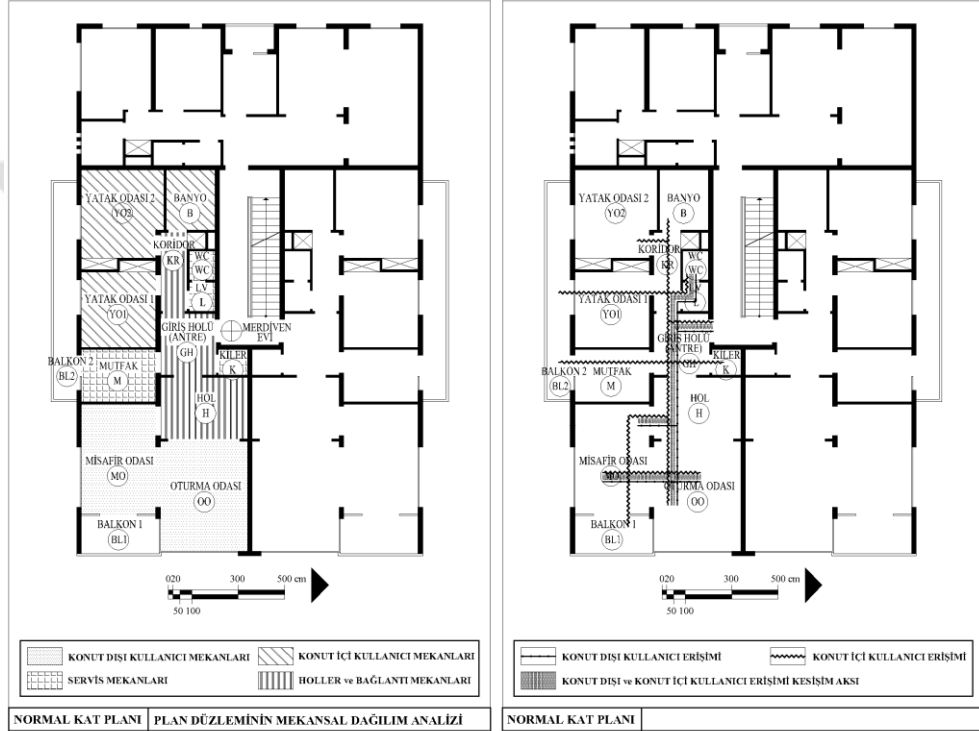
ve yaşama bölümü mekanlarına ulaşımı sağlayan, bağlayan mekanlar koridor ve holdür.

14 nolu konutta; mekanlar arası hol ile bağlantı sağlanması yanı sıra, koridor bağlantı sisteminin uygulandığı görülür. Planda, servis mekanları arasında yer alan mutfak ve kiler giriş holüne direkt olarak bağlanmıştır. Yatak odaları, banyo gibi mahremiyet düzeyi yüksek mekanlar ile, lv ve wc mekanının ise koridor etrafında sıralandığı yerleşim biçimi gözlemlenmektedir. Bu yerleşimde konutun kullanıcısı olmayan kişilerin erişim aksının, mahremiyet düzeyi yüksek mekanları içeren yatma bölümü ile kesişimi söz konusudur. Planda giriş holünden misafir odası ve oturma odasına geçiş, ikinci bir geniş holle sağlanmaktadır. Her katta tek daire çözümlü plan örneklerini hatırlatan bu uygulamanın, holün gerektiğinde yaşama bölümüne ait bir mekan (yemek odası, v.s.) gibi değerlendirilebilmesine olanak sağladığı düşünülebilir. Koridor sisteminin uygulandığı bu plan tipinde, mahremiyet düzeyinin azalarak, konut dışı kullanıcının konut içinde dolaşım mesafesinin büyüdüğünü söylemek mümkündür.

7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ
UYGULAMA ÇALIŞMASI

Esra KASAPBAŞI

	KONUT NO		KONUT ADI		YAPI MÜELLİFİ		
	14		KAVAKLIK APARTMANI		ŞAHAP GÜNEYLİGİL Yüksek Mimar		
YAPIM YILI	MAHALLE	PAFTA NO	ADA NO	PARSEL NO	İNŞAAT ALANI		
1970	KAVAKLIK	-	928	25	KAPALI ALAN	BALKON	TOPLAM
					109 m ²	16 m ²	125 m ²



Şekil 7.20. Konut No 14 (Kavaklık Apartmanı, 1970) mekansal analizi.

D) Konut No 15 – Yakut Apartmanı (1971)

Her katta üç daire bulunan yapıda, analizi yapılan konut; 3 oda ve salon (misafir odası) şeklinde tasarlanmıştır. Konutta yer alan yaşama bölümü mekanları kuzey ve batı yönlerinde, 2 adet yatak odası ise, kuzey ve doğu yönlerinde bulunmaktadır (Şekil 7.21.).

• Mekan Dizilimi Yöntemiyle Elde Edilen Bulgular

Konutta mekan sayısı 13’tür. Geçiş modeli derinliği 4 adımdır. Adım derinliği ortalama değeri 2.67 olarak hesaplanmıştır. Konutun mekansal geçiş modeli, dallanmış halkalı sığ ağaç formundadır. Diyagramda oluşan halka sayısı 1’dir. Rota değiştiren mekan bulunmamaktadır. Mekansal geçiş grafiğine göre ortalama üzerinde derinliğe sahip mekanlar; MO, BL2, YO1, YO2, B, BL1, BL3 olup, ayrıca en derin mekanlar BL1, BL3’tür. En sığ mekan ise, GH’dür.

• Mekansal İlişki Biçimlerinin Analiziyle Elde Edilen Bulgular

Konutta, konut dışı kullanıcının erişim sağlayabildiği mekanlar; giriş holü (GH), hol (H), tuvalet (WC), oturma odası (OO) ve misafir odası (MO) olarak kabul edilmiştir. Bu mekanlar aynı zamanda konut hane halkı ve konut dışı kullanıcının dolaşım sırasında çakıştığı akslardır. Konut içi ve konut dışı kullanıcının ortak dolaşımının söz konusu bu mekanlara erişim akslarının kesişimi göz önüne alındığında, mekanlar arası ulaşım trafiğinin en yoğun olduğu ana bağlantı mekanının giriş holü olduğu söylenebilir.

Rota değiştiren mekan bulunmayan konut plan şemasında, ortak bir mekan aracılığıyla birbirine bağlanmış mekan ilişki biçiminin hakim olduğu söylenebilir. İşlev birlikteliklerine göre sıralanan mekan gruplarının ilişkilendirilmesinde, yatma (gece) bölümü için ikincil hol olarak yatak holü kullanılmıştır. Servis bölümü mekanları olan mutfak, wc birlikteliğinin devam ettirilmediği şemada giriş holü; yatak holü, mutfak, wc ve oturma odasına direkt olarak bağlanmaktadır. Ayrıca

7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ
UYGULAMA ÇALIŞMASI Esra KASAPBAŞI

oturma odası, rota değiştiren mekan olmasa dahi, giriş holünden misafir odasına ulaşımı sağlayan, bağlayan mekan görevi üstlenmektedir.

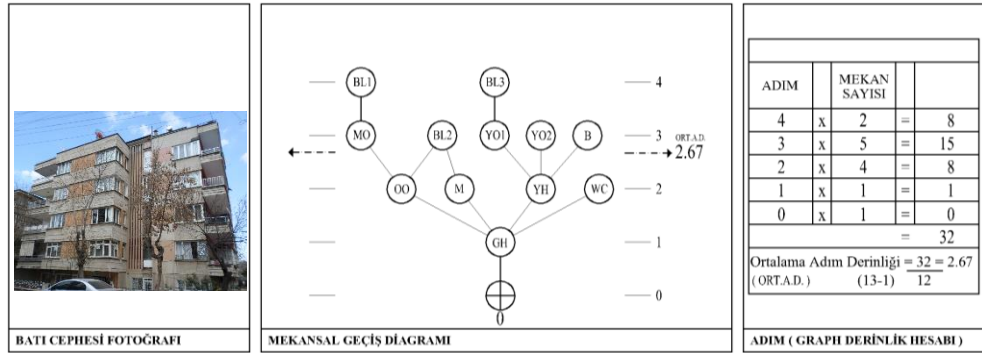
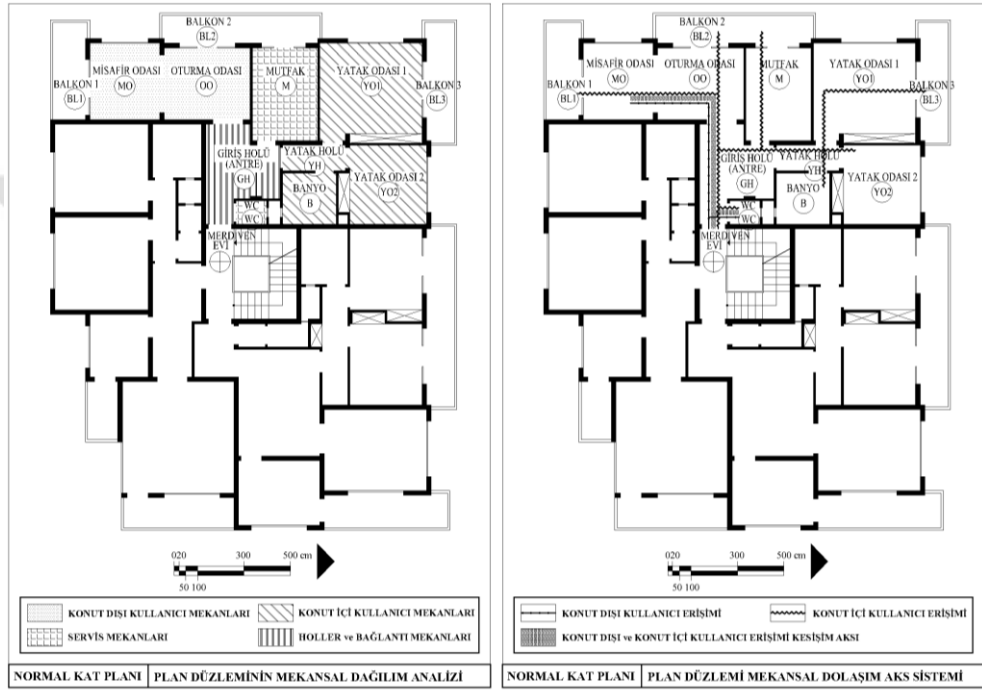
15 nolu konutta; servis mekanları arasında yer alan mutfak ve wc giriş holüne direkt olarak bağlanmıştır. Konutun kullanıcısı olmayan kişilerin erişim aksının, mahremiyet düzeyi yüksek mekanları içeren yatma bölümüne geçişi söz konusu değildir. Planda giriş holü ile misafir odası bağlantısı, oturma odası vasıtasıyla sağlanmıştır. Yaşama bölümünün bir parçası olan oturma odası, aynı zamanda geçiş mekanı olarak görev yapmaktadır.



7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ
UYGULAMA ÇALIŞMASI

Esra KASAPBAŞI

	KONUT NO		KONUT ADI		YAPI MÜELLİFİ		
	15		YAKUT APARTMANI		ORHAN UĞURLUER Yük. Müh. Mimar OKTAY GÜZELBEY Mimar Müh.		
YAPIM YILI	MAHALLE	PAFTA NO	ADA NO	PARSEL NO	İNŞAAT ALANI		
1971	AKYOL	2	1402	164	KAPALI ALAN	BALKON	TOPLAM
					96 m ²	23 m ²	119 m ²



Şekil 7.21. Konut No 15 (Yakut Apartmanı, 1971) mekansal analizi.

E) Konut No 16 – Özsever Apartmanı (1972)

Her katta üç daire bulunan yapıda, analizi yapılan konut;3 oda ve salon (misafir odası) şeklinde tasarlanmıştır. Konutta yer alan yaşama bölümü mekanları kuzey ve batı yönlerinde, 2 adet yatak odası ise, batı yönünde bulunmaktadır (Şekil 7.22.).

• Mekan Dizilimi Yöntemiyle Elde Edilen Bulgular

Konutta mekan sayısı 15’tir. Geçiş modeli derinliği 4 adımdır. Adım derinliği ortalama değeri 2.93 olarak hesaplanmıştır. Konutun mekansal geçiş modeli, dallanmış halkalı sığ ağaç formundadır. Diyagramda oluşan halka sayısı 2’dir. Rota değiştiren mekan sayısı 2 olup, bu mekanlar; oturma odası (OO) ve koridor (KR)’dur. Mekansal geçiş grafiğine göre ortalama üzerinde derinliğe sahip mekanlar; OO, M, YH, WC, BL1, BL2, YO1, YO2, B olup, ayrıca en derin mekanlar BL1, BL2, YO1, YO2, B’dir. En sığ mekan ise, GH’dür.

• Mekansal İlişki Biçimlerinin Analiziyle Elde Edilen Bulgular

Konutta, konut dışı kullanıcının erişim sağlayabildiği mekanlar; giriş holü (GH), koridor (KR), lavabo (L), tuvalet (WC), oturma odası (OO) ve misafir odası (MO) olarak kabul edilmiştir. Bu mekanlar aynı zamanda konut hane halkı ve konut dışı kullanıcının dolaşım sırasında çakıştığı akslardır. Konut içi ve konut dışı kullanıcının ortak dolaşımının söz konusu bu mekanlara erişim akslarının kesişimi göz önüne alındığında, mekanlar arası ulaşım trafiğinin en yoğun olduğu ana bağlantı mekanının giriş holü olduğu söylenebilir. Giriş holüne bağlanan koridorun ise, 2. derece bağlantı mekanı olduğu düşünülebilir.

Konut plan şemasında rota değiştiren mekanlar; OO ve KR, konut içi ve konut dışı kullanıcının ortak erişim sağlayabildiği mekanlar arasında yer almaktadır. Ortak bir mekan aracılığıyla birbirine bağlanmış mekan ilişki biçiminin hakim olduğu plan şemasında, rota değiştiren mekanların, bağlayan mekan olduğu görülmüştür. İşlev birlikteliklerine göre sıralanan mekan gruplarının

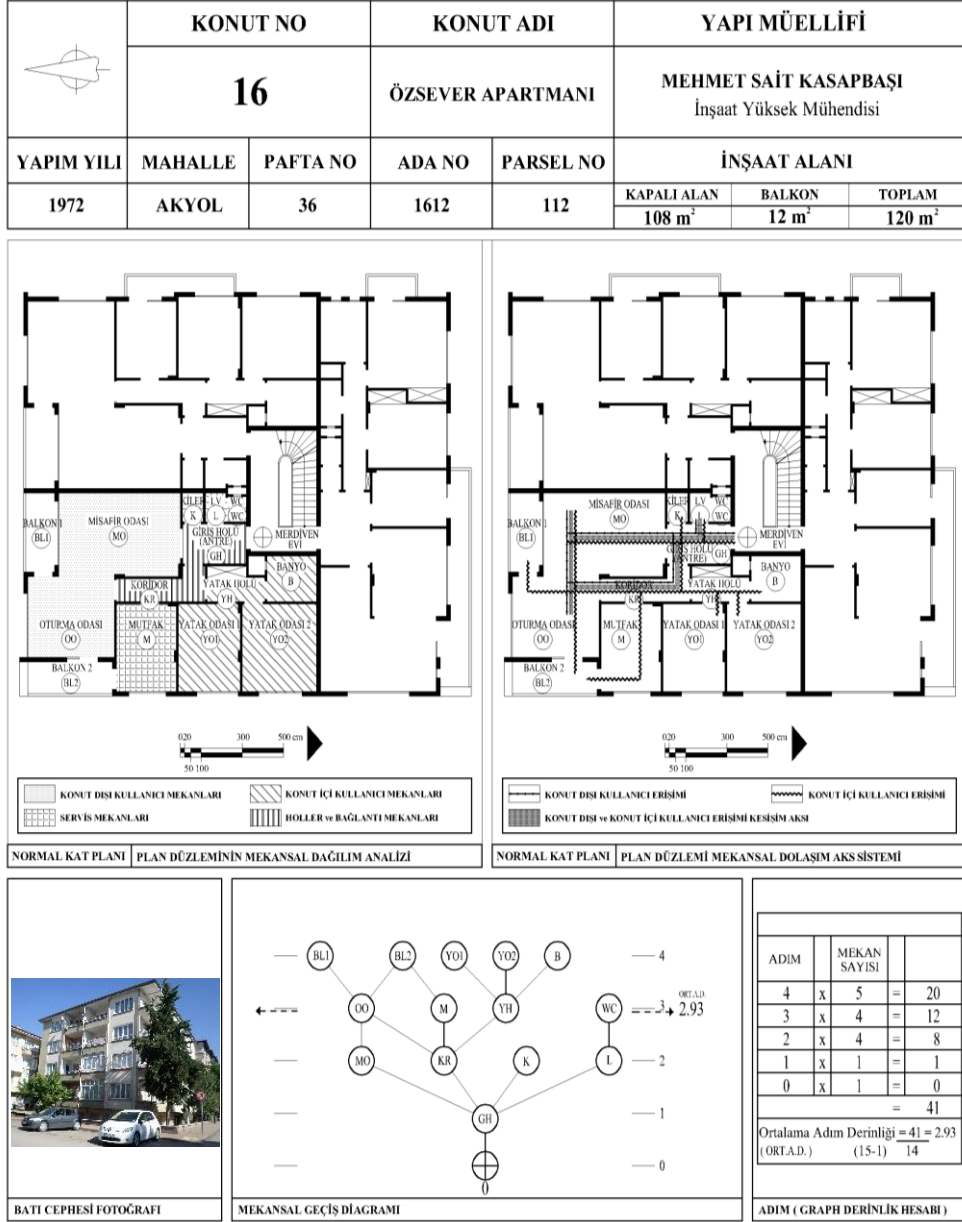
7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ
UYGULAMA ÇALIŞMASI Esra KASAPBAŞI

ilişkilendirilmesinde, koridor ve yatak holü kullanılmıştır. Servis bölümü mekanları olan mutfak, kiler, lv-wc birlikteliğinin devam ettirilmediği şemada, giriş holünden yatma (gece) bölümü ve yaşama bölümü mekanlarına ulaşımı sağlayan, diğer bir bağlayan mekan da rota değiştiren mekan olmasa bile yatak holüdür.

16 nolu konutta; mekanlar arası hol ile bağlantı sağlanması yanı sıra, koridor bağlantı sisteminin uygulandığı görülür. Planda, servis mekanları arasında yer alan lv, wc ve kiler giriş holüne direkt olarak, mutfak ise koridor vasıtasıyla bağlanmıştır. Konutun kullanıcısı olmayan kişilerin erişim aksının, mahremiyet düzeyi yüksek mekanları içeren yatma bölümüne geçişi söz konusu değildir. Planda giriş holünden misafir odasına direkt bağlantı verilmesi ile, kısa süreli kullanımda, konut dışı kullanıcının konutun diğer bölümlerine geçişinin sınırlandırıldığı söylenebilir. Yaşama bölümü mekanlarının arada herhangi bir bağlantı mekanı olmaksızın, birbirine bitişik vaziyette yerleştirildiği görülür. Bu durum, camlı ahşap bölmelerle birbirinden ayrılan söz konusu mekanları, gerektiğinde birleştirerek, geniş tek bir mekan elde edebilmeye imkan vermektedir.

7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ
UYGULAMA ÇALIŞMASI

Esra KASAPBAŞI



Şekil 7.22. Konut No 16 (Özsever Apartmanı, 1972) mekansal analizi.

F) Konut No 17 – Garib Apartmanı (1975)

Her katta çift daire bulunan yapıda, analizi yapılan konut; 2 oda ve salon (misafir odası) şeklinde tasarlanmıştır. Konutta yer alan yaşama bölümü mekanları kuzey ve doğu yönlerinde, 1 adet yatak odası ise, kuzey ve batı yönlerinde bulunmaktadır (Şekil 7.23).

• Mekan Dizilimi Yöntemiyle Elde Edilen Bulgular

Konutta mekan sayısı 12’dir. Geçiş modeli derinliği 3 adımdır. Adım derinliği ortalama değeri 2.36 olarak hesaplanmıştır. Konutun mekansal geçiş modeli, dallanmış halkalı sığ ağaç formundadır. Diyagramda oluşan halka sayısı 1’dir. Rota değiştiren mekan bulunmamaktadır. Mekansal geçiş grafiğine göre ortalama üzerinde derinliğe sahip, aynı zamanda en derin mekanlar; BL1, B, YO1, WC, BL2’dir. En sığ mekan ise, GH’dür.

• Mekansal İlişki Biçimlerinin Analiziyle Elde Edilen Bulgular

Konutta, konut dışı kullanıcının erişim sağlayabildiği mekanlar; giriş holü (GH), lavabo (L), tuvalet (WC), oturma odası (OO) ve misafir odası (MO) olarak kabul edilmiştir. Bu mekanlar aynı zamanda konut hane halkı ve konut dışı kullanıcının dolaşım sırasında çakıştığı akslardır. Konut içi ve konut dışı kullanıcının ortak dolaşımının söz konusu bu mekanlara erişim akslarının kesişimi göz önüne alındığında, mekanlar arası ulaşım trafiğinin en yoğun olduğu ana bağlantı mekanının giriş holü olduğu söylenebilir.

Rota değiştiren mekan bulunmayan konut plan şemasında, ortak bir mekan aracılığıyla birbirine bağlanmış mekan ilişki biçiminin hakim olduğu söylenebilir. İşlev birlikteliklerine göre sıralanan mekan gruplarının ilişkilendirilmesinde, yatma (gece) bölümü için ikincil hol olarak yatak holü kullanılmıştır. Servis bölümü mekanları olan mutfak, lv-wc birlikteliğinin sağlandığı şemada giriş holü; misafir odası, oturma odası, yatak holü, lv-wc ve mutfaka direkt olarak bağlanmaktadır. Giriş holü, rota değiştiren mekan olmasa dahi, diğer birimlerle ulaşımı sağlayan

7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ
UYGULAMA ÇALIŞMASI Esra KASAPBAŞI

bağlayan mekandır. Merkezi konumu ve boyutu sayesinde baskın mekan haline gelen giriş holünün, çok sayıda mekanı etrafında örgütlediğini söylemek mümkündür.

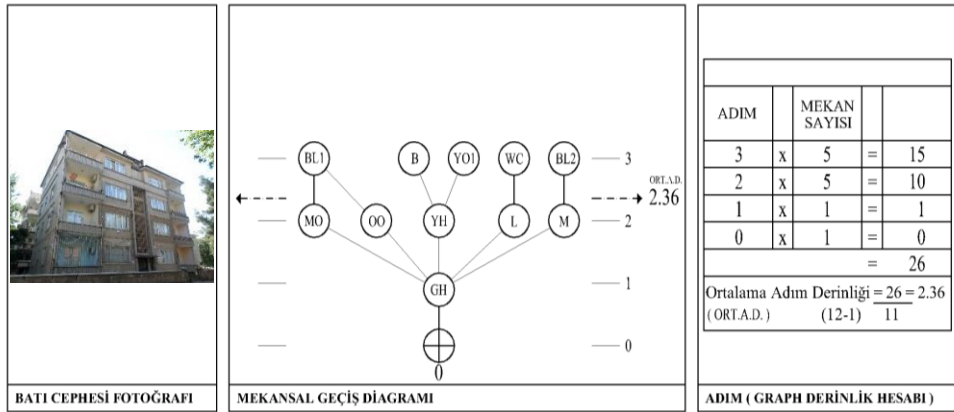
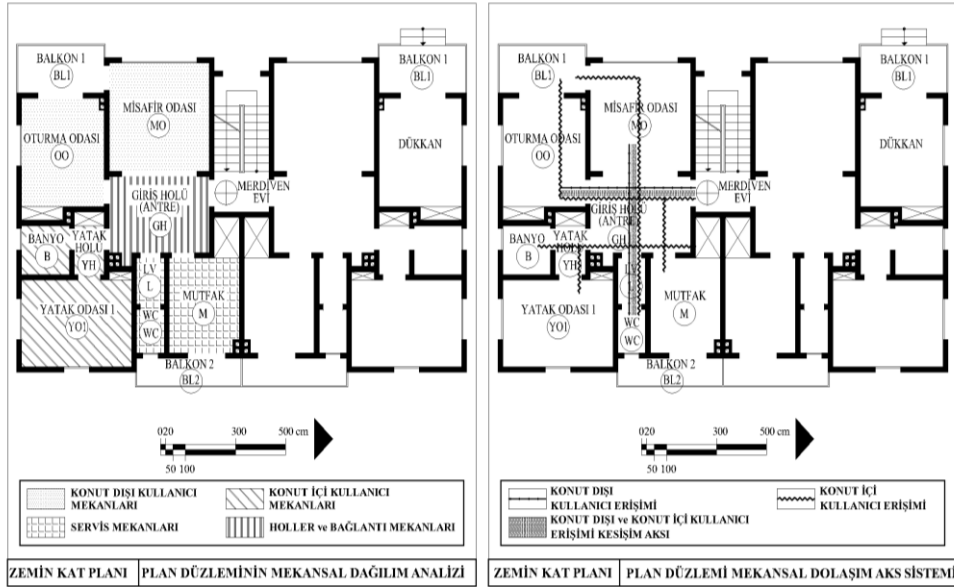
17 nolu konutta; servis mekanları arasında yer alan lv, wc ve mutfak giriş holüne direkt olarak bağlanmıştır. Konutun kullanıcısı olmayan kişilerin erişim aksının, mahremiyet düzeyi yüksek mekanları içeren yatma bölümüne geçişi söz konusu değildir.



7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ
UYGULAMA ÇALIŞMASI

Esra KASAPBAŞI

	KONUT NO		KONUT ADI		YAPI MÜELLİFİ		
	17		GARİB APARTMANI		TEKİN DAİ Müh. Mimar		
YAPIM YILI	MAHALLE	PAFTA NO	ADA NO	PARSEL NO	İNŞAAT ALANI		
1975	KAVAKLIK	-	926	10	KAPALI ALAN	BALKON	TOPLAM
					91 m ²	11 m ²	102 m ²



Şekil 7.23. Konut No 17 (Garib Apartmanı, 1975) mekansal analizi.

G) Konut No 18 – Divan Apartmanı (1976)

Her katta çift daire bulunan yapıda, analizi yapılan konut; ana hatlarıyla 4 oda ve salon şeklinde tasarlanmıştır. Konutta yer alan yaşama bölümü mekanları kuzey ve batı yönlerinde, 3 adet yatak odası ise, kuzey ve doğu yönlerinde cephe bulunmaktadır (Şekil 7.24.).

• Mekan Dizilimi Yöntemiyle Elde Edilen Bulgular

Konutta mekan sayısı 15’dir. Geçiş modeli derinliği 4 adımdır. Adım derinliği ortalama değeri 2.71 olarak hesaplanmıştır. Konutun mekansal geçiş modeli, dallanmış halkalı sığ ağaç formundadır. Diyagramda oluşan halka sayısı 2’dir. Rota değiştiren mekan sayısı 2 olup, bu mekanlar; giriş holü (GH) ve misafir odası (MO)’dur. Mekansal geçiş grafiğine göre ortalama üzerinde derinliğe sahip mekanlar; BL1, YO1, YO2, YO3, B, K, L, BL2, WC olup, ayrıca en derin mekanlar BL2, WC’dir. En sığ mekan ise, GH’dür.

• Mekansal İlişki Biçimlerinin Analiziyle Elde Edilen Bulgular

Konutta, konut dışı kullanıcının erişim sağlayabildiği mekanlar; giriş holü (GH), koridor (KR), lavabo (L), tuvalet (WC), misafir odası (MO) ve salon (SA) olarak kabul edilmiştir. Bu mekanlar aynı zamanda konut hane halkı ve konut dışı kullanıcının dolaşım sırasında çakıştığı akslardır. Konut içi ve konut dışı kullanıcının ortak dolaşımının söz konusu bu mekanlara erişim akslarının kesişimi göz önüne alındığında, mekanlar arası ulaşım trafiğinin en yoğun olduğu ana bağlantı mekanının giriş holü olduğu söylenebilir. Giriş holüne bağlanan koridorun ise, 2. derece bağlantı mekanı olduğu düşünülebilir.

Konut plan şemasında rota değiştiren mekanlar; GH ve MO, konut içi ve konut dışı kullanıcının ortak erişim sağlayabildiği mekanlar arasında yer almaktadır. Ortak bir mekan aracılığıyla birbirine bağlanmış mekan ilişki biçiminin hakim olduğu plan şemasında, rota değiştiren mekanların, bağlayan mekan olduğu görülmüştür. İşlev birlikteliklerine göre sıralanan mekan gruplarının

7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ
UYGULAMA ÇALIŞMASI Esra KASAPBAŞI

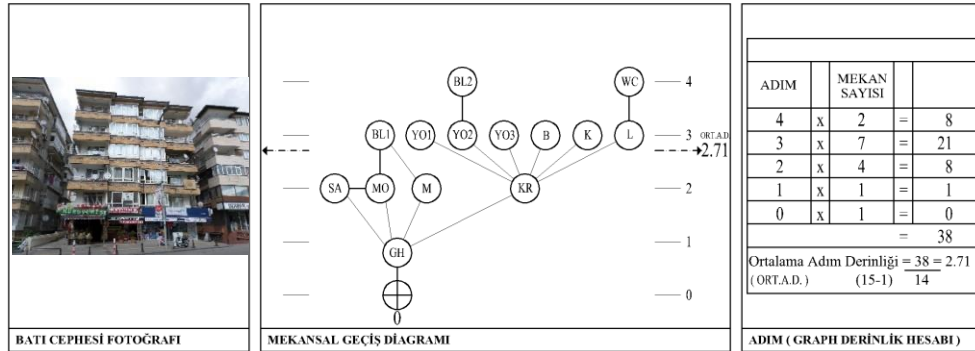
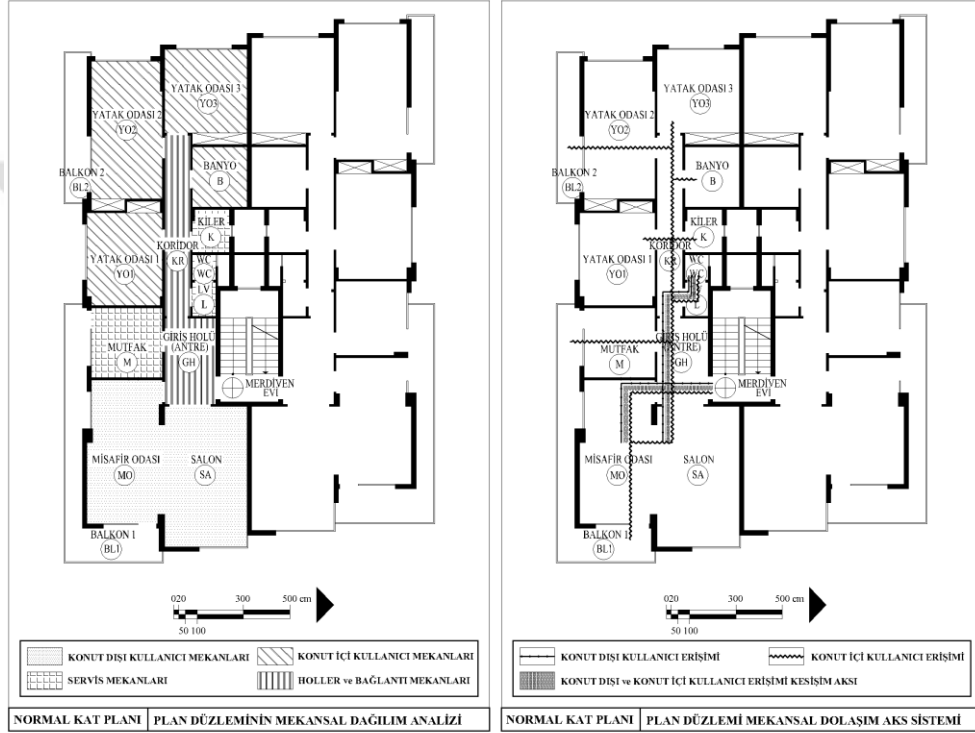
ilişkilendirilmesinde koridor kullanılmıştır. Servis bölümü mekanları olan mutfak, lv-wc birlikteliğinin devam ettirilmediği şemada, giriş holünden yatak holüne ve diğer birimlere ulaşımı sağlayan, bağlayan mekan, rota değiştiren mekan olmasa bile koridordur.

18 nolu konutta; mekanlar arası bağlantı, koridor sistemi ile sağlanmıştır. Planda, servis mekanları arasında yer alan mutfak giriş holüne direkt olarak bağlanmıştır. Yatak odaları, banyo gibi mahremiyet düzeyi yüksek mekanlar ile, kiler, lv ve wc mekanının ise koridor etrafında sıralandığı yerleşim biçimi gözlemlenmektedir. Bu yerleşimde konutun kullanıcısı olmayan kişilerin erişim aksının, mahremiyet düzeyi yüksek mekanları içeren yatma bölümü ile kesişimi söz konusudur. Koridor sisteminin uygulandığı bu plan tipinde, mahremiyet düzeyinin azalarak, konut dışı kullanıcının konut içinde dolaşım mesafesinin büyüdüğünü söylemek mümkündür.

7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ
UYGULAMA ÇALIŞMASI

Esra KASAPBAŞI

YAPIM YILI	KONUT NO		KONUT ADI		YAPI MÜELLİFİ		
	MAHALLE	PAFTA NO	ADA NO	PARSEL NO	İNŞAAT ALANI		
1976	AKYOL	2	1732	173	KAPALI ALAN	BALKON	TOPLAM
					141 m ²	22 m ²	163 m ²



Şekil 7.24. Konut No 18 (Divan Apartmanı, 1976) mekansal analizi.

H) Konut No 19 – Yalkın Apartmanı (1978)

Her katta çift daire bulunan yapıda, analizi yapılan konut; 4 oda ve salon şeklinde tasarlanmıştır. Konutta yer alan yaşama bölümü mekanları güney ve batı yönlerinde, 3 adet yatak odası ise, kuzey ve batı yönlerinde cephe bulunmaktadır (Şekil 7.25.).

• Mekan Dizilimi Yöntemiyle Elde Edilen Bulgular

Konutta mekan sayısı 15’tir. Geçiş modeli derinliği 4 adımdır. Adım derinliği ortalama değeri 2.71 olarak hesaplanmıştır. Konutun mekansal geçiş modeli, dallanmış halkalı sık ağaç formundadır. Diyagramda oluşan halka sayısı 2’dir. Rota değiştiren mekan sayısı 2 olup, bu mekanlar; giriş holü (GH) ve yemek odası (YM)’dir. Mekansal geçiş grafiğine göre ortalama üzerinde derinliğe sahip mekanlar; BL1, YO1, YO2, YO3, B, K, L, BL2, WC olup, ayrıca en derin mekanlar BL2, WC’dir. En sık mekan ise, GH’dür.

• Mekansal İlişki Biçimlerinin Analiziyle Elde Edilen Bulgular

Konutta, konut dışı kullanıcının erişim sağlayabildiği mekanlar; giriş holü (GH), koridor (KR), lavabo (L), tuvalet (WC), yemek odası (YO) ve salon (SA) olarak kabul edilmiştir. Bu mekanlar aynı zamanda konut hane halkı ve konut dışı kullanıcının dolaşım sırasında çakıştığı akslardır. Konut içi ve konut dışı kullanıcının ortak dolaşımının söz konusu bu mekanlara erişim akslarının kesişimi göz önüne alındığında, mekanlar arası ulaşım trafiğinin en yoğun olduğu ana bağlantı mekanının giriş holü olduğu söylenebilir. Giriş holüne bağlanan koridorun ise, 2. derece bağlantı mekanı olduğu düşünülebilir.

Konut plan şemasında rota değiştiren mekanlar; GH ve YM, konut içi ve konut dışı kullanıcının ortak erişim sağlayabildiği mekanlar arasında yer almaktadır. Ortak bir mekan aracılığıyla birbirine bağlanmış mekan ilişki biçiminin hakim olduğu plan şemasında, rota değiştiren mekanların, bağlayan mekan olduğu görülmüştür. İşlev birlikteliklerine göre sıralanan mekan gruplarının

7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ
UYGULAMA ÇALIŞMASI Esra KASAPBAŞI

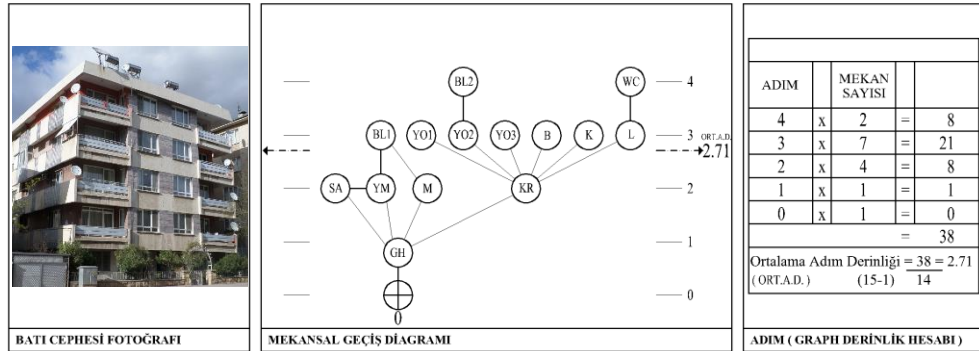
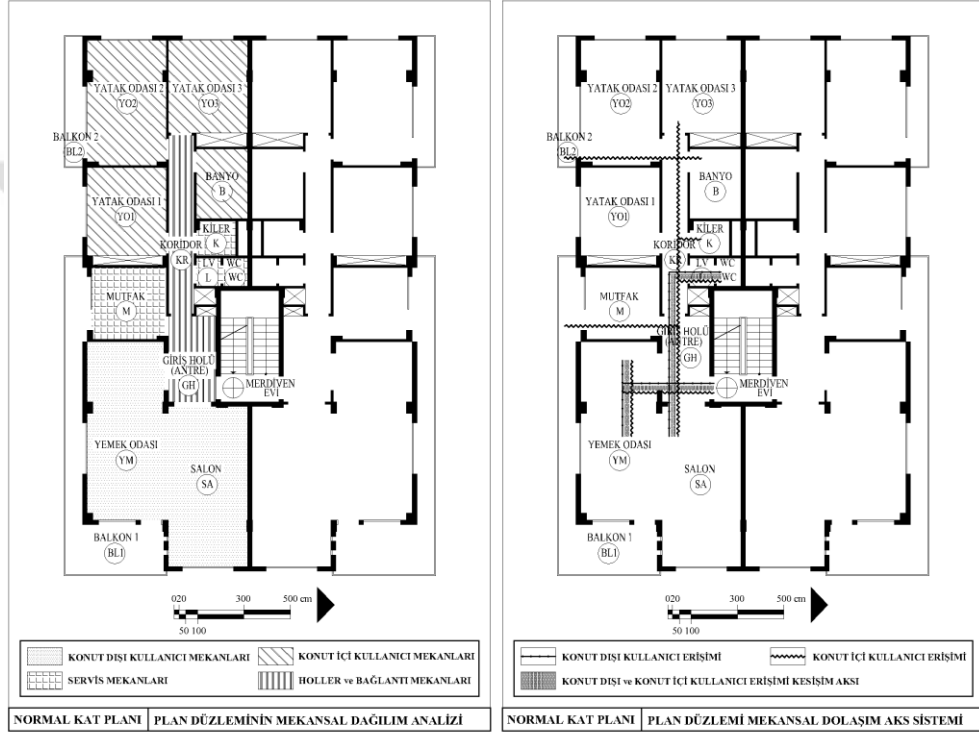
ilişkilendirilmesinde koridor kullanılmıştır. Servis bölümü mekanları olan mutfak, lv-wc birlikteliğinin devam ettirilmediği şemada, giriş holünden yatak holüne ve diğer birimlere ulaşımı sağlayan, bağlayan mekan, rota değiştiren mekan olmasa bile koridordur.

19 nolu konutta; mekanlar arası bağlantı, koridor sistemi ile sağlanmıştır. Planda, servis mekanları arasında yer alan mutfak giriş holüne direkt olarak bağlanmıştır. Yatak odaları, banyo gibi mahremiyet düzeyi yüksek mekanlar ile, kiler, lv ve wc mekanının ise koridor etrafında sıralandığı yerleşim biçimi gözlemlenmektedir. Bu yerleşimde konutun kullanıcısı olmayan kişilerin erişim aksının, mahremiyet düzeyi yüksek mekanları içeren yatma bölümü ile kesişimi söz konusudur. Koridor sisteminin uygulandığı bu plan tipinde, mahremiyet düzeyinin azalarak, konut dışı kullanıcının konut içinde dolaşım mesafesinin büyüdüğünü söylemek mümkündür.

7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ
UYGULAMA ÇALIŞMASI

Esra KASAPBAŞI

	KONUT NO		KONUT ADI		YAPI MÜELLİFİ		
	19		YALKIN APARTMANI		GÜLAY ERGÜN Mimar		
YAPIM YILI	MAHALLE	PAFTA NO	ADA NO	PARSEL NO	İNŞAAT ALANI		
1978	AKYOL	36	1612	123	KAPALI ALAN	BALKON	TOPLAM
					152 m ²	24 m ²	176 m ²



ADIM	MEKAN SAYISI		
4	x	2	= 8
3	x	7	= 21
2	x	4	= 8
1	x	1	= 1
0	x	1	= 0
			= 38
Ortalama Adım Derinliği = 38 = 2.71 (ORT.A.D.) (15-1) 14			

ADIM (GRAPH DERİNLİK HESABI)

Şekil 7.25. Konut No 19 (Yalkın Apartmanı, 1978) mekansal analizi.

I) Konut No 20 – Asaf Erkilic Apartmanı (1979)

Her katta üç daire bulunan yapıda, analizi yapılan konut; 3 oda ve salon şeklinde tasarlanmıştır. Konutta yer alan yaşama bölümü mekanları kuzey ve batı yönlerinde, 2 adet yatak odası ise, batı yönünde bulunmaktadır (Şekil 7.26.).

• Mekan Dizilimi Yöntemiyle Elde Edilen Bulgular

Konutta mekan sayısı 14’tür. Geçiş modeli derinliği 4 adımdır. Adım derinliği ortalama değeri 2.46 olarak hesaplanmıştır. Konutun mekansal geçiş modeli, dallanmış halkalı sık ağaç formundadır. Diyagramda oluşan halka sayısı 1’dir. Rota değiştiren mekan bulunmamaktadır. Mekansal geçiş grafiğine göre ortalama üzerinde derinliğe sahip mekanlar; WC, BL1, YO1, YO2, B olup, ayrıca en derin mekanlar BL2’dir. En sık mekan ise, GH’dür.

• Mekansal İlişki Biçimlerinin Analiziyle Elde Edilen Bulgular

Konutta, konut dışı kullanıcının erişim sağlayabildiği mekanlar; giriş holü (GH), lavabo (L), tuvalet (WC), oturma odası (OO) ve salon (SA) olarak kabul edilmiştir. Bu mekanlar aynı zamanda konut hane halkı ve konut dışı kullanıcının dolaşım sırasında çakıştığı akslardır. Konut içi ve konut dışı kullanıcının ortak dolaşımının söz konusu bu mekanlara erişim akslarının kesişimi göz önüne alındığında, mekanlar arası ulaşım trafiğinin en yoğun olduğu ana bağlantı mekanının giriş holü olduğu söylenebilir.

Rota değiştiren mekan bulunmayan konut plan şemasında, ortak bir mekan aracılığıyla birbirine bağlanmış mekan ilişki biçiminin hakim olduğu söylenebilir. İşlev birlikteliklerine göre sıralanan mekan gruplarının ilişkilendirilmesinde koridor kullanılmıştır. Servis bölümü mekanları olan mutfak, lv-wc birlikteliğinin devam ettirilmediği şemada, giriş holünden yatak holüne ve diğer birimlere ulaşımı sağlayan, bağlayan mekan, rota değiştiren mekan olmasa bile koridordur.

20 nolu konutta; mekanlar arası bağlantı, koridor sistemi ile sağlanmıştır. Planda, servis mekanları arasında yer alan mutfak, lv-wc ve kiler yanı sıra, oturma

7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ
UYGULAMA ÇALIŞMASI Esra KASAPBAŞI

odası da giriş holüne direkt olarak bağlanmıştır. Yatak odaları, banyo gibi mahremiyet düzeyi yüksek mekanların ise koridor etrafında sıralandığı yerleşim biçimi gözlemlenmektedir. Bu yerleşimde konutun kullanıcısı olmayan kişilerin erişim aksının, mahremiyet düzeyi yüksek mekanları içeren yatma bölümü ile kesişimi yoktur. Koridorun yatak holü vasfıyla biçimlendiği sistemin uygulandığı bu plan tipinde, mahremiyet düzeyinin azalması, ya da konut dışı kullanıcının konut içinde dolaşım mesafesinin büyümesi söz konusu değildir.



Esra KASAPBAŞI

NORMAL KAT PLANI	PLAN DÜZLEMİNİN MEKANSEL DAĞILIM ANALİZİ	NORMAL KAT PLANI	PLAN DÜZLEMİ MEKANSEL DOLAŞIM AKSİSİ																																
			<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th>ADIM</th> <th>MEKAN SAYISI</th> <th></th> <th></th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>4</td> <td>X</td> <td>1</td> <td>= 4</td> </tr> <tr> <td>3</td> <td>X</td> <td>5</td> <td>= 15</td> </tr> <tr> <td>2</td> <td>X</td> <td>6</td> <td>= 12</td> </tr> <tr> <td>1</td> <td>X</td> <td>1</td> <td>= 1</td> </tr> <tr> <td>0</td> <td>X</td> <td>1</td> <td>= 0</td> </tr> <tr> <td colspan="4" style="text-align: right;">= 32</td> </tr> <tr> <td colspan="4">Ortalama Adım Derinliği = 32 = 2.46 (ORT.A.D.) (14-1) 13</td> </tr> </tbody> </table>	ADIM	MEKAN SAYISI			4	X	1	= 4	3	X	5	= 15	2	X	6	= 12	1	X	1	= 1	0	X	1	= 0	= 32				Ortalama Adım Derinliği = 32 = 2.46 (ORT.A.D.) (14-1) 13			
ADIM	MEKAN SAYISI																																		
4	X	1	= 4																																
3	X	5	= 15																																
2	X	6	= 12																																
1	X	1	= 1																																
0	X	1	= 0																																
= 32																																			
Ortalama Adım Derinliği = 32 = 2.46 (ORT.A.D.) (14-1) 13																																			
BATI CEPHESİ FOTOĞRAFI	MEKANSEL GEÇİŞ DIAGRAMI		ADIM (GRAPH DERİNLİK HESABI)																																

1970-1980 Dönemi Gaziantep kent konutu mekan dizilimi yöntemi analizi sonucu elde edilen veriler Çizelge 7.4.'te listelenmiştir.

7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ
UYGULAMA ÇALIŞMASI

Esra KASAPBAŞI

Çizelge 7.4. 1970-1980 Dönemi Gaziantep kent konutu sentaktik verileri.

1970 - 1980 DÖNEMİ GAZİANTEP KENT KONUTU MEKAN DİZİLİMİ ANALİZİ BULGULARI										
KONUT NO	MEKAN SAYISI	GEÇİŞ DERİNLİĞİ	ADÜ DERİNLİĞİ	GEÇİŞ MODELİ	HALKA SAYISI	ROTA DEĞİŞTİREN MEKANLAR	ROTA DEĞİŞTİREN MEKANLAR	ORTALAMA ÜZERİNDE DERİNLİĞE SAHİP MEKANLAR	EN DERİN MEKANLAR	EN SİĞ MEKANLAR
12	15	5	3,07	çalışmış haldeki sığ ağaç	3	3	GH/YM/00	BL2/YO1/B/L/YO2/WC	WC	GH
13	14	4	2,69	çalışmış haldeki sığ ağaç	1	-	-	WC/BL1/YM/YO1/B/00/BL2/BL3	BL2/BL3	GH
14	15	4	2,71	çalışmış haldeki sığ ağaç	1	-	-	00/MO/BL2/YO1/YO2/B/L/BL1/WC	BL1/WC	GH
15	13	4	2,67	çalışmış haldeki sığ ağaç	1	-	-	MO/BL2/YO1/YO2/B/BL1/BL3	BL1/BL3	GH
16	15	4	2,93	çalışmış haldeki sığ ağaç	2	2	00/KR	00/M/YH/WC/BL1/BL2/YO1/YO2/B	BL1/BL2/YO1/YO2/B	GH
17	12	3	2,36	çalışmış haldeki sığ ağaç	1	-	-	BL1/B/YO1/WC/BL2	BL1/B/YO1/WC/BL2	GH
18	15	4	2,71	çalışmış haldeki sığ ağaç	2	2	GH/MO	BL1/YO1/YO2/YO3/B/K/L/BL2/WC	BL2/WC	GH
19	15	4	2,71	çalışmış haldeki sığ ağaç	2	2	GH/YM	BL1/YO1/YO2/YO3/B/K/L/BL2/WC	BL2/WC	GH
20	14	4	2,46	çalışmış haldeki sığ ağaç	1	-	-	WC/BL1/YO1/YO2/B	BL2	GH

7. GAZİANTEP’TE 1960-1980 DÖNEMİ KENT KONUTU ANALİZİ
UYGULAMA ÇALIŞMASI Esra KASAPBAŞI



8. SONUÇLAR ve ÖNERİLER

İnsan yaşadığı yere karakterini, kültürünü, değerlerini yansıtır ve yeri, yaşamına uygun hale getirerek, kendine özgü unsurlarla farklılaştırır. Böylece insan varlığına ait olan mekan, sadece fiziksel bir bütün olmanın ötesinde biçimlenir. İnsana özgü en özel mekansal bütünlerden biri olarak konutun, sadece farklı boyut ve işlevlere sahip mekanların bir araya gelmesiyle oluştuğunu söylemek yanlış bir yaklaşım olacaktır. Konutu oluşturan mekanların; niteliği, fonksiyonu, boyutu ve birbiri ile ilişkilendirilme biçimlerinde, kullanıcısının karakteri, kültürel değerleri, dünya görüşü, vs. gibi psiko-sosyal belirleyicilerin önemli derecede etkili olduğunu söylemek mümkündür.

1960-1980 dönemi Gaziantep kent konutunun mekan kurgusunun değişimini tespit etmeyi amaçlayan çalışmada, öncelikle konut kavramına değinilmiş, ardından konut mekanının değişimine etki eden unsurlar tartışılmaya çalışılmıştır. Ülke genelinde, Cumhuriyet sonrası yaşanan gelişmeler, toplumsal yaşamı ve doğal olarak bireylerin yaşam biçimini de etkilemiştir. Yaşam biçiminin değişmesi, insanların yaşadığı mekandan beklentilerinde de farklılıklar meydana getirerek, ortaya çıkan yeni ihtiyaçlara cevap verebilecek nitelikte bir mekan düzeni arayışına girilmesine sebep olmuştur. Gaziantep kentinde de, özellikle 1950’li yıllardan itibaren etkileri görülen bu değişimlerin, çalışmanın kapsadığı 1960-1980 döneminde inşa edilen konutlarda izlendiğini, söz konusu konutların genel olarak, batılı plan anlayışı ile, geleneksel konut kültürü mekan düzeninin bir karışımı olarak şekillendiğini söylemek mümkündür.

Çalışmaya konu konutlara ait planların ön incelemesinde; konutların, gerek genel yapı karakteri, gerekse mekan kurgusu ve mekansal ilişkiler bakımından, günümüz konutundan farklı bir tasarım anlayışına sahip olduğu gözlemlenmiştir. Belirgin bir şekilde bazı dönemlerde konutların benzer mekansal özellikler ve ilişkilere sahip olduğu izlenmiştir. Bu noktada, görsel tespitlere dayalı olarak, plan düzeninin mekansal dağılımı ile ilgili yapılan ön değerlendirmede elde edilen

verilerin, niceliksel olarak karşılaştırılabilir olmasını sağlamak için, mekan dizilimi (space syntax) analizi tekniklerinden faydalanılmıştır. Günümüzde mekan dizilimi; mimarlık, kentsel tasarım, arkeoloji, vs. gibi, bir çok alanda kullanılmaktadır. Mekan dizilimi, yapılı çevreyi oluşturan mekansal dokunun; yerleşim veya konut ölçeğinde, matematiksel, grafik ve benzeri anlatımlar yoluyla çözümlenerek, somut bir dille ifade edilmesine imkan veren, analiz teknikleri bütünüdür. Yöntem, konut bütünü çözümlenerek oluşturulan mekansal ilişkilerin, sayısal verilerle ifade edilebilmesine olanak sağlamaktadır. Başka bir ifadeyle mekan dizilimi yöntemi, mekansal kurguya ilişkin gözle görülebilen özellikleri sayısallaştırarak değerlendirmeye ve benzer nitelikteki şemaları karşılaştırmaya imkan vermektedir. Depthmap X paket programı kullanılarak yapılan analizler, mekansal geçiş grafikleri ve temel sentaktik ölçümleri kapsamaktadır. Oluşturulan geçiş grafikleri vasıtasıyla; konutu oluşturan mekanların ve bağlantılarının sayısı, geçiş modeli derinliği, adım derinliği ortalama değeri, geçiş modeli, halka sayısı, rota değiştiren mekanlar ile, en derin ve sık mekanların ölçümleri yapılmıştır. Ayrıca mekansal ilişki biçimleri analiz edilerek, sentaktik ilişkilerin mekansal organizasyondaki biçimsel karşılığı aranmaya çalışılmıştır.

Çalışmada konu edilen konutlar, orta ve üst gelir grubuna hitap eden, kentin ilk planlı alanlarından olan; Bahçelievler, Kolejtepe, Kavaklık ve Öğretmenevleri semtlerinde yer almaktadır. Bu konutların genel olarak; kentin yerli aileleri ve ileri gelen serbest meslek mensubu kişiler adına yaptırıldığı görülmüştür.

Çalışma sırasında kullanılan yöntemler ve yapılan analizler ile Gaziantep 1960-1980 dönemi kent konutlarına ilişkin elde edilen sonuçlar iki başlık altında toparlanabilir:

- a) Mekan dizilimi analiziyle ulaşılan sonuçlar.
- b) Mekansal ilişki biçimleri bakımından ulaşılan sonuçlar.

a) Mekan Dizilimi Analiziyle Ulaşılan Sonuçlar

1960-1970 dönemi konutlarının, 1960'ların başında inşa edilen her katta tek daire biçimindeki örneklerinin, daha çok kullanıcısının özel talepleri doğrultusunda şekillenen, butik tasarımlar olduğu söylenebilir. Genel olarak ardışık holler ile mekanların ilişkilendirildiği konutlarda, mekan sayısı fazladır. Mekanlar arası kademelendirmenin fazla olduğunu söylemek mümkündür. Mekansal geçiş grafiklerinde mekanlar arası ilişki ve geçişlerin karmaşık olduğu görülmüştür. Mekanlar arası ilişki ve geçişlerin yoğunluğu nedeniyle, oluşan halka sayısı ve halkanın üzerinde rota değiştiren mekan sayısı fazladır. Bu sayede, konutların çoğunun geçiş modellerinde a-tipi, b-tipi, c-tipi ve d-tipi mekansal ilişki düzeni bulunmaktadır. Geçiş modeli derinliğinin 4 veya 5 olduğu konutların çoğunda, adım derinliği ortalama değeri 3 ve 3'ün üstündedir. Ortalama derinlik değeri üzerinde değere sahip olan birimlerin yatak odası, banyo, vs. gibi mahremiyet mekanlarını içeren yatma (gece) bölümü mekanları ve balkonlar olduğu görülmüştür.

1960'ların sonlarına doğru inşa edilen örneklerde ise, mekanların ardışık holler ile ilişkilendirildiği, ancak bazı örneklerde yaşama bölümü mekanlarının esas işlevi dışında geçiş mekanı görevi de üstlenerek, aynı zamanda bağlantı işlevi gördüğü söylenebilir. Şemalarda çok sayıda halka olması ve rota değiştiren mekan sayısındaki fazlalık dikkat çekicidir. Rota değiştiren mekanların en çok; giriş holü (GH), hol (H), servis holü (SH), gibi bağlantı işlevi sağlayan mekanlar yanı sıra; yemek odası (YM), oturma odası (OO), misafir odası (MO) gibi, yaşama bölümü mekanları olduğu görülmüştür. Halkanın çok olması, mekanın esas işlevi dışında geçiş mekanı da olmasına, yanı sıra mekansal geçiş modeli derinliğin azalmasına sebep olmaktadır. Planda netleşmiş bir düzenin görülemediği çok halkalı şemalarda, rota değiştiren mekanlar aynı zamanda konut dışı ve konut içi kullanıcı gibi farklı kullanıcı gruplarının kesişiminin gerçekleştiği mekanlardır. Şemanın biçimlenmesinde yöresel yaşam kültürünün etkisi de gözlemlenmiştir. Yapıların çoğunda sağlanan kiler, mutfak ve yemek odası birlikteliği yemek kültürü yönünden gelişmiş olan Gaziantep kentinin yöresel özellikleri ve alışkanlıklarının bir

göstergesidir. Genel olarak aile içi çok kullanıcı olan konutların çoğunda, yemek kültürü ve yemek yeme ritüeline verilen önem ile, sıcak yemek servisinin uygun şekilde sağlanabilmesi için, mutfak ve yemek odası servis holü vasıtasıyla ilişkilendirilmiştir.

1970-1980 yılları arasında inşa edilen yapılarda, önceki dönem konutlarındaki özgün yapı karakterinden farklı olarak, mekan kurgusunda daha fazla tipleşmenin olduğu söylenebilir. Ardışık holler ile mekanların ilişkilendirildiği plan şeması yerine, koridor etrafında sıralanmış mekansal ilişki biçimi bu dönemde hakimdir. Konutlardaki mekan sayısı azalmıştır. Mekansal geçiş grafiklerinde daha basit bir ilişki düzeni söz konusudur. Mekanlar arası ilişki ve geçişlere dayalı olarak, oluşan halka sayısı ve halka üzerinde rota değiştiren mekan sayısı belirgin şekilde azalmıştır. Bu durumun temel fonksiyonlar aynı kalsa bile, sirkülasyonu sağlayan bazı mekanların 1970-1980 dönemi konutlarında yer almamasından kaynaklandığı söylenebilir. Konutların çoğunun geçiş modellerinde a-tipi, b-tipi, c-tipi mekansal ilişki düzeni bulunmakta, ancak rota değiştiren mekan sayısının azalmasından dolayı, d-tipi mekansal ilişki düzeni nadir örneklerde görülmektedir. Geçiş modeli derinliğinin 3, 4 veya 5 olduğu konutların çoğunluğunda, adım derinliği ortalama değeri, 3'ün altındadır. Önceki 10 yıllık süreçteki konutlarda olduğu gibi, ortalama derinlik değeri üzerinde değere sahip olan birimlerin daima yatak odası, banyo, vs. gibi mahremiyet mekanlarını içeren yatma (gece) bölümü mekanları ve balkonlar olduğu görülmüştür. Ancak 1970-1980 dönemi konutlarında en derin mekanların bulunduğu adım, 1960-1970 dönemi konutlarına göre bir derece düşüktür. Bu dönem konutlarında, en derin mekanlarla birlikte lv-wc, kiler, bazen mutfak gibi servis mekanlarının da giriş holüne bağlantısı koridor vasıtasıyla sağlanmıştır. Servis mekanları ve yatma bölümü mekanlarına aynı anda erişimi sağlayan bu sistemde, mahremiyet düzeyinin düştüğü görülmektedir. Bu durum 1970-1980 dönemi konutlarının mahremiyet düzeyinin 1960-1970 dönemi konutlarına göre daha düşük olduğunun bir işareti olarak kabul edilebilir. Başka bir ifadeyle; 1960-1970 dönemi konutlarında, geleneksel konut kültüründe çok önem verilen mahremiyet olgusunun

önemini koruduğunu, 1970-1980 dönemi konutlarında ise, önceye oranla önemini yitirdiğini söylemek mümkündür. 1970'lerin sonlarına doğru inşa edilen çift ya da üç daireli planlarda, koridor sisteminin iyice yerleştiği gözlemlenmiştir. 1980 sonrası apartman konutlarında da bu sistemin uygulanan en yaygın plan biçimi olduğunu söylemek mümkündür.

b) Mekansal İlişki Biçimleri Bakımından Ulaşılan Sonuçlar

Bu analiz grubu iki adımda gerçekleştirilmiştir. İlk adımda yapılan plan düzleminin mekansal dolaşım analizinde, her bir konutun, konut içi ve konut dışı kullanıcı tarafından kullanım şekli ve mekanlara erişim aksları belirlenmeye çalışılmıştır. Konutun dolaşım haritasının oluşmasını sağlayan bu sistemde; konut dışı kullanıcının hangi mekanlara ulaşabildiği, bu mekanlara erişim sırasında hangi aksı takip ettiği ve dolayısıyla konut içi kullanıcıyla hangi mekanlarda kesiştiği belirlenmeye çalışılmıştır. Analiz sonucu konut içi ve konut dışı kullanıcının ortak dolaşımının söz konusu olduğu bu mekanlara erişim akslarının kesişimi göz önüne alındığında, mekanlar arası ulaşım trafiğinin en yoğun olduğu ana bağlantı mekanının giriş holü olduğu söylenebilir. Bu çalışma konusu konutların tümü için geçerlidir. Giriş holüne bağlanan, 1960-1970 dönemi konutlarında holün, 1970-1980 dönemi konutlarında ise koridorun, 2. derece bağlantı mekanı olduğunu söylemek mümkündür.

İkinci adımda yapılan analizde, çalışma kapsamındaki konutlarda özellikle rota değiştiren mekanların durumu dikkate alınarak, mekanların ilişki biçimleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Konutlar geçiş modelinde rota değiştiren mekanların genel olarak; holler ve bağlantı mekanları (giriş holü, hol, servis holü, koridor) ile, yaşama bölümü mekanları (yemek odası, oturma odası, misafir odası, salon) olduğu görülmüştür. İlk adımda yapılan plan düzleminin mekansal dolaşım analizi ile beraber yorumlandığında, rota değiştiren mekanların aynı zamanda konut dışı ve konut içi kullanıcının ortak kullandığı (kesiştigi) mekanlar olduğu söylenebilir. Konut bütündeki mekanlar, çoğunlukla birbirinden ayrı iki mekanın üçüncü bir

bağlayıcı mekan ile ilişkilendirildiği, ilişki biçimiyle bir araya getirilmiştir. Rota değiştiren mekanların tamamı mekan organizasyonunda, bağlayan mekan konumundadır. Bu durum mekan sayısı ve halka sayısının çok olduğu 1960-1970 dönemi konutlarının ilk örneklerinde açıkça görülmektedir. Dönemin sonlarına doğru ve 1970-1980 dönemi konutlarında, mekan ve halka sayısının azalmasına bağlı olarak, rota değiştiren mekan sayısının azalması ya da bulunmaması, mekanların bir araya getirilişinde, kesişen mekan ilişki biçiminin gerçekleşmesini sağlamıştır. Özellikle 1970-1980 dönemi konutlarında, rota değiştiren mekan sayısının azalması alternatifsiz geçişe yol açtığından, farklı işleve sahip mekanların geçiş mekanı görevi üstlenmesine sebep olmuştur. Bu esnada mekanların kullanım alanlarında bir kesişim söz konusu olmakta ve bu alan, kesişen mekanlar tarafından eşit olarak kullanılmaktadır. Bu mekanların yemek odası, oturma odası gibi yaşama bölümü mekanları olduğu gibi, yatak holü gibi yatma (gece) bölümü mekanları da olabildiği görülmüştür. Dolayısıyla, rota değiştiren mekanların daima bağlayan mekan olduğu ancak mekanın niteliği rota değiştiren mekan olmasa dahi, bağlayan mekan olabileceği sonucu çıkarılmıştır.

Uygulama çalışması, yapılan mekansal analizler ve kullanılan mekan dizilimi yöntemi verilerine göre, 1960-1980 dönemi Gaziantep Kent Konutları, mekan kurgusundaki benzerlik ve farklılıklar gereğince, kendi içinde iki döneme ayrılmıştır. Bu ayrımı iki temel genotip olarak tariflemenin mümkün olduğu düşünülebilir.

- 1960-1970 dönemi konutlarının geleneksel konuttan gelen mahremiyet anlayışı ve yaşam biçimi alışkanlıklarının bazılarını devam ettirme çabası ile, modern yaşamın getirdiği yenilikleri de kısmen benimseyerek biçimlendiğini söylemek mümkündür. Geleneksel konuttan farklı olarak, işlevlere göre ayrıştırılan mekanların bir araya gelmesiyle, konutların oluşturulduğu gözlemlenmiştir. Mekan sayısı ve çeşitlenmesi artarken, mahremiyet olgusunun korunmaya çalışılmasının konut içi çoklu

kullanımdan kaynaklandığı düşünülebilir. Ataerkil yaşam biçiminin devam ettirilmesi ile, birinci derece yakın aile bireylerinin, örneğin ebeveynler ve evli çocuklarının aynı konut içerisinde yaşaması, mahremiyetin korunmasını gerekli kılmıştır. 1960'ların başlarından itibaren, ilk beş yıllık süreçte inşa edilen konut planlarında daha özgün, daha kişiye özel çözümlerin hakim olduğunu, 1960'ların sonlarına doğru, ikinci beş yıllık süreçte inşa edilen, konut planları mekan kurgusunda, farklı işvelere sahip mekanların konumlandırılması ve ilişkilendirilmesi konusunda kararsızlıkların devam ettiğini söylemek mümkündür.

- 1970-1980 dönemi sonlarında inşa edilen konutlarda, koridor sistemi ile mekanlar arası bağlantının sağlandığı apartman konut biçiminin mekan kurgusunun standart bir hal almaya başladığı gözlemlenmiştir. Bu mekansal değişim, mekan dizilimi analizi sonucu elde edilen sentaktik verilerde de desteklenmiştir.

Bu bağlamda;

1960-1970 dönemi konutlarının özellikle ilk örneklerinin, mekan kurgusu yanı sıra, Gaziantep kentinin o dönem içinde bulunduğu şartlar, kullanıcısının yaşam biçimi ve tercihlerini yansıtmaması bakımından kendine özgü planlama anlayışı ve prensiplere sahip olduğunu,

Sonraki süreçte inşa edilen, günümüz konutunun temelini oluşturduğu düşünülen 1970-1980 dönemi konutlarının ise, ideal tipleşmiş apartman konutu oluşumunda denenmiş mekansal kurgu biçimlerinin evrimini yansıtan nitelikte olduğunu, söylemek mümkündür.

Kendi içinde ikiye ayrılan konutların mekansal modelleri, planlama anlayışı bakımından karşılaştırıldığında; farklılık ve benzerlikler olduğu görülmüş olup, birbirinden farklı yönleri önceki bölümlerde geniş kapsamda ele alınmıştır. Benzer yönlerini ise şöyle özetlemek mümkündür:

Her iki dönemde de işleve göre mekan sınıflandırılması belirgin bir biçimde yapılmıştır. Buna göre konut kullanıcısının günlük yaşamına ayrılan oturma odası ile konut dışı kullanıcının kısa süreli kullanımda ağırlandığı misafir odası veya salon mekanlarına, her iki dönem konutunda da yer verilmiştir. Alan yetersizliğinin olmadığı konutların çoğunda, kiler mekanı yerleştirilmiş ve mutfak mekanına bitişik veya yakın olarak konumlandırılmıştır. Konutların çoğunda lv-wc mekanı konut girişine en yakın biçimde, buna karşın yatak odaları ve banyo gibi mahremiyet mekanları, en uzak biçimde planlanmıştır. Aynı şekilde yaşama mekanları ve yatak odalarında sabit gömme dolap yerleri bırakılması da, konutların çoğunda rastlanan bir özelliktir. Çoğaltılabilecek bu plan şeması fonksiyon özellikleri aslında, dönemler değişse bile, kent konutu kullanıcısının, mekana ilişkin bazı kesin ve net kabulleri ortaya koyduğunu göstermektedir. Bu durumu; yerel ve kültürel özelliklerin konut biçimlenmesine etkisi olarak yorumlamak mümkündür.

Sonuçta her ne kadar aynı coğrafyada olsa da değişen dönem koşulları yaşam tarzı ve buna bağlı olarak farklılaşan yaşam kültürünün, konut şemasının değişmesine neden olduğu açıkça görülmektedir. Bu sonuç, konutun kültürel bir unsur olduğunu ve yaşantının bir yansıması, adeta somutlaşmış hali olduğunu bir kez daha doğrulamıştır. Bu bağlamda çalışmayla elde edilen sonuçlar, toplum ve yapıtaş bireyin yaşamını etkileyen her değişimin, dolayısıyla toplumsal ölçekte görülen değişimlerin, konut mekanına da yansıdığı düşüncesini desteklemektedir.

Bu doğrultuda, 1960-1980 döneminin özgün karakterini taşıyan Gaziantep Kent Konutlarının; geleneksel konut kültürü ile günümüz konut kültürü arasında bağ kuran, kentin modernleşme sürecindeki yaşam biçimi ve konut kültürünü yansıtan bir miras niteliğinde olduğu söylenebilmektedir. Bu bağlamda, 1960-1980 dönemi Gaziantep Kent Konutlarının nitelikli örneklerinin, mekansal ve görsel olarak korunarak yaşatılması ve gelecek nesillere taşınmasının gerekliliği vurgulanmak istenmektedir.

Çalışma ile elde edilen bulguların, sonraki dönemlerde yapılacak benzer araştırmalarla beraber değerlendirilerek, Kentin Kültür Mirası'nda önemli bir yere

sahip olduğu düşünölen 1960-1980 dönemi Gaziantep Kent Konutları ya da Gaziantep kentsel dokusu ve konut yapıları hakkında yapılacak benzer, ya da daha geniş kapsamlı çalışmalara aydınlatıcı nitelikte bir literatür olması umut edilmektedir.





KAYNAKLAR

- Açııcı Kurak, F., 2013. Sınır Kavramı ve İç Mekan İlişkisi: Yaşama Mekanları Örneği. Karadeniz Teknik Üniversitesi Doktora Tezi, Trabzon, 192s.
- Aksoy, E., 1987. Mimarlıkta Tasarım Bilgisi. Hatiboğlu Yayınevi, Ankara, 141s.
- Aksoy, Ö., 1977. Biçimlendirme. KTÜ Yayını, Trabzon.
- Alga, R., 2005. Yaşam Döngüsüne Bağlı Olarak Konut Tasarımını Etkileyen Faktörler. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 153s.
- Alptekin, D., 2011. Toplumsal Aidiyet ve Gençlik: Üniversite Gençliğinin Aidiyeti Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Konya, 273s.
- Altan, İ. 2015. Mimarlıkta Mekan Kavramı. Ofis 2005 Yayınevi 1. Baskı, İstanbul, 135s.
- Arcan, E. F. ve Evci, F., 1999. Mimari Tasarıma Yaklaşım 1-Bina Bilgisi Çalışmaları. Tasarım Yayın Grubu 3. Baskı, İstanbul, 199s.
- Asiliskender, B., 2008. Modernleşme ve Konut; Cumhuriyet'in Sanayi Yatırımları ile Kayseri'de Mekansal ve Toplumsal Değişim. İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul, 213s.
- Atalar, A., 2004. Osmanlı Dönemi Antep Evleri, Kanaat Basımevi, Merinos Halı A.Ş. Yayını, 120s.
- Akbulut, U., 2013. London Eye: Teknoloji harikası dönme dolap. ODTÜ Kimya Bölümü.
- Balamir, M., 1994. Kira Evi'nden Kat Evleri'ne Apartmanlaşma: Bir Zihniyet Dönüşümü Tarihçesinden Kesitler. Mimarlık Dergisi, (260):29-33.
- Başakman, P., M., 1991. Geleneksel Konut Çevrelerinin Korunması Bağlamında Geleneksel-Bölgesel Mimarının Yorumlanması ve Modern Çevrelerin Yaratılmasına Işık Tutulması, Araştırma Projesi. Fırat Üniversitesi, Elazığ.

- Bilgiç Erten, D., 2008. Kentleşme Sürecinde Konut Olgusunun Geçirdiği Değişimler Çerçevesinde Yukarı Değirmendere-Çarşıiçi Mahallesi Örneği. Megaron YTÜ Mimarlık Fakültesi E-Dergisi, 3(1): 1-15.
- Ching, F. D. K., 2002. Mimarlık Biçim, Mekan ve Düzen (S. Lökçe Çeviri). Yem Yayın 1. Baskı, İstanbul, 400s.
- Chesney, 1966. Nezih Başgelen Koleksiyonu 1999, Dünya Kültür Mirasında Gaziantep. Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 203s.
- Çakın, Ş., 1990. Mimari Tasarım, İnsan ve Çevre, Özel Matbaası, İstanbul.
- Dursun, P., 2002. Trabzon Kentsel Dokusunda Morfolojik Analiz. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul, 436s.
- Edgü, E., 2003. Konut Tercihlerinin Mekansal Dizin ve Mekansal Davranış Parametreleri ile İlişkisi. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul, 154s.
- Erman ve Ark., 2007. Adana’da 1930’lardan Günümüze Sosyal Kültürel ve Ekonomik Değişimler Bağlamında Konut Mimarisinin Gelişimi. Çukurova Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Sonuç Raporu, 9s.
- Erman O. ve Karaman F., 2015. Following The Codes of Rationalist Architecture Through a Syntactic Analysis of Early Turkish Examples, 10th International Space Syntax Symposium Proceedings, London, 4:1-4:15.
- Erman O., 2017. Mekansal Komşuluk Kavramı Üzerinden Mimari Mekanın Analizi. Çukurova Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi, 32(1):165-176.
- Ersanlı, K. ve Koçyiğit, M., 2013. Ait Olma Ölçeği’nin Psikometrik Özellikleri. Turkish Studies, 8(12):751-764.
- Ersoy, Z., 2010. Mimari Tasarımda “Kullanıcı Odaklı” Süreçler. Mimarlık Dergisi, (351):68-72.
- Garip, S. B., 2010. Dışa Kapalı Konut Yerleşimlerinde Sosyal İhtiyaçların Fiziksel ve Sosyal Etkileşim Çerçevesinde İrdelenmesi. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul, 212s.

- Gaziantep Kent Konseyi, 2015. Gaziantep'in Çevre Sorunları ve Çözüm Önerileri, 11s.
- Gaziantep "Şehir Kimliği" Çalıştay, 2015, Sonuç Raporu Nisan 2015, 182s.
- Gaziantep Tatbikat İmar Planı, 1978, 18s.
- Görgülü, T. ve Koca Kaymaz, S., 2007. Dosya: Türkiye'de Yeni Konut Eğilimleri-Türkiye'de Barınma Biçimlerinde Yaşanan Değişimler: Son Dönemde Yapılan Tüketim Odaklı Konutlar. Mimarlık Dergisi, (337):28-33.
- Görgülü, T., 2016. Apartman Tipolojisinde Geçmişten Bugüne; Kira Apartmanından "Rezidans'a" Geçiş. Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi, (14-2016):165-178.
- Göyünç, N., 1999. Türkiye Cumhuriyeti'nin 75. Yılında Gaziantep (Y. Küçükdağ Editör). Cumhuriyet'in 75. Yılına Armağan Gaziantep, Gaziantep Üniversitesi Vakfı Kültür Yayınları, Gaziantep, s. 1-6.
- Günel, B. ve Esin, N., 2007. İnsan-Mekan İletişim Modeli Bağlamında Konutta Psiko-Sosyal Kalitenin İrdelenmesi. İTÜ Dergisi/a, 6(1):19-30.
- Gündoğdu, M. 2014. Mekan Dizimi Analizi Yöntemi ve Araştırma Konuları. Art-Sanat Dergisi (2014-2):251-274.
- Gündüz, İ., 2015. Global Modernite'de Kentleşme Karşısında Alt Kültür, Dil ve Yerel Kimlik. Dergipark Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi, (1):37-72.
- Güney İnce, Y., 2005. Appropriated 'a la Franga' an Examination of Turkish Modernization Through The Lens of Domestic Culture, Yayımlanmamış Doktora Tezi, University of Michigan, UMI number: 3186640.
- Güngör, M. B., 2004. Antep Harbi, Eren Yayıncılık, İstanbul, 382s.
- Gür Öymen, Ş., 1996. Mekan Örgütlenmesi. Gür Yayıncılık, Trabzon, 280s.
- Gür Öymen, Ş., 2000. Doğu Karadeniz Örneğinde Konut Kültürü. Yem Yayın, İstanbul, 247s.
- Güzel, A., 2011. Gaziantep Cumhuriyet Dönemi Yapıları. Cumhuriyet'in Mimarlık Mirası, Mü-Ka Matbaacılık, İstanbul, s. 295-297.

- Hanson, J., 1998. *Decoding Homes and Houses*. Cambridge University Press, New York, 314s.
- Hasol, D., 1995. *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*. Yem Yayın 6. Baskı, İstanbul, 500s.
- Heidegger M., 1971. *Poetry, Language, Thought* (A. Hofstadter Çeviri). HarperCollins Books, New York, NY, 227s.
- Hillier, B., ve Hanson, J., 1984. *The Social Logic of Space*, Cambridge University Press, New York, 276s.
- Hillier, B., 2007. *Space is the Machine*. Press Syndicate of The University of Cambridge, 355s.
- İller Bankası İmar Planlama Dairesi Reisliği, 1972, *Gaziantep Kent Bütünü Analitik Etüdları*, Ofset Fotomekanik Matbaası, 113s.
- İzgi, U., 1999. *Mimarlıkta Süreç Kavramlar – İlişkiler*. Yem Yayın 1. Baskı, İstanbul, 255s.
- Keleş, R., 2016. *Ruşen Keleş Kentleşme Politikası*. İmge Kitabevi 15. Baskı, Ankara, 734s.
- Karaman, F. ve Erman, O., 2007. *Apartman Tipolojisinde Bir Açılım: 1950-1960’larda Adana Örneğinde Aile Apartmanları*. IAPS-CSBE Network Kültür ve Mekan Toplantıları Birinci Ulusal Sempozyumu, Kent, Kültür ve Konut, Bahçeşehir Üniversitesi, 14-16 Aralık, İstanbul, Bildiriler Kitabı, s. 107-114.
- Karagenç O., 2002. *Toplu Konut Alanlarında Simgesel Performansa Yönelik Kullanım Sonrası Değerlendirme Modeli*. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul, 309s.
- Karaman F., Erman O., 2014. *From traditional to modern: changes in the spatial structure of single family houses in Turkey*. *International Journal of Academic Research Part A*, 6(5):64-74. DOI: 10.7813/2075-4124.2014/6-5/A.10.
- Kıran, A. ve Polatoğlu, Ç., 2015. *Bina Bilgisi ne Giriş*. Yıldız Teknik Üniversitesi Basım Yayın Merkezi 5. Baskı, İstanbul, 174s.

- Kızıl, F., 1978. Toplumsal Geleneklerin Konut İçi Mekan Tasarımına Etkisi ve Toplumsal Geleneklerimizi Daha İyi Karşılayacak Konut İçi Fiziksel evre Koşullarının Belirlenmesi. İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Fakültesi Doktora Tezi, İstanbul, 208s.
- Köylüoğlu, A., 2009. Kadim Şehir Gaziantep, İzmir, 390s.
- Kuban, D., 1998. Mimarlık Kavramları Tarihsel Perspektif İçinde Mimarlığın Kuramsal Sözlüğüne Giriş. Yem Yayın 5. Baskı, İstanbul, 107s.
- Kum, G. ve Kılıç, S., 2013. Şehirleşmenin Sıcaklık ve Yağış Parametreleri Üzerine Etkisi: Gaziantep Örneği. Sosyal Bilimler Dergisi, 3(6):21-42.
- Küçükkalay, A. M., 1997. Endüstri Devrimi ve Ekonomik Sonuçlarının Analizi. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2(2):51-68.
- Melvin, J., 2009. İzmler Mimarlığı Anlamak (M. Şahin Çeviri). Yem Yayın, 2. Baskı, İstanbul, 159s.
- Neufert, E., 1979. Neufert Yapı Tasarım Temel Bilgileri (A. Erkan Çeviri). Güven Yayıncılık Sanayi ve Ticaret A.Ş. 30. Baskı, Ankara, 528s.
- Nezih, B., 1999. Dünya Kültür Mirasında Gaziantep, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 204s.
- Öçal, H., 2008. Isparta Kent Kimliğinde Modernizmin Yansımaları ve Modernizm Etkisindeki Konut Mimarisi. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 107s.
- Öğrenci, P., 1999. Sarıca Ailesi Yapıları: Köşkler, Apartmanlar ve Yüzyıl Dönümünde İstanbul Konut Mimarisine Katkıları. Arredamento Mimarlık, (7/8):104-111.
- Özdemir, Ş., Vatandaş, C., Torlak, Ö., 2009. Sosyal Problemleri özmede Aile Yaşam Döngüsünün (AYD) Önemi. Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi, 4(16):7-18.

- Reis, A., 2003. Original and Converted Social Housing: spatial configurations and residents' attitudes, 4th International Space Syntax Symposium Proceedings Book, UCL, London, s. 40.1-40.14
- Polat Omay, E., 2012. Modern Konutu Korumak: Üçler Apartmanı ve Ayhan Apartmanı (A. Cengizkan, A. D. İnan, N. M. Cengizkan Editörler). Modernist Açılımda Bir Öncü: Seyfi Arkan. Mimarlar Odası Yayınları 1. Baskı, Ankara, s. 223-229.
- Rapoport, A., 1969. House Form And Culture. Prentice-Hall, Inc, Englewood Cliffs, N.J., USA, 162s.
- Rapoport, A., 1990. The Meaning of The Built Environment. University Of Arizona Press, 253s.
- Rapoport A., 2004. Kültür Mimarlık Tasarım (S. Batur Çeviri), Yem Yayınları, İstanbul, 135s.
- Sanlı, S., 2009. Bir Mimara Ait Konut Tasarımlarının Mekan Sentaksı Yöntemiyle Analizi. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul, 461s.
- Saban ve Ark., 2006. Adana Mimarlık Rehberi 1900-2005, TMMOB Mimarlar Odası Adana Şubesi, Adana, 189s.
- Sey, Y., 2007. Yeni Vatandaşların Barındırılması: Konut Politikaları ve Toplu Konut (R. Holod, A. Evin, S. Özkan Editörler). Modern Türk Mimarlığı 1900-1980, Yalçın Matbaacılık, Ankara, s. 159-181.
- Soygeniş, S., 2015. Mimarlık Düşünmek Düşlemek. Yem Yayın, İstanbul, 140s.
- Soysal, M., 1996. Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşmenin Öyküsü. Tarih Vakfı Yayınları, Mas Matbaacılık A.Ş., İstanbul, 57s.
- Sönmez, F., 2012. Kayseri Barınma Kültüründe Değişim: 1930-1970. Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul, 293s.
- Sunalp, A. A., 1999. 19. Yüzyıl Galata ve Pera Apartman-Konutlarında Orta Sofa-Hol Tipolojisinin Gelişimi. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul, 440s.

- Şalgamcıoğlu, M., E., 2013. İstanbul'da Çoklu Konut Gelişiminin Semantik ve Sentaktik Olarak İrdelenmesi:1930-1980 Dönemi. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, 320s.
- Şener, S., 2000. 1944 Yılı Sonrası Toplu Konut Uygulamalarında Apartman Plan Tipolojileri Gelişimi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 142s.
- Tatlıgil, F., 2005. Gaziantep Kentinin Geleneksel Konut Dokusunun ve Sosyo-Kültürel Yapısındaki Değişimin İncelenmesi. Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 131s.
- T.C. Gaziantep Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2010. Çevre İl Çevre Durum Raporu, 389s.
- Tekeli, İ., 2007. Türkiye'de Mimarlığın Gelişiminin Toplumsal Bağlamı (R. Holod, A. Evin, S. Özkan Editörler). Modern Türk Mimarlığı 1900-1980, Yalçın Matbaacılık, Ankara, s. 15-36.
- Timuremre, N., 2004. Kültürün Mimarlık Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi: Japon Kültürü ve Ando örneği. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 149s.
- Ünlü, A., 1998. Çevresel Tasarımda İlk Kavramlar. İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul, 81s.
- Yetkin, H., 1968. Gaziantep Tarihi ve Davaları, Yeni Matbaa, Gaziantep, 113s.
- Yıldırım Gürbüz, E. ve Çağdaş, G., 2018. Gaziantep Geleneksel Mimari Dokusunun Sosyo-Kültürel Bağlamda Mekan Dizimsel Analizi. Gaziantep University Journal of Social Sciences, 17(2):508-532.
- Yıldırım, M., 2014. Bir Rönesans Adamı "Doğan Kuban Kitabı" (L. Cinemre Editör). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları 3. Baskı, İstanbul, 448s.
- URL 1 Şehri, Nevşehir (seyahatdergisi.com, katpatukatravel.com)
<https://seyahatdergisi.com/derinkuyu-yeralti-sehri-nerede-giris-ucreti-ve-hakkinda-bilgi/> (Son erişim tarihi: 28.06.2018)

- <https://www.kapadokyagezi.com/kapadokya-yesil-tur.html> (Son erişim tarihi: 28.06.2018)
- URL 2 Saydam sınırlarla tanımlanmış mekan örneği, London Eye, Londra
http://www.uralakbulut.com.tr/wp-content/uploads/2013/03/london_eye.pdf (Son erişim tarihi: 28.06.2018)
- URL 3 Yapay mekan
<http://www.ekoyapidergisi.org/981-10-secilmis-ornek.html> (Son erişim tarihi: 28.06.2018)
- URL 4 Doğal sınırlı mekan
<https://www.resimars.net/r-manzara-1067-dag-1072-sekillenmis-taslar-20315.htm> (Son erişim tarihi: 28.06.2018)
- URL 5 Mutfak içinde düzenlenmiş yemek yeme alanı.
www.dekorasyonvetasarim.com (Son erişim tarihi: 28.06.2018)
- URL 6 Moore Evi.
www.hiddenarchitecture.net (Son erişim tarihi: 28.06.2018)
- URL 7 www.azukarillo.wordpress.com, turismo.org (Son erişim tarihi: 28.06.2018)
- URL 8 www.bigpictures.club, planetware.com (Son erişim tarihi: 28.06.2018)
- URL 9 www.tarihlisanat.com (Son erişim tarihi: 22.06.2018)
- URL 10 www.wikiwand.com (Son erişim tarihi: 22.06.2018)
- URL 11 www.ipinfoview.com (Son erişim tarihi: 27.07.2017)
- URL 12 www.archidiap.com (Son erişim tarihi: 28.06.2018)
- URL 13 www.sakarya.edu.tr (Son erişim tarihi: 28.06.2018)
- URL 14 www.arkitera.com. (Son erişim tarihi: 27.07.2017)
- URL 15 www.egeyapi.com. (Son erişim tarihi: 22.06.2018)
- URL 16 www.artfulliving.com.tr (Son erişim tarihi: 22.06.2018)
- URL 17 mimarlikmuzesi.org.tr (Son erişim tarihi: 28.06.2018)
- URL 18 www.kulturportali.gov.tr (Son erişim tarihi: 27.07.2017)
- URL 19 www.imgrumweb.com (Son erişim tarihi: 27.07.2017)

- URL 20 www.kulturportali.gov.tr (Son erişim tarihi: 28.06.2018)
- URL 21 <http://www.mimarlarodasiankara.org/dosya/dosya20.pdf>
Boyacıoğlu, E., 2010. Kent ve Konut (A. M. Bayram Editör). Dosya 20 Kent ve Konut, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, Matsa Basımevi, Ankara, s. 1-2. (Son erişim tarihi: 22.06.2018)
- URL 22 <http://www.yapidergisi.com/makaleicerik.aspx?MakaleNum=45>
İlgin, İ. D., 2008. Proksemiks: Tasarımda Bireysel Mesafe Kavramı. Yapı Dergisi, Makale No: 45, İstanbul. (Son erişim tarihi: 27.07.2017)
- URL 23 http://www.imo.org.tr/resimler/ekutuphane/pdf/16621_37_30.pdf
İmo 41. Dönem, 2008-2010. Türkiye’de Konut Sorunu ve Konut İhtiyacı Raporu. 295s. (Son erişim tarihi: 22.06.2018)
- URL 24 <http://www.izmimod.org.tr/egemim/71/6.pdf>
Metem, H. C., 2009. 1950’ler İzmir Mimarlığında Apartman Olgusu ve Melih Pekel. TMMOB İzmir Mimarlar Odası Ege Mimarlık Dergisi, 2009/4(71):28-32. (Son erişim tarihi: 22.06.2018)
- URL25 <https://www.icmimarlikdergisi.com/wpcontent/uploads/2015/05/M00325.pdf>)
Özturan, Ö., 2015. Teknolojik Gelişmelerin İç Mekan Biçimlenişine Etkisi. İç Mimarlık Dergisi, s. 125-135. (Son erişim tarihi: 22.06.2018)
- URL 26 mimarlikmuzesi.org.tr (Son erişim tarihi: 07.01.2018)
- URL 27 http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori1=veritbn&kelimesec=6973
Türk Dil Kurumu. (Son erişim tarihi: 22.06.2018)
- URL 28 <http://www.psikolojisozlugu.com/need-to-belong-ait-olma-gereksinimi>
(Son erişim tarihi: 16.04.2018)

URL 29

<http://www.egeyapi.com/blog/index.php/2017/07/31/ulkelerin-kendilerine-ozgu-evleri/> (Son erişim tarihi: 22.06.2018)

URL 30 www.gaziantep.gov.tr (Son erişim tarihi: 16.04.2018)

URL 31 dekorasyonvetasarim.com (Son erişim tarihi: 16.04.2018)

URL 32 <http://www.hiddenarchitecture.net/2016/05/moore-house.html> (Son erişim tarihi: 22.06.2018)

